

T.M.M.O.B
Türk Mühendis ve Mimmar Odaları Birliği
KAMU GÖREVLİLERİ VE SİYASAL HAKLAR SEMPOZYUMU
31 Mart-1 Nisan 1995/ANKARA

DÜZENLEME KURULU
Mehmet Yüksel BARKURT
Alparslan ERTÜRK
Ayfer EĞİLMEZ
Hasan AYCIK
Haydar İLKER
M. Fikret ÖZBİLGİN
Sezai KAYA
Sümmani CAN

SUNUŞ

Ülkemizde mevcut yönetsel yapı, kamu görevlilerinin edilgen konuma itilmeleri ve toplumsal geleceklerinde söz sahibi olamamaları sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca, kamu görevlilerinin siyasete katılma isteklerini kalıcı/aştıracak demokratik olanaklar yaratılamamaktadır.

Kamu görevlilerinin siyasal sürecin dışında tutulması, devlete yansız ve siyaset üstü görüntüsü vermek, halka tarafsız hizmet sunmak olarak ifade edilmektedir. Oysa, partizan uygulamalar, amacın halka tarafsız hizmet değil, esas olarak ideolojik, siyasal bir tercih olduğunu göstermektedir.

Yönetsel katılma süreçleri oluşturulurken temel ilke, kamu görevlilerinin bu süreçlere sendikal ve meslek örgütleri kanalıyla dahil edilmeleridir. Bu durum yönetimin yansız ve objektif davranması yönünde gelişmeyi sağlaması yanında, hızlı, etkin ve verimli bir yönetim oluşmasına da katkıda bulunacaktır.

TMMOB olarak düzenlediğimiz bu Sempozyumun kitap olarak yayımlanması; kamu görevlileri, siyasal haklar kavramlarının ve idare-siyaset ilişkisinin tüm boyutlarıyla tartışma zeminine getirilmesinde önemli katkılar sağlayacağına inanıyoruz

YÖNETİM KURULU

1. OTURUM

KAMU GÖREVLİLERİNİN TANIMI, GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ KONUMLARI

Alparslan ERTÜRK (TMMOB Genel Sekreteri) : Kamu Görevlileri ve Siyasal Haklar Sempozyumu'na hoş geldiniz. Sempozyum'un açılış konuşmasını yapmak üzere TMMOB Başkanı Sayın Yavuz ÖNEN'i davet ediyorum.

Yavuz ÖNEN (TMMOB Başkanı) : Değerli arkadaşlar, değerli dostlar hepinize hoş geldiniz diyorum. TMMOB'nin 250 bin civarındaki üyesinin 80 bine yakını kamu kesiminde çalışmaktadır. Böylece üye tabanımızın çok önemli kesiminin sorunlarıyla ister istemez yıllardır ilgileniyoruz. 1980 öncesi dönem içinde meslek odaları adeta sendikalar gibi de çalışmıştır. Ama 1980 sonrası dönemde, yani 15 yıllık süre içinde Türkiye'nin bütün çalışan kesimlerine yönelik çok büyük kısıtlamalar yaşanmıştır. Bunu 1982 Anayasası'nın özellikle sosyal tabakaların örgütlenmelerine ilişkin maddelerine bakarsak her türlü

örgütlenmenin ister dernek, ister sendika düzeyinde, ister siyasi parti düzeyinde olsun denetlenmesini öngören bir Anayasa ile karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Tabii bu arada kamu kesiminde çal ı şanlara yönelik kısıtlamaları da bu çerçevede ele almak gerekiyor. Gerçi 1982 Anayasası'nın sendika kurma hakkına dair tartışmaları aşıldı, kamu çalışanları sendikalarına kavuştular. Ama toplu sözleşme ve grev haklarıyla donatılmış sendikal haklar mücadelesi devam ediyor.

Son yıllarda Türkiye'nin de gündemine giren bazı kavramlar ışığında sendikal hakların ötesinde demokratik taleplerin siyasi hak taleplerinin de açıkça gündeme geldiğini görüyoruz. Özellikle katılımcı demokrasi kavramı böyle bir kavram. O nedenle kamu kesiminde de çalışanların gerçek anlamda yönetime katılma haklarını gündeme getirmek bizim açımızdan önem kazanıyor. Ve son yıllarda giderek gün ışığına çıkan bir tartışma haline geldi kamu çalışanlarının siyasi hakları. Çünkü Türkiye'deki durum, anti demokratik durum özellikle kamu kesiminde çok açıkça ortada.

Dünyada genel olarak çalışan tabana, kamu görevlilerine açık olan siyasi örgütlenme hakkı daha ziyade yönetim kademesinde bazı kısıtlılıklar taşıyor. Ama bizde tersi. Kamu çalışanlarının hakları kısıtlı, ama üst kademelere siyaset yapmak açık, daha doğrusu partizanlık yapma açık. Onun için bu konuda bilgilenecek ve bu konuda hem ulusal düzeydeki yasal statüyü gözden geçirmek hem uluslararası düzeydeki gelişmeleri, ilişkide bulunduğumuz, işte bazı sözleşmelerle gireceğimizi umduğumuz Avrupa Birliği ülkelerindeki durumuna bakmak, çağdaş düzeyi yakalamak zorundayız.

Bu noktada şunun altını çizmek istiyorum. Kuşkusuz son zamanlarda kamu çalışanlarının eylemlilik süreci hızlandı. Sokaklar, meydanlar artık kamu çalışanlarının sesleriyle yankılanıyor. Bu son derece güzel bir gelişme. Siyasi erke gücünü gösterebilen bir kesim haline geldi kamu çalışanları. Ama bu yetmez. Fiili gücün, kitleleşmenin mutlak surette bilgileneyle paralel olarak gitmesi gerekiyor. Her zeminde kamu çalışanı içinde üyesi olan her örgütün, her birimin mutlak surette bilgi üreten çalışmalara gitmesi lazım. TMMOB, bu anlamda kamu çalışanlarının önüne belli araçları çıkarmak, fiili durumunu yasal zeminde ve politik zeminde yakalamak için bu tür sempozyumları düzenleme kararına varmıştır. Fakat katılımın azlığını hepimiz görüyoruz. Bunu aşmamız lazım. Bilgilenemeden yapılacak olan kitlesel eylemlerin pek fazla bir birikim yaratacağını zannetmiyorum. Onun için salonların dolması gerekir düşüncesindeyim. Bunu da mutlaka çözmeliyiz, bir şekilde aşmalıyız. Bunun altını çizmek istedim. Gerçi bu etkinlikte dile getirilen görüşler yayınlanacak, kitap haline dönüşecek, bir iz bırakacak, bunun önemi çok büyük. Belki de sabah oturumu olduğu için kamu çalışanlarının gösterdiği ilgi az. Fakat yine de bizi heyecanlandırması lazım. Sizlerin katılımınıza teşekkür ederim, küçümsemek için söylemiyorum ama dolu bir salonda yapılacak olan, verilecek olan mesajların bir hayli farklı olacağını düşünüyorum. Değerli arkadaşlar ben konuşmamı burada bitirmek istiyorum. Enine boyuna iki gün kamu çalışanlarıyla ilgili konular tartışılacak. Hatta ikinci gün sonunda da siyasi partilerin temsilcileriyle bu konuyu hep beraber tartışacağız. Belki orada daha dinamik bir ortam buluruz. Geldiğiniz için, toplantıya katıldığınız için hepimize teşekkür ediyorum.

Alpaslan ERTÜRK (TMMOB Genel Sekreteri) : Sayın ÖNEN'e teşekkür ediyoruz. Sempozyum'un Birinci Oturumu'nu yönetmek üzere Yönetim Kurulu Üyemiz Sayın Mehmet Yüksel BARKURT'u davet ediyorum.

Mehmet Yüksel BARKURT (Oturum Başkanı) : Hepinize hoş geldiniz diyorum. Sempozyum'un Birinci Oturumu için değerli bilim adamları aramızda. Ben kendilerini davet etmek istiyorum. Kamu görevlilerinin tanımı, gelişimi ve bugünkü konumlarını bize anlatacak olan Sayın Prof. Dr. Yahya ZABUNOĞLU ve siyasal haklar kavramı, gelişimi ve siyasal katılım konusunu anlatacak olan Prof. Dr. Cem EROĞLU'nu kürsüye davet ediyorum. Biraz önce Başkan'ın da söylediği gibi Türkiye son derece sorunlarla dolu olan günlerden geçiyor. Bu ortamda gözden kaçan, unutulmuş, bugüne kadar da çok fazla üzerinde durulmayan bir konuyu ele alacağız. Bizce son derece önemli ve anlamlı bir konu. Ancak Türkiye'de yaygın bir davranış biçimi var. Kavramlar, sözcükler çok da yerine oturmadan, sık sık tekrarlanıyor. Bu da bizleri yanıltıyor. Öncelikle bu kavramların bilinmesinde, yerine oturtulmasında son derece yarar var. Ve bu kavramların, bilinen kavramların üzerinde birtakım çalışmaların yapılması, birtakım programların oluşturulması ve o programların yaşama geçmesi için eylemlerin gerçekleştirilmesi çok daha doğru bir yol olacak. O nedenle bu Sempozyum'un kamu çalışanlarının sendikal haklarının gündeme geliş sürecine benzer bir süreci başlatacağını düşünüyoruz. Sendikal haklarla ilgili 5-6 yıl önce başlayan süreçte de çok fazla bilgi eksikliği vardı. Ama zamanla bunlar aşılabildi. Siyasal haklar konusu bu anlamda bir benzerlik gösteriyor. Siyasal haklar konusunda hem mühendis ve mimarlar hem de diğer kamu çalışanları çok fazla bilgi sahibi değil. Ama bu konu üzerinde çok fazla konuşuluyor. İşte üzerinde çok fazla konuştuğumuz, ama yeteri kadar bilgi sahibi olmadığımız bu konuyu bugün tartışmak istiyoruz. Daha doğrusu bir tartışma sürecini başlatmak istiyoruz. Umuyoruz ve bekliyoruz bu tartışma süreci değişik toplum kesimleri ve onların örgütleri tarafından çok daha sık tekrarlanır ve çok daha sık gündeme getirilir. Umarım çerçevesi çizilmiş, üzerinde görüş birliği oluşturulmuş kavramlar doğrultusunda, bu hakların elde edilmesi yönünden mücadelemiz gelişir. Ben sözü çok uzatmak istemiyorum. Konunun uzmanları aramızda. İlk sözü kamu görevlilerinin tanımı, gelişimi ve bugünkü konumları konusunda "bizi bilgilendirmek için Sayın Prof. Dr. Yahya ZABUNOĞLU'na veriyorum. Buyurun efendim.

KAMU GÖREVLİLERİNİN SİYASAL HAKLARI DÜNYA'DA TÜRKİYE'DE UYGULAMALAR

Prof. Dr. Yahya ZABUNOĞLU: Teşekkür ederim Başkan. Sayın dinleyicilerim, önümde bir kitap var; adı, 'Kamu Çalışanlarının Sorunları'. TMMOB yayını. Yayımlı tarihi 1985. Demek oluyor ki, aşağı yukarı bu konu, kamu çalışanları ile ilgili sorunlar, on yıl önce de gündemde idi. Kamu çalışanlarının sorunları, daha önce de Türkiye'nin gündeminde idi. Açıkçası, Türkiye'nin her döneminde, her zaman ve her yerde, çalışanların büyük bir bölümünü oluşturan Kamu Çalışanlarının (Bu kavramı kristalize etmeye çalışacağım) problemleri, gündemdeki yerini korumuştur.

Türk toplumsal yapısının Osmanlı yapısıyla birlikte ele alınıp şöyle bir kuşbakışı gözden geçirilmesi halinde dahi, kamu çalışanları ile ilgili sorunların varlığını saptamak olanaklıdır. Bu sorunların bir kesimini genç Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'dan devralmıştır; ya da tevarüs etmiştir. Bu sorunlara yenileri eklenmiştir. Kamu çalışanlarının Osmanlı döneminden beri çözüm bekleyen kimi sorunları, giderek etkinliklerini kaybetmişler, bir bakıma

çözümlemeleri yolunda gelişme kaydetmişlerdir. Öte yandan, hızla değişen dünyada çok kullanılan bir sözcükle, 'küreselleşme' ile birlikte, kamu çalışanlarının sorunları, yeni boyutlarda veya uçlarda, başka ya da değişik nitelik ve niceliklerde olmak üzere karşımıza çıkmıştır. Şimdi, bu tür (Bugün yaptığımız gibi) çalışmalarda, aslında Sayın Başkan'ın dediği gibi, bir ana tema konuların toplanması, tartışmaların da bu yapılanma içinde sürdürülmesi beklenir, istenir. Olaya böyle baktığımızda, kamu çalışanları ile ilgili bugün karşımızda çözüm bekleyen ana sorun, onların sendikal hakları, toplu sözleşme ve grev hakları ile ilgili konularda toplanmaktadır. Bu sorunların, kimi Anayasal düzenlemelerden doğmaktadır; bir kısmı milletlerarası sözleşme, anlaşma ve protokollere kadar uzanan uzantılarla karşımıza çıkmaktadır. Bu arada yargı kararları ile bu sorunların üstesinden gelinip gelinmediği tartışması tüm sıcaklığı ile sürmektedir. Her ne olursa, bu çok yönlü, yönlü sorunlar kümesini, belirli bir sıra ve tertip içinde ele alıp çözebilmek zorunludur ve bunun için de her şeyden önce bir metodolojik yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bundan muradımız, önce kamu görevlileri kavramının içeriğini saptamak, kavramın tarihsel evrim çizgisini kısaca gördükten sonra, karşımıza çıkan sorunlardan ancak bir kesimine sağlıklı çözümler bulmaya çalışmaktır, işte bu toplantıda, bana esas itibarıyla, böyle bir görev düşüyor.

İlk bakışta kolay gibi görünen bu görevin, aslında hiç de öyle olmadığını ifade etmeliyim. Sistemik açılımı da kolaylaştırıcı bir metot (yöntem) modeli olarak şöyle bir yol izlenmesinden yanayım: Önce bir miktar ve çok kısa olarak, Osmanlı yapısına baktıktan sonra, Osmanlı'nın son dönem (Tanzimat sonrası) kamu çalışanlarına Fransız İdare Hu-kuku'nun bu konu ile ilgili temel ilkelerinin uygulanmasını benimsemeyen ve bugün de büyük kısmını benimsediğimiz idare hukuku anlayışının günümüzün mevzuatına sarkan yanlarını göstermek istiyorum; bu, kuşkusuz, günümüzdeki kamu yönetiminin 'teşkilatlanması'nın kuşbakışı sergilenmesini de gündeme getirecektir. Türkiye'deki olay, aslında işte sözlerimin başında değindiğim bu kurumun 1985'deki çalışmasında iyice odakta yer alan 'sözleşmeli kamu personeli' uygulaması ve onunla ilgili düzenlemeler nedeniyle iyice göze batan bir kimlik kazanmıştır. Sözleşmeli personel uygulamasına biraz değindikten sonra, kamu personeli ile ilgili günümüzdeki problemler demetinin de ancak bir kesimine el atmak durumunda kalabileceğim: Üzerinde duracağım ve problematik yanı baskın konulardan biri, 'Danışmanların' idare yapısı ve kamu görevlileri oluşumu içindeki yerleri ve işlevleridir. Türkiye, giderek yoğun bir biçimde, danışmanlar tarafından merkezi idaresi ve diğer kurum ve kuruluşları yönetilen bir ülke haline gelmiştir; aynı saptama, yerel yönetim birimlerinin tümü için de geçerlidir. Başta 'anaç1 belediyeler olmak üzere, her büyüklükteki belediye yönetimlerinde "Başkanlık Danışmanları" kimlikli, hemen tümü politik parti yandaşlığından kaynaklanan alt yapıli 'elemanlar' etkinliklerini sürdürmektedir. Gerek merkezi idare ve bağılı birimlerde ve gerekse yerel yönetimlerde, planlama, icra ve hatta yer yer denetim yetki ve görevleri, bu alanların asıl yetki sahibi kamu görevlilerince değil bu 'Danışmanlar' tarafından kullanılmakta ve yerine getirilmektedir.

İkinci konu ise, özellikle özelleştirme uygulamaları ile, özelleştirmeye ilişkin son yasal düzenlemelerin ışığında, özelleştirilmesi karar altına alınan ve buna bağılı olarak aşamalarda özelleştirme işlemleri kurulup uygulamaya başlanan kurum ve kuruluşlardaki (KİT'ler ile bağılı ortaklıkların bir kesimi) 657 Sayılı Yasa'ya tabi personelin, merkezi idarede ve başka kamusal kurum ve

kuruluşlarda bir tür 'naklen görevlendirilmeleri'dir ki, bilindiği gibi, bu konu ile ilgili bugün çok ciddi sorunlar ortaya çıkmış bulunmaktadır. Doğaldır ki, güncelimizde yer alan ve kamu kurum ve kuruluşlarındaki çalışanlarla ve bunların kamu görevlisi dediğimiz 'bölüğü' ile ilgili sorunlar bunlardan ibaret değildir (Özelleştirilen KİT'lerin 657 Sayılı Yasa'ya tabi personelinin durumları, daha sonra yürürlüğe giren ve kısaca 'Özelleştirme Yasası' dediğimiz 4046 Sayılı Yasa'nın bu konuda özel olarak getirdiği hükümlerle düzenlenmiştir. Ancak, bu yasa uygulamasında da yeni sorunlar ortaya çıkmıştır -YKZ-). Belki sayın dinleyicilerimizden de, bu sorunlara ek olarak gündeme getirecekleri konuları, problemleri almak olanağını bulacağız. Şimdi böyle bir açılım veya böyle bir sınırlama (çerçeve) içinde sunuşumu başlatmak devam ettirmek istiyorum.

Tarihsel Özet... : Osmanlı toplumsal yapısında, ona özgü diyebileceğimiz idari, adli ve siyasal yapılaşmada, devşirmeye dayanan kapıkulu modeli dediğimiz model üzerinde kısaca durarak bu tarihsel özete başlamak istiyorum. Sistemin Osmanlı'daki etkinliğini ve egemenliğini biliyoruz: Devşirilenlerden, 'kalemiye' diye adlandırılan 'sınıfa' mensubiyetleri öngörülenler, yani, yazısı, çizgisi ve kafası daha işlek ve elverişli bulunanlar, Devletin, biraz sonra üzerinde duracağım yönetsel üç ana boyutundan birisinde görevlendirilmesi uygun görülenler biliyorsunuz, 'Enderun' dediğimiz bir sistem, yapı içinde eğitilip yetiştiriliyorlardı. Enderun'da eğitilip, yetiştirilenlere, genel bir nitelendirme olarak 'Enderun? denilmekte idi. Bu suretle, kalemiye sınıfında yer alan devşirmelerden, 'enderun' dediğimiz o önemli kurumda (okulda) yetiştirilenler, eğitilenler, bu önemli kurumdan gelip sorumluluk yerlerine getirilme düzeyine ulaşanlar, Osmanlı'nın bürokratik yapılanmasının en başta gelen, temel örgütü dediğimi bu kuruluşta, öğretim, deneyim ve sınavlardan geçirildikten sonra, Osmanlı Devlet yapısı içinde çeşitli kamusal hizmetleri ifa ile görevlendiriliyorlardı. Kimi kazaskerliklere bağlı olarak 'kadılıklar'da veya diğer kuruluşlarda, kimi maliye teşkilatında, kimi ise kolluk güçlerinde ve benzeri yerlerde hizmetler ifa eyleyen bu personelin asli kaynağı böylece 'Enderun' idi. Bütün bu yapılanmanın merkezi ise, kuşkusuz Osmanlı Sarayı idi; daha açıkçası ve somutu ise, bir çağa veya bir zamana kadar, Topkapı (Topkapı Sarayı) idi. Topkapı, bu anlamda hem bir ekol, hem de kamu görevlilerinin yetiştirildiği bir merkez, eğitim merkezi olmanın ötesinde, aynı zamanda bir 'idare merkezi', bir siyasal oluşum merkezi, deneyim ve yarışma yeri idi. Bu yapı, bu çarpıcı niteliklerini, uzun süre koruyamamıştır. Hepimizin bildiği gibi batılılaşma hareketiyle birlikte evvela devşirme sisteminde, sonra Enderun'da, ondan sonra tüm kamu kesiminde, kamu görevlilerinin yetiştirilmesiyle ilgili usul ve esaslarda önemli değişiklikler yapılmış, bir anlamda da bozulmalar ortaya çıkmıştır. Ancak, Enderun'un temel niteliğinin ve Osmanlı toplumsal yapısı içindeki, siyasal örgütlenme açısından asli görevinin, yerinin, değişmediği söylenebilir. Enderun modelinde, 'Enderuni' için, merkezi idareye tam bir itaat, Sultan Halifeye kesin bağlılık ve onun için hizmet arz etmek, gerektiğinde, görevle ilgili olarak her şeyi, Sultan Halifeye veya ondan intikal eden bir takım iktidar parçalarını kullanan diğer üst görevlilere, derhal terk edebilmek, esastır. Bu esasa bağlılık, biliyoruz ki, gerektiğinde 'mal', hatta 'can' teslimini, Osmanlı kamusal yönetiminde mutad tatbikat haline getirebilmiştir. Şimdi, tarihsel kökeninde bu tür uygulama örnekleri (maldan ve hatta candan olmayı) baskın bulunan kamu yönetiminin mirasçısı olduğumuzu yadsıyamayız. Kuşkusuz,

'tez giderilme' sonucu maldan ve candan olma modeli ve uygulamaları olduğu gibi Cumhuriyet dönemi kamu yönetimine intikal etmiştir denilmez. Ne var ki, 'kapıkulu zihniyeti' dediğimiz anlayış ve olgunun, biraz önce tatbikattaki aşırı uçları budanmış olsa bile, genç Cumhuriyete intikal eylediğini kabul etmek gerekir. Bu anlayış ve ona bağlı tatbikat örnekleri kuşkusuz, Cumhuriyetin ilk Memurin Kanunu olarak bilinen 788 Sayılı Yasa'da da yasa kuralları olarak ifadelerini bulmuştur. Aynen daha sonra yerine geçen 657 Sayılı Yasa'da olduğu gibi, yamalı bohça haline getirilen ve pek çok kimi içinden çıkılmaz sorunlara yol açan bu 788 Sayılı Yasa ile ilgili tartışmaları sizlere anımsatmak istemiyorum. Ancak, bunlardan bir tanesi var ki, 'idareten azil' dediğimiz kurumun uygulaması, 788 Sayılı Yasa uygulamakta iken bile önemli tartışmalara, uyuşmazlıklara yol açmıştı. Türkiye, 1950'lerden itibaren, siyasal iktidarın el değiştirmesi sonucunda, daha önce başladığı çok partili yaşamın da getirdiği, yarattığı yeni bir takım kamu yönetimi ile ilgili sorunları yaşamaya başladı. İktidar/muhalefet çatışması, tek parti döneminin kapıkulluğuna dayalı egemen yönetim anlayışı, kamu kesiminde çalışanlar, devlet memuru kimliğini taşıyanlar arasında yandaşlık/karşıtlık ikilemini de devreye soktu. Mağdurlar, mazuller, zulmedenler, keyfi, davrananlar, bu çatışmanın belirgin özneleri olarak kamuoyunda yerlerini aldılar. Ancak, kabul etmek gerekir ki, bürokrasi (kamu kesiminde devlet memuru kimliği ile çalışanlar) ile ilgili sorunların üstesinden gelme çabaları 1960'a kadar yoğunluğu artan bir biçimde sürdürüldü ise, pek elle tutulur çözümler bulunamadı; kimi projeler yarıda bırakıldı, bazılarında ise hiç başlanmadı. 27 Mayıs ve 1961 Anayasası, Türkiye'de kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi, güvence, bağımsızlık, ehliyet/liyakat, hiyerarşi ve emeklilik haklarının düzenlenmesi açısından yenilikçi, ışık tutucu hükümleri içermekteydi. Sonunda, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu doğdu. Bu kanun, 1961 Anayasası'nın kamu personelinden devlet memurlarının hukuksal durumlarını düzenleyen temel yasa olarak düzenlemede bağlı kalınması gereken, kuralların gereği olarak düzenlenmiş ve yürürlüğe konmuştur. 657 Sayılı Yasa'nın doğumunda bir takım sakatlıklar olduğu yolunda görüşler, kimi değer yargıları vardır; bugün baktığımızda 657 Sayılı Yasa'nın doğumundaki kusurlar değil, bugünkü görüntüsü, içler acısı durumu bizim için önem taşımaktadır: 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'muz, tam bir yamalı bohça haline gelmiştir; hangi kurallarının nasıl değiştirildiği, bugün geçerli olan metnin ne olduğu uzmanlarınca bile çok zor saptanabilmektedir. Hele kanun hükmündeki kararnamelerle yapılan değişiklikler ortaya çıktıktan sonra günün gereksinmelerini karşılamak için yapılan kolaycı değişiklik ve eklentiler, 657 Sayılı Yasa'nın sistemini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu kanun hükmündeki kararnamelerin bazılarının dayanağı yetki yasalarının iptal edilmiş bulunması, bazı yetki yasalarının geçerlik sürelerinin bitmiş olmasına rağmen onlara dayalı olarak düzenlemeler yapılmış bulunması, bazen hiçbir yetki dayanmadan düzenlemeler yapma yoluna da gidilebilmiş olması, tam anlamıyla arapsaçına benzer bir manzara ile karşı karşıya bulunduğumuzu göstermektedir.

Günceldeki Görüntü : Kamu kesiminde çalışanlardan memur ve kamu görevlileri diye saydıklarımız açısından konunun günceldeki en önemli boyutu, akçalı yanıdır. Özel sektör çalışanlarına, hatta kamu kesimindeki işçi statüsünde çalışanlara bakarak memur ve kamu görevlilerinin maaş ve diğer haklarındaki giderek miktar olarak artan negatif farklar, yapılan maaş ve

sair zamları, bu zamların azlığı, eksikliği, Türkiye'de kamuoyununu ilgilendiren konuların başında yer almaya devam ediyor. Kamu çalışanlarından memur ve kamu görevlilerini, 'Enflasyona ezdirmeyeceğiz' sloganı, bir boş söz olarak her seçim döneminde meydanlarda dalgalandırılmakta, ancak aslı arkası hiçbir zaman çıkmamaktadır. Makro düzeyde bakıldığında, akçalı sorunların çözümü de içinde olmak üzere, bugün Türkiye'nin gündeminde kamu görevlileri ve memurlar dediğimiz büyük kitlenin durumlarının (tüm boyutlarını da içermek üzere) yeni bir yasal düzenlemeye kavuşturulması konusu önemli bir gündem oluşturmaktadır. Yeni bir yasal düzenlemenin gerçekleştirilmesi için, bizi yöneten siyasal iktidarın plan ve programları bakımından varlığı ileri sürülen öncelikleri, kaynak kıtlığını ve yeni kaynak yaratmaktaki dar boğazları, özetle bu şaşkıncı 'engeller tablosu'nu size anımsatmak istemiyorum. Ancak şunun üstüne basarak, altını çizerek belirtilmesi gerekiyor: Kamu çalışanlarının durumu, Türkiye'nin her zaman gündemindeki yerini korumuştur. Kamu çalışanları ile ilgili sorunların çözümünde, temel manivela veya araç olarak, hemen hepimizin zihninde, bir yasal düzenlemeye ihtiyaç yatmaktadır. Bu düşünce ne oranda doğrudur? Yeni bir '657' Sayılı Yasa ya da 657 Sayılı Yasa'nın yerini alacak yeni bir temel kanun düzenlemesiyle bu sorunların üstesinden gelinbilir mi? Yasal düzenlemelerin dışında, başka önlemler veya düzenleme modelleri de aranmalı mıdır? Konuya böyle baktığımızda, kolay ve çabuk bir şekilde, işin içinde çıkmamız beklenemez. Ben de bu geniş açılı (ancak yerindeliği ortada bulunan) yaklaşımı yeğlemiyorum. Belki bugünkü veya yarınki çalışmalar sırasında değerli katkıcı arkadaşlarım ve sizler, olayın bu boyutlarını, tüm boyutlarını da ele alıp geliştirirsiniz diye düşünmekteyim. Evet, şimdi kısaca 'manzarayı umumiyemiz', deyim yerinde ise, 'genel görünümümüz', bundan ibarettir. Önümüzde bir yasa (657), yeni bir yasa yapma gereksinimi ve bir yığın karmaşık sorunlar demeti, Osmanlı'dan gelen izler, karmaşa ve giderek büyüyen bir kamuoyu baskısı yer almaktadır. Şimdi böyle bir kargaşa ortamı içinde, her şeyden önce bir kavram açıklığına, kristalizasyonuna gereksinimiz var; ama bunu yapmak da pek kolay görünmüyor...

Kavram Kristalleştirilmesi...: Sevgili dinleyenlerim, kavramlarda bir açıklığa, kesinliğe kavuşmak (Kamu görevlisi tamlamasının ne olduğunu açıkça ortaya koymak), işin başından da söylediğim gibi, kolay görünmesine karşın, bence işin en zor yanı. Evvela isterseniz sözcüklerden başlayalım: Size sunulan programda yazılı olan konu başlığı, gördüğünüz gibi 'kamu görevlilerinin tanımı'dır. Şimdi, 'kamu görevlileri' kamuyla ilgisi bulunan çalışanların (kamuda çalışanların) ancak bir alt boyutunu, kesimini oluşturur. 'Kamuda çalışanlar' tamlaması, bizim 1985'deki çalışmamızın ürünü yayının başlığı, kanımca daha doğru ve isabetli bir kavrama işaret ediyordu. 'Kamuda çalışanlar' tamlaması, işi nesnelleştirme, somutlaştırma boyutuna götürürsek, 'Kamuda işçi statüsünde olmak üzere hizmet akliyle veya iş sözleşmesi ile çalışanlar' ile birlikte, bunun dışında 'statü hukuku'na tabi olarak çalışanların tamamını kapsar. Bu iki ana boyut içinde zaman zaman yoğunlaşan bir iç geçişim olgusu var olduğu gibi, statü hukukuna tabi olanların da kendi aralarında değişik kategorilere ayrıldıkları, 'Sözleşmeli personel', 'Sözleşmeli kadrolu personel', 'sözleşmeli fakat memur statüsünde personel' gibi, içice girmiş, ne oldukları ya da olmadıkları kolay anlaşılmayan modellerin üretildiği bilinmektedir. İşte bu tablo içinde, bu karmaşa ve giderek büyüyen kargaşa ortamında, kavram açıklığına kavuşmak, kavram kristalleştirmesi yapabilmek

pek kolay görünmüyor. Bu nedenle içinde 'kamu' sözcüğünün yer aldığı çalışanlarla ilgili alanı belirlemek, önce belirgin bir sınırlandırma yapmak gereği karşımıza çıkmaktadır: 'Kamuda Çalışanlar'ın önemli bir kesimini işçi nitelik ve niceliğine sahip olanlar oluşturmaktadır. Bunlar bizim konumuzun dışında kalmaktadır. Pratik ve uygulamaya bağlı bir yaklaşımla, 'Kamuda Çalışanların' işçi kimlikli olanları, kamuda çalışmakta olmalarına karşı bizim 'kamu çalışanları (personeli)' dediğimiz kavramın gösterdiği kimseler değildir. Bizim tebliğimiz, Kamuda çalışanların işçi kimlikli olanlarının dışında kalan 'memurlar ile diğer kamu görevlileri' dediğimiz kesimini kapsamaktadır. Şimdi böylece işi basite indirgediğimiz bilincindeyim. Ancak bu basite indirgemenin, kuramsal ve yargısal ölçütlere de her zaman uygun düşmeyeceğini belirtmek isterim. Asıl önemlisi böylece bir başka indirgeme yoluyla, aradığımız kavram kesinliğine, açıklığına da kavuşmuş olduğumuz söylenemez.

1 - Anayasal Düzenleme...: 'Kamuda çalışanlar'ın işçi sayılanların dışındaki kesim ile ilgili bir kavram açıklığına kavuşabilmek, 'kamu görevlisi ve devlet memuru' tipleri, alt kategorileri bakımından da bir temel norma yaslanabilmek için, her şeyden önce Anayasa'ya bakmak gerekiyor. T.C. Anayasası'nın, 'Kamu Görevlileriyle İlgili Hükümler' başlığı altında düzenlenmiş olan 128. maddesinde şu hükmün yer aldığını görüyoruz:

"Madde 128.- Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri" eliyle görülür. Bu hükmün 1961 Anayasamızdaki karşılığı olan bu Anayasanın 117. maddesindeki kuralla karşılaştırılması halinde, önemli farklılıkların bulunduğu hemen görülmektedir: Bu ayrılıkların içinde bizim için önem taşıyanı 1961 Anayasası'nın 117. maddesindeki hükmün '... Memurlar eliyle görülür' şeklinde sona ermesine karşın, 1982 Anayasa'sında memurların yanı sıra 'Diğer kamu görevlileri'nden de söz edilmiş bulunmasıdır. Bu karşılaştırmadan çıkan açık sonuç, 'kamu hizmetlerini gerektirdiği asli ve sürekli görevlerin 1961 Anayasa'sına göre 'memurlar' eliyle görülmesi söz konusu iken, 1982 Anayasası'nda memurların yanı sıra diğer kamu görevlileri'nin 'kamu hizmeti görevlisi olarak tanımlanmış, kabul edilmiş bulunmalarıdır. 1982 Anayasası'nın bu hükmünden çıkartılabilecek bir başka sonuç ise, Anayasanın bu maddesinde yer alan '... diğer kamu görevlileri'nin, 'memurlar'a benzer nitelik ve niceliklere sahip, ancak memurlarla özdeşleştirilemeyecek bir 'çalışanlar kategorisi' olarak Anayasa koyucu tarafından öngörülmüş bulunmalarıdır. Gerçekten, "diğer kamu görevlileri", memurlar gibi, sadece genel idare esaslarına göre yürütülmekte olan kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa etmekle kalmazlar; aynı zamanda 'memurlar' gibi atamaları, görev ve yetkileri, hakları ve hükümlülükler, aylık ödenekleri ve özlük işleri bakımından, statü hukukuna tabidirler. Hal böyle olunca, Anayasada yer alan bu ayımın gerçekten neye delalet ettiğini, açıkçası 'memur' ile 'diğer kamu görevlisi' arasında ilk bakışta bunları ayırt etmemize yarayan ne gibi farklar bulunduğunu açıklamak pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, Anayasayı bir yana bırakıp, 'memur - kamu görevlisi' ikilisini ayırt edip açıklayabilmek için, onun dışındaki kural düzenlemelere bakmak gerekecektir.

2 - Ceza Yasasındaki Düzenleme : Memur / kamu görevlisi, memur ve diğer kamu görevlileri tanımlarını ve diğer kamu görevlileri tanımlarını ve ayırmalarını yapabilmemize yardım edebilecek gibi görünen kural düzenleme, Ceza Yasamızın ünlü 279. maddesinde yer almaktadır. Ceza Kanunumuzun 279. maddesinde şu hükmün yer aldığını görüyoruz:

"Madde 279. - Ceza Kanununun tatbikatında:

1 - Devamlı veya muvakkat surette, teşrii, idari veya adli bir amme vazifesi gören Devlet veya diğer her türlü amme müesseseleri memur, müstahdemleri,

2 - Devamlı veya muvakkat, ücretsiz veya ücretli, ihtiyari veya mecburi olarak, teşrii, idari veya adli bir amme vazifesi gören diğer kimseler memur sayılır.

Ceza Kanununun tatbikatında amme hizmeti görmekle muvazzaf olanlar:

1 - Devamlı veya muvakkat surette bir amme hizmet gören Devlet veya diğer amme müessesesinin memur ve müstahdemleri,

2 - Devamlı veya muvakkat, ücretli veya ücretsiz, ihtiyari veya mecburi surette bir amme hizmeti gören diğer kimselerdir"

Anayasamızın 128. maddesindeki hüküm ile TCK.'nın uygulama yönünden çok büyük önem taşıyan bu 279. maddesindeki kuralın karşılaştırılmasında, bu hükümler arasında ilk bakışta göze çarpan önemli farklılıklar yanı sıra, çok belirgin benzerliklerin de bulunduğu hemen görülebilmektedir. 279. maddenin 1. bendinde, Anayasa hükmünün sınırları aşılarak, yasama, yargı erklerinin kullanımında 'görev yapanlar' da 'memur' kapsamında sayılmıştır. Ceza kanunundaki bu kuralın 2 numaralı bendinde ise, aynı genişlikte de olsa, bu kez 'diğer kamu görevlilerinden' söz edildiğini görüyoruz. Bilindiği gibi, 'diğer kamu görevlilerinin' Anayasasının ilgili temel kuralı kapsamında yer alması için, 1982 Anayasası'nın getirdiği düzenlemeyi beklemek gerekmiştir.

Dikkatlerinizden kaçmadığı gibi, Ceza Yasamızdaki bu 279. madde hükmü, kamu görevlisi-memur tanımlaması ile bağlantılı olarak iki temel ölçütü karşımıza çıkarmaktadır: Bunlardan biri 'amme hizmeti' (Kamu hizmeti), diğeri ise 'amme müessesesi' (Kamu kurumu) tamlamasıdır. Kısacası, her kim ki bu 279. madde kapsamında madde de belirtildiği üzere, orada ana ayırımı yapılan kamu kurum ve kuruluşlarıyla organik ilişkisi bulunacak şekilde ilgili bulunuyor, oralarda görevli ise, bunun yanı sıra gördüğü iş kamu hizmeti (görevi) nitelik ve niceliğini taşıyorsa, Ceza Yasası tatbikatı bakımından kamu görevlisi memur sayılmaktadır. Ceza Yasası'nın bu hükmü, görüldüğü gibi, bir kişinin bu yasa bakımından memur sayılabilmesi için, yukarıda belirtilen iki temel ölçütün birlikte bulunmasını aramakta, öte yandan memur ile kamu görevlisi arasında, bir ayırım gözetmektedir, ilk bakışta kolayca görülebileceği gibi, Ceza Yasa'mız, anılan maddesindeki hüküm ile, çok geniş bir alanı kapsayan, ilk bakışta kolayca benimsenebilme özelliği taşıyan, inandırıcı görünen (yeterli görünen) bir çözümleme getirmiş denilebilir; ancak, işin iç yüzü, özellikle ölçütlerle ilgili bir kurcalama, bu ilk bakışta tatminkar ceza yasası çözümlemesinin aslında pek sağlam olmadığını göstermeye yeterli olmaktadır. Böyle olmasının kimi yalın nedenleri var. Ayrıntıya girip bu sebep ya da nedenlerin tümü üzerinde duracak değilim. Yukarıdaki yasa düzenlemesinde kullanılan iki temel ölçüt (Kamu hizmeti ve kamu kurumu) üzerinde durmak gerekir. Kamu kurumu gibi kamu hizmeti de, özellikle ait oldukları hukuk alanı ile, yani idare hukuku ile bağlantılı olarak ele alındıklarında, öyle içerikleri ve anlamları, sınırları kolayca belirlenebilecek, bilinecek kavramlar olarak görünmektedirler. Deyim yerinde ise, genel kamu

hukuku ile idare hukukunun en çok yoruma açık, değişik anlayışlara konu kılınan, çok hızlı değişen ve değişmeleri de olağan sayılan iki temel kavramdır, kamu hizmeti ve kamu kurumu kavramları... Bunların tanımlanması ile ilgili tartışmalar sürerken, içerikleri durmaksızın değişmekte olduğundan, bunların referans kavram olarak kullanılması, kendileri değişken, kaygan bu iki kavram üzerine 'kamu görevlisi ve memur' kavramlarının inşa edilmesi kolay hatta mümkün görünmüyor.

3 - Anayasaya Göre Yorum(Anayasal Düzenleme) : Buraya kadarki açıklamalarımız, bir karmaşa ortamı içinde bulunduğumuzu göstermektedir. Ceza Yasası'ndaki 279. madde hükmü, aradığımız tanım belirginleşmesi bakımından ancak görüntüde sağlam bir açıklama getirebilmiştir. Anayasal düzenlemenin ise, bu tanımlama sorunu konusunda açıklayıcı, sonuca ulaştırıcı bir yanı bulunmadığını daha önce ifade emiştik. Bununla beraber, yine Anayasal düzenlemeye dönerek, orada yer alan hükümlerin daha dikkatli bir yorumunu yapabilir isek, 'memur' ve 'diğer kamu görevlisi' tanımları ve ayrımı konusunda daha isabetli sayılabilecek bir çözüme ulaşma olasılığı artabilecektir.

A.) Anayasamızın 128. maddesinde yer alan ve metnini yukarda aktardığımız 'memurlar ve diğer kamu görevlileri'nin görev, kamu hizmeti ölçütleri ile bağımlı olarak ele alınıp, belki bu iki kavramın çarpıcı özelliklerinin ortaya koyulmasında ışık tutucu olan kural, 1961 Anayasasındaki karşılığına bakarak iki önemli eki içermektedir.

a- 1982/128. madde, birinci fıkrada 'Devletin..' sözcüğünden sonra, '..kamu iktisadi teşebbüsleri' sözcükleri hükme eklenmiştir.

b- Bu birinci fıkra hükmüne ise, bilindiği gibi, tümce sonuna doğru '.. ve diğer kamu görevlileri..' ifadesi sokulmuş bulunmaktadır.

Birinci fıkradaki bu eklentilere göre, 1982/128. maddenin ikinci fıkrasında da '..diğer kamu görevlilerinin..' eklentisi bu fıkradaki yerini almıştır.

Sağlıklı bir çözüme ulaşabilmek için, 1982 Anayasası'nın özellikle 128.

maddesinin 1. fıkrasında yer alan eklenti hüküm parçalarının, Anayasada yer almasına neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna bir yanıt vermek gerekmektedir.

Açıkçası, neden, "..kamu iktisadi teşebbüsleri.." bu birinci fıkranın başına ve keza neden '..ve diğer kamu görevlileri..' sözcükleri de bu fıkranın sonuna

eklenmiştir. Bu iki eklentinin Anayasa kuralında yer alması konusunda ışık tutucu, değişik yorumlamalar yapmak olanağı var. Ancak onların bir bakıma

tümünü bir yana bırakıp, şöyle bir açıklamadan yana olmak, yeterli sayılabilir: 1961 Anayasası'nın uygulanmasına başladıktan sonra, özellikle KİT'ler

dediğimiz, sermayesinin tamamı veya en azından yarısından fazlası devlete ait bulunan ekonomik kimlikli devlet kuruluşlarında ve bunların bağlı kurum ve kuruluşlarında (müesseselerinde), bu kurum ve kuruluşların başta Genel

Müdür olmak üzere, Yönetim Kurulları Üyeleri ile Genel Müdür

Yardımcılarının, bir döneme kadar Müessese Müdürlerini, üçlü kararnamele başta olmak üzere, idare hukukunda üst dereceli kamu görevlilerinin

atamalarında kullanılan usul ve modellere uygun olarak atanmaları ve görevlerinden alınmaları mutad tatbikat haline gelmiştir. Bu kişiler, aslında

kamu hizmetleri denetimi dediğimiz hizmetlerin gerektirdiği görevleri yerine getirmekle hükümlü 'memurlar' değildir. Bunların ilişkilendirildikleri

ekonomik/çoğu kez ticari yanları, boyutları olan kurum ve kuruluşlarda, basiretli bir tacir gibi davranmak yüküm ve görevleri vardır. Ancak, atanmaları

ve görevlerinden alınmaları yukarıda kimisine değindiğimiz usul ve esaslara bağlı idi. İşte, KİT'lerdeki bu üst düzey yönetici yetkisine sahip görevlilerin, 'diğer kamu görevlileri' olarak ayrı bir kategori halinde ortaya çıkması kaçınılmaz bir gelişmenin sonucu olmuş ve bunlar nihayet 1982 Anayasası'nın 128. maddesinde de ifadelendirilmişlerdir. Bunun yanı sıra, KİT'lerde, daha alt düzeylerde olmak üzere yine 'idareci' kimliğini taşıyan ve doğrudan 657 sayılı personelin de görev yaptığını unutmamak gerekir. Kanımızca, Anayasamızın 128. maddesinde yer alan 'diğer kamu görevlileri', KİT'lerde karşımıza çıkan ve belli başlı olarak iki bölümde incelenecek olan bu 'kamu personeli'nden ibarettir. Bu açıklamanın da kendi içinde önemli kusurları, zayıflıkları içerdiğini vurgulamak gerekir. Bu açıklama, her şeyden önce, uygulamadaki tablonun, görüntünün, Anayasa kurallarına uydurulması gibi bir amaca yönelik sayılabilir. Daha da önemlisi, yukarıdaki açıklamanın, ancak bir yasal düzenlemede ifadesini bulan kurallarla, bu kuralların varlığı halinde sağlıklı sayılabileceğidir. Bu düzenlemenin yeri ise, bilindiği gibi 657 Sayılı Yasa'dır. Ne var ki, bu kanunun başlığı bile 'Devlet Memurları Kanunu' olarak, '..ve diğer kamu görevlileri..'ne pek yer verilmediğini ilk bakışta ortaya koyacak kimliktedir. 657 Sayılı Yasa'da, kimi yetki yasalarına dayalı olarak, kimi yetki yasaların süresi geçtiği halde ve hatta yetki yasasına dayanmadan kanun hükmünde kararnemelerle pek çok değişiklik yapılmıştır. Ancak günü kurtarmaya, palyatif ve çoğu eğreti yeni modeller getirmeye (sözleşmeli personel gibi) yönelik bu değişiklikler, eklemeler sırasında, nedense, bu yasanın Devlet Memurları ile Diğer Kamu Görevlilerinin ne olduklarını açıkça gösteren hükümlere kavuşturulması üzerinde durulmamış, belki de böyle bir ihtiyaç hiç duyulmamıştır. Açıkçası, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda Devlet Memuru tanımını bulamadığımız gibi, Devlet Memuru-Diğer Kamu görevlisi ayrımını ve bu ayrımın yer alan 'diğer kamu görevlisi'nin ne olduğu yolunda bir açıklamayı bulamıyoruz. Her ne kadar, istihdam şekilleri ile ilgili bu yasanın 4. maddesinde ve özellikle "A-Memur" bölümünde, bir tanımın var olduğu ileri sürülebilir ise de, bunun gerçek anlamda bir tanımlama hükmü olmadığı, aslında yasa koyucunun yukarıda değindiğimiz tanımlama konuları ile pek ilgili bulunmadığı, onun asıl amacının, 'kapsam1 alt başlığı altında bu yasanın nerelerde, hangi idari bilimlerde uygulanacağını hükme bağlamak olduğu kolayca görülmektedir. Bir başka açıdan bakıldıkça 657 Sayılı Yasa 1980'de bu hükme eklenen fıkıyla değişik şekli itibarıyla, bu yasanın hükümlerinin uygulanmayacağı kamu kurum ve kuruluşlarını belirlerken, erkler ayrılığı açısından zaten genel idareye bağlı ve onun içinden mütalaa edilemeyecek olan hemen her kurumu ve kuruluşu saymıştır: Mehteran Bölüğü'nün sanatkarlarından tutun da, Güzel Sanatlar Akademisi'ne, hatta Spor Toto Teşkilatı'na kadar, Türk idare yapısının genel anlamda kendisine özgü türlü/çeşitli yapılanma örnekleri burada sayılmıştır. Şimdi bu üsteli (sayma ilkesine dayalı) görüntünün yarattığı gariplik bir yana, bir tanım arayışı içinde olduğumuza göre, 657 Sayılı Yasa'nın 4. maddesinin (A) bendinde, mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifayla görevlendirilenler, bu kanunun uygulamasında 'memur1 sayılır şeklinde bir tanımlama getiren hükmün, (bu 657 Sayılı Yasa'nın Md.4, 'A' bendinde) yer aldığını kolayca tespit ediyoruz. Bu tanım, yukarıda üzerinde durduğumuz, 1961 Anayasası'nın 117. maddesindeki kuralın esas itibarıyla bir tekrardan ibaret olup, anılan Anayasa hükmü içinde ileri sürdüğümüz değer yargısı, bu hüküm için de geçerlidir: 657 Sayılı Yasa'nın 4/A maddesindeki kural memur

tanımlaması bakımından yeterli ve tatmin edici bir tanım değildir; Kaldı ki burada Anayasa kuralının yinelenmesi yerine, ona açıklık getirmek, uygulamaya ışık tutabilmek bakımından, memur tanımının vazgeçilmez öğeleri ve yanları ile birlikte bu yasa kuralında ifadesini bulmuş olması beklenirdi. Yasa koyucu, yukarıdaki hüküm ile de yetinmiş görünmüyor: Yukarıda tanımlanan (sayılan) kurumlarda, genel politika tespiti, araştırma, planlama, programlama, yönetim ve denetim gibi işlerde görevli ve yetkili olanlar da memur sayılır. Memur tanımını yapma ihtiyacını ortadan kaldırmayan yasa koyucunun, memur sayılıp sayılmayacakları tartışmalı olduğu anlaşılan kimi personeli, görev ve unvanlarına gönderme yaparak memur kavramı ve kapsamı içinde saymaya kalkışması ilginçtir. Kısacası, anayasa hükmü aynen tekrar edilerek, memur tanımını yine belirgin bir biçimde ortaya konulamamış ve asıl işin ilginç ve önemli yanı, 1982 Anayasası'nda getirilen 'Ve diğer kamu görevlileri' açısından da hiçbir tanım girişiminde bulunulmamıştır. Kanımızca, memurlar ile ilgili liste ile sayma modelinde olduğu gibi, 'Ve diğer kamu görevlileri..' için de, liste ile belli etme, sayma, gerektiğinde çıkarma modeli kanun koyucu tarafından yeğlenmiştir. Memur - diğer kamu görevlisi tanımı ile ilgili geçici sonuçlar (Bir çözüm önerisi) :

A.- T.C. Anayasalarındaki kuralların, Türk Ceza Kanunu'nun 279. maddesindeki hükmün ve nihayet 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4/A maddesindeki yasal düzenlemenin ışığında, acaba Devlet Memuru ve Diğer Kamu Görevlisi kavramları konusunda, kabul edilebilir bir tanımlama ve ayırlama modeline varılabilir mi?

Buraya kadar süregelen açıklamalarımız göstermiştir ki, Anayasa kuralları, temel normlar olmak itibarıyla, sadece genel nitelikleri, ayrıcı ölçütleri ortaya koymaktadır. Bu açıdan 1982 Anayasası'nın 128. maddesindeki hüküm, aynen 1961 Anayasası'nın 117. maddesindeki kural gibi, memur ve diğer kamu görevlisi kavramları açısından nesnellik, açıklık ve sınırlılık özellikleri olan tanımlama modelleri getirmiş değildir. Aslında Anayasa'nın ve Anayasa koyucunun da görevi bu değildir. Bu belirlemeyi, ayırlamayı, Anayasa koyucu değil, yasa koyucu yapacaktır. Ne var ki, bu açıdan 657 Sayılı Yasa, salt Anayasa normunu yinelemekle yetinmiş, Ceza Kanunu ise 279. maddesindeki hükümlerle, ceza hukuku ve özellikle uygulaması alanında ortaya çıkan ihtiyacı gidermeye çalışmıştır. Ceza Yasası koyucusunun, bizim asıl üzerinde durduğumuz ve aradığımız 'memur1 ve 'diğer kamu görevlisi' tanımlamalarını yapmak gibi bir amacı ve böyle bir ihtiyacı açıkça bellidir ki, yoktur.

Şimdi, Anayasa normu ile bu iki yasadaki kural düzenlemelerin ışığında, 'memur', 'diğer kamu görevlisi1 tanımları ile, mümkün olduğu takdirde, bunlar arasındaki ayrımı ortaya koymaya yarayacak bir takım saptamalar yapma olanağı vardır, diye düşünmekteyim. Bu saptamalara, alınan kural düzenlemelerden çıkartılabilecek şu üç ölçütün yardımcı olabileceği kanısındayım:

Bu ölçütler:

A - Kurumsal ya da organik ölçüt,

B - İşlevsel ya da görevsel ölçüt (kamu hizmeti ölçütü)

C - İkinci ölçütle bağlantılı olarak, hizmetin (görevin) genel idare esaslarına göre yürütülmekte olması ölçütüdür.

Bu üçlü ölçüte bağlı kalınarak 'memur ve diğer kamu görevlileri' tanımı ve ayrımı yapmak olanağı vardır diye, düşünüyorum: Gerçekten, bu üçlü ölçütün,

idare hukukundaki geleneksel (kökenini klasik Fransız İdare Hukuku'na bağlı kaynaklardan alan) anlaşılış modellerine bağlı kalındıkta, Kurumsal ya da organik ölçüte bakarak genel anlamda Devlet yapısı, ya da bir kamu tüzel kişiliği içinde bulunan, görmekle yükümlü olduğu hizmet bir kamu hizmeti ve/veya onunla bağlamli olarak bir kamusal görev niteliği taşıyan, nihayet bu hizmet ve görevi 'genel idare esaslarına göre yürüten, yerine getiren kimse memurdur. Öte yandan, 'sözleşmeli personel' ile ilgili olarak, 657 Sayılı Yasa'nın 4. maddesinin B bendindeki düzenlemenin ne anlama geldiğini biraz sonra ele almak kaydıyla, 1982 Anayasası'nın 128. maddesindeki kuralın yol göstermesi ile, 'kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinde', görev yapan atamaları üçlü kararname başta olmak üzere, üst düzeydeki memurların atanmasında kullanılan işlem modelleri uygulanarak yapılan başta genel müdür olmak üzere kimi üst düzey yöneticisi kimlikli personel ile, bunların dışında özellikle KİT'lerde 657 Sayılı Yasaya tabi olarak görev yapan personel ise 'diğer kamu görevlileri' olarak kabul edilebilirler. Sözleşmeli personel ise, bu ayırlama içinde, yasal düzenlemedeki görüntü her ne olursa olsun, kanımca bunların 'memur' olduklarını kabul etmek gerekiyor. Nitekim, bunların disiplin işleri bakımından, ceza yargılamalarına konu kılınmaları yönünden, nihayet sözleşmeye karşın atamaları, yer değiştirmeleri ve özellikle görevlerine son verilmeleri hallerinde aynen memurlar gibi işlem gördükleri, değerlendirildikleri, kararlılık kazanan yargısal inançlarla ortaya çıkmıştır. Bu ayırlama ve tanımlama, günümüzdeki Türk kamu personelindeki görüntünün, bir bakıma zorlanarak Anayasa kurallarına uydurulması çabasının bir ürünü olma izlenimi verilebilir. Daha da önemlisi, bu ayırlama ve tanımlamanın, sadece geçicilik kaydıyla yani bir süre için geçerli olabileceğini unutmamamız gereğidir. Böyle olmasını bir bakıma doğal karşılamak gerekiyor: Devlet yapısı içinde yer alan idare ve idareler bakımından, bağlı kurum ve kuruluşlar, diğer kamu tüzel kişileri, kamusal kurumlar sayılan yapılanma örnekleri düşünülürse, hem kamu hizmeti ölçütü ve hem de kurumsal (organik ölçüt) bakımından, bugün ciddi tartışmalar, kaymalar içinde olduğumuz kabul etmek gerekiyor. Günümüzde yaşanan akıl almaz değişiklikler, kamu yapılanmalarında, onun gördüğü işlerde ve kullandığı insan unsurunda da etkilerini gösteriyor: Genel olarak devlet yapısı içinde en asli ve vazgeçilmez kamu hizmetlerinden birisi saydığımız kolluk ve asayiş sağlama, güvenlik hizmetlerinin bir bölümünün en azından bugün, kimi siyasal yapılarda özel girişimcilere ihale edildiğini¹ görüyoruz. Türkiye'de başta bankalar olmak üzere, özel güvenlik birimlerinin kurulması yasa ile mümkün hale getirilmiş bulunmaktadır. Kendi kolluk güçlerini kuran ya da kurduğu izlenimini veren üniversitelerimiz var. Bütün bu ve giderek sayıları artan başka alanlardaki örnekler, artık 1850'ler sonrası, Birinci Dünya Harbi sonrası Fransız İdare Hukuku doktrini kapsamındaki ölçütlerin, kavram tanımlamalarının artık modern devlet yaşamında ömürlerini doldurduğunu, bunlarla yeni olguların kabul edilebilir çözümlemelerin yapılacağını göstermektedir.

Tabii söylenmesi gereken çok önemli noktalar da var, belki başka tartışmalarda bunlar ortaya çıkar. Sözlerimin başında değindiğim gibi epey de vaktinizi aldım. Sayın Başkan, galiba yarım saate yakın bir süredir konuşuyorum. Son bir beş veya on dakika içinde, başlangıçta değindiğim iki örnek olaya, yine bu tanım ve ayırım konusu ile ilgisi bulunduğu için, değinerek sözlerimi bitirmek istiyorum. Biliyorsunuz, bana verilen görevde, kamu görevlilerinin tanımı dışında, gelişimi ve bugünkü konumlarını irdelemek de

bulunuyor. Gelişim ve bugün konumlarıyla ilgili olarak, özellikle uygulamada benim dikkatimi çeken, önemli sorunlardan ikisini bilginize sunmak istiyorum.

Danışmanlar...: Bunlardan bir tanesi danışmanlar olayıdır. Türkiye 1970'li yıllardan sonra, özellikle merkezi idare ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarında pek baskın ve çarpıcı örnekleri görülmemek koşuluyla, çok garip ve sapma nitelikli bir uygulamaya tanık oldum: Müsteşar var, yetkileri yok. Müsteşar yardımcısı var ama yetkileri yok. Buna karşın 'Bakan danışmanı' diye bir adam var, müsteşarın bütün yetkiler onda. Müsteşar yardımcılarına bağlı birimleri böyle bir 'danışman' yönetiyor. Bu örnekler, 1970'lerden sonra, çok gelişti, yaygınlaştı. Günümüzde ise merkezi otorite birimleri (Bakanlıklar) bakımından akıl almaz boyutlara ulaştı. 'Bakan Danışmanları', 'Bakanlık Danışmanları', 'Baş Danışmanlar' gibi türleri ortaya çıktı. 'Bakanlık Müşavirleri' ile Tetkik Kurulu Üyeleri' ve bir de 'APK Üyeleri, uzmanları' (Araştırma, Planlama, Koordinasyon birimi) ile birlikte düşünülürse, Türkiye idaresi, çoğunluğu hiç bir görev ifa etmeden sadece maaşlarını alan, çok sınırlı bir kesimi ise danışman adı altında, asli görevlilerin, sorumlu ve yetkililerin görevlerini yerine getiren bir Danışmanlar Ordusu'na sahip oldu. Mahalli idareler de bu modele özendi. Belediyelerimizin, özellikle metropol belediyelerin kendi danışmanlar ordusunu kurdukları görüldü. Belediyelerdeki olay, onların KİT'lere özenerek kurdukları BİT'le, iyice genişletildi. Bu neyi yarattı? Bu, tabii kamuoyuna yansıdığı gibi, çok önemli tartışmaları, karşıtlıkları, yozlaşmaları yarattı. Türkiye'de özellikle merkezi idarede, görev ve yetkiler yasayla bellidir, biliyorsunuz. Yasaya bağlı olarak çıkarılan diğer alt kural tasarruflarla da bu yetkiler ile görevlerin ayrıntılı düzenlenmesi yapılmıştır. Ama bugün örneğin bir Başbakanlık Başdanışmanı, Türkiye ile ilgili bir dış siyasal konuda Dışişleri Bakanlığı ile ters düşecek biçimde, bir takım girişimlerde bulunabiliyor; bugün bunun hangi sonuçları getirebileceği tartışılıyor. Günlük yaşamda idare ile ilgili konuların ele alınmasında, kotarılmasında ve yürütülmesinde danışmanların görev yerlerinin asli sahiplerine bakarak daha fazla yetkili oldukları, onlardan 'Fetva alınması', için istihsal edilmesi, hatta onlardan emir telakki edilmesi gibi bir model bugün işletilmektedir ki, bu ne klasik idare yapısıyla ne de modern idare yaşamıyla izah edilebilir. Bu çok açık bir siyasal yozlaşmadır ve bizim sistemimize tamamen yabancı bir modeldir.

Başkanlık sisteminde revaçta bulunan danışmanlık kurumu, orada bile, bizdeki gibi, icra yetkilerine sahip olma bakımından, etkili değildir. Başkanın veya diğer kamu görevlilerinin (başkanlık sistemindeki) danışmanları, Türkiye'de olduğu gibi, başkan yerine veya diğer üst düzey kamu görevlileri yerine ne işlem koyup düzenleme yapabilirler ve ne de başkaca bir eylemde bulunabilirler. Ama bugün Türkiye'de böyle yozlaşmış bir durum, özellikle gözümüze çarpmaktadır.

Tabii bunun bir de resmi boyutu var: O da icrai görev yerlerinden alınan, siyasal iktidar değişikliği ya da yönetim değişiklikleri sonucunda alınıp da 'müşavirliğe' atananlarla ilgilidir. Görev yerlerinden alınanların bir çeşit inzivaya çekilme yerleri olarak, çok sayıda 'müşavirin' bir arada buldukları ama hiç 'istişare etmedikleri' bir takım birimler ortaya çıktı. Bunların hemen hiçbirisinin işlevlerinin bulunmadığı, hepsinin yeni bir siyasal iktidar değişikliği bekledikleri, ya da yönetim değişikliklerini gözledikleri, oradan alınıp icra yerlerine geçmek için sıralarına bekledikleri gözlemlenmektedir. Zannederseniz bu durumun, personel israfı bütçe kaynaklarının kurutulması ve kamu idare

ilkesi bakımından ne derece sakıncalı olduğuna ileride değinilecektir.

Özelleştirme ve Kamu Görevlileri: Şimdi kavram kristalizasyonu ile ilgili, hayatın getirdiği ve içinden çıkılmaz kimi sorunları bünyesinde barındıran, son bir örneğe değinmek istiyorum. Bu da biraz önce ifade ettiğim gibi, özelleştirme ile ilgili son uygulama. Bu uygulama zaten, yasa çıkmadan (4046 Sayılı Özelleştirme Yasası) önce de gündem de idi. Bugün bir Özelleştirme Yasamız var, biliyorsunuz. Özelleştirme Yasası, özelleştirmenin yasal dayanağını, hukuksal alt yapısını oluşturuyor. Bu Özelleştirme Yasası'nın 22. maddesinde yer alan bir kurala göre. 657 Sayılı Yasa'ya tabii olarak, özelleştirilmesine karar verilen kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan kamu görevlileri, merkezi yönetimin veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarının 'münasip' - bu sözcüğü Yasa'dan alıntılararak söylemiyorum; kullanıyorum; özellikle kendim koydum; çünkü, münasip sözcüğünün kapsam ve sınırları dışına çıkılmasını gerektiren daha pek çok özel koşulların varlığının aranması gibi bir durum var - pozisyonlarına, kadrolarına naklen atanacaklardır. Ve burada tabii, 657 Sayılı Yasa'nın nakiller, ya da naklen atamalar ve benzeri işlemler için harekete geçirilen mekanizmaları gündeme gelecektir; 657 Sayılı Yasa'nın konu ile ilgili kuralları uygulanacaktır. Kimi bu tür personelin ise, emekliliğe özendirildiği anlaşılmaktadır bununla ilgili hükmün de anılan Yasa'da yer almaktadır. Şimdi, bu tür kamu görevlilerinin, emekliliğe özendirilmeleri de dahil olmak üzere, deyim yerindeyse 'nakil' işlemlerinden doğan sorunlar, Türkiye'nin gündemini işgal etmektedir. Naklen görevlendirilecek kamu görevlileri arasında yeğlemeden tutun da, naklen gelecek bu tür personeli kabul etmemek yolunda gizli ya da açık direnen 'nakil alacak' kuruluşların varlığı, Türkiye'de kamu görevlilerinin yaşadığı sorunlara yenilerini eklemiştir.

Toparlamak gerekirse, gördüğümüz gibi kamu görevlisi ve özellikle memur tanımı, hiç de öyle görüldüğü gibi, kolay bir olay değildir. Ve bence bunun en önemli nedeni, modern devlet yaşamı içindeki gelişmelerle kayıtsız kalmamız, bu gelişmeler karşısında kamu hizmeti ve kamu kurum ve kuruluşu kavramlarına yeni içerik ve anlamlar veremememizdir. Açıkça ifade etmek gerekir ise, ne Ceza Yasası'nın 279. maddesinde yer alan hüküm ve ne de 657 Sayılı Yasa'daki düzenleme ve hatta ne de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 128. maddesindeki kural, aslında aradığımız kavram kristalizasyonuna olanak verecek yeterlikte ve açıklıkta değildir. Bu Anayasa'nın 128. maddesindeki kurala yaslanan bir yorum da bizi ancak bir noktaya kadar aydınlığa götürebilmektedir. Yeni bir kamu hizmeti anlayışına, yeni bir kamu kurumu ve kuruluşu anlayışına, çok açık bir gereksinim vardır. Bu ölçütler veya bu ölçütlerin yerine gelebilecek başka kavramlar belirlenmedikçe, bu kargaşa sürmeye devam edecektir diye düşünmekteyim. Teşekkür ederim.

Mehmet Yüksel BARKURT (Oturum Başkanı) : Sayın ZABUNOĞLU'na son derece önemli açıklamalarından, değerlendirmelerinden dolayı teşekkür ediyorum. Yöntem konusunda kısa bir bilgi vermek istiyorum. Açıklanan programa göre Birinci Oturum 12.30'a kadar devam edecek. Her iki konuşmacı da konuşmalarını bitirecek, ondan sonra salondaki izleyiciler sorularıyla, katkılarıyla konuyu derinleştirebilirler. Ben şimdi ikinci olarak sözü Sayın Prof. Dr. Cem EROĞUL'a veriyorum.

SİYASAL HAKLAR KAVRAMI, GELİŞİMİ VE SİYASAL KATILIM

Prof. Dr. Cem EROĞUL : Teşekkür ederim Sayın Başkan. Benim konum, programda da yazılı olduğu gibi, siyasal haklar, siyasal katılım kavramlarının anlamını ve gelişimini ortaya koymak. Siyasal haklar dediğimiz zaman, bunun çağrıştırdığı ilk kavram insan haklarıdır.

Gerçekten de, siyasal haklar, insan hakları genel kavramının bir bölümüdür.

19. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan ünlü Alman hukukçusu Jellinek'in geliştirdiği bir insan hakları bölümlenmesi var. Buna göre, haklar üçe ayrılıyor: olumsuz haklar, olumlu haklar ve etkin haklar. Bizim 1961 Anayasamız, özellikle bilim adamları tarafından yazıldığı için, bu bölümlenme orada da benimsenmiştir. Sonra 1982 Ana-yasası'na da aktarılmıştır. İşte siyasal haklar, Jellinek'in insan hakları bölümlenmesindeki etkin haklarla aynı anlama gelmektedir. Başka bir deyişle, siyasal haklar insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır. Bunların ne olduğuna birazdan değineceğiz.

Peki, siyasal katılım ne anlama geliyor? Siyasal katılım, şimdi sözü edilen siyasal haklar kullanılarak yönetilenlerin devlet yönetiminde ağırlıklarını hissettirmeleridir. Tabii, bu ağırlık çeşitli biçimler alabilir. Ağırlık koymak denince akla gelen ilk şey şu ya da bu devlet kurumunun alacağı bir kararı etkilemektir. Ama olay bununla sınırlı değildir. Ağırlık koymanın ikinci boyutu, ilgili devlet kurumunda görev alacak kişiyi belirlemektir. Yönetenlerin yönetilenlerce belirlenmesidir.. Üstelik iş burada da bitmez. Ağırlık koymanın üçüncü bir biçimi, ilgili devlet kuruluşunun nasıl olacağını belirlemektir.

Örneğin parlamento iki kanatlı mı olsun tek kanatlı mı olsun gibi konularda yönetilenlerin etkili olmalarıdır. İşte katılım olgusu bütün bu boyutları kapsar ve gerçekleşmesi siyasal hakların varlığına bağlıdır..

Şimdi kısaca, bu katılım olgusu dünyada ve bizde nasıl ortaya çıkmıştır, siyasal haklar birtakım önemli uluslararası belgelerde nasıl düzenlenmiştir konularına değineceğim ki, bu açıklamalar ışığında bugün bizde geçerli olan siyasal katılım düzenini gerçekçi bir biçimde değerlendirebilelim.

Katılma olgusunu Eski Yunan'a, Atina demokrasisine dek götürülenler var. Yalnız şunu hemen belirteyim ki, oradaki katılma, bizim bugün anladığımız anlamda bir siyasal katılım değildir. Atina'da katılma hakkı, yalnızca yurttaşta tanınmış. Yurttaş kavramı ise yönetilenlerin çok küçük bir bölümünü kapsıyor. Kadınlar buna dahil değil, yabancılar dahil değil, köleler buna dahil değil.

Onun için, Eski Çağ'da yapılmış bu türden birtakım uygulamaları günümüzde gündeme getirmenin fazla bir anlamı yok. Ancak, yine de, eskilerle ilgili bir şeyin altını çizmek istiyorum. Çünkü konumuzu çok yakından ilgilendiriyor. İÖ 6. yüzyılın sonlarına doğru yaşamış olan ünlü Çin düşünürü Konfüçyüs, yönetimin ehil ellere bırakılması sorunu üzerinde çok kafa yormuş. Sonunda şöyle bir çözüm bulmuş. İrsiyet esasından tamamen kurtulmak olanaksız olduğuna göre, en üst kademe yöneticiler yine bu yoldan belirlensin. Ancak, onların altlarında yer alacak sürekli kadrolar sınavla doldurulsun ve işe alınanlar özel olarak yetiştirilsin. Bu çok önemli bir adımdır. Devlet memuriyetine giriş sınavının başlangıcıdır. Bu yöntem Çin'de, Han Hanedanı zamanında, yani İÖ 3. yüzyılda uygulanmaya başlamıştır.

Biliyorsunuz, dünyada devlet olgusunu en uzun süre sürdürmüş olan toplum Çin'dir. Kanımca, Çin'i İÖ yüzyıllardan alıp bugüne getiren en önemli öğelerden biri budur. Sınav sistemidir. Sınava, ehliyete dayanan devlet memuriyeti anlayışıdır. Bu, siyasal katılımı ne yönden ilgilendiriyor? Şu yönden ilgilendiriyor. Üst yönetici olmak için belli bir aileden gelmek

zorundasın, memur olmak içinse sadece belli bir ehliyete sahip olmak zorundasın. İşte, bu anlayışla yönetilenlere eşit yarışma koşullarında devlet yönetimine katılmanın önemli kapılarından biri açılıyor.

Şimdi en eskileri bir yana bırakıp Avrupa'da ve bizde bu gelişme nasıl olmuştur, ona bakalım. Katılım yolunda ilk büyük adım. 13. yüzyılda İngiltere'de kabul edilen Magna Carta Libertatum'dur. Bu belgede henüz vergi sözcüğü yok. Ama deniyor ki, kral, baronlardan ve öteki varlıklılardan yardım toplayabilmek için krallık danışma kurulunun onayını almak zorundadır. Henüz parlamento da yoktur ortada. Ancak şu ana fikir artık ortaya çıkmıştır: Yönetilenlerin temsilcilerinin onayı olmadan halktan para toplanamaz. Katılma işte bu biçimde başlamıştır, İngiltere'de 13. yüzyılda ilk biçimini alan parlamento, 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artık ülkenin en büyük güç odağıdır. Varlığı, özgürlüğü, ayrıcalıkları bundan böyle tartışma konusu bile olamayacaktır. Kral yasaları değiştiremeyecek, hatta uygulamalarına istisna bile getiremeyecektir. Parlamento, siyasal katılımın en önemli kurumu olarak siyasetin merkezine yerleşmiştir. Bu gelişmeye koşut olarak da, yönetilenlerin siyasal hakları adım adım gelişmiştir. İngiltere'de yönetilenlerin yüzyıllar süren bir pazarlık süreci içinde somut olarak elde ettikleri siyasal hakların ilk soyut ifadesini Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde görüyoruz. Orada, 1776 yılında ilk kez bir resmi belgede, şöyle şeyler söyleniyor: İnsanlar, daha doğuştan, özgürlük, mutluluğu arama hakkı gibi birtakım haklarla gelirler dünyaya. Devlet bu hakları gerçekleştirmek için vardır. Bir devlet bunları gerçekleştiriyorsa, o zaman yönetilenler, bu haklarını gerçekleştirecek yeni bir devlet kurma hakkına sahiptirler. Görüldüğü gibi burada, siyasal katılma hakkı, ilk kez en çarpıcı bir biçimde dile geliyor. Aynı yüzyılda, Amerika'dan birkaç yıl sonra, bu sefer Fransa'da, siyasal katılmaya ilişkin olarak daha da çarpıcı ifadelerle karşılaşılıyor. Fransızlar için de devlet, insanların doğuştan getirdikleri hakları gerçekleştirmek için var. Ancak Fransızlar bir adım daha atıyorlar ve devletin bu yetkisini ulustan aldığını söylüyorlar. Böylece yönetilenlerin yetkisinin adı konuyor: Ulusal egemenlik. Devlet, ancak ulustan yetki alırsa, insanların doğuştan getirdikleri hakları koruma görevini yerine getirebilecek. Bunu nasıl yapacak? Yasa yoluyla. İşte burada Fransızların ikinci büyük katkısı ortaya çıkıyor. Yasa yurttaşların genel istencinin, genel iradesinin ifadesidir. Dolayısıyla, bütün yurttaşlar, ya doğrudan doğruya, ya da temsilcileri aracılığıyla yasa yapımına katılma hakkına sahiptirler. 18. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkan bu gelişmelerle, artık siyasal katılma, soyut olarak ileri sürülebilen, başka bir deyişle herkesi ilgilendiren bir insan hakkı niteliği kazanıyor.

Bizde, bu yönden birtakım gelişmeler ilk kez 19. yüzyılda ortaya çıkıyor. Bunun ilk büyük adımı, 1839 Tanzimat Fermanı. Bununla ilk kez yönetilenler adam yerine konmaya başlıyor. Senin de yaşamaya, mal mülk edinmeye, bunları korumaya hakkın vardır deniyor. Onun için bu ilk adım çok önemli. Ama esas olarak 1. Meşrutiyetle birlikte, yani bir parlamentonun kurulmasıyla birlikte Türkiye'de yönetime katılma olgusunun doğduğunu görüyoruz. Ancak bu ilk kurumsal katılma zayıf kalıyor. 1878'de de Kızıl Sultan bunu ortadan kaldırıyor. 2. Abdülhamit'in istibdat yönetimi otuz yıl sürüyor. 1908'de, 2. Meşrutiyetle birlikte, Türkiye'de siyasal katılma süreci artık ciddi bir biçimde başlıyor. Çeşitli katılma araçları birdenbire yaygınlaşıyor. Siyasal partiler kuruluyor. Dernekler, dergiler kuruluyor. Bir kamuoyu oluşuyor. Sık sık seçim yapılıyor. Üstelik Anayasa değiştirilip bu yeni katılma yolları Anayasal güvenceye bağlanıyor. Örneğin 1909'da yurttaşların dernekleşme hakkı

Anayasa'ya yazılıyor. Demek ki bizde esas dönüşüm noktası 2. Meşrutiyet. Ondan sonra, herkesin bildiği gibi, katılma sürecindeki dev adım, 1920'de, ulusal egemenliğin biricik kullanıcısı olarak TBMM'nin açılması. Ondan sonra, bir iki dev adım daha: 1934'te, nüfusun yarısını oluşturan kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesi, 1946'da, çok partili düzene geçilmesi ve nihayet 1961'de, çok çeşitli araçlarla devlet yönetimine katılma yollarının açılması. Yani sadece seçme seçilme, memur olma yollarından değil, çeşitli örgütlenmelerle, çeşitli özgürlükleri kullanarak, çeşitli katılma yollarının alabildiğine açılması. O kadar ki, toplum bu açılımı ancak çok kısa bir süre için yürütebilmiş, 1968'den itibaren iş sokağa düşürülmüştür. 1968'de sokağa düşürülen 1961 Anayasası, 1971 yılında çok önemli ölçüde budanmış, 1980'de de öldürülmüştür.

Şimdi, uluslararası alanda bu açıdan neler yapılmış, kısaca ona bakalım önce. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne bakmak gerek. Çünkü, bildiğiniz gibi, bugün ortak olarak sahip olduğumuz en önemli insan hakları belgesi budur. İşte bu belgede, bizim konumuzda şu temel ilke konuyor: Herkesin, doğrudan doğruya ya da temsilcileri aracılığıyla, ülkesinde kamu işlerinin yönetimine katılma hakkı vardır. Güzel de bir formül kullanmışlar. Resmi Gazete'den aldığımız, bizim resmi çevirimize göre: Halkın iradesi hükümet otoritesinin esasıdır. Bu temel ilke, bundan sonraki belgelerde de tekrarlanıyor. Bildirge dışında, uluslararası alanda insan haklarının Anayasası'nı oluşturan iki belge var. Bunlar 1966 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilip imzaya açılan ve 1976 yılında yürürlüğe giren "ikiz sözleşmeler." Türkiye'nin henüz kabul etmediği bu iki sözleşmenin birinci maddeleri ortak. İşte bu ortak maddede, katılım hakkının esası ortaya konuyor ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakları vardır deniyor..

Bizim için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de çok önemli bir belge. Bu belgesel antlaşmaya biz dahiliz. 1950'de Roma'da imzalanan sözleşme, siyasal hakları doğrudan doğruya tanımamıştır. Ancak kısa süre sonra sözleşmeye eklenen protokollerle, yöneticilerin dürüst, genel oya dayanan, eşit oya dayanan, gizli oya dayanan, özgür ve kısa dönemlerle yenilene seçimlerle belirlenmesi kuralı kabul edilmiştir. Biz de bunu kabul ettik. Evet, katılma olayının dünyadaki ve bizdeki gelişimi ve belli başlı uluslararası belgelere yansıması böyledir. Şimdi, somut olarak siyasal haklar denen şey nedir, ona bakalım. Bunun için önce Anayasa'ya bakmak lazım. Ancak tabii, Anayasa'da da neye bakılacağını bilebilmek için bu hakları tanımlamak gerek. Siyasal hakları dar anlamında, yani doğrudan doğruya yurttaşın devlet yönetiminde ağırlık sahibi olmasına olanak veren haklar olarak tanımlarsak, Anayasa'ya göre beş tane hak sayabiliriz. Bunların birincisi, yurttaşlık haki. Bunun önemi kimi zaman gözden kaçıyor. Oysa, siyasal hakların kullanılabilmesi, genel kural olarak yurttaş olmaya bağlıdır. Dolayısıyla, yurttaş olabilmek ve yurttaşlığını koruyabilmek, siyasal katılma bakımından başlı başına önemli bir haktır. Hele Türkiye gibi, kısa bir süre içinde binlerce insanın yurttaşlığından yoksun bırakılabildiği bir ülkede yaşıyorsanız, bu hak daha da önemli hale gelir. Ondan sonra, seçme ve seçilme hakkı var. Tabii bunlar, siyasal katılma denince herkesin ilk sırada aklına gelen haklar. Sonra, siyasal partilerde çalışma hakkı var. Dördüncüsü, memur olma, yani devlet yönetiminde birey olarak görev alma hakkı geliyor. Beşincisi de dilekçe hakkı. İşte bunlar, yurttaşın devlet yönetimini etkilemesi, bu yönetime katılması olanaklarını açan, dar anlamda siyasal haklardır. Buna karşılık, siyasal hakları geniş anlamında ele alırsanız, düşünce özgürlüğü ile ilgili bütün haklar buraya

girer. Çünkü insanlar yönetenleri nasıl etkileyeceklerdir? Yazacaklardır, çizeceklerdir, birleşeceklerdir, toplanacaklardır, örgütleneceklerdir, vb. Bu yollarla yönetenleri etkilemeye çalışacaklardır. Dolayısıyla bu olanakları sağlayan bütün haklar, geniş anlamda siyasal haklardır. Bunların içine, düşünce edinme hakkını, düşüncesini geliştirme hakkını, düşüncesini açığa vurma hakkını ve nihayet düşüncesini örgütlü bir biçimde yayma hakkını düzenleyen bütün Anayasa hükümleri girer. Gördüğünüz gibi konu çok geniş. Onun için bunların ayrıntısına girmeyeceğim.

Ancak, değindiğim bütün bu dar ve geniş anlamlı siyasal haklara ilişkin olarak, Türkiye'de büyük sorun yaratan bir iki noktaya dokunmadan edemeyeceğim. Bunlardan biri yurttaşlık hakkıdır. Anayasa, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça kimsenin yurttaşlıktan çıkarılamayacağını söylemektedir. Ne var ki, hem yasa koyucu hem de uygulayıcılar, bu bağdaşmazlığı çok geniş bir biçimde tanımlamakta ve insanları, aslında etleri kanları gibi onlara bağlı olması gereken doğuştan kazanılmış yurttaşlık hakkından mahrum bırakabilmekte. Bana sorarsanız, bu inanılmaz bir insan hakkı ihlalidir. Çünkü yurttaşlık, doğuştan kazanılan ve bir toplumun parçası olma hakkını veren en temel haktır. Hain bile olsanız o toplumun haini olma hakkını kimsenin elinizden almaması gerekir. Oysa biliyorsunuz, 12 Eylül uygulamaları çerçevesinde, vatana ihanet gibi sudan nedenlerle binlerce insanın yurttaşlığı elinden alınabilmiştir. Bu facianın altını bir kez daha çizmek istedim. Siyasal haklara ilişkin olarak değinilmesi gereken bir başka sorun seçme ve seçilme hakkına ilişkin. Biliyorsunuz, kadınlara tanınan haklar bakımından, yok Fransa'dan, yok İsviçre'den önce davrandık diye pek övünürüz. Ama bugün bu bakımdan çok büyük bir ayıbı sürdürmekte olduğumuzu unuturuz. O da, 18 yaşını doldurmuş olan yurttaşlarımıza hala seçme hakkını tanımamış olmamızdır. Bunu nitelemek için sözcük bulamıyorum. Bu tek kelime ile ayıptır. Bu halimizle insan arasına çıkamamız gerekir. Üstelik artık, seçilme yaşını bile dünya iyice aşağı çekme eğilimine girmiştir. Bizde 18 yaşını doldurmuş bir insan, her türlü sorumluluğu yüklenebilir, bir tek siyasal haklarında kısıtlanmıştır. Oysa bence doğrusu, rüşt yaşı ile birlikte, insanlara hem seçme, hem de seçilme hakkının tanınmasıdır. 18 yaşında bir insan kendini milletvekili seçtirebiliyorsa, zaten olağanüstü bir yaratık demektir. Ülke ondan niye yararlanmasın? Kısacası, demek istediğim şu: Rüşt dışında, şu ya da bu iş için yaş sınırlamaları koymak bana anlamsız geliyor. Ayrıca, bizim içinde bulunduğumuz bu utanılacak durum, üstelik gülünçtür de. Çünkü Türkiye, daha 1924 Anayasası zamanında erkek yurttaşlarına 18 yaşında seçmen olma hakkını tanımıştı. Bu hak kadınlara da tanınınca mı, 18 yaşında olanların bu işe akli yetmeyeceğine kanaat getirildi?

Üzerinde kısa kısa duracağım noktalardan biri de siyasal partilerle ilgili. Şimdi, siyasal partilerde herkesin çalışma hakkı var. Herkesin demeyeyim; öğrencinin yok, memurun yok, vb. Ancak, her neyse, kural olarak, belli bir yaş bitiren yurttaşlar genellikle siyasal partilerde çalışabiliyorlar. Ama siyasal partilerin kendileri akıl almaz bir cendereye sokulmuş durumdadır. Siyasal Partiler Yasası'nın 4. kısmında sıralanan yasaklar, akıllara durgunluk verecek ölçüde. Türkiye'de, içinde çalışılan siyasal partiyi kapattırmamanın bir yolunu bulmak son derece güç. Şu anda, Başsavcılık istese, Türkiye'deki bütün partileri kapattırabilir. Böyle siyasal parti özgürlüğü olmaz. Ayrıntılara girmeye vaktim yok, ama bu korkunç gerçeğin altını çizmek istedim. Bir başka konu, memur olma konusu. Kağıt üzerinde Türkiye'de herkesin memur olma hakkı

var. Ne var ki, bu alanda, açıkça söylenmeyen, ama Türkiye'nin istikbalini karartacak yeni bir gelişmeyle karşı karşıyayız. O da, memuriyete girişte, etnik kökene göre ayrımcılık. Ta Konfüçyüs'ten beri gündemde olan bir siyasal hak, Türkiye'de tehlike altına girmiştir. Bu, devletten kaynaklanan yeni bir ayrımcılık eğiliminin yansıması. Bakıyorsunuz, polis insanı sokakta çeviriyor ilk iş olarak da doğum yerine bakıyor. Bundan sonra yapılan muamele de buna göre belirleniyor. Yurttaşın siyasal katılım hakkı bakımından, bu tehlikeye karşı çok uyanık olmamız gerekir.

Dar anlamda siyasal haklara ilişkin olarak, bir de dilekçe hakkı konusunda birkaç şey söylemek istiyorum. Dilekçe hakkı, insanların en eski hakkıdır. Devletin ortaya çıktığı 5000 - 5500 yıldan beri var olan bir haktır. Çünkü dilekçe hakkı, özünde, ağlama hakkıdır, yalvarma hakkıdır; yönetenlerin eteğine yapışıp "ne olur şunu bana yapma ya da yap" deme hakkıdır. Bu nedenle, herkesin bu hakkı bulunması gerekir. Ama kimi yönetimler, bunu bile insanlara çok görebilmişlerdir. Onun için, anayasalarda olsun, uluslararası belgelerde olsun, bu hak hep öncelikle tanınmıştır. Bizde 1876 Anayasası'ndan beri vardır. O günden bugüne, bütün anayasalarımızda hem bireysel hem de toplu dilekçe hakkı tanınmıştır. Gelin görün ki, paşaların 1982 Anayasası'nda, 1876 Anayasası'nda bile bulunan toplu dilekçe hakkı artık yer almamıştır. Gerçi, Anayasa'da bulunmaması, bunun yasak olduğunu göstermez. Ama bu hak, ilk kez Anayasa'nın özel koruma alanının dışına çıkarılmıştır. 12 Eylül döneminde, insanlar toplu dilekçe verdiler diye, devlet başkanı tarafından "vatan haini" diye suçlanabilmişlerdir. İşte bu nedenle, ben de dilekçe hakkının önemini bir kez daha vurgulamak istedim.

Şimdi, geniş anlamıyla siyasal haklar konusuna değineceğim. Ancak bu konuyu doğru dürüst işlemeye, ne sizin vaktiniz, ne de benim ömrüm yeter. Çünkü, biliyorsunuz, Türkiye'nin en büyük dertlerinden biri de düşünce özgürlüğü alanındadır. Öyleyse, bu konuda bir iki şey söylemekle yetinmek zorundayım. Düşünce özgürlüğünün ilk adımı olan düşünce edinme hakkı bakımından, Anayasa'daki düzenlemenin en korkunç hükmü, zorunlu din dersine ilişkin hükmüdür. Zorunlu din dersi, insan yavrusunun beyninin olduğu bir sırada, bu beyni belli bir inanca göre koşullandırmaya yöneliktir. Dolayısıyla, düşünce edinme olanağını daha rüşeym halindeyken, daha ortaya çıkmadan boğan bir düzenlemedir. Onun için bırakın laikliği ya da insan haklarını, insan olma hakkına bile kesinlikle aykırıdır. Hiçbir demokratik ülkede böyle bir şey yoktur. Düşünce özgürlüğü açısından en önemli nokta budur. Bu çerçevede değineceğim bir başka nokta, 1971 değişiklikleri sırasında Anayasa'ya getirilen yeni bir düzenlemeye ilişkindir. 1961 Anayasası'nın ilk metninde, basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanmanın bir sınırı yoktur. Doğrusu da buydu. Çünkü yurttaş yönetenleri etkileyecekse, her şeyden önce neler olup bittiğini eksiksiz bir biçimde öğrenebilme olanağına sahip olmalıdır. 1971'de, işte bu hakka istisna getirilmiştir. Yasa, ulusal güvenlik gibi çok önemli nedenlerle, yurttaşın serbestçe kanaat edinme hakkını sınırlayabilir denmiştir. Bu korkunç bir şey. Örneğin, bir yasa çıkarılacak ve savaş zamanında falanca ya da filanca haberler yurttaşlara duyurulmayacak diyebilecektir. Peki, yurttaşın bilgi verilmezse yurttaş egemenliğini nasıl kullanacaktır? Kendisi için yaşamsal önemde olan bir durumda, yurttaş kendi yazgısını nasıl belirleyecektir? Düşünce özgürlüğü alanında bir başka önemli sorunumuz da basın özgürlüğüne ilişkin. Biliyorsunuz, 1908'den, yani 2. Meşrutiyetten beri Türkiye'de sansür yasağı var. 1909'da, Anayasa'ya da girdi. Bu yönde bir

hüküm, 1982 Anayasası'nda da yer alıyor. Sansürün esası, yayın okuyucuya ulaşmadan önce, bunun devlet tarafından denetlenmesidir. Başka bir deyişle, adı konmasa da, yayının okuyucuya ulaşmasını engelleyen her düzenleme gerçekte sansürdür. İşte bugünkü Anayasa, bir yandan sansür yasaktır demesine karşın, bu kapıyı açmıştır. Gerçekten de, bu Anayasa'da, belli koşullarda bir yayının dağıtımından önce toplanabilmesi olanağı getirilmiştir. Bunu düşünce özgürlüğü ile bağdaştırmak olanaksızdır. Düşünce özgürlüğünde, önce yayın serbestçe yapılır, sonra, suç varsa, sorumlusu hesap verir. Ama yayın engellenemez. Dedim ya düşünce özgürlüğü konusu Türkiye'de roman gibi bir şey. Bu konu bitmez. Anayasa'da ne kadar özgürlükten söz edilmişse, arkasından hemen bir sınırlama getirilmiştir. Bu durumda yurttaş yönetenleri nasıl etkileyebilecek? Her şeye rağmen buna cesaret ederse, bu kez de karşısına Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesi türünden korkunç tehditlerle dolu düzenlemeler çıkar. Neyse, bu konuyu burada kesmek zorundayım. İster dar, ister geniş bir açıdan bakalım, siyasal hakların genel olarak ne anlama geldiğini, Türkiye'nin bu alanda ne gibi sorunları olduğunu umarım bir parça gözler önüne serebildim. Son olarak, çoğu zaman dikkatlerden kaçtığı için, önemli gördüğüm bir konuda birkaç söz söylemek istiyorum. Konu şu: Bütün bunların olabilmesi, yani yurttaşın devlet yönetimine katılabilmesi için, birtakım çevre koşullarının varlığı zorunludur. Bir kere, katılma olanak veren bir ortamın bulunması gerekir. Anayasalarda siyasal hakların bulunması güzel bir şey. Bu hakların daha da genişletilmesi gerektiği de doğru. Ama Anayasa'da ne yazılırsa yazılsın katılma ortamı yoksa, katılma hakkının da bir anlamı yok demektir. Ortamın en önemli ögesi de elbette devlettir. Ortada yönetimine katılmaya değer bir devlet yoksa, katılmanın zaten ilk koşulu yok demektir. Örneğin, bir devlet bağımsız değilse, başkalarının buyruklarına göre hareket ediyorsa, bütçesini bile istediği gibi düzenleyemiyorsa, memuruna ne kadar maaş vereceğini yabancılarla birlikte kararlaştırmak zorunda kalıyorsa, böyle bir devletin yönetimine katılmanın da pek bir değeri yoktur. İşte bu çok önemli nokta sık sık gözden kaçıyor. Demokrat geçinen birtakım kişiler, devlet ne kadar zayıf, ne kadar küçük olursa, yurttaş o kadar güçlü olur, diyorlar. Oysa bu temel bir yanıştır. Birçok kişi bunu iyi niyetle söylese de yanıştır. Aksine, devlet ne kadar güçlü olursa, demokrasinin o kadar şansı olur. Demokrasi, özünde, yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olması demektir. Peki yönetilen, devlet yönetimine yetkisiz kalmak için mi, yoksa yetki kullanmak, iş yapmak için mi katılacak? Devletin elinde toplumu seferber edecek, onu dönüştürecek güç kalmamışsa, yurttaş böyle bir devletin yönetimine katılsın da ne yapsın? Yok küreselleşmeymiş, yok özelleştirmeymiş, yok yerelleştirmeymiş diyerek devlet iyice zayıflatılırsa, doğrusu böyle bir devletin yönetimine katılmak için uğraşmaya değmez. Özetle, bağımsızlığını yitirmiş, toplumsal müdahale olanakları elinden alınmış bir devletle demokrasi olmaz. Ortamla ilgili olarak vurgulamak istediğim ikinci nokta da şu: Devlet yönetimine katılabilmek için, devletin var olması yetmez; katılmacıların da hayatlarından emin olmaları gerekir. Ne yazık ki, bu basit gerçeği Türkiye'de hatırlatmak zorundayız. Bildiğiniz gibi, bugün ülkemizde en fazla çiğnenen haklardan biri de yaşam hakkıdır. Faili meçhul cinayetler ve kayıp kişiler konusunda, bir zamanlar Arjantin dünyaca ünlüydü. Şimdi Türkiye, bu karanlık ünün sahibi olma yolunda. Yurttaşların can güvenliği olmadığı yerde, siyasal katılım da boş bir hak olarak kalmaya mahkumdur. Onun içindir ki can güvenliği, bugün Türkiye'nin bir numaralı demokrasi sorunudur. Ortama ilişkin olarak

değnilmesi gereken üçüncü bir nokta da, toplumda yaygın olan kafa yapısına ilişkindir. "Sen sus, çocuksun! Sen sus, kadınsın! Sen büyüklerinden iyi mi bileceksin?! Sana mı kalmış?!" gibi yaklaşımların aile yapısından toplumun her köşesine dek geçerli olduğu bir yerde, can güvenliği de olsa, devlet de güçlü olsa, yasalar da elverişli olsa, yine de katılma olmaz. Türkiye'de yönetime katılma girişimlerini felç eden bu türden bir kültür, ne yazık ki ta Osmanlı'dan beri geleneklerimize hakimdir. Devlete ilişkin olarak, ya inanılmaz bir güvensizliğimiz, ya da korkunç tutkulu bir yaklaşımımız var. "Beyler köprü olsa üzerinden geçmek" diyor halkımız. Bu doğrultuda daha birçok atasözümüz var. Verilen ileti çok açık: Yönetim bir beladır, aman devletten uzak dur. Bir de çok ilginç bir deyimimiz var: Devlet kuşu. Yani kimin başına konacağı ancak kör talihle belirlenen, bir hakkın kullanımıyla filan ilgisi bulunmayan bir şey. Belki insanın başına konmaması daha iyi. Çünkü devlet işlerine bulaştın mı, bunu daima canınla ödeyebilirsin. İşte bizde mutlaka aşılması gereken zihniyet bu. Daha aile içinden başlayarak insanlarımız, katılmanın öyle büyük bir kahramanlık konusu olmadığını, güzel, doğal, hoş bir şey olduğunu hissetmeliler. Bu olmadıkça, en güzel yasalar bile bir işe yaramaz.

Sözlerimi bitirirken, bir de şu soruyu yanıtlamak isterim: Katılma olsa ne olur, olmasa ne olur? Yani bu o kadar önemli bir şey mi? Bu soru sorulmaya değer. Çünkü özellikle Amerika'da, katılmanın devlet işlerini güçleştirmekten başka bir işe yaramadığını, yurttaşlar için bir vakit kaybı olduğunu düşünen, bunu savunan birçok düşünür ya da bilim adamı var. Bir de uygulamadaki gerçek var. Gerçeğe bakarsanız, bugün dünyanın en gelişmiş toplumlarını alın, en gelişmiş Batı toplumlarını, Amerika'yı alın, yurttaşların yarısı siyasal konulara ilgisizdir, tamamen ilgisizdir. Kalan yarısının beşte dördünün de ilgisi, arada bir oy verme, arada bir haber dinleme düzeyindedir. Görel olarak daha ilgili diyebileceğimiz kesim, o da partilere üye olma düzeyinde değil de, az çok siyasal işlevi olan derneklerle toplantılarla filan ilgilenenler kesimi, taş çatlasa yüzde on oranını geçmez. Demek ki, siyasal işlere ilgisizlik bir olgudur. Bu olguya ve bunu savunan düşüncelere rağmen, ben diyorum ki biz bunu iyi bir şey olarak kabullenmeyelim. Bu durumu değiştirmeye çalışalım. Niye mi? Bence yanıtı açık. Devlet, insanoğlunun bugüne dek bulduğu en güçlü değişim aracıdır. Biz toplumlarımızı daha iyiye götürmek istiyorsak, bu aracı kullanma alışkanlığını yaygınlaştıralım. Dolayısıyla da, katılmayı hoş bir şey olarak göstereyim. Biz bu aracı kullandığımız ölçüde, birey olarak, toplum olarak kendi yazgımıza egemen olma şansını yakalayabiliriz. Aslına bakarsanız, insan olmak da bu demektir. Özünde, insanlık tarihi, insanın yarı hayvan, kör gözlü bir mahluk olmaktan çıkıp aklını kullanarak kendi yazgısını belirleyen bir varlık olma yolundaki gayretidir. Yaratık olmaktan çıkıp aklıyla kendini yöneten bir varlık olmak. Bütün insanlık serüveninin esası budur. İşte bundan dolayıdır ki, ben devlet yönetimine katılmayı, siyasete katılmayı insan olma mücadelesinin bir parçası olarak görüyorum. İnşallah sabrınızı suistimâl etmedim. Teşekkür ederim.

Mehmet Yüksel BARKURT (Oturum Başkanı) : Sayın Cem EROĞUL'a biz de teşekkür ediyoruz. Değerli izleyiciler, iki bilim adamımız temel kavramlar üzerinde çok önemli açıklamalar yaptılar. Sayın Yahya ZABUNOĞLU kamu görevlileri kavramını Sempozyum çerçevesinde haklı bir sınırlamaya tabi tuttu. İşçi statüsünde kamuda çalışanlarını tartışmanın dışında tuttu. Her iki konuşmacı da kamu görevlileri ve siyasal haklarla ilgili tarihsel bir süreci

bizlere sundular. Bu süreç içinde Türkiye'deki gelişmeleri bizlere anlattılar, bugün içinde bulunduğumuz koşulları değerlendirdiler ve sorunlara dikkat çektiler. Sanıyorum hepimiz son derece yararlandık. Ben şimdi sizlerin sorularınızı veya katkılarınızı almak istiyorum. Soru sormak isteyen arkadaşlarımız önce kendilerini tanıtınsınlar, kime soracaklarını belirtsinler, bu son derece yararlı toplantıyı böylece sürdürelim ve sonuçlandıralım. Kamu görevlileri ve siyasal haklarla ilgili soru sormak veya katkıda bulunmak isteyen arkadaşlarımıza söz veriyorum. Buyurun efendim.

Soru : Sayın Cem EROĞUL'a soracağım bu soruyu, yıllardır kafamı kurcalayan bir konu var, katılımcılıkla ilgili bir sorum var. Şimdi denildi ki devlete bulaşmamalı, devletten uzak kalmalı. Bu yönde ata sözlerimiz, geleneklerimiz de var. İşte iktidarın iki gömleği var deniliyor. Bu son günlerde bile konuşuluyor, idamlık gömleği var deniliyor. Bu şekilde konuşuluyor, fakat biz küçük birimlerde, apartman yönetimi, kooperatif, derneklerde örneğin insanlar bir kooperatife katıldığı zaman akrabasıyla anasıyla, babasıyla, çoluğuyla, çocuğuyla 364 gün konuşuyoruz kooperatifle ilgili, ama 365'inci gün geldiğinde, kooperatif genel kuruluna gidiyor ve birşey konuşmuyoruz. Yani hiçbir iktidar zorluğu da yok, bir baskı da yok, korku da yok, herhangi bir suç alma korkusu da yok. Daha eğitimli üyelerimizi barındıran odalarımız var, 13 bin üyeli Odalarımız var. Genel kurullar yapılıyor 30 kişiyle 15 kişiyle. Bunun anlatımı nasıl olacak, çözümü nasıl olacak, ben bunu merak ediyorum.

Prof. Dr. Cem EROGUL : Bu soruya çok teşekkür ederim, ama sorudan ziyade bir sorun bu. Bunun yanıtı yok. Çünkü bu bir gelişme sorunu. Yani bu çocuk nasıl adam olacak, sorusu gibi bir şey. Bu toplum, bu aşamadan başka bir aşamaya nasıl geçecek? Konuşmamda birtakım ipuçları vermeye çalıştım. Dedim ki, katılma sadece bir tüzel düzenleme, yani anayasa yapma, değiştirme, yasa yapma konusu değil. Aynı zamanda, bir ortam konusudur. İşte bu ortamı değiştirme yönünde herkes uğraşacak. Başka hiçbir çıkar yol yok. Tabii bunun ilk adımı, belki de en önemli adımı, aile içinde atılacak. Aile içinde, yani kadın, erkek, çocuk ilişkisi içinde atılacak. Bu bakımdan biz korkunç geri bir toplumuz. Baskıcılığı, konuşmamayı, yönetime katılmamayı, emir dinlemeyi marifet sayan bir toplumuz. Şu "uslu çocuk" nitelemesine bakın. Us, akıl demektir. Öyleyse uslu da, akıllı anlamına gelmesi gerekir. Ama bakın bizde nasıl bir anlam kazanmış. Akıllı adam, süt dökmüş kedi gibi oturan adamdır. Bizim toplumumuzun zihniyeti bu. Bu değişmedikçe, aile içinden başlayarak, sonra verdiğiniz örnekte olduğu gibi, kooperatiflerde ve bir yığın toplumsal ilişkide değişmedikçe, devlet yönetiminde değişmesi de güçtür.

Soru : Ben Sayın ZABUNOĞLU'na soracağım, ama Sayın EROĞUL da yanıtlayabilir. Siyasal katılım açısından bakarsak, artık kamusal hizmetlerin niteliği değişti, kamu kurumu ve kuruluşlarının niteliğinin yeniden tanımlanması gerekiyor ve bu kavramlara yeniden içerik verilmesi gerekir denildi. Küreselleşme süreci içinde düşünürsek kamunun ekonomik işlevlerinin yok edilmesi gibi veya devlette bazı temel hizmetlerin bırakılması, bunun dışındakilerin özel kesime kaydırılması yaygın olarak öneriliyor. Dolayısıyla hem hizmetlerin niteliği değişiyor hem hizmetleri yürüten bu kurumların niteliği değişiyor. O anlamda kamu görevlisi normatifi yakalayabilecek miyiz? Ve katılımı o anlamda nasıl düşünebiliriz?

Prof. Dr. Cem EROĞUL : Şimdi sözüm tereciye tere satmak gibi gelecek, onun için özür dilerim. Birçoğunuzun bildiğini tahmin ettiğim düzenlemeler var yurtdışında. Örneğin, Alman İdari Usul Yasası var. Bu Yasa'ya göre, yönetim bir alanda karar alırken, mutlaka o alanın örgütüne danışmak zorunda. Örneğin, sendikaları ilgilendiren bir konuysa sendikalara, şarap üreticilerini ilgilendiren bir konuysa şarap üreticileri örgütüne danışır. Kısacası, Avrupa'da, kamu yönetiminin eski, geleneksel, ceberrut, yurttaşta tepeden bakan anlayışını çok geride bırakan birtakım düzenlemeler var. Sanıyorum bu türden bir anlayışı, örneğin yönetime danışma zorunluluğunu getiren düzenlemeleri yaygınlaştırmak, sorunuzun çok küçük bir kısmına yanıt olur. Geri kalan kısmını da Sayın ZABUNOĞLU'na bırakıyorum.

Prof. Dr. Yahya ZABUNOĞLU: Şimdi efendim devlet denen yapının katılcılık bakımından önderliğine Cem EROĞUL parmak bastı, aynen katılıyorum. Aslında katılcılıkta güçlü devlet olgusu, devletin genel yapısı ve görüntüsü bakımından modern devlet dediğimiz tipinin, modelinin ortaya çıkmasının, diğer işlevlerinin, yükümlülüklerinin, görevlerinin değiştiği anlamına gelmiyor. Devlet gene vatandaşlarının erinç ve gönencini, refah ve huzurunu sağlamakla yükümlü olan bir mekanizmadır. Bunun için zaten hükümlerlik ya da egemenlik dediğimiz üst düzey yetkiyle sınırlanmaz, parçalanmaz. Niteliklerinin tartışılması bir tarafa, donatılmış bir yapıdır. Yalnız gözden kaçırılmaması gereken şey modern devlet, artık temel işlev ve görevlerini, klasik devlet ya da çağdaş sayılmayacak devlete, bakarak kendisi bizzat bir takım görevlerini kadrolar oluşturarak yapmak durumunda değil. Bu görevlerin sağlanmasında, bütün vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanmasında, herkesin ekonomik ve sosyal haklardan yararlandırılmasının sağlanmasında, anayasada yer alan hedeflerin plan ve program içinde gerçekleşmesinin gözetilmesinde, yeni sorumluluğu, yeni işlevleri, nihai anlamda sorumluluğu ve işlevleri devam ediyor. Ama bunların hangi mekanizmalarla, hangi süreçlerle, kimlere yaptırılacağı modern devlet açısından önem taşıyor. Deyim yerindeyse modern devlet, temel görevleri kendisi yapan değil, yaptıran veya yaptırmak için çareler bulan, ama bunun denetimini veya yönlendirmesini sağlayan devlettir. Aslında bu kaçınılmaz bir ekonomik ve sosyal girişimin sonucu. Artık ağır sanayi dediğimiz 1923 sonrasındaki alanda devletin öncülüğü olayı, o dönemdeki anlamını, içeriğini kaybetmiştir. Türkiye'nin iyi kötü bir alt yapısı yapılmıştır. Onun bir uzantısı olan USAŞ'daki olayı devletin yüklenmesi, benzer tüketim konularıyla ilgili, imalatla ilgili alanlarda faaliyet göstermesi artık devletin, modern devletin yapacağı işler olmaktan çıkmıştır. Bunlar artık ne kamu hizmeti ne idari hizmet ne de idareye yüklenecek görevler arasında sayılmaktadır. Ama kuşkusuz bütün ülkede bunların oluşmasında, dağıtılmasında kamusal yarar vardır. Devlete düşen görev, deyim yerindeyse bunların organizasyonudur. Başka öznelerle yaptırmasıdır, yaptırılmasını denetlemesidir. Tevdi ile devredilmesiyle de görevi bitmiş değildir devletin. Nazım olma, koordinatör olma, düzenleyici olma ve işlemeyen bu mekanizmanın yüklerini alma, teşvik etmek yine devletin görevidir. Şimdi Türkiye çok ilginç bir takım deneyimler yaşıyor. Şimdi teşvik diye bir mekanizma var Türkiye'de. Teşvik DPT'den alınan belgeler biliyorsunuz. Teşvikin kurumsal yapısına baktığımızda eleştirme imkanı pek yok. Özellikle dış satım veya ihracat boyutunda. Ama uygulamaya bakıyorsunuz, teşvik tam manasıyla devlet eliyle bir takım kişileri

zengin etme mekanizması olarak işliyor. Belki kurumsal tabanı, modernleşme bakımından, başka ülkelerde uygulanan modellerin Türkiye'ye aktarılması özentisi veya iyi niyetli girişimler olarak tamamen tasvip edilecek bir teşebbüs, ama uygulama tamamen bunun dışında. Bu türlü varyantlar, gizlilikler var, hak etmeyenlerin çıkar elde etmesi, bunların paraya çevrilmesi mekanizmaları var. Ama sonra bakıyorsunuz amacı, yararı olmayan birtakım kötü kullanım örnekleri karşımıza çıkıyor. Şimdi devlet, toparlamak gerekirse deneme yanılma metoduyla belki bu alana girecektir. Ama bunun büyük faturasını, ağır faturasını herhalde topluma ödetmemek için de akıllı davranmak veya basiretli davranmak zorunda. Düşe kalka bunları öğreneceğiz diye düşünüyorum. Aynı şey tabii kamu hukuku ve memur hukukunun düzenlenmesinde de söz konusu. Şu anda aklımda daha somuta indirgenecek hiçbir reçete yok. Ama tartışılmalıdır. Eskisiyle götüremeyiz bu işleri, daha da büyük sorunlarla karşılaşyoruz. Onun için kamu hizmeti, kamu kurumu, organik bağlılık, bunlar yürümüyor artık. Bunlara yeni içerikler kazandırmamız gerekiyor. İnsanları belirli kurumsal ilişkiden koparıp sokağa atamayız. Dünyanın hiçbir yerinde olmayan, örneğin işçi kesimi için, iş kaybı tazminatı gibi, kıdem tazminatı artı ihbar tazminatının üstünde artı bir parayla ödüllendirdiğinizde yine tatmin edici bir sonuca ulaşamazsınız. Böyle bir mekanizma ilk defa bu Yasa'yla, özelleştirmeye geldi. Onun maliyetinin hesabı, getirdiği yük de çok ağır bir durumdur. Kamu çalışanlarının, memurların sorunlarını ise biliyorsunuz transferle çözmeye kalktık. Orda da tabii kimseyi memnun edemedik. Araya iltimaslar girdi.

Mehmet Yüksel BARKURT (Oturum Başkanı) : Süremizi hemen hemen tamamlıyoruz. Ben son sözleri vermek istiyorum. Başka söz almak isteyen? Buyurun.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ: Sanıyorum benim parmak kaldırarak bir açıklama yapmak, soru sormak istemem kendi çapımda bir katılma olsa gerek. Uslu sözcüğü aslında beni çok gerilere götürdü. Ben öğrenciliğimde çok uslu bir öğrenciydim. Ama Sayın EROĞUL'un değindiği anlamda uslu bir öğrenciydim. Ve bu yüzden de öğretmenlerim beni takdir ederdi. Arkadaşlarımla, sıra arkadaşlarımla konuşmadığım, didişmediğim, dersi çok dikkatle izlediğim için uslu öğrenci sayılırdım. Ama bütün öğrencilik yaşamımda bunun belirtilerini kendi kişiliğimde yaşadım. Nasıl yaşadım? Soru sorduğu zaman öğretmenim hiç parmak kaldırmazdım, bildiğim halde, yanıtını bildiğim halde parmak kaldırmaktan kaçınırdım. Bu biraz da demokrasi kültürüyle ilgili bir nokta. Hazırlanmış ve imzalanmış olan protokol dolayısıyla da güncel bir konu olduğu için sormak istedim. Herhalde bu sorunu bir süreç içinde açmanın yollarından biri de insan hakları ve demokrasi eğitimi konusunda çok ciddi olarak çalışmak, ona sarılmak gerekmez mi? Sizin düşüncenizi öğrenmek istiyorum ve teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Yahya ZABUNOĞLU : Bir iki şey söyleyeyim. Tabii soru çok engin, zamanımızda dar olduğu için sadece aileye değindim. Mesut Bey haklı olarak eğitime değindi. Eğitimin içeriği kadar biçiminin de önem taşıdığını düşünüyorum. Eğitim özellikle yaparak öğrenilen bir alan olursa kalıcı bir sonuç yaratır. Dolayısıyla, katılımcı biçimde verilen eğitim, içeriği katılımcılık olmasa bile resim dersinin, beden dersinin, tarih dersinin de katılımcı bir biçimde verilmesi böyle bir sürecin okullarda bulunması, Cem Bey'in dediği

gibi mahçup öğrenci, hocanın gözlerinin içine itaatkar biçimde bakan öğrenci yerine gürültü çıkaran, katılan öğrenciler güzel görülmeli okullarda. Yalnız madem bu fırsatı bana verdiniz söylemediğim bir şeyinde altını çizmek istiyorum. Tabii önce bu katılımın artması için katılımı yasaklayan noktaların kaldırılması gerekir. Bu çok önemli. Bunun başında da Anayasa var. Yani bu Anayasa bizim tarihimizin en baş belası hukuk metinlerinden biridir. Her şeyin engeli oradadır. Bu Anayasanın alınıp çöplüğe atılması gerekiyor, çünkü katılımcılık düşmanı bu Anayasa. Başından sonuna kadar öyle kaleme alınmış. Bu çöplüğe atılmalı katılımcılığa açık bir Anayasa yapılmalıdır. Buna uygun yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Katılıyorsunuz ama ben bunu söylerken acaba hükümetin bilmem ne şahsiyetine hakaret ettim mi? Yahu bu nasıl laf, devleti nasıl eleştireceksin? Hakimi eleştireceksin, adliyenin manevi şahsiyeti denen bir şey var. Yani akıl almaz hukuk düzenlemeleri var Türkiye'de. Bunların tabii hepsinin değiştirilmesi, kaldırılması, çöpe atılması lazım. Ama bu bile bize katılım imkanı vermez. Katılmayı öğrenme hakkını verir. Bu yolları aşmak, bu yollardan gitmek aile gibi, Mesut Hocamın dediği okul gibi yaygın eğitim yollarını sonuna kadar kullanıp yeni bir yurttaş tipi yaratmak zorundayız. Tek çözüm bu herhalde.

Mehmet Yüksel BARKURT (Oturma Başkanı) : Ben son sözü İhsan Bey'e vermek istiyorum. Buyurun.

İhsan KARABABA : Terimler üzerinde durduk. Gerçekten uslu olmak çok büyük bir meziyet, ama toplumumuzun da ne hale geldiğini görüyoruz. Bu, koyunlaşma anlamına geliyor. Ben de güçlü üzerinde durmak istiyorum. Şimdi ben de güçlü devleti savunuyorum, ama insan hakları savunması güçlü olan devleti savunuyorum. Güçlülüğü biz yanlış kavriyoruz. Bunun da üzerine gidilmesi gerekiyor. Güçlü dediğimiz zaman jopu, dipçığı, yumruğu kuvvetli hükümet ya da devlet anlaşılıyor. Usluyu yüceltirken, güçlünün de gerçek anlamını gündeme getirip, güçlülüğün kaba kuvvet olmadığını, bir zihinsel bir insansal güç olduğunun da üzerine basılıp belirtmek yönünde çaba göstermek gerektiğini söylemek istiyorum. Teşekkür ederim.

Katkı : Ben konuşulanlara bir şey ilave edeceğim, buna çok kışkırtıldım çok hoşuma gitti, uyarıldım. Şimdi hepimizin bildiği gibi boksörler sokakta kavga etmezler. İnsanlar içinde böyledir. Devletler içinde bu böyledir. Güçlü kişi, güçlü devlet kaba kuvvet kullanmaz. İhtiyacı yoktur çünkü. En zalim, en kıyıcı devletler en zayıf devletlerdir. Kişilerde öyledir zaten zevk duyarlar. Dolayısıyla, gayet haklı olarak beyefendinin belirttiği gibi güç gerçek ifadesini başkasına saygıda, demokraside, insan haklarında bulur. Halkına gerçekten sahip çıkan bir devlet, halkı tarafından sahip çıkılmış bir devlettir. O zaman güçlüdür. Bunun gerçekten vurgulanması gerekiyordu, gerçekten çok teşekkür ederim.

Mehmet Yüksel BARKURT (Oturma Başkanı) : Değerli izleyiciler, Sempozyum'un Birinci Oturma'nu kapatıyorum. Her iki konuşmacıya Sayın Yahya ZABUNOĞLU'na ve Sayın Cem EROĞUL'a kapsamlı açıklamalarından ve katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Değerli konuklar bizleri izlediğiniz için sizlere de teşekkür ediyorum.

2. OTURUM

KAMU GÖREVLİLERİNİN SİYASAL HAKLARI VE DÜNYADA, TÜRKİYE'DE UYGULAMALAR

Ayfer EĞİLMEZ (Oturum Başkanı): Değerli konuklar, sevgili meslektaşlarım, Kamu Görevlileri ve Siyasal Haklar Sempozyumu'nun İkinci Oturumu'nu başlatacağımız, hepinize hoş geldiniz diyorum. Ben bu oturumda yer alan iki değerli öğretim üyesini buraya davet etmek istiyorum. Sayın Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ, Doç. Dr. Oya ÇİTÇİ. Kendilerinden TODAİE'deki öğrencilik günlerimde çok şey öğrendiğim, bilgilerimin sistematikleşmesi için önemli katkılar koyan iki hocamın oturumunda yer alma şerefini bana veren TMMOB'ye bu nedenle teşekkür ediyorum. Şimdi Sayın Oya ÇİTÇİ bize siyasal hakların bireyin kullanımı anlamında, siyasal hakların gelişimi, siyasal hakların dünya ve Türkiye'de uygulamalarını örnekleriyle aktaracaklar. Sayın Mesut GÜLMEZ ise bize -bu arada bir açıklama yapmak istiyorum, daha evvel almıştım izni, sabahta söz edildi, 1985 yılında TMMOB'nin yapmış olduğu Kamu Çalışanları Sempozyumu'nda, kamu çalışanlarının sendikal örgütlenmesi anlamında Anayasa'da bir sınırlılığın, bir engelin olmadığını o Sempozyum'da açıklamıştı- kamu çalışanlarının örgütlerinin siyasal etkinlikte bulunması önünde bir engelin olmadığını bu Sempozyum aracılığıyla ilk defa bize açıklayacaklar ve katkılarını ortaya koyacaklar. Sabahki oturumda kamu görevlisi tanımı, gelişimi, dünyadaki ve bizdeki konumu ortaya kondu. Şimdi çok daha somut bir oturuma geçiyoruz. Ben sözü Sayın ÇİTÇİ'ye veriyorum.

Doç. Dr. Oya ÇİTÇİ: Sayın konuklar saygılar sunuyorum. Öncelikle TMMOB yönetimine bu tür bir konuyu tartışma gündemine almalarından ötürü özellikle teşekkür etmek istiyorum. Hepimizin bildiği gibi, kamu görevlisi ve siyaset bir araya gelmesinden çok özenle kaçınılan kavramlar olarak karşımıza çıkıyor. Bu konu pek tartışılmıyor. Üzerinde pek durulmuyor. Ben bu sempozyumla, bir tartışmanın başlayacağı umudunu taşıyorum.

Siyasal haklar, çok genel bir çerçevede siyasal iktidarın kuruluş ve işleyişine, siyasal sürece kişilerin katılmasını güvence altına alan haklar olarak tanımlanabilir. Bunun ayrıntısına girmenin gerekli olduğunu sanmıyorum. Çünkü sabah çok yetkin bir konuşma dinlediğinizi biliyorum. Bu konuda genel bir takım şeyler söylemek isterim. Siyasal haklar insan haklarının gelişim sürecinde ilk önce güvence altına alınan haklar ve diğer hakların yani toplumsal ve ekonomik nitelikli hakların savunulması için de ön koşul olan haklardır. Diğer hakların talep edilmesi ve güvence altına alınması ancak siyasal haklar gerçekleştikten, yaşama geçirildikten sonra söz konusu olabilmektedir. Deneyimler bize bunu gösteriyor. Ve bu çerçevede de gönümüzde herhangi bir rejimin demokratikliği, sağladığı siyasal hakların kapsamıyla ve siyasal katılma olanaklarıyla tanımlanıyor. Ancak yirmi birinci yüzyıla girerken diğer tüm alanlarda olduğu gibi siyasal haklar alanında da doyurucu bir aşamaya ulaşıldığından söz etmek olanaklı değil. Bir taraftan toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin siyasal hakların kullanımı açısından getirdiği kimi engeller söz konusudur. Kimi toplumsal kesimlerin yasal düzeyde haklarının güvence altına alınmış olmasına karşın, o hakları gerçek anlamda kullanamaması söz konusudur. Öte yandan, siyasal haklar açısından yasal düzeyde de kimi sınırlamalar bulunmaktadır. Yasal düzeyde sınırlamalar dendiği zaman bunların bir kısmını çok genel sınırlamalar oluşturmaktadır. Yurttaşlık haklarına ilişkin olarak sınırlamalar ortaya çıkıyor. Yaşa ilişkin olarak ortaya çıkabiliyor. Suçluluk, kamu haklarından kısıtlılık

sınırlama nedenleri olabiliyor. Ve kamu görevliliğine ilişkin olarak da kimi sınırlamaların ortaya çıkabildiğini görüyoruz. Ne var ki, kamu görevlileri ve siyasal haklar başlığı altında türdeş bir uygulamadan veya benzer modellerden söz etmek olanağı yok. Ülkeden ülkeye farklılıklar olduğu gibi, bir ülkede zaman içinde de farklılıklar gözleniyor. Kimi ülke ve dönemlerde kamu görevliliği siyasal hakların belli çerçevede sınırlandırılması için bir gerekçe, bir neden oluştururken, kimi ülke ve dönemlerde kamu görevliliği hiçbir sınırlamaya neden olmuyor.

Neden bu farklılıklar ortaya çıkıyor? Farklı uygulamaların başlıca iki gerekçeden kaynaklandığı söylenebilir. Bu gerekçelerden ilki demokratik bir rejim ve toplumun önkoşulu olarak tüm yurttaşların ülke sorunlarında söz sahibi olabilmeleri amacı. İkincisi ise, kamu yönetiminde nesnellik ve yansızlığın sağlanabilmesi. Bu iki gerekçe çerçevesinde kamu görevlisi tanım ve yaklaşımlarında da ayrılık ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımların hangisinin ağır bastığına bağlı olarak da kamu görevlilerinin siyasal haklarının farklı biçimlerde düzenlenmesi söz konusu olabilmektedir. Daha somutlaştırılacak olursa, bir kamu görevlisinin iki kimliği vardır. Bunlardan birisi yurttaş kimliği, öteki ise kamu görevlisi kimliğidir. Bu kimliklerden hangisine öncelik verilecektir? Yurttaşlık kimliğine öncelik verilirse, kamu görevlilerinin var olan siyasal haklardan, genel sınırlamalar dışında sınırlama olmaksızın, o toplumun tüm bireyleri gibi yararlanmaları söz konusu olacaktır. Ama kamu görevlisi kimliği ön plana çıkıyorsa, yansızlık ve nesnellik adına, siyasal açıdan kısıtlama, sınırlandırma söz konusu olabilecektir ve olmaktadır. Kimi siyaset bilimciler bunu "kamu görevlilerinin siyasal açıdan kısırlaştırması" olarak nitelendirmektedir. Çeşitli ülkelerin deneyimleri incelendiğinde, bu yaklaşımların, farklı dönemlerde farklı ülkelerde ağır bastığı görülmektedir. Yine farklı ülke örnekleri, kamu görevlilerinin siyasal haklarının düzenlenişinin siyasal kültürden ve siyasal sistemin genel özelliğinden soyutlanamayacağını göstermektedirler. Aslında kamu görevlilerinin siyasal haklarına ilişkin farklı düzenlemelerin siyasal katılma konusunda farklı yaklaşımlara bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Siyasal katılma konusundaki iki yaklaşımdan söz etmek olanaklı. Bunlardan birisi demokratik yaklaşım veya katılımcı yaklaşım diyebileceğimiz bir yaklaşım. Diğeri seçkinci yaklaşım. Her iki yaklaşımın ortak paydasını belli aralıklarla yapılacak eşit ve özgür seçimler ve kişilerin seçme özgürlüğü üzerinde bir sınırlama olmaması oluşturmaktadır. Ama bunun ötesinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Seçkinci yaklaşıma göre, kişilerin temel siyasal katılma etkinliği oy vermektir. Oy verdikten sonraki dönem artık siyasal iktidarların sorumluluğundadır. Bu yaklaşıma göre, iki seçim arasındaki dönemde kişilerin siyasal sürece herhangi bir biçimde katılma girişiminde bulunması sistemde bir sorun, bir aksaklık olduğu anlamına gelmektedir. Katılımcı yaklaşımda ise, seçme hakkı ve seçimlerin önemi göz ardı edilmeksizin, katılmanın sadece oy vermekle sınırlı olmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde, seçimler dışında da o toplumda yaşayan tüm bireylerin olanaklı tüm yollarla, bireysel ya da örgütlü olarak siyasal sürece katılmaları öngörülmektedir.

Yine somut örnekler, geçerli siyasal kültür çerçevesinde siyasal katılma konusunda bu farklı yaklaşımların yürürlükte olduğu sistemlerde kamu yönetimi yaklaşımının ve kamu görevlisi anlayış ve tanımının da farklılaştığını göstermektedir. Seçkinci katılım modelinin ve seçkinci bir siyasal kültürün var olduğu durumlarda kamu görevlisinin siyasal iktidarla olan ilişkisi efendi-hizmetkar ilişkisi çerçevesinde tanımlanmaktadır. Çok genel bir niteleme

yapacak olursak, bizim kültürümüze hiç de yabancı olmayan bir terim kullanacak olursak bu tür sistemlerde kamu görevlisi kapıkulu olarak görülmektedir. Yani, kamu görevlisi siyasal iktidarın hizmetindedir. Yönetimde yansızlık, nesnellik ilkesi uyarınca kamu görevlilerinin değişen siyasal iktidarların öngördüğü politikaları yürütmeleri gerekir. Ne var ki, bu yaklaşım çerçevesinde siyasal iktidarın hizmetinde olmak, hükümetin ya da devletin hizmetinde olmak değil, siyasal partinin hizmetinde olmak, olarak anlaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak da kamu görevlilerinin siyasal hakları sınırlandırılmaktadır. Siyasal haklarının sınırlandırılmasının yanında sözgelimi örgütlenme hakları, yani dernek olarak örgütlenme, sendikalaşma ve yönetime katılma hakları da sınırlandırılmakta ya da bulunmamaktadır. Öte yandan, katılımcı bir siyasal kültür çerçevesinde belirlenen kamu yönetimi yaklaşımında da, kamu yönetiminin ve kamu görevlilerinin siyasal iktidarın belirlediği politikaları yansız ve nesnel bir biçimde yürütmekle yükümlü oldukları temel ilke olarak kabul edilmektedir. Ancak, bunun bedeli yurttaş kimliğinin geriye çekilmesi olmamaktadır. Kamu görevliliği, yurttaş kimliğine bağlı siyasal hakların sınırlandırılması için gerekçe olmamaktadır. Siyasal hakların kısıtlama olmaksızın kullanılmasına, örgütlenme, sendikalaşma hakları ve yönetime katılma uygulaması eşlik etmektedir.

Şimdi böyle ikili bir ayırım yaptıktan sonra bunu somutlaştırmak gerekiyor. Somutlaştırmak içinde farklı ülkelere, ardından Türkiye örneğine değinmekte yarar var. Kuşkusuz, siyasal haklar başlığı altında, çeşitli haklar var, geniş bir yelpazeden söz edilebiliyor. Yurttaşlık hakkı, kamu hizmetine girme hakkı, dilekçe hakkı, siyasal partiler içinde örgütlenme hakkı, siyasal partiler içinde etkinlikte bulunma hakkı, seçme ve seçilme hakları ve elbette düşünce özgürlüğü, siyasal haklar başlığı altında toplanan haklar. Ben burada somut örneklerden söz etmek amacıyla siyasal haklardan seçme, seçilme ve siyasal parti üyeliği üzerinde durmak istiyorum. Kamu görevlilerine yönelik sınırlamaları veya düzenlemeleri bu üç hak çerçevesinde tartışmaya çalışacağım.

Seçme hakkından başlanacak olursa, kamu görevliliği ve yurttaşlık ayrımlarının günümüzde söz konusu olmadığı tek siyasal hakkın seçme hakkı olduğu söylenebilir. Ancak, tarihsel gelişim sürecinde kamu görevlileri açısından seçme hakkının genelleşmesi görece olarak yeni bir olgudur. Belirli kamu görevlisi kesimlerine seçme hakkının verilmemesi uzunca bir dönem yaygın bir uygulama olmuştur. Örneğin, askerler, polisler, yani güvenlik güçlerinin seçme haklarının sınırlandırılması daha yaygın olarak karşımıza çıkıyor da, kimi yerlerde şaşırtıcı örneklerle karşılaşıyorsunuz, bir anlam veremediğiniz örnekler olabiliyor. Örneğin kimi yerlerde posta müvezzilerinin seçme hakkının sınırlandırılması söz konusu olmuştur. Ancak bu tür sınırlamalar günümüzde artık ilkece ortadan kalkmıştır ve yurttaş kimliği bu çerçevede belirleyici olmaktadır.

İkinci olarak seçilme hakkı, aday olma ve temsilci olma söz konusu olduğunda seçme hakkında gözlenen türden bir genelleşme görülmemektedir. Farklı uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Bu uygulamalar başlıca dört kümeye ayrılabilir. Bunlardan ilki, adaylığın ve temsilci olmanın kamu görevinden ayrılma koşuluna bağlanmadığı modeldir. Burada kamu görevlileri kamu görevlisi olmayanların kullandığı haklardan aynı biçimde yararlanmakta ve özgür bir biçimde, kamu görevliliğinden kaynaklanan bir sınırlama olmaksızın aday, seçilirse temsilci olmaktadır. Ayrıca bu modeli benimseyen ülkelere ilişkin olarak belirtilmesi gereken noktalardan birisi de asker-sivil kamu

görevlisi ayrımının bulunmaması, siviller için geçerli olan hakların askerler için de aynı biçimde geçerli olmasıdır. Ayrıca, hiyerarşik düzeyler açısından da ayırım yapılmamaktadır. Yani hiyerarşik olarak, şu aşamadakiler şu hakları kullanır, bundan ötesi kullanmaz biçiminde bir sınırlama bulunmamaktadır. Temsilci olarak seçilenler kamu görevlerinden izinli sayılmakta, temsilcilik görevi sürdüğü dönem boyunca kıdem hakları saklı kalmakta, temsilcilik görevi sona erdiğinde de otomatik olarak eski görevine dönmektedirler. Kimi durumlarda, İsveç'te olduğu gibi, kamu görevi ile temsilcilik görevinin aynı anda sürdürülebilmesi söz konusu olabilmektedir. Ancak, yüksek yönetim konularında bulunanların iş yüklerinin ağırlığı nedeniyle uygulamada bu hakkı kullanamadıkları ileri sürülmektedir. İsveç'in dışında, Danimarka ve Hollanda'da da benzer düzenlemeler bulunmaktadır. Hollanda'ya burada özel olarak değinmek isterim. Hollanda'da ordu mensuplarının temsilci olarak seçilmeleri durumunda, aktif statüden pasif statüye geçmeleri, temsilcilikleri sona erince de görevlerine dönmeleri söz konusudur.

İkinci grup ülkelere baktığımız zaman, bu ülkelerde de yurttaş kimliğinin ön planda olduğu görülmektedir. Genel olarak kamu görevlilerinin seçilme hakları konusunda sınırlama yoktur. Ancak kamu görevlilerinin bir bölümü için sınırlama bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Norveç'te kamu görevlilerinin geneli için birinci gruptaki ülkelerin benzeri kurallar yürürlüktedir. Yalnızca askerler söz konusu olunca sınırlama ortaya çıkmaktadır. Bir başka örneği Fransa oluşturmaktadır. Fransa'da da kamu görevlileri özgürce aday olabilmekte, temsilci olabilmektedir. Ancak kamu görevlilerinin bir bölümünün adaylığı konusunda kimi sınırlandırmalar öngörülmektedir. Aday olmaları koşula bağlanan kamu görevlileri arasında valiler, valilik genel sekreterleri, kaymakamlar, yargıçlar, eğitim müfettişleri, idare mahkemesi üyeleri, yargıtay üyeleri, ordu bölge komutanları, emniyet müdür ve müfettişleri yer almaktadır. Bu görevlilerin altı ay ile üç yıl arasında değişen sürelerle son görev yaptıkları seçim çevresinden aday olmaları ve seçilmeleri yasaklanmıştır İtalya'ya baktığımız zaman İtalya'da da benzer bir düzenleme bulunmaktadır. Valiler, vali yardımcıları yüksek rütbeli subaylar ve üst düzey güvenlik görevlilerinin, aday olabilmeleri için seçimlerden 180 gün önce görevlerinden çekilmiş olmaları öngörülmektedir. Ek olarak, anılan kamu görevlilerinin son 5 yıl süresince görev yaptıkları yerlerden aday olabilmeleri olanaklı değildir. Bu uygulamanın çok daha geniş bir kapsama ulaştığı İngiltere'de de üçlü bir ayırım öngörülmektedir. İngiltere'de de üst düzey kamu görevlilerinin, yüksek bürokratların sınırlandırılması söz konusudur. Bu kategoride yer alanların aday olmak için kamu görevinden ayrılmaları öngörülmekte, seçilmemeleri ya da temsilciliklerinin sona ermesi durumunda görevlerine dönmeleri söz konusu olmamaktadır. İkinci kategoride seçime katılması izne bağlı olan kamu görevlileri yer almaktadır. Bunlar, bireysel izinle ya da ilgili bakanlığın toplu iznine bağlı olarak seçimde aday olabilmektedirler. Yönetmelik hiyerarşinin alt düzeylerinde yer alanları kapsayan üçüncü kategori için ise, gerek yerel siyaset alanında gerekse de ulusal siyaset alanında sınırlama bulunmamaktadır. Kuşkusuz bu sınırlamaların gerekçesini anlamak çok zor değildir. Bürokrasinin üst düzeylerinde görev yapan kişilerin seçmenler üzerinde nüfuz kullanmalarının önlenmesi, oy kullanma aşamasında bu konularının etkili olmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. Bir başka gerekçenin de, belirli konularda bulunan kamu görevlilerince seçim öncesinde seçime yönelik yatırım yapılmasının önlenmesi olduğu söylenebilir. Kamu görevlilerinin seçilme hakkının tümüyle yasaklandığı ülkeler üçüncü

gurubu oluşturmaktadır. Bu ülkelere örnek olarak Kenya, Malezya, Uganda verilebilir.

Demokratik katılma yaklaşımına hiç de uygun düşmeyen bir başka uygulama ise, kimi temsilcilik konumlarına seçilebilmenin, genel koşullar dışında, yalnızca kamu görevlileri için söz konusu olabilmesidir. Örneğin Kolombiya'da senatoya seçilebilmek için, devlet başkanlığı, kongre üyeliği, bakanlık, bakanlıklarda yüksek yöneticilik, büyük elçilik, valilik, yargıçlık, savcılık, Sayıştay başkanlığı ya da en az beş yıl üniversite profesörlüğü yapmış olmak gerekmektedir.

Seçilme hakkı, temsilci olabilme konusunda ortaya çıkan bu modellerin, söz konusu ülkelerin, siyasal sistemleri ve siyasal kültürleri ile yakından bağlantılı olduğu söylenebilir. Demokratik bir rejim ve katılımcı bir siyasal kültürün var olduğu ülkelerde kamu görevlilerinin seçilme hakkı üzerinde sınırlama ya bulunmamakta ya da bürokrasinin üst düzeylerindeki kimi konumlarla sınırlı kalmaktadır.

Burada üzerinde duracağım üçüncü siyasal hak, başlangıçta söylediğim gibi siyasal parti üyeliğidir. Siyasal parti üyeliğinin, siyasal katılma açısından görece olarak ileri bir aşamayı temsil ettiği söylenebilir. Daha ileri bir siyasal katılma eğiliminin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Günümüzde katılımcı demokrasi tartışmaları bağlamında, katılımcı demokrasinin örgütlü demokrasi olduğu ve örgütlenmenin temel olduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle siyasal parti üyeliği elbette büyük önem taşıyor. Siyasal partiye üyelik açısından yine farklı uygulamalar söz konusu olmaktadır. İlk olarak yasal çerçeve üzerinde durulacak olursa, günümüzde birçok ülkenin anayasasında, yasal düzenlemelerinde siyasal inanç, siyasal örgütlere üyelik, siyasal etkinlik nedeniyle kamu görevlileri arasında ayırım yapılamayacağı kuralının yer aldığı görülmektedir. Buna ek olarak uluslararası kimi sözleşmeler de bu açıdan güvence öngörmektedir. Örneğin, 111 ve 151 sayılı ILO sözleşmeleri, onaylayan ülkelerin kamu görevlilerine, bu tür güvenceleri sağlamaktadır. Hangi ülkeler kamu görevlilerinin siyasal partilere üyeliği konusunda sınırlamalar getirmemektedir diye baktığımız zaman, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, İsveç başta olmak üzere Avrupa Konseyi'ne üye tüm ülkelerle Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya gibi ülkelerde sınırlama olmadığı görülmektedir. Ama Bangladeş gibi kimi çizgi dışı ülkelerde de sınırlama yoktur. Ama bu noktada şuna değinmek durumundayım. Örneğin, İngiltere'de bir yasal çerçeve içerisinde devlet güvenliği açısından, duyarlı konumlarda bulunan kişilerin, eğer komünist partisi veya radikal partilere üye iseler, görevden uzaklaştırılabilecekleri konusunda bir düzenleme vardır. Almanya'ya gelince, birleşme öncesinde Federal Almanya Cumhuriyeti'nde komünist parti üyelerinin ve diğer radikal partilerin üyelerinin kamu görevlisi olmaları engellenmekteydi. Birleşmeden sonra ilginç bir durum ortaya çıktı. Gizli polis dışında Doğu Almanya'daki görevlilerin, görevlerinde kalmaları söz konusuydu. O görevlilerin büyükçe bir kısmı komünist parti üyesiydi. Almanya'daki yöneticiler bu konuda bir çıkmazla karşı karşıya olduklarını söylüyorlardı.

Benzer biçimde kimi ülkelerde, kimi partilere üyelik konusunda yasak vardır. Örneğin, Şili ve Arjantin Anayasalarında rejim karşıtı partilere üye olanların kamu hizmetlerine alınamayacağı kuralı yer almaktadır. Paraguay ve Filipinler'de komünist parti üyelerinin, komünist parti görevlilerinin kamu hizmetine alınmayacakları konusunda düzenlemeler bulunmaktadır. İkinci grup ülkelerde ise, kamu görevlilerinin siyasal partilere üyeliği tümüyle

yasaklanmıştır. Bu ülkelere örnek olarak Libya, Ürdün, Seylan, Pakistan, İsrail, Srilanka ve Kolombiya verilebilir. Burada değinilmesi gereken bir başka nokta da, kimi ülkelerde kamu görevine girmek için, kamu görevlisi olmak için, belirli bir partiye üyeliğin önkoşul olmasıdır. Bu ülkelere örnek olarak Zaire ve Mozambik verilebilir. Bu tür bir düzenleme aslında tümüyle yasaklamadan çok da farklı bir sonuç yaratmamaktadır. Belli bir siyasal görüşe sahip olanların belli bir siyasal partiye üye olanların dışında kalanların kamu görevlisi olabilmeleri söz konusu olamamaktadır.

Şimdi, bu ülkeler nasıl ülkeler, yasağın olmadığı ülkeler nasıl diye ayrıntılı bir tartışmaya girmenin gerekli olmadığını sanıyorum. Kamu yönetiminde yansızlık ve nesnellik ölçüsü çerçevesinde bakılacak olursa, yasaklamanın olduğu ülkelerin bu alanda çok olumlu örnekler oluşturduğunu ileri sürmek oldukça zor. Yani tam tersi bir ilişki ortaya çıkıyor. Şimdi şöyle toparlayabiliriz. Genel olarak bu üç alandaki uygulamalara, sınırlamalar ya da hakların özgürce kullanılması anlamında baktığımız zaman kimi ortak özellikler belirginleşmektedir. Sınırlamaların olmadığı ülkelerde katılımcı siyasal kültürün büyük ölçüde geçerli olduğu, bu ülkelerde istikrarlı yönetimlerin olduğu, ayrıca bu ülkelerde yönetimde partizanlığın bir sorun olarak ortaya çıkmadığı söylenebilir. Buna karşılık, kamu görevlilerin siyasal haklarının tanındığı ülkelerde, şöyle bir eleştiri ortaya çıkmaktadır: Siyaset bürokratikleşiyor. Siyaset bürokratikleşiyor diye bir eleştiri var, ama bürokrasi partizanlaşıyor diye bir eleştiri yoktur. Partililik veri olarak kabul edilmekte, ancak, partililik ve partizanlık ayrımı yapılmaktadır. Bir başka deyişle, partililik ve partizanlık birbirine karıştırılmamakta, partililik partizanlığa temel oluşturmamaktadır. Bu çerçevede yönetimde nesnelliğin, yansızlığın sağlanması için gerekli önlemler alınmaktadır. Sonuç olarak, yönetimde partizanlık tartışması bağlamında bu ülkeler, örnek oluşturan ülkeler arasında yer almamaktadır. Yansızlığın gerçekleştiği ülkelerin örnekleri olarak gösterilmeleri olasılığı çok daha yüksektir. Öte yandan, bu ülkelerde kamu görevlilerinin örgütlenmesinin, sendikalaşmasının oldukça yüksek oranlara ulaştığı da gözlenmektedir. Yine bu ülkelerin kamu yönetimlerinde yönetime katılma mekanizmalarının yaşama geçirilmesi yolunda etkin çabalar sürdürülmektedir.

Tüm bu örneklerden sonra, Türkiye'ye gelecek olursak, Türkiye 1950'lerden bu yana çok partili siyasal sistemi yerleştirmeye çalışmaktadır. 1950'den sonra iki Anayasa deneyimi, sayısız seçim yasağı değişikliği yaşanmıştır. 1980'den bu yana Anayasa ve insan hakları konusu tartışma gündeminden çıkmamıştır. Öte yandan kamu görevlileri ve kamu yönetimi konuları da sürekli tartışılmaktadır. Ancak daha önce de söylediğim gibi, kamu görevlileri ve siyasal haklar konusu neredeyse hiç gündeme gelmemiştir. Kamu görevlilerinin siyasal hakları konusunda, varolan yaklaşım, varolan düzenlemeler veri olarak kabul edilmektedir. Belirlenmiş çerçevenin ötesine geçmek düşünülmemektedir.

Türkiye'ye ilişkin olarak, siyaset bilimcilerinin seçkin bir siyasal kültürün varlığı, seçkin bir katılma modelinin varlığı konusunda görüş birliği içinde olduğu görülmektedir. Genel olarak siyasal haklar, özel olarak kamu görevlilerinin siyasal hakları konusunun gelişimi de bu seçkin yaklaşımın damgasını taşımaktadır. Seçme, seçilme ve siyasal partilere üye olma hakları çerçevesinde Türkiye'de kamu görevlilerinin siyasal haklarının gelişimine bakacak olursak şunlar söylenebilir: Seçme hakkı söz konusu olduğu zaman, kamu görevlileri ve seçme hakkı tartışması ikinci

Meşrutiyet'ten 1961 Anayasası'na kadar gündemde kalmıştır. 1912 yılında bir yandan İttihat ve Terakki Cemiyeti içindeki iki kanadın mücadelesi, öte yandan İttihat ve Terakki'nin karşısındaki muhalefetin çabasıyla 1912 yılında bir yasa çıkartılmış, askerlerin birinci ve ikinci seçmen olamayacakları kurala bağlanmıştır. 1926 yılında Memurin Kanunu tasarısı tartışılırken, memurların ikinci seçmen olmaması yolunda öneri gündeme gelmiş ama kabul edilmemiştir. 1942 tarihli Seçim Yasası'yla polislerin, askeri hakimlerin ve silahlı kuvvetler mensuplarının seçimlerde oy kullanmaması kuralı getirilmiş, 1946 tarihli Seçim Yasası'nda aynı düzenleme yer almıştır. 1946-1961 yılları arasında kamu görevlilerinin seçme hakkı tartışma konusu olmamıştır. 1961'de Temsilciler Meclisi'nde Anayasa tartışılırken "seçimlerde emniyet sağlamak" ve "memleketin şartları" gerekçeleriyle polislerin seçme hakkının sınırlandırılması gereğini ileri sürenler bulunmaktaydı. Ama 1961 Anayasasıyla birlikte kamu görevlileri açısından seçme hakkı genelleşmiş, polis ve silahlı kuvvetler mensuplarına oy kullanma olanağı tanınmıştır. Görüldüğü gibi, Türkiye'de kamu görevlilerinin seçme hakkının genelleşmesinin geçmişi pek de eski değildir. Seçilme hakkına gelince, seçilme hakkı da 1876'dan bu yana Türkiye gündeminde yer almaktadır. 1876'da Kanunu Esasi'nin 67. maddesiyle "Heyet-i Mebusan azalığı ile hükümet memuriyetinin" birleşemeyeceği kuralı getirilmiştir. Ancak 1908'de, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin asker üyelerinin ağır basmasıyla, ilk seçim dönemi için, mebusluğa seçilen askerlerin ordudan izinli sayılacakları öngörülmüştür. Bundan sonra 1920'deki Nisab-ı Müzakere Kanunu'nda yine mebusluk, sefirlük, ordu ve kolordu komutanlığı görevlerinin birleşebileceği kuralı yer almıştır. 1923 yılında ise askerlerin mebus olabilmeleri için ordudaki görevlerinden çekilmeleri koşulu yeniden benimsenmiştir. 1924 Anayasası'nda bilindiği gibi, kamu görevliliği ve milletvekilliğinin birleşemeyeceği kuralı yer almaktadır. 1942 ve 1946 milletvekili seçim yasalarında bu konu ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. 1950-1960 yılları arasında ise özellikle silahlı kuvvetler mensuplarının seçilme koşullarına yönelik değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle ordu mensuplarının aday olabilmeleri için öngörülen seçimlerden önce görevden çekilme süresi giderek artırılmış, en son 1954 yılında altı aya çıkarılmıştır. 1961 Anayasası kamu görevlilerinin seçilme hakkına ilişkin olarak sivil kamu görevlileri ile yargı mensupları ve askerler arasında ayırım yapılmasını öngörmektedir. Anayasanın 68. maddesi ile, yargıçlar ve silahlı kuvvetler mensuplarının görevden çekilmesi kuralı korunmuş, ancak diğer kamu görevlilerinin adaylığının, kamu görevinden çekilme koşuluna bağlanamayacağı ve seçim güvenliği açısından hangi memurların ne gibi koşullarla aday olacaklarının yasayla düzenleneceği ilkesi benimsenmiştir. Ayrıntılı düzenlemeyi yapan Milletvekilleri Seçim Kanunu ise, kamu görevlilerinin görevli oldukları seçim çevresinden aday olabilmeleri için 7 gün içinde görevden çekilmeleri koşulunu getirmiş, ayrıca yargıçların yanı sıra savcıların adaylığını da görevden çekilme koşuluna bağlamıştır. Ordu mensuplarının ise, iki ay önce görevden çekilmeleri gerekmektedir. Bu düzenlemeler çerçevesinde 1960 öncesine oranla sınırlı bir gelişme gerçekleşmiştir.

1960-1982 dönemine ilişkin olarak değinilmesi gereken bir nokta bu dönemde kamu görevlileri için görevden izinli sayılma uygulamasının kurucu meclisler çerçevesinde gündeme gelmesidir. 1960'da 157 sayılı "Kurucu Meclis Teşkilî Hakkında Kanun" ile, Temsilciler Meclisi'ne seçilen kamu görevlilerinin bu

meclis sona erinceye kadar görevlerinden izinli sayılacakları öngörülmüştür. İkinci olarak da, 1981'de 2485 sayılı "Kurucu Meclis Hakkında Kanun" ile Danışma Meclisi üyelerinin izinli sayılacakları konusunda bir düzenleme yapılmıştır. Yalnız 1961 ve 1981 yılları arasında bir farklılık bulunmaktadır. 1961'e üniversite öğretim görevlilerinin, üniversitedeki görevlerini de sürdürebilmeleri öngörülürken 1981'de bu söz konusu değildir.

1982 Anayasası'na gelince, kamu görevlilerinin seçilme hakkı açısından bir gerilemeden söz etmek olanaklıdır. Anayasanın genel mantığı düşünülecek olursa, bir gelişme olması kuşkusuz beklenemezdi. Bu Anayasayla birlikte, asker ve sivil kamu görevlisi ayrımı ortadan kalkmış, görevden ayrılma koşulu sivil kamu görevlilerine de yaygınlaştırılmıştır. Bu çerçevede çıkartılan seçim yasası tüm kamu görevlileri için seçimlerin başlangıcından bir ay önce görevden ayrılma zorunluluğunu getirirken, görev yapılan seçim çevresi-diğer seçim çevreleri ayrımını bir yana bırakmıştır.

Sonuç olarak, seçilme hakkının düzenlenişi açısından Türkiye'de zaman içinde önemli bir gelişmenin olmadığını söylemek olanaklıdır. Ayrıca, Türkiye örneğinin sergilediği önemli bir özellik hiyerarşik düzeyler arasında bir ayırım gözetilmemesidir. Daha açık söylemek gerekirse, üstlendikleri görevin niteliği sonucu, seçmenlerin özgür istencini etkileme olasılığı yüksek olan üst düzey yöneticilerin görev yaptıkları yerlerden aday olmamalarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu da kamu görevlilerinin seçilme hakkının sınırlandırılmasına ilişkin gerekçelerin geçerliliği konusunda kuşku yaratmaktadır.

Siyasal partilere üyelik konusuna gelince, Türkiye'de kamu görevlilerinin siyasi partilere üyeliği konusundaki tartışmaların başlangıcı da Meşrutiyet dönemlerine dayanmaktadır. Kurulan gizli derneklerin üyelerini ağırlıklı asker ve sivil kamu görevlileri oluşturmaktadır. Özellikle Vatan Cemiyeti, Hürriyet Cemiyeti, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucu, yönetici ve üyeleri arasında ordu mensuplarının çokluğu çarpıcıdır. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kendi içindeki liderlik mücadelesi çerçevesinde, 1909 Selanik Kongresi'nde Mustafa Kemal'in önerisi üzerine askerlerin ya ordudaki görevlerinden ya da İttihat ve Terakki'den ayrılmaları konusu tartışılmış ve kabul edilmiştir. 1912 yılında ise bir Meclis-i Vükela genelgesi ile tüm kamu görevlilerinden siyasi fırkalarla hiçbir ilişkileri bulunmadığına ilişkin senet vermeleri istenmiştir. Ardından iki geçici kanunla memur ve subayların siyasetle ilişkisi yasaklanmıştır. Bu yasak da günümüze değin değişmeksizin süregelmiştir.

Tek parti döneminde, parti-bürokrasi içiçeliğine karşın 1926 tarihli Memurin Kanunu ile "memurların siyasi cemiyet ve kulüplere intisap ve devamları" yasaklanmıştır. Buna karşılık, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1935 yılında toplanan Büyük Kongresi'nde parti il başkanlıklarını valilerin yürütmesi mülkiye müfettişlerinin parti müfettişliği görevini de üstlenmesi kararlaştırılmıştır. CHP yöneticilerine göre bu karar Memurin Kanunu'ndaki yasak ile çelişmemektedir. O yasağın amacı memurların CHP'den başka partiye girmemesidir ve "parti ile hükümet bir olduğundan memurlara siyasi vazife verilmiştir." 1939 Büyük Kongresi'nde bu uygulamaya son verilmiş, ayrıca programa devlet memurlarının partiye üye olamayacakları kuralı eklenmiştir.

1946'da siyasi liberalizm savıyla kurulan ve partizan bürokrasi eleştirisinden yola çıkan Demokrat Parti'nin programında memurların seçimlere iştirak dışında, hiç bir siyasi faaliyette bulunmamaları, siyasi partilere girmemeleri

gereği üzerinde durulmuş, yalnızca üniversite öğretim üyelerinin mesleklerinin niteliği gereği siyasal partilere üye olabilecekleri belirtilmiştir.

1961 Anayasa Tasarısı'nın Temsilciler Meclisi'nde görüşülmesine kadar bu konuda herhangi bir tartışma söz konusu olmamıştır. 1961 Anayasa Tasarısı Temsilciler Meclisi'nde tartışılırken sadece bir tek üye, kamu görevlileri siyasal partilere üye olmalıdır görüşünü savunmuştur. Sonuç olarak, 1961 Anayasasıyla yalnızca üniversite öğretim üyelerine o da parti genel merkezlerinde görev alabilme sınırlamasıyla üyelik hakkı verilirken, 1971 yılında yapılan değişiklikle bu da ortadan kalkmıştır. 1982 Anayasa Tasarısı'nın Danışma Meclisi'ndeki tartışmaları sırasında ise tek bir üye bile kamu görevlerinin siyasal partilere üye olabilmesini savunmamıştır. Kamu görevlilerinin siyasal partilere üye olabilmesini yasaklamanın amacı olarak, sürekli bir biçimde, kamu yönetiminde nesnellik ve yansızlığın sağlanması, kamu görevlilerinin siyasal iktidarlar ve siyasal partiler karşısında güvence altına alınması gereği ileri sürülmüştür. Bu noktada sorgulamak gerekiyor. Tüm bu yasaklamalarla, kamu görevlilerinin siyasal açıdan kısıtlanmasıyla bu amaçlar gerçekleşti mi? Türkiye'de yansız ve nesnel bir kamu yönetiminden söz etmek olanaklı mı? Siyasal iktidarlar karşısında kamu görevlilerinin güvencesi sağlandı mı? Bu sorulara kamu görevlileri de, akademisyenler de, siyasal partiler de olumlu yanıt veremiyorlar.

Gerçekleşenler neler diye baktığımız zaman kamu görevlilerinin seçme hakkı dışındaki haklarının ilkece sınırlandırıldığını görüyoruz. Zaman içerisinde siyasal haklar konusunda herhangi bir gelişme yok. Buna karşılık, kamu yönetiminde partizanlık tartışması sürekli gündemdedir ve giderek ivme kazanmaktadır. Kamu görevlilerinin siyasal iktidarlar karşısında güvencesinden söz etmek olanaksız hale gelmiştir. Şunu söylemek bana çok haksızlık gibi gelmiyor; günümüze kadar Türkiye'de iktidarda hangi siyasal parti olursa olsun, tek parti mantığı yürürlükte olmuştur. Yani kamu görevlileriyle, siyasal iktidarı kullanan partinin ilişkisi, tek parti mantığı çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu çerçevede tüm yasak ve sınırlamalara karşın, bürokrasinin üst düzeylerinin fiilen siyasetin içinde olduklarını görüyoruz. Parlamantonun bileşimi bunun somut göstergelerinden birisidir. Parlamento üyeleri arasında en önde gelen meslek kümesini yüksek bürokratlar oluşturuyor. Ki, o yüksek bürokratlar başka sistemlerde seçmenin tercihlerini çarpıtması olasılığına karşı sınırlandırılan kesimlerdir. Bunun dışında aday olup da kazanamayan bürokratların ödüllendirildiğini görüyorsunuz. Kuralına göre görevlerinden ayrılarak aday olan kamu görevlileri seçilemezlerse, eğer doğru partiden, yani iktidar partisinden aday olmuşlarsa büyük olasılıkla daha iyi bir konuma dönüş yapmaktadırlar. Ama siyasi parti üyesi olamadıkları için, yansız ve tarafsız olacaklardır. Yani bir patronaj ilişkisi gündeme gelmekte, yönetsel yeterlilik ilkesinin yerini siyasal referans ilkesi almaktadır. Bu çerçevede siyasal iktidar değişikliklerinde kadroların tümüyle değişmesi olağan bir uygulama olmaktadır. Bakanlıkların, aynı partinin farklı kanatlarından kişiler arasında el değiştirmesi durumunda bile aynı olgu ile karşılaşmaktadır. Dahası, bu uygulama hiyerarşinin üst düzeyleri ile de sınırlı kalmamakta giderek alt düzeylere yaygınlaşmaktadır. Sonuç yönetimde partizanlıktır. Burada sorgulanması gereken noktalardan birisi partizanlığın nereden başladığıdır. Birey kamu görevlisinden mi yoksa siyasal iktidarlardan mı?

Öte yandan, Türkiye'de siyaset yasağı iki milyona yakın kamu görevlisinin yüzde 99'u için geçerlidir. O yüzde 99'un koşullarına baktığımız zamansa ne söyleyebiliriz. O yüzde 99 için nesnel kaynaklar açısından seçilme hakkı

zaten söz konusu değildir. Siyasal partilere üyelik söz konusu değildir. Siyasal partilere üyelik söz konusu olmadığı için herhangi bir siyasal partide çalışarak o siyasal partinin programını, politikalarını belirleme sürecine katılmaları olanaklı değildir. Dernekler aracılığıyla siyasal sürece katılması söz konusu değil. Sayın GÜLMEZ benden sonra o konuyu çok ayrıntılarıyla işleyecek, sendikalar konusu tartışmalı. Peki bu iki milyonun yüzde 99'u için elde kalan ne, elde kalan siyasi hak ne? Seçimlerde oy kullanmak. Bunun ötesinde nesnel ve yansız kamu yönetiminin gerçekleşmesi bir kazanç olarak değerlendirilebilirdi kuşkusuz. Ancak şunu görüyorsunuz ki bu güvence de kamu görevlileri için söz konusu değil. Bu bağlamda yansızlık ve tarafsızlık ve güvence sorunu siyasal hakların sınırlandırılmasıyla ne ölçüde çözümlenebilir, çözümlenebilmiştir sorusu gündeme geliyor. Eğer sınırlandırmayla bunlar sağlanabilseydi, Türkiye herhalde bunun en yetkin örneklerinden biri olurdu. O zaman sorunun kaynağını ya da çözümünü bir başka yerde aramak gerekiyor. Yani sorun kamu görevlilerinin siyasal haklara sahip olmasından kaynaklanmıyor. Seçkin, kamu görevlilerini kapıkulu olarak gören siyasal iktidarların uygulamasından kaynaklanıyor. O çerçevede de herhalde çok temel bir soruyla karşı karşıyayız. O da, biz nasıl bir demokrasi istiyoruz olacak. Nasıl bir kamu yönetimi istiyoruz, nasıl bir kamu görevlisi istiyoruz? Bu sorular çerçevesinde de kamu görevlilerinin sorumluluklarının, haklarının, yeniden tanımlanması siyasal iktidarların ve kamu görevlilerinin yönetimde yansızlık ve nesnellik adına uymaları gereken normların yeniden belirlenmesi ve yerleşmesi gerekecek. Ben çok teşekkür ediyorum. Aslında daha çok tartışılacak konu var ama, belki sorularla tartışırız.

Ayfer EĞİLMEZ (Oturum Başkanı) : Sayın ÇİTCİ'ye teşekkür ediyoruz. Uygulamaların tek tek araştırılarak ortaya konulduğu, özellikle siyasal hakların seçme, seçilme, siyasi partilere girme anlamında ortaya konulduğu bu geniş araştırmaları için kendilerine teşekkür ediyoruz. Şimdi Sayın GÜLMEZ kamu görevlilerinin, yani memurların ve sendikalarının siyasal etkinliğini ortaya koyacak. Buyurun Sayın GÜLMEZ.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ: Teşekkür ederim. Ben, gerçekten, belki yine birçok kişi ve çevrelere aykırı gelebilecek, ama aslında öyle olmaması gereken bir konuyu, ilk kez bütün yönleriyle açıp tartışmaya sunmaya çalışacağım. Sevgili meslektaşım ÇİTCİ, "elde kalan ne" dedi. Elde kalan sadece oy hakkı. Seçimden seçime, kamu görevlilerinin kullanabileceği oy hakkı. Ben de diyorum ki, elde kalan, oy hakkı artı sendikaları aracılığı ile siyasal etkinliklerde bulunma hakkıdır. Sadece "özgürlüğü" demiyorum, "hakkı" diyerek sözlerime başlıyorum.(Bu konuşmanın tam metni için bkz. Mesut Gülmez, "Memur Sendikaları ve Siyasal Etkinlik", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 28, sayı 2, Haziran 1995, s. 29-50.)

Ülkemizde yönetim-yönetilen, devlet-memur ilişkilerine baktığımız zaman, en ilkel düzeyde bile kamu görevlilerinin karara ve yönetime katılması söz konusu değil. Böyle bir yönetsel yapı var. Öte yandan, siyasi partilere girme hakkı, memurlara birey olarak yasaklanmıştır. Anayasa Komisyonu'na iletilmiş olan -301 imzalı- değişiklik tasarısında da, yüksek öğretim kurumları dışında herhangi bir düzeltme söz konusu değil. İşçiler için siyasi partilere girme yasağı yok. Fakat işçi sendikaları için Anayasa'dan başlayarak yasalarla genel bir siyaset yasağı öngörülmüş. Yürürlükteki bu kurallar çerçevesinde, memur sendikalarının siyasal etkinlik hakkı nereden çıkıyor, dayanakları

nelerdir?

Bu konudaki görüşlerime geçmeden önce, ülkemizdeki tarihsel gelişmeleri de göz önüne alarak, disiplinler arası bir yaklaşımla sendika-siyaset ilişkilerine değinmekte ve siyaset bilimi uzmanlarımızın siyaset, siyasal parti, baskı kümesi gibi kavramlar konusunda verdikleri tanımları da aktararak konuya girmekte yarar görüyorum. Çünkü sendika-siyaset ilişkisinin açıklanması, bu temel kavramlar üzerinde hiç olmazsa bazı ortak uzlaşma noktaları bulunmasına bağlıdır.

Türkiye'de siyasi iktidarlar, sendika-siyaset ilişkilerine tarihsel olarak da çok ilgi göstermiştir. Bu, tırnak içinde söylüyorum, son derece "nazik" sorunlarından biridir. Siyaset veya siyasal etkinlik konusu, sendikalar söz konusu olduğunda, öteden beri çok "nazik" bir konu olarak yasalara, anayasalara giren bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Eğer sendika yasağı getirilmek isteniyorsa, sendikalar sol ideolojilerle özdeş sayılmıştır. "Sendika = bolşevizm" denilerek, siyaset sendika yasağının gerekçesi sayılmıştır. Eğer sendika hakkı tanınacaksa, bu kez sendikaların siyaset yaptığı önyargısından yola çıkarak ya da mutlaka yapacağı ileri sürülerek, genel bir siyaset yasağı getirilmiştir.

1909 Tatil-i Eşgal Yasası görüşülürken denmiştir ki, "işçiler sendikalar kurarak tedvir-i siyaset edeceklerdir, sendikalar aracılığıyla siyaset amele destgahlarına kadar sirayet edecektir", yani siyaset işyerlerine bulaşacaktır. Onun için "sendikaları yasaklayalım" denmiştir.

1921'de, çok "masum" bir yasa çıkarılırken, bu koruyucu önlemin bolşeviklik olduğu ileri sürülmüş ve buna (yani kömür tozlarının işçiler yararına satılmasını öngören yasaya) karşı çıkmıştır.

1947'de, sendika hakkı bu kez çok sınırlı bir çerçevede ilk kez tanınırken, Sadi IRMAK çizilen çerçevenin gerekçelerinden biri olarak, "amacımız sendikaları apolitik yapmaktır" demiştir. Ve ondan sonra da, sendikaların politika yaptıklarını bir önyargı olarak benimsediğini gösteren bu düşüncesini aynen şu cümlelerle dile getirmiştir:

"İşçi topluluğu olan her yerde birtakım beynelmilel ajanların tesir etmeye çalıştıkları görülür. Bu ajanlar işçi kütlesine proleteryalık duygusunu aşılamaaya çalışırlar. Sonra da bütün dünya proleterleriyle birleşmek yani beynelmilel olmak telkinini verirler. Onun için biz de işçimizde bu proleterlik duygusunun ve durumunun husule gelmemesine en ziyade dikkat edeceğiz." Böylece "beynelmilelcilik" diye nitelendirilen bir sendikacılık anlayışı, yani Marksist sendikacılık, sendikalara getirilen siyaset yasağının bu kez gerekçesi olarak öne sürülmüştür. Kısacası, sendika siyaset ilişkileri, siyaset gündemimizin odağında yer alan önemli konularından biri olmuştur.

Yakın tarihe gelerek, 1982 Anayasası'nın görüşülmesi sırasında komisyon sözcüsü olarak görev yapan Şener AKYOL'un dilinden bu düşüncüyü, yaklaşımı bir başka örnekle somutlaştırmaya çalışayım. Şener AKYOL - ekonomik ve sosyal haklar bölümünün sözcülüğünü yapmıştı- Anayasa'yı savunurken "bu Anayasa ile ideolojik davranmanın sadece sendikalar için değil herkes için imkansız hale getirilmek istendiğini vurgulamak istiyorum" demişti. Ve ondan sonra da eklemiştir: "Türkiye'nin başında eğer militan sendikacılık varsa çekof belasından gelmiştir." Bu sözlerle, aslında DİSK'in benimsediği kitle ve sınıf sendikacılığı, onun yasaklanması hedeflenmiştir. Bu açıklamalardan sonra, şimdi ilgili bazı kavramlar konusunda aktarmalar yaparak, siyaset bilimi yazınında verilen tanımlar konusunda açıklamalar yaparak konuya girmeye çalışacağım.

Siyaset nedir, siyasal parti nedir, baskı kümesi ve sendika nedir? Bu kavramlara ilişkin çok tanım var. Konunun uzmanı olmayan bir kişi olarak ilgili yazında yaptığım sınırlı bir araştırmada, siyaset bilimcilerin de "siyaset" ya da "politika" kavramı üzerinde uzlaşmadığını, ancak hemen hepsinin kendi anlayışı çerçevesinde bir tanım verdiğini saptadım. Ama bu tanımlarda görebildiğim bazı ortak noktalar var. Örneğin, geniş anlamda politika ve dar anlamda politika kavramlarının ayrılmaya çalışıldığını saptadım. Geniş anlamda politika için verilen bir tanım, "herhangi bir toplumsal yapı içinde yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkilerin tümü" biçimindedir. Bir başka tanımda ise, geniş anlamda politika, hem iktidarı ele geçirmek, siyasal iktidar olmak savaşım ve çabasını, hem de siyasal iktidarı etkileme suretindeki faaliyetleri içeren bir etkinlik biçiminde açıklanmaktadır. Tabii, siyaset kavramını, sınıfsal temele dayanarak açıklayan ve buradan yola çıkarak siyasal partilerle ilgili daha farklı görüşler dile getiren siyaset bilimciler de var. Ancak benim saptayabildiğim kadarıyla, siyaset ve oradan siyasal partiye geçerek yinelenen tanımlarda benimsenen bazı ortak noktalar içinde, dar anlamda siyasetin, iktidarı doğrudan ele geçirmeye yönelik bir eylem, bir etkinlik biçimi olduğu vurgulanmıştır. Bütün bu tanımları yinelemeye gerek görmüyorum. Siyaset ile çok bağlantılı bir başka kavrama, siyasal parti kavramına geçilecek olursa, bu konuda da ortak ögenin, temel ögenin, ayırıcı ögenin, siyasal partilerin iktidar yarışına doğrudan doğruya katılan örgütler olduğu ve amaçlarının, iktidarı ele geçirmek, iktidarı kullanmak, kullanılmasına katılmak ya da paylaşmak, bütününe olmasa bile bir bölümünü başkalarıyla kullanmak ya da onun kullanımına katılmak, paylaşmak olduğunu gördüm. Siyasal partilerin, bu amaç için kurulmuş olan sürekli örgütler niteliği taşıdığı, yine siyaset bilimi yazınında vurgulanan bir başka önemli özelliktir. Siyasal parti kavramını daha açık biçimde ortaya koyabilme açısından eklemek gerekirse, iktidarda bulunmaktan ne kadar uzak olursa olsun, bir örgütün bir siyasal parti olarak nitelenebilmesi için, bir program doğrultusunda, iktidar olmayı, iktidarı paylaşmayı ya da iktidarı her konuda ve sürekli olarak etkilemeyi amaçlaması gerekir. Sendikaların, temelde bir baskı kümesi olduğu düşünülecek olursa, baskı kümesinin nasıl tanımlanması gerektiğini de önce bir çözüme bağlamak yararlı olur. Siyasal parti tanımlarının ardından, baskı kümesini de tanımlayan siyaset bilimi yazınında yazarların yaptıkları tanımlardan benim çıkardığım ortak özellik; onları siyasal partilerden ayıran özellik, baskı kümelerinin, iktidarı ele geçirme, iktidarı kullanma ya da iktidarı paylaşma amacı taşımadıkları ve bu anlamda iktidar kavgasının, iktidar savaşımının dışında kaldıklarıdır. Örneğin bir tanıma göre baskı kümesi, üyelerinin ortak çıkarlara sahip olduklarını algılayan, ancak iktidara geçmeyi amaçlamadan siyasal sistemi etkilemeyi çalışan topluluklardır. Sendikalara gelince, tanımları çok fazla çeşitlendirmeye gerek kalmaksızın, sendika da bu anlamda, sosyolojik olarak bir baskı kümesidir. Ama temelde, ortak ekonomik ve sosyal çıkarlara dayanan bir baskı kümesidir. Sendikalar sınıf ve kitle baskı kümelerinin en önde gelen örneklerinden birini oluşturur. Sendikalarının birincil, temel amacı, üyelerinin ekonomik ve toplumsal çıkarlarının korunması ve geliştirilmesidir. Daha geniş bir anlatımla, çalışanların ulusal gelirden daha adaletli bir pay alma savaşımına sendikalar aracılığıyla katılması söz konusudur. Ve bunun için sendikalar, bir baskı kümesi olarak, siyasal süreci, siyasal karar mekanizmalarını etkilemeye yönelik eylem ve etkinliklerde bulunabilirler, bulunmalıdırlar. Siyasal iktidarın, kendileriyle doğrudan doğruya ya da dolaylı biçimde ilgili olan kararlar almasını sağlamak, bu kararları kendi

yararına dönüştürmek ya da aleyhine alınmış olan kararların kaldırılmasını sağlamak için eylem veya etkinliklerde bulunabilirler. Ama siyasal iktidarı etkileme süreci, etkileme amacı, daha doğrusu siyasal sisteme yönelik etkileme amacı, siyasal partilerde olduğu gibi, baskı kümeleri ve onların en önde gelen örneklerinden olan sendikalar içinde süreklilik taşımalı mıdır? Üyeleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili konu ve sorunlar dışında, toplumu ilgilendiren tüm konu ve sorunlara yönelik çok geniş çerçeve içinde bu etkinlikler ortaya konulabilmeli midir? Sanıyorum, sendika-siyaset ilişkileri açısından asıl tartışılması gereken nokta, burada kendisini gösterecektir. Siyaset kavramlarına verdiğimiz anlam ve kapsam açısından, sendika-parti ve sendika-siyaset ilişkileri konusunda değişik görüşler ve anlayışlar çıkabilecektir ve çıkmıştır da.

Bu konudaki açıklamalarımı burada noktalarak, yürürlükteki hukuk çerçevesinde memur sendikaları için işçi sendikalarına yönelik olarak Anayasa'nın ve yasaların öngördüğü siyaset yasağının bulunmadığını, gerekçe ve dayanaklarıyla belirtmeye çalışacağım.

Bildiğiniz gibi, 1982 Anayasası'nda sendikalara yönelik genel bir siyaset yasağı vardır. 52. maddede öngörülen siyaset yasağı türlerini, benim saptamama göre dört başlıkta toplamak olanaklıdır; Siyasal amaç gütmeye yasağı, siyasal faaliyette bulunma yasağı, siyasal partilerden destek görme ve onlara destek olma yasağı ve son olarak, dernekler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla, yani siyasal amaçla ortak hareket etme yasağı.

Siyasal amaç ne demektir? Siyasal faaliyet ne demektir? Sanıyorum, siyaset-sendika ilişkilerini tartışırken, siyasal amaçtan, siyasal faaliyetten ne anlaşılması gerektiğini ortaya koymakta yarar var. Anayasa, 52. maddesinin gerekçesinde, siyaset yasağının gerekçesi olarak, kanımca pek tutarlı olmayan, ama biraz ciddi olarak düşünüldüğünde anlaşılması da çok zor olmayan bir açıklama yapmıştır. Gerekçede şöyle denilmektedir: "Anayasa sendika üyelerinin siyasi bir hareket içinde birleşip toplum içinde kopukluğa sebep olmaları yolunu kapatmayı amaçlamaktadır." Böyle çok acemice yazılan bir metindir, ne yazık ki bizim Anayasamız; hem maddeleri hem de gerekçeleriyle birlikte. Bu açıklamada da aynı acemiliği gördüğümü, ne yazık ki söylemek zorundayım. Devam ediyor gerekçe: "Aksine düşünceler, esnafın, memurların ve baskı gruplarının da başlı başına siyasi birleşmelerine yol açabilir." Yani, işçi sendikaları için siyaset yasağı öngörülmemiş olsaydı, bundan esnaf, memurlar ve başka gruplar da siyasi birleşmelere gidebilirlerdi. Ve bu da toplumda, ne demekse, kopukluğa neden olabilirdi. Toplumda nasıl kopukluğa neden olabilecek, doğrusu düşünmeye değer.

Şimdi bu gerekçeyi aktardıktan sonra, siyasal amaç gütmeye yasağından kasdın, kanımca doğrudan doğruya siyasal iktidarı ele geçirmeyi amaçlamış olmasıdır. Burada kanımca sözü edilen siyasal amaç, siyasal iktidarı bir iktidar mücadelesi, kavgası vererek ele geçirmek için ortaya konan eylem ve etkinliklerdir. Bu, iktidarı ele geçirme amacıdır. Kanımca siyasal faaliyetten kasıt ise, bu amaçla, yani siyasi iktidarı ele geçirme, onu kullanma ya da kullanılmasına bir ölçüde katılma amacıyla ortaya konulacak eylem ve etkinliklerdir. Bunun dışındaki eylem ve etkinliklerin siyasal faaliyet olarak anlaşılması gerekir kanısındayım. Kuşkusuz burada, siyaset kavramı ile ilgili olarak, dar ve geniş anlamlarda yapılan tanımlara uygun olarak bir ayırım gözetilmesi gerektiği, siyasal amaç ve siyasal faaliyet yasağından,

Anayasa'nın dar anlamda siyaset amaçladığını kabul etmek gerektiği düşüncesindeyim.

Siyasi faaliyet yasağı konusunda, iktidarı ele geçirmeye yönelik doğrudan eylem ve etkinlikler anlaşılmalıdır, dedim. Ama, bunu bu biçimde anlamaya, yorumlamaya hazır insanların, özellikle siyasetçilerimizin sayısı herhalde çok sınırlı olsa gerek. Çünkü geçmişte baktığımız zaman, böyle yorumlanmadığını, hemen her etkinliğin, gerektiğinde bir tehdit aracı olarak, sendikalara yönelik bir tehdit aracı olarak "siyaset yapıyorsunuz" biçiminde değerlendirildiğini hepimiz çok iyi biliyoruz. Ben bir örneğini vereyim izninizle. 1989'da Anayasadaki siyasal yasakların kaldırılmasıyla ilgili halk oylaması ve ardından yapılan genel seçimler sırasında TÜRK-İŞ'in küçük bir broşür ve el ilanı söz konusudur. O el ilanı, halk oylamasında "evet" kampanyasının desteklenmesine ilişkindir. Ve genel seçimlerde "ANAP'a oy yok" kampanyası açılmasına ilişkindir. Bununla ilgili olarak dönemin Çalışma Bakanı aynen şunu söylemiştir:

" ANAP'a oy yok kampanyası açmak yasaktır. Evet kampanyasında olduğu gibi genel seçim kampanyasına sendikalar karışamazlar. Bunu Anayasa yasaklıyor. Ben onları savcılığa verebilirim, bu siyaset yapmaktır. Ama tolerans gösteriyorum. Aslında bu benim vazifem, yani savcılığa vermek. Fakat demokrasiyi zorlamayalım diye yapmıyorum, suç işliyorlar." Ve tabii, Cumhuriyet Savcıları da bu açıklamadan sonra boş durmamış, sendikaların siyaset yaptıklarını düşünerek kamu davası açmıştır. Ancak iki kamu davası da, biraz sonra belki aktarma olanağı bulursam, sonunda siyaset yasağı kapsamına girmediği gerekçesiyle, beraatle sonuçlanmıştır. Sendikalar için aynı açıklamada Mükerrer TAŞÇIOĞLU, TÜRK-İŞ'in memurların sendikalaşma istemlerini desteklemesini de, sendikaların görevi dışında ve siyaset yasağı kapsamında bir eylem olarak değerlendirmiştir. Ve aynen şunları söylemiştir:

"Şimdi bakın adam ("adam" dediği TÜRK-İŞ) ne diyor? Devlet memurlarına sendikalaşma hakkı verilsin diyor. Ne konuşuyorlar bu işi efendim? Devlet memurlarının temsilcisi onlar değil ki."

Bu, siyaset yasağının politikacılarda nasıl değerlendirildiğine ilişkin en yeni örnektir. Geçmişe gidecek olursak, özellikle genel seçimler öncesinde, bunun çok daha değişik, çok daha çarpıcı örneklerini sıralamak son derece kolaydır. Anayasa Komisyonu'na sunulan 21 maddelik pakette, bu değişiklik paketini gördüğüm için söylüyorum, genel siyaset yasağı koyan 52. maddenin bütünüyle yürürlükten kaldırılması öngörülmüştür. Umarım gerçekleşir. Ama parlamentoya geldiğinde, bu konuda hiç de iyimser olmadığımı şimdiden belirtmekte yarar görüyorum. Anayasa'ya dayanarak, bir bakıma zorunlu olarak, 1983 tarihli Sendikalar Yasası da, işçi sendikaları için siyaset yasağını yinelemiştir ve hatta biraz daha genişletmiştir. Örneğin, sendika ve siyasal partiler arasında sadece destek bağlamında getirilen yasağı somutlaştırarak, örneklerini sıralayarak ve her türden ilişkiyi kapsayacak bir biçimde düzenlemiştir. Siyasi partilerle ilişki kuramama ve işbirliği yapamama, siyasi partilerle hiçbir konuda, hiçbir şekilde müşterek hareket edememe, siyasi partilerden yardım ve bağış alamama, bunlara yardım ve bağışta bulunamama ve bir siyasi partinin adını, amblem ve işaretlerini kullanamama gibi hemen hemen bütün ilişki türlerini kapsayacak bir yasakçı yaklaşım benimsenmiştir. Ve öte taraftan da, bunun yaratabileceği sıkıntıyı belki gördükleri için, olumsuz anlatımla ne tür etkinliklerin ekonomik ve sosyal olacağını ve dolayısıyla siyaset yasağı kapsamına girmeyeceğini

tanımlamaya çalışmıştır: "Sendika ve konfederasyonların, üyelerinin münhasıran -yani ancak ve yalnız- ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları faaliyetler ve açıklamalar siyasi faaliyet sayılmaz" diyerek, bir parça sendikalara soluk aldirmek istemiştir. Ama bu soluğu da tam olarak aldirabilmiş değildir. Aslında ben, "biraz aldirabilmiştir" diye düşünmeye yatkınım ama, eğer siyaseti dar anlamda içeren yasaklar biçiminde yorumlayabilirsek. Fakat öyle yorumlanacağı konusunda pek ümidim olmadığı için, özellikle siyasal çevrelerde bu yasağın sendikalar üzerinde bir "Demokles Kılıcı" gibi sürekli olarak sallandırılacağı söylemek, herhalde pek büyük kehanet sayılmaz. Siyaset yasağı konusunda, biraz önce sözünü ettiğim halk oylaması ve ardından yapılan genel seçim dolayısıyla verilmiş iki önemli yargı kararı var. İzmir 1. Asliye Ceza Mahkemesi ile Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararları. Kısaca özü şudur: "TÜRK-İŞ, kendisiyle ilgili kurallar içeren bir Anayasa'nın değişmesi söz konusu olduğunda, bu Anayasa yapılırken görüşlerini nasıl açıklamışsa, şimdi değiştirilirken de görüşlerini açıklayabilir. Böyle bir etkinlik de siyaset yasağı kapsamına girmez." Sendikacılar, siyaset yasağı yapmadıkları için açılan kamu davasında aklanmışlardır. Hatta Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararı Yargıtay 9.Ceza Dairesi'nce de onaylanmıştır. Şimdi gelelim, siyaset yasağının memur sendikalarını kapsayıp kapsamayacağı konusuna. Tekrar 52. maddeye baktığımız zaman, Anayasa'nın sendikalar terimini kullandığı görülüyor. "İşçi ve işveren sendikaları" demeksizin, sadece "sendikalar" diyerek, siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar türünde sıraladığım yasakları getirmiştir. Acaba buradaki "sendikalar" terimi, niteliği sendika olan bütün örgütleri, bağımlı çalışanlarca kurulan bütün örgütleri kapsayan genel birlerim midir? Yoksa burada 52. maddedeki sendikalar, bir önceki maddede kendilerine Anayasal bir hak olarak sendika hakkı tanınan işçi ve işverenlerce kurulan sendikalar mıdır? Ben, 52. maddede öngörülen siyaset yasağının, kendilerine 51. maddede sendika hakkı tanınan işçi ve işverenlerce kurulan sendikaları kapsadığı görüşümdedir. Eğer bir an için, 52. maddedeki sendikaların memur sendikalarını da kapsadığını, siyaset yasağının memur sendikaları için de geçerli olduğunu düşünecek olursak, o zaman memurlar için sendika hakkının Anayasal bir hak olduğunu örtük biçimde kabul etmemiz gerekir. Oysa, daha önce de çeşitli vesilelerle belirttiğim gibi, Anayasa sendika hakkını işçi ve işverenler için güvence altına alan bir belgedir. Anayasal olarak güvence altına alan bir belgedir. İşçiler dışında kalan bağımlı çalışanlar için, sendikalaşma hakkı açısından ne olumlu, ne de olumsuz bir kural getirmiştir, yani açıkça ne tanımış, ne de yasaklamıştır. Dolayısıyla, Anayasa'nın 52. maddesindeki siyaset yasağı, işçi sendikalarına yönelik bir yasaktır. Memur sendikalarının, kesinlikle bu yasak kapsamında olmadığı görüşümdedir. Fakat, eğer Anayasa, memur sendikalarını, daha doğrusu memurlara sendika hakkını tanımış olsaydı, herhalde bu Anayasa koyucunun memur sendikalarına siyaset yapma hakkını tanıması söz konusu olamazdı. Birey olarak siyasal partilere girme yasağı getirdiğine göre, "evveliyetle" onların kurdukları sendikalara da işçi sendikaları gibi siyaset yasağı getirirdi. Ama açık bir düzenleme yapmadığı, bu konuda yasaklayıcı bir norm olmadığı için, memur sendikaları açısından Anayasa düzeyinde hiçbir yasaklayıcı bir kural yoktur. Memur sendikaları, işçi sendikaları için getirilen siyaset yasağının kapsamı dışındadır. Kuşkusuz, Anayasa'nın yaklaşımı ile derneklere, vakıflara, kamu kurumu niteliğindeki

bütün kitle örgütlerine getirdiği siyaset yasağı da anımsanacak olursa, Anayasa koyucunun yaklaşımıyla bağdaşan bir sonuç değildir bu. Ama Anayasa'nın pozitif metni çerçevesinde yapılabilecek yorum, kanımca budur. Yasa koyucular, geçmişteki bazı düzenlemelere baktığımız zaman, memur sendikalarına siyaset yasağını getirmiştir. 1965'deki 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası'nda, memur sendikaları için siyasi faaliyet yasağı vardı. Ve hatta, o dönemde işçi sendikaları için böyle kapsamlı siyaset yasağı yoktu. İstisnai olarak siyasi faaliyetin bazı türlerini içeren bir siyaset yasağı vardı. Memur sendikaları için bunun ötesine geçen, daha ayrıntılı, daha geniş yasaklar getirilmiştir. Siyasi parti-sendika ilişkisine, sadece destek ve parasal yardım ilişkisini amaçlayan yasaklar değil, açıkça siyasi faaliyet yasağını da içeren kurallar getirmişti 624 Sayılı Yasa. Bugün Komisyon'da olan Kamu Görevlileri Sendikaları Yasa Tasarısı'nda da siyaset yasağı vardır. Siyasi partilerle maddi destek ve organik (yapısal) ilişki içerisinde olma yasağı vardır. Ama bununla sınırlı değildir. Yasa tasarısındaki kurallarda, aynı zamanda siyasal faaliyet yasağı da vardır. Yasa tasarısının buna ilişkin kuralı aynen şöyledir. "Siyasi amaçlı etkinlikte bulunamazlar." Bu yasak, 624'teki ve Anayasa'daki siyasi faaliyet terimleriyle anlatılan yasaktan başka bir şey değildir aslında.

Dernekler Yasası'nda da yine benzer yasaklar olduğunu belirttikten sonra, bu sorunun uluslararası boyutuna ve uluslararası hukuki güvencelerine gelmek istiyorum. Hukuk düzeni, kuşkusuz, çoğu zaman yine dediğim gibi, sadece ulusal hukuktan oluşmaz. Hukuk düzeni, ulusal hukukla Anayasa'nın öngördüğü koşullar yerine getirilerek iç hukukla bütünleştirilmiş olan uluslararası sözleşmeleri de kapsar. Uluslararası hukuk, ulusal hukukun bir parçası haline gelmiş olabilir.

Memur sendikalarının siyasal etkinlikler hakkını bu anlamda güvenceye alan bir temel belge vardır. Bu temel belge, aynı zamanda sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkını memurlar için de güvenceye alan 87 sayılı ILO sözleşmesidir, Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi adını taşıyan belgedir. Bu konu, sözleşmenin 1947-48'lerde hazırlanması sırasında, oluşumuna katılan işçi delegelerinin kafasında yer etmiştir, sorunlar yaratmıştır ve tartışılmıştır. Sözleşmenin hazırlık çalışmaları sırasında, sendikaların etkinliklerinin yalnızca mesleki nitelik taşıyan etkinliklerle sınırlandırılmayacağı vurgulanmıştır. Yani sendikalar salt mesleki alana özgü etkinliklerde bulunacak örgütler değildir görüşü, daha sözleşme yapılırken ortaya çıkmıştır. Şimdi, bu sözleşme çerçevesinde siyasal etkinliklerin dayanağı nedir? Sözleşmeyi açıp bakarsanız, açıkça sendikalar siyaset yapabilir yolunda bir kurala rastlayamazsınız. Yine, sözleşmeye baktığınız zaman, sendikaların, daha doğrusu çalışanların grev hakkının bulunduğu konusunda bir düzenlemeye bu sözleşmede rastlayamazsınız. Ve bir çok meslektaşım da, böyle açık bir grev sözcüğüne rastlamadıkları için, 87 sayılı sözleşmeyi grev hakkını tanıyan ve güvence altına alan bir belge olarak görmemişlerdir. Ve bu görüşü savunurken, çok önemli bir yanılgıya düşmüşlerdir. Çünkü bu sözleşmeyi açmakla, yorumlamakla nasıl anlaşılması gerektiği konusunda ilke kararları vermekle görevli olan denetim organları, aykırılıklar, ihlaller ortaya çıktığı zaman, bunları inceleyen ve inceledikten sonra sözleşmenin güvenceye aldığı haklar açısından bu ihlalleri değerlendiren, yorumlayan denetim organları demişlerdir ki, sendikaların belirli çerçeve içinde siyasal etkinliklerde bulunma hakkı vardır. Bunun dayanağı nedir? Bunun dayanağı, bu sözleşmede sendikalara

tanınan güvencelerden biridir. Nedir o? Sendikaların etkinliklerini, haydi eski terimle söyleyeyim, faaliyetlerini düzenleme, eylem ya da iş yahut çalışma programları oluşturma hakkı vardır. İşte denetim organları, hem grev hakkını, hem de siyasal etkinliklerle ilgili olarak sendikalara tanıdığı yetkileri sözleşmenin bu maddesinden çıkarmıştır ve 45 yıldan beri bu görüşünü yinelemektedir. Birçok ülkedeki aykırılıklarla ilgili olarak bu kararlardan belki birkaçını okuyarak konuşmamı bitireyim. Örneğin Uzmanlar Komisyonu; onaylanan, yani iç hukukun bir parçası haline getirilen bu sözleşmeyi yorumlamakla görevli teknik ve hukuksal nitelikli bir denetim organı olan Uzmanlar Komisyonu, çok yaygın ve yerleşik kararında- bu kararlar içtihat niteliği taşıyan kararlardır- demiştir ki sendikaların geniş anlamda siyasal sorunlara ilişkin görüşlerini açıklayabilmeleri, özellikle hükümetin ekonomik ve toplumsal politikası üzerindeki görüşlerini açık olarak dile getirebilmeleri gerekir. İşte bu, siyasi iktidarı doğrudan ele geçirme amacı taşımaksızın hükümetin izlediği ekonomik ve toplumsal politikalar konusunda karar mekanizmalarını siyasal süreci etkilemeye yönelik eylem ve etkinliklerde bulunmanın sözleşmenin güvencesi altında olduğunu gösteren karardır. Bu nedenledir ki, sendikaların siyasal etkinliklerde bulunması, bu sözleşme açısından sadece bir "özgürlük" değildir, aynı zamanda bir "hak"tır. Denetim organlarının benzer doğrultuda yineledikleri başka birçok kararları vardır. Bu kararların özünü bir tek cümleyle özetleyerek bağlamak istiyorum. Buna göre arkadaşlar, sendikaların siyasal etkinlik ve eylemlerinin genel olarak yasaklanması bu sözleşmelerle bağdaşmaz, yani genel siyaset yasağı bu sözleşmelere aykırıdır. Bu ne demektir? Anayasa ve Sendikalar Yasası'ndaki genel siyaset yasağı, bu sözleşmeye aykırıdır. Bu sözleşme ülkemizde onaylanmıştır. Bu önümüzdeki Haziran ayında, Türkiye ilk kez bu sözleşmeye ne ölçüde uyduğu açısından denetlenecektir. Sonbahar da gönderdiği rapor denetim organlarıncaya incelenecektir ve hükümet sorgulanacaktır. Onun için son derece önemlidir. Demek ki hukukumuzdaki genel siyaset yasağı, bu belge açısından bu sözleşmeye kesinlikle aykırı bir düzenleme oluşturmaktadır. Ancak sendikalar, bu anlamda etkinliklerde bulunurken, denetim organlarının yaklaşımlarına göre, temel amaçlarını da gözden uzak tutmamalıdır. Ve bu konudaki kötüye kullanımlar da, ancak yargı yerlerince denetlenebilmelidir. Yani siyasetçilerin, siyasal organların, yönetsel organların tehdit aracı olmak yerine, sendikaların olağan etkinlik alanının dışına çıkıp çıkmadığı konusundaki bir takım kuşku ya da duraksamalar olursa, bunlar ancak yargı organlarıncaya denetlenebilmelidir diyerek, bu konuda yargı güvencesinin de bulunduğunu açıkça belirtmektedir.

İkinci bir ILO belgesinden, yine onaylanmış ve iç hukukumuzun bir parçası olmuş ILO sözleşmesinden, 151 sayılı sözleşmeden söz ederek konuşmamı noktalamaya çalışayım. Bu sözleşme, 87'de yer almayan çok önemli bir kural içermektedir. Bilemiyorum, kamu görevlilerimiz ve sendikalarımız bu kuralın farkındalar mı? Bu sözleşme, kamu görevlilerinin, sendika özgürlüğünün olağan kullanımını açısından temel nitelik taşıyan kişisel ve siyasal haklardan yararlanmalarını öngörmüştür. Bu kişisel ve siyasal haklar nelerdir? Sözleşme bunları açıkça belirtmemiştir ama, bir genel kural olarak, sendika özgürlüğünün ve hakkının kullanılması açısından kaçınılmaz olan, temel nitelik taşıyan kişi haklarıyla siyasal haklardan yararlanmalarını kamu görevlileri için açıkça öngörmüştür. Kanımca bu, hem bireysel anlamda siyasal hakları, hem de örgütsel anlamda siyasal etkinlik haklarını güvenceye alan bir kuraldır. Böylece iki ILO sözleşmesi çerçevesinde, gerek memurlar

açısından birey olarak öngörülen siyasal partilere girme yasağı, gerekse işçi sendikaları açısından getirilen genel siyaset yasağı ile ilgili kurallar bu sözleşmelere aykırıdır. Sanıyorum Türkiye, daha doğrusu hükümet, bunun hesabını denetim organları önünde vermeye başlayacaktır, bu Haziran sonundan itibaren. Bir kez daha sözlerimi bağlayacağım konusunda söz vererek, birkaç cümleyle konuşmamı tamamlayacağım. Sendikalar yaşamaları açısından demokrasiye en çok gereksinimi olan baskı kümeleri arasında yer alır. Çünkü sendikalar, tarihsel olarak, özellikle başlangıçta, siyasal hakların, genel ve eşit oy ilkesinin kazanılması açısından önemi yadsınamayacak savaşımalar vermişlerdir. Sendikalar siyasal etkinliklerin içinde doğmuşlardır. Ve tarih, gerek ülkemiz, gerek diğer ülkeler açısından tanıktır ki, demokrasi geliştiği zaman, sendikalar alabildiğince özgür etkinliklerde bulunabilirler. Demokrasi daraldığı zaman da, sendikalar onlarla birlikte rafa kaldırılır veya etkinlikleri kısıtlanır. Onun için sendika ve demokrasi arasındaki bu yaşamsal bağlantı göz önüne alındığında, iktidarı doğrudan ele geçirme amacı taşımayan etkinlikler anlamında, sendikaların siyasal etkinliklerde bulunmasını, geniş anlamda siyasal etkinliklerde bulunmasını olağan karşılamak ve bunu katılımcı demokrasi açısından da yararlı ve zorunlu olduğunu görmek gerektiğini, sanıyorum belirtmeye gerek yok. Dinlediğiniz için, sabrınız için çok teşekkür ediyor ve bu kez noktayı koyuyorum.

Ayfer EĞİLMEZ (Oturum Başkanı) : Sayın GÜLMEZ herkesin kafasını alt üst etti. Siyaset yapma anlamında, daha doğrusu genel siyaset anlamında Türkiye'nin çalışanlarının önünde bir tartışma konusu olduğu ve bunun artık gündemde tutulması gerektiğini ortaya koydu. Sanıyorum bundan sonra sendikal haklarla birlikte siyasal hakların kazanılması için mücadele edeceğiz. Şimdi sorularınızı bekliyorum.

İhsan KARABABA: Ben Sayın Mesut GÜLMEZ'e sormak istiyorum. Şimdi olayların biraz daha aydınlığa kavuşması için biraz daha açıklık getirmemiz gerekiyor. İnsanların yahut örgütlerin siyaset yapması, siyasi partilerle ilişki kurması için bir engel görülüyor. İktidarın tarif edilmesi gerekiyor. İktidarın amacının ne olması gerektiği tarif edilmeli. Yalnız yönetmek, bana ait diye bir iddia olarak anlaşılıyorsa o zaman bu müsaadeyi vermez, ama iktidarın amacı insanların mutluluğu, kendisini geliştirme, düşünce özgürlüğü vb. güvence altına almaksa, o zaman iktidara ortak olmanın da suç olmaması gerektiği inancındayım. Bu konuda görüşünüzü öğrenmek istiyorum.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ: Bir siyaset bilimcisi değilim. Değirmeye çalıştığım kavramlar açısından, dar anlamda ve geniş anlamda siyaset ve siyasi parti konusundaki tanımlarda bir ayırım yapıldığını görüyorum. İktidar nedir? Herhalde siyaset bilimcisi arkadaşlarım bu konuda çok daha yetkin olarak açıklama yaparlar. Benim görebildiğim, iktidar, devleti ve toplumu yönetmektir. Yönetmek için yetkiyi elinde bulunduraktır. Bu anlamda, bu yetkiyi ele geçirmek için doğrudan açık bir mücadeleye, savaşıma girmek, dar anlamda siyaset yapmaktır bana göre. Sendika-siyaset ilişkilerine bir sınır getirilecekse, sendika ile siyasi partiyi ayırabilmek için bir ayırım gözetilmesi gerekir. Eğer bir sendika, sürekli olarak, toplumun tartıştığı ve toplumdaki tüm kesimleri ilgilendiren konularda, iktidarı etkilemenin ötesinde, sistemli bir program çerçevesinde, iktidara ortak olmak istiyorsa, o sendika değildir benim

anlayışına göre. O anlayışta olan kişilerin siyasal parti çerçevesinde örgütlenmesinin çok daha doğru olacağını düşünüyorum. Hem sendika olacak, hem de sürekli olarak sadece mesleki çıkarları, ekonomik ve toplumsal çıkarları, üyelerinin çıkarlarını değil, bütün kesimleri ve bütün toplumu ilgilendiren sorunları bir program çerçevesinde nasıl çözüme bağlayacağını ortaya koyarak iktidar mücadelesi verecek. Bu, dar anlamda siyaset yapmak demektir. Bunun, siyasal partilerin görevi olması gerektiğini düşünüyorum.

Ahmet ŞENTÜRK: Genel Sağlık-İş Sendikası Genel Sekreteriyim. Öncelikle Sayın Mesut GÜLMEZ'e değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ancak şu andaki yaklaşımınızın kamu çalışanlarının sendikal hakları, siyasal hakları konusundaki yaklaşımınızın 1985'deki yaklaşımınızdan daha geri düştüğünü düşünüyorum. Şöyle ki bizler yargılandık. Sendika kurduktan sonra Genel Sağlık-İş için verilen karar iki taraflı olarak Yargıtay'a gitti. Karar şöyleydi: Mahkemenin verdiği karar 2822 bağlamında bir sendika sayılamayacağı, Dernekler Yasası'na göre değerlendirilebilecek bir çıkar örgütlenmesi olduğu yazılıydı kararda. Biz sendika olarak, sendika sözcüğünün özellikle geçmesi için bozma istemiyle Yargıtay'a gittik. Valilik de sendikamızın kapatılması için gitti. Henüz 20 gün önce sonuç aldık Yargıtay bunu onayladı. Genel Sağlık-İş Sendikası için alınan ilk karar. Memur sendikaları için alınan ilk karar onun için öncelikle söylüyorum. Bu arada Yargıtay'dan gelmiş kararlardan biri de Eğitim-Sen Sendikası için verilen bir karar. Biraz daha geri noktada karar. Yani ortada sendika denen birşey olmadığına göre kapatılacak bir şey de yok diyor. Çok ters bir mantık. Biz kendi yararımıza kullanmak amacıyla bizim için verilen kararı öncelikli tutuyoruz, bu hukuki bakış, hukuksal açıdan bakış. Mevcut Anayasa'nın 52. ve diğer maddelerinde düzenlenen, işçi sendikaları için veya işveren sendikaları için düzenlenen siyaset yasağına kamu çalışanlarının girmediği mahkeme kararıyla tescil edilmiş oldu. Ama daha berbat bir hal var. Dernekler Yasası'ndaki engeller boyutunda siyaset yasağı var. Bu arada değerli hocamızın yolunu açtığı, 1985'ten bugüne bizim de mücadelemiz içinde hakimleri, polisleri, kamu çalışanlarını, siyasi partileri, milletvekillerini eğite eğite bugüne kadar taşıdığımız mücadele içinde uluslararası hukuk, uluslararası sözleşmeler kavramı Türkiye'nin gündemine iyice oturdu. Ve şu mantıkla bakıyoruz artık; o Anayasa'nın meşhur 90. maddesi usulüne göre onaylanan sözleşmeler bir kanun hükmündeler, bunlar için Anayasa'ya aykırılık iddialarıyla Anayasa Mahkemesi'ne gidilemiyordu. Yani bu sözleşmeler öncelikli kanun hükmünde idiler. Bunlar içinde 87, 98, 151 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi var. Doğrusu 87 ve 151'in özüne indiğimizde, bunların özelinde hocamın söylediklerine katılıyorum, o boyutta biraz siyaset hakkı var, ama o siyaset hakkı da çok kısıtlı. Hocam şu ana kadar kamu çalışanlarının kullandığı bir hakkın bile gerisine düşen bir yorum yapıyor. Alanlarda, benim sendikamın çok benimsenmemesine rağmen, kamu çalışanlarının ağırlıklı olarak kullandıkları bir slogan var, görmüşsünüzdür: "Söz, yetki, karar çalışanlara" diye. Bunu insan haklarından, insan hakları sözleşmesinden kaynaklanan hakları doğrultusunda söylüyorlar. Kamu çalışanlarının, sendikalarının ve hatta tüm insanların gerek doğrudan gerek örgütleri aracılığıyla dar anlamda siyaset yapma hakkı vardır. Siz bizim kullandığımızı hakların da gerisinde bir noktada olduğunuz için, bu nedenle bu kadar uzun konuştum, teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ: Sevgili Ahmet'in bazı şeyleri karıştırdığını söyleyerek sözlerime başlamak istiyorum. Sendikaların hukuksal statüleriyle ilgili saptamalar yapmakla, sendikaların etkinlikleri ve özellikle geniş anlamda siyasal sayılabilecek etkinlikleri konusunda görüş açıklamak farklı şeylerdir. Şimdi hangi noktada 10 yıl önceki görüşlerimden geri düştüğümü doğrusu çok açık olarak göremedim. Yargıtay kararı memur sendikalarının, Sendikalar Yasası anlamında bir sendika olmadığına ilişkin bir karardır. Bu ne demektir? Memur sendikaları işçi sendikası değildir. Yoksa sendika değildir sonucuna ulaşamaz burada. Ben bunun tersini söyledim mi? Bunu bu şekilde yorumlayan herhalde ilk insanlardan birisiyim. Yargıtay'ın bu kararının sadece aslında doğru bir saptama olduğunu, çünkü 2822'de tanımlanan sendika, işçi ve işveren sendikasıdır. Biz memur sendikasının, işçi ve işveren sendikası olduğunu mu söyledik? Hayır, kural boşluğu durumunda memurların Sendikalar Yasası'ndan yola çıkarak sendika kurabileceklerini söyledik. Şimdi bu anlamda nerede geri düştüğümü doğrusu kavrayamıyorum bu bir. İkincisi Dernekler Yasası olayı. Evet önceki bildiride tartıştığım bir konu. Anayasada işçi sendikaları için getirilmiş olan 52. madde yasağı, memur sendikalarını kapsamaz dedim. Ama memur sendikalarını dernek olarak değerlendiren yargı kararları da var. Verilen hukuk savaşımı çerçevesinde, Dernekler Yasası anlamında tüzel kişi olarak değerlendiren yargı kararları da var. O yargı kararları çerçevesinde memur sendikalarına Dernekler Yasası'ndaki siyaset yasağı ile ilgili kuralların uygulanması söz konusu olabilir. Uygulanması gerektiği ileri sürülebilir. Ve sürülecektir de. Çünkü orada da genel siyaset yasağı vardır, partilerle ilişkiler, destek ilişkileri çerçevesinde vardır ve ortak siyasal amaçlı eylem yasağı vardır. Ve bu yasak denilecektir, şu anda yasal bir boşluk olduğuna göre, Dernekler Yasası genel kural niteliği taşıyan bir yasa olarak, memur sendikalarına da uygulanabilecektir. Ve onların siyasal nitelik taşıyan eylemlerinin çerçevesi nasıl çizilecekse, hangi eylemler siyasal sayılarak bu kapsam içinde düşünülecekse, onu tabi önüne uyumsuzluk gelen yargı yapacaktır sonuç olarak. Bu yasa uygulanabilecektir. Böyle bir tehlike vardır. Ama ben diyorum ki 87 ve 151 sayılı sözleşmeler, bu yasadaki üstündür. Hatta bu ve bu doğrultudaki görüşleri bir an için bir yana bıraksak bile yasalarla eşdeğer düzeyde bağlayıcı olduğunu düşünsek bile hukuktaki yorum kuralları çerçevesinde 87 ve 151 onaylanarak iç hukukumuza daha sonra katılan ve kanun hükmünde değer taşıyan belgeler olduğu için, sonraki yasa olduğu için Dernekler Yasası'ndaki yasağı kaldırmıştır. Dolayısıyla Dernekler Yasası'ndaki genel siyaset yasağının da, memur sendikalarına uygulanmaması gerekir diye düşünüyorum. Bir üçüncü nokta, dar anlamda siyaset mi yapmak istiyorsunuz? Yaptığınız dar anlamda siyaset değil. Söz, karar, yetki biçiminde pankartlar taşımak siyasi iktidarı ele geçirmek ve topluma bütüncü bir programla, bütün sorunlar için bir çözüm üretmek demek değildir değerli arkadaşlar. Böyle bir programla ortaya çıktığınız anda, bunu sürekli bir etkinliğe dönüştürdüğünüz anda o zaman dar anlamda siyaset yaparsınız. O zaman sendikayla siyasal partinin karıştığı bir noktaya gelirsiniz. Ben bunların birbirinden ayrılması gerektiğini söylüyorum. Dar anlamda siyasetin, yani iktidarı ele geçirerek, onu kullanarak, bir program çerçevesinde bütün konulara yönelik karar mekanizmasını elinde tutma işinin siyasal partilerde olması gerektiğini düşünüyorum. Salt mesleki alanla sınırlı olmaksızın, gerektiğinde demokrasiyi de çok yakından ilgilendiren, (çünkü demokrasi sendika demektir) konularda sendikaların

ortaya koyacakları etkinlik, dar anlamda siyaset değildir. Geniş anlamda siyasal etkinliktir ve dolayısıyla, sözünü ettiğim belgeler çerçevesinde güvenceye bağlanır. Sanıyorum, bu soru vesilesiyle belki görüşlerimi biraz daha açabildim. Teşekkür ederim.

Ayfer EĞİLMEZ (Oturum Başkanı) : Sayın EROĞUL söz istemişlerdi.

Prof. Dr. Cem EROĞUL: İki konuşmacıya da sorum olacak. Önce Sayın ÇİTCİ'ye siyasal hakla yansızlık arasında bir bağıntı izlenimi yarattığınız konuşmanızda şunu dediniz, falanca ülkede kamu yönetimi yansızdır. Aynı ülkelerde kamu yönetimi görevlilerinin siyasal hakları var mıdır? Dinleyicide şöyle bir inanç oluşturduunuz gibi geldi bana, yansızlık işte bu hakların varlığının bir sonucu. Bu yaklaşım bence mantıken geçersiz bir yaklaşım değil, yani insan genç olduğu için yüzü kırışiksizdir ve iyi koşabilir. İyi koştuğu için yüzü kırışiksizdir ya da eli yüzü kırışiksiz olduğu için iyi koşuyor denemez. Dolayısıyla bu bağlantı geçerli değil. İkincisi Türkiye için zaten siyasallaşmış durumunu kabul ettiğimiz kamu yöneticilerinin-açıkça siyasal partilere üye olma biçimini kastediyorum, ama seçme seçilme değil siyasal partilere üye olma hakkına kavuşturulması mantığını ben doğrusu göremiyorum. Şunun gibi geliyor bana, zaten herkes rüşvet alıyor o zaman şunu yasallaştıralım bitsin. Çünkü şunun için söylüyorum bunu, zaten yansızlığı sağlamak en önde gelen bir gereksinimdir. Bunu yapamıyoruz, yapamıyorsak hiç olmazsa bazı önlemleri bizim ülkemizin kendi koşulları dolayısıyla sürdürmekle yarar olduğunu da düşünelim. Yoksa şöyle mantıklara gideriz. Biz bunu Cumhurbaşkanı'ndan duyduk, herkesin konuşma hakkı var benim niye olmasın dedi Kenan EVREN kalktı. Ey efendi sen Cumhurbaşkanı'nın benim kadar konuşamazsın, tabi konuşamazsın çünkü Cumhurbaşkanı'sın anlatabiliyor muyum? Bazı görevlerin icapları vardır. Onları yerine getirirsin bütün zorluk bu. Mesut Bey'e söyleyeceğim bir de şu, bir kere bu tarife tamamen katılıyorum. Yalnız gerekçesine gerek olmadığını düşünüyorum. Siyaset bilimcilerini falan beklememek lazım. Dar anlamda siyaset nedir, geniş anlamda siyaset nedir? Bence şundan gitmek lazımdır. Bu Anayasa bir demokratik hukuk devleti kurallarına uygun olduğu iddia edilen bir Anayasadır. Dolayısıyla her hükmünü bu iddianın çerçevesi içinde yorumlamak gerekir. Bu iddiada bulunan bir belgenin bugün uluslararası insan haklarının asgari hak olarak kabul ettiği örgütler için siyaset yapma hakkını reddettiği düşünülemez. Son noktada söylediğinizle ilgili olarak sizi desteklemek için birşey söyleyeceğim. Sanıyorum Türk toplumunun siyaset sahnesinin en önemli sorunlarından biri örgütlerin kendi amaçlarını bilmeleri ve onun dışına çıkmamalarıdır. Türkiye bundan çok çekmiştir. 68'den beri çekmiştir. Türkiye'de demokrasiyi askıya almak için bahaneler bunlardan bulunmuştur. Bu konuda çok uyanık olmak zorundayız. Sadece örgütler için değil, kurumlar için geçerli. Size bir iki örnek vereceğim. Sokak gösterisi seçim değildir. Dolayısıyla sokak gösterisiyle siyasetçinin akıbetinin tayin edilmemesi gerekir. 60'da edilmiştir. Edilmesi demokratik yozlaşmadır. Meclis Soruşturma Kurulu bir cezai kovuşturma aracıdır. Ha siz bunu bir siyasal denetim aracı olarak kullanmaya kalkarsanız yozlaştırırsınız, bugün yozlaşmıştır. Yarın ne olacaktır, dünü yaşıyoruz. Her iktidar değişiminde bir önceki bakanlar Yüce Divan'a gönderilecektir. Niye çünkü bir cezai kovuşturma aracı, bir siyasal mücadele aracı olarak kullanılmaktadır. Bu bir demokratik terbiye meselesidir ve Türkiye'de bu terbiye çok eksiktir. Onun için

bunu burada vurgulamanız çok yerinde oldu çok teşekkür ederim.

Ayfer EĞİLMEZ (Oturum Başkanı) : Evet Sayın ÇİTÇİ.

Doç. Dr. Oya ÇİTÇİ: Efendim ben Sayın EROĞUL'a teşekkür ediyorum. Belki böylelikle birtakım şeyler açıklığa kavuşmuş olacak. Birtakım şeyleri belki çok kapalı geçtim, yeterince açıklayamadım. Yönetimde yansızlık elbette siyasal hakların verilmesinin sonucu olarak, ona bağlı olarak ortaya çıkmıyor. Elbette yansız nesnel bir kamu yönetiminin ortaya çıkmasında tek değişken siyasal hakların varlığı değil. Bütün örnekler onu gösteriyor. Siyasal hakların sınırlandırılmasıyla yansız ve nesnel bir kamu yönetiminin gerçekleşmesi arasında birebir ilişki yok. Bunu vurgulamaya çalıştım, onun için sanıyorum biraz fazlaca altını çizdim. O ortaya çıkıyor. Şimdi şunu belirtmek gerekiyor. Yansız, nesnel, partizanlığın yaşanmadığı bir kamu yönetimi dendiği zaman bunun bir siyasal boyutu var, bir de yönetsel boyutu var. Yansız, nesnel bir kamu yönetiminin gerçekleştiği yerlere baktığımız zaman, yönetimin yansızlığının güvence altına alınması için yönetsel önlemlerin de çok ciddiyetle kollandığını görüyorsunuz, yerleşik normların yürürlükte olduğunu görüyorsunuz. Yani siyasal hakları veririz, haklarını alınca bu kamu görevlileri bütünüyle yansız ve nesnel olurlar. Yok böyle birşey kuşkusuz. O kamu görevlilerinin yansız ve nesnel olmaları için, yönetsel bir etik çerçevesi içinde çalışmalarını için gereken bütün önlemlerin alınmış olduğunu görüyorsunuz. Ben ayrıca şunu vurgulamak istedim: Birey kamu görevlileri çok belirleyici değil, birey kamu görevlileri partizanca etkinliklerin başlatıcısı değil. Eğer partizanlık varsa, partizanlığın başlatıcısı büyük ölçüde siyasal iktidarlar oluyor. O anlamda verilmesi gereken en önemli örneklerden birisi bence 1979 sonrası İngiltere'dir. İngiltere biliyorsunuz yansız, nesnel bir kamu yönetiminin çok yetkin bir örneği olarak sunula gelmiştir. Yükselmeler nesnel kurallara bağlıdır. Yeterlilik ilkesi çerçevesinde kamu yönetimi içindedir. Kamu görevlilerinin güvencesi vardır. Partizanlık yaşanmamaktadır. Bütün bu yargılar çok uzun bir dönem geçerli olmuştur. Ayrıca, Suskunluk Yasası diye adlandırılan çok yerleşik bir gelenek vardı. Yöneticiler görevleri ve hükümetle ilişkileri konusunda anılarını yayınlamamaktaydılar. 1979 sonrasında THATCHER döneminde kamu yönetimiyle, siyasal iktidar ilişkilerinde bir dönüşme ortaya çıkmıştır. Yüksek yönetimin konumlarına siyasal kaygılarla kamu yönetiminin dışından kişilerin atanması, daha önceki uygulamalara aykırı bir biçimde müsteşarları da kapsamak üzere, üst düzey bürokratların görevden uzaklaştırılması gibi. Bunun sonucu olarak da siyasal iktidarla yönetim arasındaki "centilmenlik anlaşması" bozulmuştur. Ve suskunluk Yasası sona ermiştir. Yönetimde partizanlaşma gündeme gelmiştir. Şimdi bu noktada şunu soruyorsunuz, bu süreci kim başlattı? Ben bu ve bunun, gibi, yaşanan örnekler çerçevesinde siyasal iktidarların çok belirleyici olduğu inancındayım.

İkincisi, siyasal partilere üyelik konusunda kendi tavrımı çok ortaya koymadım. Siyasal partilere üyelikten çok söz ettim ama gerekçelerimi çok net ortaya koymadım sanırım. Ben Türkiye'de kamu görevlilerine siyasal partilere üyelik hakkının verilmesinden yanayım. Neden yana olduğumu da açıklamam gerekiyor. Belki bir çelişki gibi gözükecek ama, ben siyasal partilere üyeliğin kamu görevlilerine güvence sağlayacağı kanısındayım. Şimdi şunu görüyoruz: Kamu görevlileri siyasal iktidarla olan ilişkilerinde "gibi gözükme" durumundalar, nesnellik yok, yansızlık yok, siyasal referans yoksa

yükselmek yok. Eğer kamu görevlisi yükselmek istiyorsa "gibi görünmek" veya partizanlık yapmak zorunda. Halbuki siyasal partilere üyelik hakkının tanınması durumunda, siyasal iktidarların da bunu bir olgu, bir veri olarak kabul etmeleri noktasına geleceklere ilişkin bir umudum var. Yönetmelikle siyasal olanın ayrışması söz konusu olabilecektir. Bundan daha beter olmayacaktır diye düşünüyorum açıkça söylemek gerekirse. Bunun ötesinde siyasal partiler ve kamu görevlisi ilişkilerinde, sözcüğü yükselme konusunda kişilerin nesnel niteliklerinin ön plana geçebileceği inancındayım. Yani siyasal partilere üyeliğin mutlaka partizanlık anlamına gelmediğini, partililik ve partizanlığın ayrı şeyler olduğunun kabul edilmesi gerekiyor. Ancak, elbette siyasal partilere üyelik hakkının tanınmasıyla yansızlık ve nesnellüğün gerçekleşmesi söz konusu olamaz. Bu o çerçevede de yönetime ilişkin kimi düzenlemelerin buna eşlik etmesinin zorunlu olduğunu düşünüyorum. Yönetime ilişkin düzenlemeler dediğim zaman, ilk olarak siyasal iktidar-yönetim ilişkilerinin düzenlenmesi gerekir. Siyasal nitelikli atama yapılabilecek yüksek yönetim konumları hangileridir, nereye kadardır? Kamu görevlilerinin değişen siyasal iktidarlar karşısında güvenceleri nelerdir, bütün bunların düzenlenmesinin gerektiği kanısındayım. İkinci olarak, siyasal partilere üyelik dediğimizde siyasal partilere üyelikle birlikte elbette yansızlığın, nesnellüğün göz ardı edilmemesi gerekir. Kamu yönetiminde nesnellüğün ve yansızlığın güvence altına alınması için, kamu görevlilerinin siyasal partiler bağlamında yürütebilecekleri siyasal etkinliklerin mutlaka sınıflandırılması, belirlenmesi gerekir. Kamu görevlileri de siyasi partilere üye olabilirler. Ancak, yansızlığa gölge düşmemesi için etkinliklerinin sınırının çizilmesi zorunludur. Nitekim, kamu görevlilerine bu hakkın tanındığı ülkelerde de bu tür düzenlemeler yürürlüktedir. Son olarak da yönetim süreci normlarının, kamu hizmetinin normlarının çok kesin bir biçimde düzenlenmesi gerekir. Bu koşullarla siyasal olanın siyasal alanda gerçekleşmesi söz konusu olabilecektir. Siyasal iktidarlar "kamu görevlileri siyasal partilere üye olabilirler ve üye olmaları statü ve güvenceleri açısından herhangi bir etki yaratmaz ve yaratmamalıdır" anlayışına ulaşırlarsa parti üyeliğinin bir anlamda güvence sağlayacağı yolunda benim bir inancım var. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ: Ben birkaç cümle ile Sayın EROĞUL'un söylediklerine eklemeye yapmak istiyorum. Kendisine teşekkür ediyorum, Destekleyici nitelikte açıklamalar yaptı. Benim aslında eklememe gerek kalmadı. Kuşkusuz, Anayasa'nın 2. maddesinden, özellikle demokratik devlet, sosyal devlet ilkelerinden yola çıkarak da baskı kümelerinin, genellikle başta sendikaların geniş anlamda siyasal etkinliklerinin dayanaklarının bulunduğunu söylemek gerekir. Ve gerçekten de bu ilkeler dayanak oluşturur. Ama ben daha çok bu konuyu düzenlemeye yönelik özel kurallar bağlamında ele aldığım için, bunlara değinme gereksinmesi duymadım. Ve onun da bir dayanak olduğunu ekliyorum ve kuşkusuz bu görüşe katılıyorum. Ayrıca, özellikle demokratik kitle örgütlerinin sendika, dernek, vakıf, siyasal parti gibi örgütlerin etkinlik alanlarının çerçevesini belirleme konusunda geçmişteki deneylerden de dersler çıkararak, bu çerçeveyi belirleme konusunda son derece titiz, duyarlı ve ciddi olmaları gerektiğine inanıyorum. Yoksa geçmişte yaşanan kavram kargaşaları yüzünden, öyle olmadığı halde siyasal parti gibi, öyle olmadığı halde sendika gibi davranan örgütler olmuştur. Artık bunların olmaması gerekir. Sağlıklı bir örgütsel yaşamı ülkemizde bu güvenceler çerçevesinde yerleştirebilmek ve sürdürebilmek açısından

söylüyorum.

151 sayılı sözleşmeyle ilgili bir noktayı bu vesileyle eklemek istiyorum. 151'in öngördüğü güvence, kişisel ve siyasal haklar güvencesi sınırsız değildir. Bir uluslararası örgütten bu tür haklar için sınırsız güvenceler tanınması hiçbir zaman beklenemez. Bu güvence, aynen maddede yer alan terime göre, yalnızca statülerine ve yerine getirdikleri işlevlerin niteliğine bağlı olan yükümlülükler saklı kalmak üzere, bu haklardan yararlanacaklardır. Yani yerine getirdiği görevler, o görevlilere bazı yükümlülükler getirmektedir. Ve bununla ilgili olarak somut biçimde belirtilen bu yükümlülüklerden bir tanesi de kamu görevinde yansızlık olgusudur. Bu yansızlık, kamu hizmetinin yerine getirilmesi sırasında üstlenilmiş olan siyasal yansızlık, statüden kaynaklanan bir yükümlülüktür. Kamu görevlilerinin bunu göze alarak, bu saklı kalmak üzere, yani siyasi yansızlığı çiğnememek kaydıyla kişisel ve siyasal haklardan yararlanma güvencesi vardır. Teşekkür ediyorum.

Ayfer EĞİLMEZ (Oturum Başkanı) : Evet. Sayın Mehmet Yüksel BARKURT.

Mehmet Yüksel BARKURT : Değerli hocalarımı, burada yakalamışken pratik bir sonuç çıkarmak istiyorum. Demokratik kitle örgütlerinde yönetici konumunda bulunan arkadaşlarımda bugün Türkiye'de siyasal ve sosyal pratik içerisinde karşılaştıkları bir takım zorluklar var. Bu anlamda da böyle bir toplantıdan pratik bir sonuç bekliyorum. Bugün Demokrasi Platformu denen oluşumlarla karşı karşıyayız. Bu, merkezi bir yapılanması olan ve yerel anlamda uzantıları söz konusu bulunan bir platformdur. Dünya örneklerine baktığımız zaman cephe hareketlerinin genellikle kriz dönemlerinde oluşmasına rağmen, büyük bir yaygınlık gösterdiğini, kimi yerde iktidarı korumaya yönelik bir çaba içinde olduklarını, kimi yerde de iktidarı ele geçirme çabası içinde bulduklarını görüyoruz. Siyasi partiler var, sendikalar var, demokratik kitle örgütleri var, toplumun baskı güçleri bir arada, bunun motor gücünü siyasi partiler yapıyor. Böyle bir geniş biraraya geliş söz konusu. Buradaki açıklamalardan yola çıkarak, siyasetin dar veya geniş anlamdaki tanımını veri alırsak, mutlak bir rol bölüşümü söz konusu mudur, ya da koşullara göre bu rollerde değişimler olabilir mi? Bugün Türkiye'de Demokrasi Platformu'nu oluşturan örgütler siyasi iktidarı ele geçirme çabası ya da koruma çabası içinde değiller. Demokratik hakların geliştirilmesi mücadelesini veriyorlar. Bu bir anlamda siyasi partilerin bu yapılanma içerisinde olmamasından kaynaklanıyor. Geleceğe yönelik teorik bazı sonuçlar ortaya koyabilmeliyiz. Eğer siyasi partilerinde de arasında olacağı bu tür platformlar söz konusu olursa bu rol bölüşümlerini nasıl yapacağız, nasıl yaklaşımlar sergilememiz gerekiyor? Ben her iki konuşmacıya da bu soruyu sormak istiyorum. Yapacakları açıklamalar içinde bulunduğumuz pratik sorunlar açısından son derece önemli. Teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Oya ÇİTCİ : Şimdi, herhalde kavramlarda biraz karışıklık ortaya çıkıyor. O çerçevede ben kendi anlayışımı netleştirmek istiyorum. Sendikalar-siyaset, dar anlamda siyaset demek mi daha doğru, yoksa, siyaset ve siyasal katılımdan söz etmek mi daha doğru diye düşünüyorum ben. Siyasal parti tanımı, baskı grubu tanımı ve sendika tanımı çerçevesinde siyasal partilerin, başki gruplarının ve sendikaların belli ve farklı tanımları, işlevleri var. Sayın GÜLMEZ o tanımlardan, ortak ve ayırıcı özelliklerinden söz etti. En ayırıcı

özellik iktidar arayışı noktasında ortaya çıkmakta. Siyasal partiler farklı biçimlerde tanımlanabilmektedirler. Siyasal partiler iktidarı kullanmak, belli bir toplumsal ekonomik düzeni gerçekleştirmeye yönelik olarak kendi programını uygulamak için iktidar arayışı içinde olan sürekli örgütlerdir. Tanımlardan birisi bu. Öte yandan baskı grupları açısından ayırıcı özellik kendi çıkarlarını, kendi üyelerinin çıkarlarını gerçekleştirmek için, örgütlenmiş gruplar olmaları. Siyaset bir tanıma göre, kıt olan ekonomik, sosyal ve yasal değerlerin belli toplumsal kesimler arasında yetkeci bir biçimde dağıtılması sürecidir. Siyasal katılma ise, siyasal süreci etkilemeye yönelik tüm eylem ve etkinlikler olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda baskı grupları, dernekler ve sendikalardan söz edildiğinde, siyasal katılma kavramının kullanılmasının daha doğru olduğu söylenebilir. Çok genel olarak tanımlarsak baskı gruplarını ve baskı gruplarıyla sendikaların etkinliklerine bakacak olursak, etkinliklerin siyasal katılma kapsamına girdiğini görüyoruz. Siyasal katılma eğer kişi ve grupların siyasal iktidarı etkilemeye yönelik tüm etkinlikleri diye tanımlanacak olursa bu ortaya çıkıyor.

Siyasal partilere gelince muhalefet olma işlevleri çerçevesinde iktidara yönelik etkileme ve denetim çabaları vardır. Bir de iktidar arayışları vardır. O çerçevede iktidar ya da muhalefette olmalarına göre partilerin ayrışması, partiler arasında dönemsel ayrışmalar da söz konusu olmaktadır. Buna karşılık, muhalefetteki bir siyasal parti ilkece iktidar için seçenek oluşturmaktadır. Partilerin iktidar olmak ya da iktidarlarını sürdürmek için gönüllü kuruluşların, derneklerin, sendikaların desteğini sağlama arayışında olmaları doğaldır. Baskı gruplarının da, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için siyasal partilere destek olmaları ya da karşı çıkmaları, gerekince işbirliği yapmaları aynı ölçüde doğal ve gereklidir. Ancak, bunlar farklı işlevlere sahip örgütler olduğundan, siyasal iktidarı etkilemeye yönelik etkinlikler söz konusuysa, siyasal katılma kavramı bağlamında tartışılması konuyu daha netleştirecek gibi gözüküyor.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ : Evet hemen buradan girerek, ben de katıldığımı belirtiyorum. Zaten vurgulamaya çalıştığım nokta da buydu. Geniş anlamda siyasal etkinlik derken, burada başka bir terimle siyasal katılmadan söz etmek istediğimi belirtmek istiyorum. Aslında, çok önemli, küçümsenemeyecek bir ölçüt var elimizde. Doğrudan doğruya iktidarı ele geçirmek için sürekli ve sistemli bir kavga vermek ve sonunda halen iktidarda olmasanız bile o iktidarı aramak, bunun yoluna düşmek ve bu amaçtan bir an olsun vazgeçmeksizin buna varmak için, en azından bir bölümünü kullanmak için kavgasını vermek. Bu dar anlamda siyaset. Bu, siyasal partilerin işi olmalı. Bu nasıl yapılır? Bu sürekli olarak yapılır. Ve bütün konuları ve sorunları kapsayacak bir şekilde yapılabilir. Bu, baskı kümelerinin niteliğine göre değişebilir. Zaten baskı kümelerini de değişik ölçütlere göre ayırıyor siyaset bilimcileri. Ona göre değişebilir. Kimi baskı kümeleri sadece kendi özel çıkarlarını korumak amacıyla ve o doğrultuda siyasal iktidarı etkilemek için etkinliklerde bulunabilir. Bununla yetinebilir. Bu da bir siyasal etkinliktir. Ama çerçevesi çok geniş değildir. Kimi baskı kümeleri ise, üyelerinin özel çıkarları dışında herkesi, her kesimi ilgilendiren konularda da siyasal etkinlikler de bulunur. Yani siyasal iktidarı etkilemeye yönelik, ele geçirmeye yönelik olmaksızın etkilemeye yönelik karar sürecini kendi yararına çevirmek için etkinliklerde bulunabilir. Bu bir siyasal etkinliktir, siyasal katılımdır. Bu, benim, bildiğim kadarıyla, görebildiğim kadarıyla geniş anlamda bir siyasal etkinliktir. Bu,

baskı kümelerince, sendikalarca yapılabilecek, yasaklanmamış olan, güvenceleri bulunan bir etkinlik türüdür. Ama iktidarı ele geçirmek, onun kavgasını vermek söz konusu olduğunda bu siyasal partilerin işidir. İş olmalıdır diyorum. Demokrasi Platformu örneğinde, içinde çok değişik kitle örgütleri var. Ve bir hukuksal varlığı da yok, bir tüzel kişiliği yok. Platforma katılan bütün kesim ve çevrelerin ortak olarak algıladıkları, korunması gereken bir amaç var, bir temel amaç var ki, onun etrafında birleşebilmişler. Ve siyasal iktidarı etkilemeye yönelik etkinliklerde bulunuyorlar. Bu geniş anlamda bir siyasettir ve yapılabilir. Ama Demokrasi Platformu, iktidar biz olacağız, bunun için savaşıcağız diyorsa, bunun için savaşım veriyorsa, o siyasal parti demektir ve siyasal parti olarak yapılmalıdır diyorum. Dernek hiçbir zaman sendika olarak hareket etmemelidir. Sendika da hiçbir zaman siyasal parti olarak davranmamalıdır. Memur sendikacılığını başlattığımız ve anlatmaya çalıştığımız ilk yıllarda, geçmişteki memur sendikalarında görev almış yöneticilerin de itiraf etmekten kaçınmadıkları bir önemli noktadır bu. Siyasal partilerle, sendikaları birbirine birçok noktalardan karıştırdıklarını, siyasal partiler gibi davrandıklarını yöneticilerden itiraf edenler olmuştur. Şimdi bu açıdan örgütler, amaçları açısından oturacakları yeri titizlikle belirlemelidirler diyorum.

Cengiz FAYDALI: Yapı Yol-Sen Sendikası Genel Başkanı'yım. Şimdi aslında bu sempozyumun bir bölümü hukuksal dayanaklarla geçti. Aslında gerekli bir süreçti ama, ülkemizde bunun pek bir anlamı yok. Bir hukuk birliği yok. Biz kamu çalışanları bunu çok yaşadık, pratik olarak. En son örneği 20 Aralık'ta oldu. 20 Aralık'ta sendikal bir faaliyetimizden dolayı kimi valilikler hiçbir şey yapma gereği duymadılar. Bu demokratik bir taleptir dediler. Kimi valilikler suç duyurusunda bulundular, savcılığa şevkettiler ve savcılar kovuşturmaya gerek duymadılar. Kimi valilikler Ceza Kanunu'na göre yargılanmamızı istediler. 236. maddeye sokmak istediler, şu anda da memurluktan ihraç edilen üyelerimiz de var. Şimdi siyaset hakkına gelince böylesine hukuksal birliğin olmadığı bir ülkede, hukukun tamamen çiğnendiği, ayaklar altına alındığı bir ülkede bu hakların olup olmamasından çok bunların kullanılması önemlidir. Var olan hakların nasıl kullanılacağı, bu Sempozyum'da belki yarın konuşulacak, kamu çalışanlarının siyaset hakkının 87 ve 151'de olduğu var. Artık bu tartışılmıyor. Şimdi bizim önümüzü açacak süreç, biz kamu çalışanları olarak nasıl ki sendikal haklarımızı sendika kurarak kullandık, toplu sözleşme yaparak kullandık isek bu siyaset hakkımızı da bence bir parti kurarak kamuoyunun gündemine getirmeliyiz. Bu partinin öyle iktidara oynaması, oynamaması önemli değil. Sırf bu hakkın var olduğunu kamuoyuna göstermeye yönelik olmalı. Ve bunu kullanmaya yönelik tartışmayı başlatmak anlamında söylüyorum. İkincisi olarak da şunu sormak istiyorum: 20 Aralık bir grev midir? Bu konuda sizin görüşlerinizi özellikle öğrenmek istiyorum. 20 Aralık'ta kamu çalışanlarının yaptığı etkinlik bir grev midir? Bir siyasal partileri ve iktidarı etkilemeye çalışan etkinlik miydi? Bu ikisi farklı kavramlar, Türkiye'yi de zaten bu karıştırılıyor. Grev yaptılar diye yargılananlar için önerileriniz nelerdir? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ : Şimdi birçok şeyi, kamu görevlileri ve kamu görevlileri sendikaları da karıştırıyorlar ne yazık ki. Bunun temel nedeni de bu alanda çok az olan yazılıp çizilmiş şeyleri okumamak. Bunları yeterli bir titizlikle incelememiş olmak bu bilgisizlik, birçok şeyin temelinde yatan önemli

sorunlardan bir tanesi kuşkusuz.

Hukuk çerçevesinde güvencelerden söz etmek başka şeydir. Bu güvencelerin uygulamada göz önüne alınmaması başka bir olaydır. Sendika hakkıyla ilgili olan tartışmaları anımsayacak olursanız yıllar önce, hiç bir yargıç, hiçbir yargı yeri, ulusal hukukumuzla bütünleşmiş olan bu sözleşmeleri göz önüne almıyordu. Sadece 657'nin 27'sindeki grev yasağını göz önüne alıyordu, Anayasa'nın 51. maddesini göz önüne alıyordu. Onlara dayanarak kararlar veriyordu. Ama bugün on yıl sonra gelinen noktaya bir bakın. Yargıtay, bu konuda en katı olan yüksek yargı yerlerimizden bir tanesiydi. Ve şimdi Yargıtay Hukuk Daireleri, uluslararası sözleşmeleri göz önüne alarak sendikaların hukuksal varlıklarını onaylayan kabul eden kararlar verebilmektedirler. Siyasal etkinliklerin güvencesi çerçevesinde açıkladığım bu kurallar da mutlaka ilgililerce öğrenilecekti; bütün bu sorunlarla karşılaşan başta kamu görevlileri bunları öğrenecektir, bunlara göre davranacaktır ve uygulamadaki bu farklılıklar bununla birlikte ortadan kalkabilecektir. Kamu görevlilerinin siyasal haklarını kullanma açısından bir parti kurmaları ayrı bir şeydir. Çünkü bütün kamu görevlilerinin aynı siyasal görüşü benimsediğini söylemek olanaksızdır. Bir siyasal parti, ortak bir siyasi görüşü temeli üzerine dayanan bir sürekli örgüttür. Ama bir sendika ortak çıkarlar temeline dayalı bir kitle örgütüdür. Onun için bu kavramları birbirine karıştırmamak lazımdır. Siyasal görüşümüze uygun bir parti yoksa, varolanlar içinde bu yasaklan da aşarak ya var olanlara üye olabilirsiniz, ya da "bu hakkımı ben bütün bu yasaklara karşın, uluslararası hukuktaki güvencelere dayanarak somut olarak kullanıyorum" diyerek girişimde bulunabilirsiniz. Ve TCK'nın 236. maddesini de göz önüne bulundurarak bunu yapabilirsiniz. Dolayısıyla bu hakkı da doğrudan doğruya yaşama geçirme mücadelesi verebilirsiniz. Ama bunu sendika olarak yapmamanız gerekir diyorum. Bu noktada bu ayırımı gözetmekte çok titiz olunması gerekir diye düşünüyorum. 20 Aralık'ın ne olduğu konusunda yorum yapmak istemiyorum. Yapacağım yorum, belki sizin aleyhinize gerekçe olarak kullanılabilir.

Dr. Cahit TUTUM : Her iki konuşmacının güzel sunuşları için ben de takdir hislerimi ve teşekkürlerimi belirtmekle söze başlayacağım. Ben, aslında yarın ele alınacak konularda katkı getirmek istiyordum. Ancak bugünkü tartışmalarda öyle ilginç sorular soruldu ve yanıtlar verildi ki dile getirilen görüşler, bu aşamada beni tartışmalara katılmaya özendirdi. Bu nedenle zaman açısından hoşgörünüze sığınarak bazı düşüncelerimi aktarmak istiyorum.

Sayın ÇİTÇİ, yanlış anlamadıysam, tezini güçlendirmek üzere kamu görevlilerine siyasi partilere serbestçe girme hakkının tanındığı kimi ülkelerde "yansızlık", "yeterlilik" ve "verimlilik" gibi temel yönetim değerlerine ters düşen olumsuz uygulamalara pek rastlanmadığını söyledi. Örnek olarak Alman modeli üzerinde durdu. Acaba Alman modeli bürokrasinin politizasyonu lehine bir argüman olarak ileri sürülebilir mi? Bu konuda tereddütlerim var. Konunun biraz daha açılması gereğine inanıyorum.

Dünya uygulamasına baktığımızda kamu görevlilerinin siyasal etkinliklerde bulunma haklarının düzenlenmesi konusunda oldukça değişik yaklaşımların benimsendiğini görüyoruz. Ülkelerin tarihsel geleneklerine, devlet anlayışlarına ve pratik gereksinmelerine bağlı olarak ortaya çıkan bu yaklaşımlar, liberal demokrasilerde birbirinden çok farklı çözümlerin olabileceğini göstermektedir. Örneğin İngiliz modeli genel hatlarıyla kamu

görevlilerinin, özellikle üst yöneticilerin siyasetten yalıtıldığı bir "uç modeli" simgelemektedir. Amerikan sistemi ters yönde başka bir "uç model". Alman sistemi ise belki bu ikisi arasında bir yerde sayılabilir. Ancak Alman Modeli, ne İngiliz, ne Fransız, ne de Amerikan modeline benziyor. Almanya'da kamu görevlilerinin siyasi partilere üye olmaları ve seçimlere katılmaları serbesttir. Yüksek yönetim hizmetleri grubunda B/7'nin üzerindeki tüm pozisyonlar potansiyel siyasi atama mevkileridir. Sorunu inceleyen yazılı kaynaklara dayanarak bu konuda yaptığım bazı tespitleri kısaca sunmak istiyorum. Almanya'da parti desteği, kariyerde ilerlemenin ön koşuludur. Bugün memurlar, büyük partilerin üye yapısında ve yönetiminde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu durum, uygulamada yalnız suistimal iddialarına değil, aynı zamanda partilerle bürokrasi arasındaki söz konusu kaynaşmanın bürokrasiye, siyasi süreçte gereksiz ölçüde bir ağırlık kazandırdığı yakınmalarına da yol açmaktadır. Memurlar, siyasal süreçte bugün birinci derecede etkili bir çıkar grubu haline gelmiştir. Öyle ki Federal Meclis'in (Bundestag) yüzde 40'ı memur kökenlilerden oluşmaktadır. Bazı eleştirmenler bu duruma bakarak bürokrasinin Almanya'da "dördüncü parti" haline geldiğini ileri sürmektedirler. Almanya'da her ne kadar siyasi partilerde aktif biçimde çalışma hakkı memurlardan esirgenmemiş bir sivil hak ise de yüksek memurların çoğunun yaygın biçimde iktidar partilerinde üye bulunmaları hizmet morali ve resmi davranışların yansızlığına ilişkin kamu güveni üzerinde yıkıcı etkiler bırakabilir. Federal Bürokratik elit arasında parti üyeliği oranı 1970'de yüzde 28 iken, 1972'de yüzde 36.7'ye, 1981'de yüzde 51.7'ye ve 1987'de ise yüzde 57.3'e tırmanmıştır. 1982 -1983'de bu kişilerle ilgili olarak getirilen geçici emeklilik olanakları da üst kademelerde değişiklik yapabilme olanağını kolaylaştırmıştır. Parti üyeliğiyle elde edilen rütbe arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu için (örneğin 1987'de "Devlet Sekreterlerinin" yüzde 69'u iktidarı oluşturan partilerin üyeleri idi) parti üyesi olmayanların veya parti seçmekte isabet kaydetmeyenlerin yükselme hevesleri kırılmaktadır. Paradoksal olarak iktidar partilerinde siyaset yapan bürokratik elit üyeleri bile giderek artan partisel karışmalardan yakınmaktadırlar. Parti-bürokrasi ilişkilerinde gerçek tehlike, bürokrasinin "parti devletinin" doğuracağı baskıların istilasına uğraması olasılığıdır. Bugün için böyle bir tehlike söz konusu değildir. Almanya'da bürokrasinin politizasyonu asli memurların (Beamten) statüsünü ve rolünü bir miktar aşındırmış olmakla birlikte eski imajını korumaktadır. Ancak politizasyon olgusunun geleneksel kariyer ilkelerini büyük ölçüde zorlamakta olduğu bir gerçektir. Bütün bu tespitler ve yorumlar bana Alman modelinin bürokrasinin politize edilmesi lehinde pozitif bir örnek olarak gösterilemeyeceğini düşündürmektedir. Değirmek istediğim ikinci konu sendikalarla ilgili. Sayın GÜLMEZ'in yorum getirmesini istediğim nokta kısaca şu. Kamu görevlilerinin birey olarak siyasi etkinlikte bulunma hakları ile üyesi buldukları sendikanın siyasi faaliyette bulunma özgürlüğü arasındaki dengenin nasıl kurulacağı sorunu. Bilindiği gibi sendikalar, meslek odaları gibi kuruluşlar içlerinde çeşitli siyasal çizgide bireyleri barındırır. Buradaki ikilem, sendika adına girilen siyasi etkinliklerle üyelerin siyasi eğilimleri arasındaki olası çelişkinin nasıl giderileceği sorundur. Bu tür kuruluşlar güncel siyaset pratiğinin içine ne ölçüde ve nasıl gireceklerdir? Buna ek olarak sendikaların halkın güvenini kazanma açısından karşılaştığı güçlüklerin nasıl aşılabileceği sorunu da önemli bir sorun olarak gözükmektedir. Toplumsal kurumlara karşı duyulan güven derecesi üzerinde çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda sendikaların genellikle güven

sıralamasının alt basamaklarında yer aldığı görülmektedir. Benzer eğilim ülkemiz için de söz konusudur. Bu durum karşısında sendikal kuruluşların toplumsal yükümlülükleri ile grupsal çıkarlarını koruma ya da çoğaltma çabaları arasındaki nazik denge nasıl sağlanacaktır? Bu tür örgütlerde zaman zaman görülen yönetim tekelleşmesini frenleyecek ne gibi demokratik katılım ve iç denetim yöntemleri geliştirilebilir? Özellikle kamu görevlilerini kendine çekecek örgütsel faaliyet ve yönetim modeli nasıl olmalıdır? Bu gibi sorunlar üzerinde de ciddiyle durulması gereğine inanıyorum.

Doç. Dr. Oya ÇİTCİ : Ben Sayın TUTUM'a çok teşekkür ediyorum. Böylelikle yine ek açıklama olanağı bulacağım. Ben örnek olarak Almanya'yı almadım. Sanırım farklı uygulamalardan söz ederken de belirtmişim. İlk grup ülkelerden söz ettiğimde örnek oluşturan üç ülke vardır. Bunlar İsveç, Danimarka, Hollanda'dır ve Norveç'te bunlara yaklaşan özellikler taşıyor. Almanya'ya ilişkin kimi özellikler ortaya çıkıyor. Evet Almanya'da parlamenterlerin yaklaşık olarak yüzde 40'ı, sürekli bir biçimde bürokrasiden geliyor. Türkiye'de de öyle. Türkiye'de de parlamenterlerin yüzde 40'ı bürokrasiden geliyor. Yine Cumhuriyet dönemine baktığınız zaman kimi dönemlerde bürokratların oranı yüzde 60'ların üzerine çıkıyor. Bu açıdan Almanya ve Türkiye arasındaki fark, Türkiye'de bu anlamda siyasal katılımın bürokrasinin üst düzeylerinin tekelinde olmasıdır. Bunun dışında Almanya için tartışmamışım ama Almanya için tartıştığımızda da aynı özellik ortaya çıkıyor. Yüksek yönetim konumlarının parti bağına dayanarak belirlenmesi dışında Almanya'da da patronajdan, partizanlıktan söz edildiğini ben bilmiyordum. Ona ilişkin elimde herhangi bir veri yok. Örneklerim İsveç ve Danimarka demişim. İsveç ve Danimarka'ya ilişkin kimi çalışmalar var. Örneğin, Danimarka'ya ilişkin olarak işe alma ve yükselmeler konusunda yeterlilik ilkesinin kesin egemen olduğunu saptayan araştırmalar var. Danimarka'da atamalar ve yükselmelerde yeterlilik ilkesinin egemenliğinin kamu yönetiminde partizanlığı önlediği açıklanıyor. Şöyle deniyor: Danimarka'da, genel olarak kamu görevlileri siyasal partilerde, baskı gruplarında, diğer örgütlenmeler ve etkinliklerde nüfusun diğer kesimlerine göre çok daha yüksek oranlarda yer almaktadır. Ayrıca, bürokraside kimi kilit görevler parti üyesi kamu görevlilerince doldurulmaktadır. Ama tanımlanmış, belirlenmiş, sayısı belli konumlar üzerinde uzlaşmış yöntemler söz konusu olmaktadır. Bu konumların sayısı, sınırı ve niteliği konusunda siyasal partiler arasında bir uzlaşma olduğunu görüyorsunuz. Bir tartışma, bir çatışma yok. Bir norm olarak kabul edilmiş. Bunun ötesinde şöyle saptamalar var Danimarka'ya ilişkin olarak: Atamalar ve yükselmeler söz konusu olduğunda parti bağlantısı, Danimarka kamu yönetiminde, hiçbir koşulda, eğitim ve yeterlilik gereklerini aşmamaktadır. Yani parti bağlantısı, partililik, kamu görevinin gerektirdiği niteliklerin önüne geçmemektedir. Bildiğiniz gibi, Danimarka İşçi Partisi uzun yıllar iktidarda kalmıştır. Buna karşılık İşçi Partisi'nin nüfus içindeki desteğinin kamu yönetimindeki, kamu görevlileri arasındaki desteğinden çok daha fazla olduğu söylenmektedir. İkinci örnek olarak, İsveç için de benzer şeyler söylemek olanaklıdır. Siyasal nitelikli konumlara atananların daha sonraki siyasal iktidarlarca görevden alınması bile, daha önceki siyasal iktidarın görüşü alınmadan yapılmaz. Bunları söylemek istemişim. Yani partililik vardır ama partizanlık yoktur. Şimdi partizanlık konusunda, partizanlık ne belki onu netleştirmemiz gerekiyor. Partililiğe izin verip de partizan olmayan yönetim nasıl gerçekleşecektir? İlk olarak daha önce de söylediğim gibi, kamu

görevlilerinin siyasal parti bağlamında yürütebilecekleri etkinliklerin sınırının belirlenmesi gereklidir. Etkinliklerin sınırı nereye kadar gidecektir? Örneğin İngiltere'de kamu görevlilerine ilişkin olarak, "İngiliz kamu görevlisi Sezar'ın karısı gibi her türlü kuşkunun üzerinde olmalıdır" deyişi vardır. Yani kamu görevlisinin üzerine yansızlık konusunda herhangi bir kuşku, bir gölge düşmemelidir. Ve etkinliklerinin sınır da o noktaya kadar gitmelidir. Bu çerçevede biliyorsunuz Masterman ve Armitage Komisyonları'nın hazırladığı iki rapor sonucunda kamu görevlilerinin üç kategorisi için parti için siyasal etkinlikler açısından farklı sınırlar çizilmiştir. İkinci olarak, parti üyeliğinin kamu görevini, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesini etkilememesi gerekir. Üçüncü olarak, kamu yönetiminin siyasal iktidarlarca parti amaçları için kullanılmaması gerekir. Dördüncü olarak, atama, ilerleme ve yükselmelerin siyasal kaygılarla yapılmaması, parti bağlarının yeterliliğinin, niteliğinin önüne geçmemesi gerekir. Görüldüğü gibi, özellikle son iki gerek büyük ölçüde siyasal iktidarların uygulamalarına ilişkindir. Bütün bunların göz önüne alınması gerekiyor. Elbette her yerde siyasal atamalar yapılıyor. Siyasal iktidarın belli düzeye kadar kendi kadrolarıyla çalışma hakkı her yerde söz konusu. Yüksek yöneticilik konuları güven konularıdır. O konuları tartışmaya gerek yok. Siyasal nitelikli kadrolar tanımlanırsa, sayıları belli olursa, değiştirme yöntemleri belirlenirse ve bunların üzerinde sistemdeki bütün siyasal aktörler anlaşmış olursa, o zaman sistem için önemli virüslerden birisi bertaraf edilmiş olacaktır kanısındayım. Ama herhangi bir parti değişikliğinde, siyasal iktidar değişikliğinde kamu görevlileri çaycısına kadar eğer acaba ben görevde kalacak mıyım, ne olacağım kaygısına düşüyorsa orada bir sorun vardır. Örneğim öncelikle Almanya değildi ama, Almanya'da da çaycılara kadar inen bir değişim yaşanmıyor. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ : Evet, yanlış anlamadımsa soru, sendika gibi bir örgütün temelde üyelerinin ekonomik ve toplumsal çıkarlarını korumaya yönelik amaçlarla, geliştirmeye yönelik amaçlarla kurulmuş bir örgütün, güncel siyasal pratiğin içine sürüklenmesi ve bunun sendikalar ve üyeler bazında yaratacağı sonuçlarla ilgili. Sendikanın kuşkusuz bunu hesaplaması lazım. Sendika aslında, hatta bizim yasanın tanımına bakacak olursak, işçi işveren ilişkileri alanı ile ve üyelerinin ekonomik sosyal çıkarlarını koruma ve geliştirme amacı ile sınırlı bir örgüt olarak tanımlanmıştır. Belki bu tanıma dayanarak, benim yaptığım yoruma karşı çıkanlarda olacaktır. Çünkü işçi işveren ilişkileri ne demektir? Çalışma ilişkileri ne demektir? Çalışma ilişkileri dediğimiz alanın sınırları nelerdir? Geniş anlamda hükümetçe izlenen ekonomik ve toplumsal politikaların, çalışanlar üzerinde, ücret ve çalışma koşulları üzerinde doğrudan ya da dolaylı yansımaları olacak politikalar konusunda sendikaların görüş açıklaması, geniş anlamda siyasettir diyorum. Fakat sendika bunu sistemli olarak, sürekli olarak yapacak olursa, bu sorunlara yaklaşımı konusunda, sendikacılık anlayışı konusunda, üyelerinin eğilimi konusunda göz önüne alması gereken birtakım etkenleri de gündeme getirecektir. Yani sendika, üye tabanına ne istiyorsa, onun eğilimleri hangi doğrultudaysa ona uygun bir sendikacılık anlayışını benimseyecektir ve sergileyecektir kuşkusuz. Çünkü sendikaların içinde ortak çıkar temeline dayalı olarak, onların korunması ve geliştirmesi için buluşmuş olan insanlar vardır. Siyaseti başka türlü anlamaya her zaman hazır olan, değişik siyaset yorumları yapmaya hazır olan kişiler vardır. Hatta en masum diyeceğimiz türden bir eylemi bile siyasi olarak niteleyebilecek üyeler bulunabilir sendika

içinde. Çünkü sendika böyle bir örgüttür. Bir kitle örgütüdür. Bir siyasal parti değildir. Değişik siyasal görüşleri bir araya getiren bir örgüttür. Geniş anlamda siyaseti dar anlamda siyaset olarak yorumlayacak sendika üyeleri çıkabilir. Sendikanın kendi içinde bu tür sendikacılık uygulamaları tepkiyle karşılaşılabılır. Sendika, kuşkusuz, bu politikalarını ortaya koyarken ve uygularken üye tabanının eğilimlerini göz önüne alacaktır, almak durumundadır. Buna aykırı olarak davranıyorsa, o zaman başka şeyleri de, zayıflamayı, nicel olarak bir kitle örgütü olduğunu en azından unutmayı da göz önüne alacaktır. Ve herhalde kamu görevlilerinin önce nasıl bir sendika istediklerini, sendikadan önce ne beklediklerini ortaya koymak lazım. Bunun ben bütün yönleriyle bilindiği kanısında değilim. Ve bu bilinmediği için de, kamu görevlilerinin nasıl bir sendika sorusu konusunda açık bir görüşleri olmadığı için de, sendikacılık belli bir noktadan sonra duraklıyor ve nicel gelişmesi, kitle örgütü olarak gelişmesi sekteye uğruyor. Ve memur sendikalarında bunu gördük. Başlangıçtaki hızlı gelişmenin bir noktadan sonra durduğunu gördük. Ama bunun tek nedeni kuşkusuz sendikaların ortaya koyduğu etkinlikler ve o konudaki görüş ayrılıkları değildi, başka nedenleri de vardır. Yasal güvencenin olmayışı ve buna benzer başka nedenler de devreye girmektedir. Onun için nasıl sendika, hangi sendikacılık anlayışını benimseyen ve uygulayan bir sendika sorusu, kamu görevlilerinin ve sendikalarının kendilerinin yanıtlaması gereken bir sorudur. Ekleyeceğim bazı noktalar daha var. Yasallık ve meşrulukla ilgili olarak benim sözünü ettiğim yasal güvenceler, meşruluğun ötesinde güvencelerdir. Sözünü ettiğim yasal güvenceler olmasaydı, o zaman meşruluk temeline dayalı olarak bu eylemlerden, etkinliklerden söz edebilirdik. Ve bu yasal güvencelerden önce de birçok ülkede, hem işçiler açısından hem kamu görevlileri açısından sendikal hakların kazanılmasında bu tür eylemlerin meşruluğunun ve yasaklarla, baskılarla önlenemeyeceğinin anlaşılması sonucunda daha yasalara geçirilmeden uygulamada kendiliğinden tanınmış olduğunu tarihsel gelişme içinde biliyoruz. Ama sözünü ettiğim yasal güvenceler, meşruluğun ötesinde güvencelerdir; bir anlamda, meşruluğu da güvenceye alan güvencelerdir. Teşekkür ederim.

2. OTURUM

BÜROKRASI-SİYASET PERSPEKTİFİNDE YAYGINLAŞAN YOLSUZLUK

Haydar İLKER (Oturum Başkanı) : Hoş geldiniz. Türkiye'de ilk kez yapılan böyle bir Sempozyum'un sonuçlarının geniş kitlelere iletileceğine, burada bulunamayanların da bu değerli görüşlerden yararlanacağına inanıyorum. Efendim oturumumuzun konuşmacıları Sayın Doç. Dr. Gencay SAYLAN ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Cahit EMRE'yi davet ediyorum. Bugünkü konumuz bürokrasi siyaset ilişkisinin farklı yönüyle incelenmesi. Bürokrasi farklı tanımları olan bir kavram. Konuşma dilinde bugün git yarın gel şeklinde ifade edilen, yakın zamanlarda da yaz-çizcilik, kırtasiyecilik, savurganlık şeklinde tanımlanan bürokrasinin olumsuz tanımıdır. Bir de, kamu sektöründeki örgütlerin ve bu örgütlerde çalışanların oluşturduğu sistem olarak ifade edilen yansız tanımı vardır. Ancak, kimi toplum bilimcilere göre, örneğin ünlü Alman toplum bilimci Max WEBER'e göre ise bürokrasi ideal bir tip kategorisidir. WEBER tarafsızlık, hiyerarşi, liyakat gibi ilkelerin ideal biçimleriyle egemen olduğu grup tipini bürokrasi olarak tanımlar.. Siyaset konusu dünkü oturumlarda yoğun bir şekilde tartışıldı. Siyasetin de

farklı tanımları var. Dar tanımı, geniş tanımı dün alabildiğince açıldı. Siyasi partiler şeklinde örgütlenerek belli programlar çevresinde siyasi iktidarın ele geçirilmesine yönelik sürdürülen uğraş siyasetin dar tanımı olarak ortaya kondu. Toplumdaki farklı grupların kendi çıkarları etrafında örgütlenerek siyasi iktidarları etkilemek üzere yoğunlaştırdıkları faaliyetler ise siyasetin geniş tanımı olarak anlatıldı. Bir siyasal sistem içerisinde bürokrasiyi de siyasetin uygulama aracı olarak kabul edersek, bürokrasi ile siyaset arasında doğrudan bir ilişki olduğunu görürüz. Bu ilişkinin nasıl olması gerektiği uzun yıllar tartışılmış ve çeşitli mekanizmalar oluşturularak bu ilişkinin sağlıklı bir temele oturtulmasına çalışılmıştır. Hepimizin bildiği gibi gelişmiş ülkelerde siyasal kadrolar ile kariyer kadroları ayrılarak çözüme gidilmiştir. Türkiye'ye baktığımız zaman tek parti döneminde bürokrasinin partisi olarak CHP'yi görüyoruz. 1950'den sonra çok partili dönemde bürokrasinin etkisinin azaldığını ve siyaseti uygulayan bir araç konumuna geldiğini görüyoruz. Ancak, ağırlıkla yüksek kademe yöneticileri çerçevesinde siyasi iktidarlara bağlı olarak oluşan değişimler özellikle 1974 yılından itibaren farklı bir boyuta gelmiştir. Koalisyonlar, Milliyetçi Cephe, Azınlık Hükümetleri dönemlerinde, iktidarların küçük ortakları olan partiler Meclis'teki sayılarının çok üstünde bakanlık elde ettiler ve bağlı kurumlarda odacılara varıncaya dek değişiklikleri gündeme getirdiler. Yakınlara neden olan ve son zamanlarda bürokrasi partizanlaştı denilen bu durum nasıl açıklanabilir? Bu sorunu nasıl çözmek gerekiyor? Bugünkü oturumumuzun konusu bu. Sayın Doç. Dr. Gencay SAYLAN bürokrasi siyaset perspektifinde yaygınlaşan yolsuzluklar üzerine konuşacak. Sayın Yrd. Doç. Dr. Cahit EMRE ise bürokrasi siyaset ilişkisinde yansızlık sorununu gündeme getirecek. Ben şimdi sözü Sayın ŞAYLAN'a bırakıyorum.

Doç. Dr. Gencay SEYLAN: Çok teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben öyle zannediyorum ki dün devlet memurlarının siyasal hakları konusu üzerinde yeterince duruldu. Bence devlet memuru için bir tek önemli siyasal hak vardır, siyasi partilere katılma. Bu konu üzerinde herhalde gerektiği kadar uzun ve ayrıntılı tartışmalar yapıldı. Ben o konu üzerinde durmak yerine bugün daha yapısal, özellikle Türkiye'deki dönüşümü ele alan bir tartışma çerçevesi çizmeye çalışacağım ve bunun sonunda da, karşılıklı görüş alışverişinde bulunmamızın, tartışmamızın, sizin de katkı yapmanızın daha faydalı olacağını umuyorum. Çünkü böyle geniş bir çerçeveyi zaten bir oturum içinde doldurmak mümkün değil. Şimdi şöyle başlamak mümkün. İçinde yaşadığımız dönemin son yarım yüzyılı, son 45-50 yılı gerçekten çok öğretici. Çok önemli deneylerden geçti Türk toplumu. Türkiye'nin yaşadığı bu deneyler çerçevesinde kamu görevlilerinin yada bürokratlarının siyasal hakları yada belki genel olarak siyasetle ilişkilerine baktığımız zaman böyle birbirinden çok değişik aşamaların, birbirinden çok değişik yaklaşımların ortaya çıktığını görüyoruz. Başka bir deyişle bürokrasi-siyaset ve bürokrasi-siyasi kadrolar ilişkileri konusunda bu sözü devamlı kullanacağım hegemonik kültürde birbirinden çok farklı yaklaşımların, değerlendirmelerin ortaya çıktığını söylemek istiyorum. Hegemonik kültürü tam GRAMSCI'nin kullandığı çerçeve içerisinde kullanıyorum. Yani bir toplumsal formasyonun varlığını sürdürmesi, kendisini yeniden üretmesi için devlet ve bürokrasi sadece güç kullanma işlevini yerine getirmez. Aynı zamanda toplumun bütün kesimlerinin bir kurumdan onayını sağlar. Yani ikna eder. Böylece ortaya hegemonik kültür çıkar. Yani başka bir deyişle bu hegemonik kültür yani başka bir deyişle

toplumsal formasyonla ilgili toplumsal formasyonun işlevselliğini sağlayan değer yargıları sadece devlet dışında toplum içerisinde oluşmaz, aynı zamanda devlet içerisinde oluşur. Ve devletin esas işlevi, bürokrasinin esas işlevi bunun geçerliliğini sağlamak. Başka bir deyişle toplumu ikna etmektir. Bu çerçeve içinde baktığımız zaman hegemonik kültürde devlet memurları siyaset ilişkisi konusunda çok değişik değerlendirmelerin ön plana çıktığını söylemek mümkün. 1950'ler ve 60'larda Türk toplumu yine kendi toplumsal tarihi içerisinde ilk kez siyasete kitlesel katılım deneyimini yaşıyor. Başka bir deyişle siyaset ufak bir toplumsal seçkinler grubunun işlevi olmaktan çıkıyor bir kitlesel katılım gündeme geliyor. Yani Türk toplumunun tamamı. 1950 yılından beri ve seçimle temsil ilkesinin işlerliği çerçevesi içerisinde bu deneye giriyor. Ve deneyin ilk etkilerinin, ilk birikimlerinin 1950 veya 60'lı yıllarda ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu yıllara baktığımız zaman bu deney çerçevesinde, yani siyasetin kitleselleşmesi ve yarışmacı özelliğinin ön plana çıkması, -yarışma her zaman var, tek parti döneminde de vanama yarışma kitleselleşmeyle beraber kurumsal düzeyde yani ayrı örgütler düzeyinde ortaya çıkıyor ve bu çerçeve içerisinde siyasetin olumsuz değerlendirilmesinin bu üst kültürde etkili olduğunu görüyoruz. Yani şöyle bir yaklaşım var. Siyaset hoş bir şey değil. Neden hoş bir şey değil? Çünkü bir takım insanlar kitleleri kolaylıkla manüple ederek daha doğrusu o zaman çok kullanılan terimle kitleleri kandırarak kendi kişisel çıkarları peşinde koşuyorlar ve böylece toplumun yüce çıkarları, yüce geleceği tehlikeye düşmüş oluyor. Kişisel çıkarla toplumsal çıkar her zaman tabi uyumşuyor, paralellik göstermiyor. Peki toplumun yüce çıkarlarını, yüce geleceğini kim biliyor?

1950'lerde 60'larda egemen kültür değerleri çerçevesinde şunu söylemek mümkün. Bunun cevabı açık, bürokrasi biliyor. Bürokrasinin rasyonalitesi belirliyor toplumun yüce değerlerini. Bunu da nasıl temellendiriyorsunuz, çok kolay temellendiriyorsunuz. Çünkü bürokrasi liyakatli kişilerden oluşuyor. Bu liyakatli kişiler, yani hem eğitim görmüş, hem beceriye sahip; o eğitimini kullanarak bir büyük örgütte çalışmaya başlamış, belli beceriler geliştirmiş ve o beceriler ve bilgisine paralel olarak o mekanizma içerisinde yükselmiş. Şimdi çıkarıcı politikacı ile liyakatli bürokratin, kamu görevlisinin karşı karşıya gelmesi var. Bu tabi liyakatli bürokrasi açısından başka bir deyişle toplumun yüce çıkarları açısından olumsuz sonuçlara yol açıyor. Bu olumsuz sonuçlardan nasıl kurtulunabilir, işte bir tepki hareketi olarak 1960 hareketi ve onun ürünü 1961 Anayasası var. 1961 Anayasası'na tabi bütün yönüyle şunu söylemek mümkün: 1961 Anayasası Türk toplumunun gördüğü en modern, en özgürlükçü Anayasa. Ama onun yanında bu sorunların da yansıdığını görüyoruz. Yani liyakatli bürokrata politikacı karşısında güvenceler sağlamak. Bir defa şu meşhur 114. maddesi geliyor, işte yargı güvencesi sağlıyor. Ama onun dışında kamu politikalarının belirlenmesinde bürokrata bir takım güvenceler sağlayan düzenlemelerin yapılması da söz konusu. İki tane çok belirgin örneği var. Bunlardan bir tanesi Yüksek Planlama Kurulu. Yüksek Planlama Kurulu temel ekonomik politikaları belirleyecek. Ve Yüksek Planlama Kurulu'nda dört tane planlama bürokrati ve başbakan dahil dört, beş tane de yatırımcı ekonomiyle ilişkili bakanla bir kurul oluşturuyorlar ve bu kurul daha üst politikaları belirleniyor. Bir daire başkanının oyu başbakanla eşit. Hayır efendim politikalar öyle olmasın, böyle olsun diyebiliyor ve o doğrultuda oy kullanabiliyor. İkinci kurul Milli Güvenlik Kurulu. İşte burada da asker bürokratlarla politikacıların bir araya geldiğini ve milli güvenlikle ilgili temel politikaları belirlediğini söylemek mümkün.

Burada aynı şeyler, yani çıkarıcı politikacının yüce çıkarları engellemesini, toplumun yüce çıkarlarının gerçekleşmesini engelleme girişimleri, önleyici düzenlemeler. Nasıl önlenir, akıllı uslu eğitimden geçmiş liyakatli bürokratları aynı düzeyde söz sahibi yaparak. Ama bunun pek gerçekleşmediğini söylemek mümkün. Gerçekleşmemesi yani iki tane aralarında büyük siklet farkı olan boksörlerin eşit sayılmış olmasından öte Türkiye'de devletin konumuyla ilgili büyük yapısal dönüşümünden kaynaklanıyor. Yani tamam bunların sikletleri, ağırlıkları çok farklı iki boksördür. Başbakanla bir daire başkanı. Ama eğer yapısal koşulları uygun olsa pekala böyle bir gelenek de yerleşebilir. Seçilmiş politikacılar liyakatli bürokratlar konusunda çok duyarlı olabilirler, onların uyarılarına dikkat edebilirler. Bunun dünyada başka çok örnekleri var. Ama yapısal koşullar, büyük dönüşüm buna pek izin vermiyor. 1950'li 60'lı yıllarda Türkiye çok hızlı bir değişim yaşıyor. Bu hızlı değişimin özelliği pazarın büyümesi, dünyaya açılma, ticaret sermayesinin sanayi sermayesine dönüşümü şeklinde ortaya çıkıyor. Ve bu büyük dönüşüm içerisinde devletin yeni bir işlevi belirleniyor. Bunu devletin ekonomik ve sosyal işlevleri olarak tanımlamak mümkün. Bu aslında sadece Türkiye'ye özgü bir dönüşüm değil. Bütün dünyaya özgü bir dönüşüm. Yani kapitalizm 1920'li yıllarda büyük bir kriz yaşamış, bu büyük kriz önce ekonomik sistemin, daha sonra politik sistemin işlemez hale gelmesine yol açmış. İşte faşizmin yükselmesi vs. Mevcut ekonomik kuramı sıkıntıya cevap veremez hale gelmiş. Ve kriz yeniden yapılanmayla aşılabilmiş. Yeniden yapılanmanın teorik nedenlerini KEYNES ortaya atmış. Lord KEYNES kısaca bizim iktisat teorisinde eksikler var diyor, pazar iktisatta kaynakların en rasyonel kullanımını sağlamaz. Yani bunu pazara bırakamayız. Onun için yukarıdan müdahale etmek gerekir diyor. Yukarıdan ekonomiye müdahale ederek, işte meşhur toplam talebi yöneterek ekonominin tekrar daha sağlık bir şekilde kendini yeniden üretmesi sağlanabilir. Bunun başka yolu yoktur. Yani teorik temelleri KEYNES'de var. Ve bu çerçeve içinde ekonomiye müdahale gündeme geliyor. Ekonomiye müdahale aynı zamanda krizin yarattığı toplumsal koşullar nedeniyle bu müdahalenin refah devleti müdahalesi biçiminde ortaya çıkmasına yol açıyor. Refah devleti toplam talebi yöneterek ekonominin sürekli olarak büyümesine, sağlıklı bir şekilde işlemesine yol açacak. Bunun için doğrudan müdahaleler yapılacak, para miktarına, faiz hadlerine onun dışında gerekirse doğrudan alıcı olarak müdahale yapılacak. Yani taleple ilgili, ama gerekirse bundan da öte bizzat üretime girecek. Tabi bütün dünyada bunun sonucu olarak refah devleti ve demokrasi beraberce değişmeye başlıyor; refah devleti ile siyasal demokrasi birbirini tamamlıyor. Devletin sosyo-ekonomik işlevlerinin Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çok daha ağırlıklı olduğunu söylemek mümkün. Çünkü sermaye birikimi topluma büyük atılım yaptıracak düzeyde değil. Bu bakımdan sermaye birikimi için de eldeki tek gücün devletin yoğun bir şekilde kullanılması gündemde. Aslında devlet 1930'lu yıllarda ekonomiye girmiş, sanayileşme işlevini doğrudan üzerine almış. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletin ekonomiye müdahalesi, yani talep yönetimini üstlenmesi evrensel bir gelişme özelliği taşıyor. Ve böylece kamu üstüne belli işlevler alıyor. Bir alt yapı inşası işini alıyor, işte büyük dev kuruluşlar ortaya çıkıyor, T.C. Karayolları gibi, DSİ gibi. Bunun dışında üretime bizzat müdahale ediyor KİT'ler çıkıyor. Ve tabi ortaya da çok ilginç görünüm geliyor. KİT'lerin yükselmesiyle beraber iktidardaki kadrolar siyasi, ideoloji olarak, siyasi söylem olarak pazardan yana. Devletçiliğe karşılar. Özel girişimle yani bireyin yaratıcı eylemleriyle üretici

örgütlerin oluşmasından yanalar. Bunları her fırsatta tekrarlıyorlar, programlarına koyuyorlar. Ama baktığınız zaman 1950'lili yıllarda Demokrat Parti iktidarda, 1960'lı yıllarda esas olarak Adalet Partisi iktidarda. Bunların bütün lider kadrolarının söylemi bu, programları bu; ama 50'li ve 60'lı yıllarda bu söyleme rağmen KİT'lerin hem nicel olarak hem nitel olarak genişlediğini görüyoruz, büyüdüğünü görüyoruz. Bu yapısal bir olgu. Çünkü başka bir çare yok. Yani üreteceksiniz, sanayi oluşturacaksınız ve bir taraftan da mali sermaye yani birikim için mali kurumlar çok önemli. Onun için de devlet bankaları, sigorta şirketleri vs. devreye giriyor. Ve böylece kamu görevlisinin özelliği değişiyor. Daha önceki kamu görevi esas olarak 19. yy sonunda belirlenen çerçeveye oturuyor. Ve Türkiye'ye de öyle yansıyor. İşte bizim meşhur mülki idare dediğimiz sistem bu. Mülki idare dediğimiz sistemde genel yönetici tipi egemen ve bunun için de okul kuruluyor. Benim de mezun olduğum okul bunun için kuruluyor. Mektebi Mülkiye, genel yönetici yetiştirmek için kurulmuş bu okuldan çıkan kişilerin her şeyi bilen anlayan bir kamu yöneticisinin devletin işlevlerini belirleyen, karar verici konuma gelmesi söz konusu. Ama bu sözünü ettiğimiz değişmelerle beraber devletin temel işlevleri değişmeye başlıyor. Ekonomik işlevler büyük ağırlık taşımaya başlıyor ve bunun sonucu olarak yeni kişiler ortaya çıkıyor, yeni yönetici tipleri, mühendisler. Yani bunların altında teknisyenler bunların altında işçiler, yani bizzat işi yapmak devletin görevi oluyor. DSİ'yi düşünün, TCK'yı düşünün; başlangıçta yatırımları doğrudan doğruya kendileri gerçekleştiren kuruluşlar olarak örgütlenip çıkıyorlar. Çünkü o işi yapacak özel kuruluş yok, yani ancak 70'lerin sonunda 80'lerde bu müteahhit dediğimiz grup geliyor ve bu kuruluşların ondan sonra planlı programcı özellikleri ağır basıyor. Ve bu devletin örgütlenme yapısını da değiştiriyor biliyorsunuz. Mülki idarenin farklı işlevleri, farklı eğilimleri, farklı personel nedeniyle mülki idarede kopmalar. Yani bu yatırımcı kuruluşların, bu ekonomik işlevli kuruluşların bölge idarelerine gittiğini görüyoruz. Şimdi bu gelişme yani kamu görevinin kitleselleşmesi ve ekonomik özellik taşıması, başka bir deyişle birikim sürecinde doğrudan doğruya etkili olması, bana birbiriyle çelişen iki sürecin ortaya çıkmasına yol açıyor gibi geliyor. Birincisi yani sonuç olarak bu oluşumun yarattığı bir temel çelişki var. O da şu, devlet, yeni devlet sermaye birikimi sürecinde artık aktif bir rol alma durumunda. Ekonomiyi yönetiyor, talep yönetimi yapıyor, esas mali kaynakları elinde tutuyor, yani kredi kaynaklarını elinde tutuyor, faiz hadlerini belirliyor, onun dışında bizzat işletmeler kuruyor, üretici tesisleri kuruyor ve bütün bunların amacı sermaye birikimini hızlandırmak. Bir taraftan kapitalizmin ideolojik söylemini egemen kılacaksınız ama sermaye birikiminde esas rolü devlete yükleyeceksiniz. Nitekim Türkiye'deki KİT'lerin tarihsel gelişimine baktığımız zaman, ekonomi politliğini şöyle özetlemek mümkün. KİT'lerin temel işlevi, ana inputları, sanayi için ana girdiler üretmek ve bunları sanayi sermayesine dönüşen ticaret sermayesine sağlamak. Bu, işte enerjidir, ana hammaddelerdir ki en önemli kaynaklardan bir tanesi de insan gücüdür, personeldir, yetişmiş teknik personel 10195'in yok olup 657'nin çıkması gibi değişimleri bu çerçevede yorumlamak mümkün. Demek ki birinci süreç şu, aktif bir görev aldığı zaman devlet örgütünde çok rasyonel bir biçimde işlemesi lazım. Çünkü tayin edici bir çerçeve içerisinde ekonomiye müdahale edecek, birikim sürecini hızlandıracak. Peki bunu yapması için devletin çok liyakatli bir bürokrasi tarafından yönetilmesi gerek. Bu ancak liyakatli bir bürokrasiyle yaşama geçebilir. Etkin ve rasyonel işleyen bir bürokratik mekanizma gerektirir.

Bununla çelişen süreci ise demokrasinin ya da çok partili yarışmacı sistemin maliyeti olarak da tanımlayabiliriz. Müdahale etmek, ekonomiye müdahale etmek rant kapısını açmaktır. Büyük rantları gündeme getirmektir. Yani dış ticaret rejimini düzenliyorsunuz, para kredi meselesini düzenliyorsunuz, alımlar yapıyorsunuz, satımlar yapıyorsunuz. Bütün bu büyük süreç içerisinde verilen her karar sermaye birikimine yöneliktir ve doğal olarak rant yaratır. Bu rantların kontrolü için devlet mekanizmasının denetlenmesi, yani bağımlı hale getirilmesi gerekir. Şimdi buna bağlı olarak politik yapının da bu çerçeveden etkilendiğini, bu süreçten yoğun olarak etkilendiğini söylemek mümkün. Başka bir deyişle bu oluşum içerisinde politika yapmanın amacı da bu rantları kullanmak, bu rantlara el koymak, bu rantları yağmalamak oluyor. Bu bakımdan siyasi partiler ideolojileri, programda yazılı nitelikleri ne olursa olsun hiç farklılık göstermiyorlar. Siyaset biliminde bu tip partilere cleintalist deniyor. Partinin amacı, örgütlenme biçim ve yapısını kamusal rantlara el koymak ya da yağmalamak dürtüsü belirliyor. Aynı zamanda devlet bu ekonomik işlevlerinden dolayı, birden bire kitleleşmeye başlıyor, yani çok sayıda insan çalıştırmak durumunda. Bu da ikinci çelişki. Bütün bu işlevler devletin kitleleşmesine yol açıyor. Ve aynı zamanda bu tabi örgütlenme, kendine bağımlı bir bürokrasi yaratmak için doğrudan doğruya bir müdahaleyi ortaya çıkarıyor. Yani bir tür işsizlik sigortası gibi çalışmaya başlıyor. Sayın başkanın başta ifade ettiği gibi partizanlaşmanın temelinde bu var. Ve bu sermaye birikimiyle çelişen bir süreç. Belki de ekonomik sıkıntılarımızın bir kısmı dünyadaki genel konjonktürel gelişmelerden kaynaklanıyor. Ama büyük bir kısmı da bu genel çelişkiden kaynaklanıyor. Bu çelişki sonunda siyasal yapının rant paylaşım sistemi haline geldiğini ve kaçınılmaz olarak politikacı, bürokrat ittifakının ortaya çıktığını görüyoruz. Ve bu çerçeve içerisinde bürokrasinin uysallığının erozyona uğradığını söylemek mümkün. Şimdi bu süreç içerisinde bizde yeniden yapılanma yeni bir kriz gündemde. Bu yeniden yapılanma ise doğrudan doğruya yolsuzluk diye tanımlayabileceğimiz olgunun yoğunlaşmasına yol açmış gözüküyor. Şimdi kapitalizm demin de söyledik, krizler, krizlerden sonra o krizleri aşmak için bir yeniden yapılanma biçiminde geliyor. Kapitalizmin 200 yıllık, 300 yıllık tarihine baktığımız zaman bunu çok açık olarak görmek mümkün. GRAMSCI'ye tekrar bir gönderme yapmak istiyorum, bu gerçeği GRAMSCI çok iyi yakalamış. Diyor ki, burjuvaziye daha önceki egemen sınıflarla bir tutmamak lazım. Çünkü daha önceki sosyal formasyonlar ve o sosyal formasyonlardaki egemen sınıflar kapalı sınıflardı. O sınıflara katılmak çok zordu. Halbuki burjuvazi yapısı gereği organik bir özellik taşıyor, açık. Sürekli olarak kendini yeniliyor. Krizi aşmanın yolu yeniden yapılanma. Fazla zamanınızı almamak için çok ana hatlarıyla belirlemeye çalışacağım. 1970'li yıllarda yeni bir kriz var. Tıpkı 1920'lerdeki kriz gibi. Bu yeni krizi de ekonomi bilimi açıklamakta aciz kalıyor. Yani başka bir deyişle bilinen reçeteler bu yeni krizi açıklayamıyorlar. Bu yeni kriz işte bilmem petrol şoklarından, parti krizine kadar ticaretin vs. daralmasına kadar çeşitli alanları kapsayan bir biçimde kendini gösteriyor. 1980'lerden itibaren de bu krizden kurtulmak için yeniden yapılanmanın gündeme geldiğini söylemek mümkün. Yeniden yapılanmayı biz yeni dünya düzeni olarak da tanımlayabiliyoruz. Yeni dünya düzeni ya da yeniden yapılanma ile teknolojik devrim olgusu aralarında bir nedensellik ilişkisi kurulamaz yada kurulmasının gereği yoktur. Çok da zor bir iştir ama yeni dünya düzeni büyük ölçüde bilişim ve iletişim alanında büyük teknolojik devrim sayesinde mümkün oluyor. Bunlar uzun uzun tartışılacak şeyler. Onun için çok ana hatlarıyla

geçiyorum. Yeniden yapılanmanın temel özellikleri ya da yeniden yapılanmaya yol açan önemli faktörlerden bir tanesi refah devletiydi. Kriz demek birikim sürecinin sekteye uğraması demektir. Refah devleti karların genel düşme eğilimine yol açmıştı. Onun için yeniden yapılanmanın yeni dünya düzeninin temel özelliklerinin başında refah devletinin tasfiyesi geliyor. İşte buna minimum devlet diyorlar, pazar mekanizmasının egemenliği diyorlar, bunu nasıl sağlıyorsunuz, özelleştirmeye sağlıyorsunuz. Ve pazar mekanizmasının etkinliğini arttırıyorsunuz. Devleti olabildiğince küçültüyorsunuz. Yani her şeyi pazara bırakarak sorunları çözmek onun dışında devletin hem sosyal hem ekonomik işlevlerini tasfiye edelim, özelleştirme ve deregülasyon ana politikalar oluyor. Tabi bilimsel teknolojik devrim verimliliği olağanüstü yükselterek kar hadlerinin yükselmesine yol açıyor, ama bunun yanında kar hadlerinin yükselmesi için pazarın büyümesi lazım. Ve bu çerçevede içerisinde küreselleşme, işte yeni dünya düzeninin ilk temel özelliği olarak ortaya çıkıyor.

Küreselleşme sermayenin ulusal devlet dediğimiz kurumu aşarak dünyayı bir ekonomik bütün haline getirmesi. Yani dünyanın ekonomik bütün haline getirilmesi anlamına geliyor. Peki ulusal devlet yok mu oluyor? Hayır ulusal devlet yok olmuyor. Belli bir işlevi var. Emeği coğrafi sınırlar içinde tutmak ve disipline etmek. Çünkü yeni dünya düzeni olarak tanımladığımız 1980'lerden itibaren ortaya çıkan gelişmeye baktığımız zaman, dünyanın iki kategoriye ayrılmasının devam ettiğini görüyoruz, yani gelişmiş dünya, gelişmekte dünya. İşte gelişmekte olan dünyayı da çok yoksullar, umutsuzlar, orta düzeyde gelişmiş, gelişmekte olanlar diye vs. ayırsak bile, yani gelişmiş dünya ile gelişmekte olan dünyanın arasındaki farkın açıldığını, büyüdüğünü görüyoruz. Gelişmekte olan dünya, dünya nüfusunun 4/5'ini kapsayan bir dünya. O bakımdan emeğin coğrafi sınırlar içinde tutulup disipline edilmesi çok önem taşıyor. Ve şimdi bu çerçevede bürokrasinin daralması gündemde. Yani 19. yy. devletine dönmek. Küçülen, daralan esas olarak sadece kamu güvenini koruyan bir devlete dönmek gündemde. Ama aslında bu gerçeğe uyuşmuyor. Çünkü devlet yine de kaçınılmaz olarak, zorunlu olarak büyük ekonomik rantların doğmasına kaynaklık ediyor. Nasıl doğmasına kaynaklık ediyor? İşte bu birincisi özelleştirme dediğimiz, deregülasyon dediğimiz işlev bir kaynak aktarımı anlamına geliyor. Ve bu çerçevede içerisinde önemli bir farklılık sermayenin yapısında ortaya çıkıyor. Uluslararası sermaye içerisinde üretici sermayeyle, meşhur kapitalizmin büyük kuramcılarından, ve havarilerinden DRUCKER'ın dediği gibi bir sembol sermaye birbirinden kopuyor. Gerçek sermaye mal ve hizmet üreten bir de sembol sermaye var. Sembol sermaye, finansman sermayesi yani para ve kredi. Yeni dünya düzeninde bunlar birbirinden koptu. Şimdi artık küreselleşme, esas olarak sembol sermayenin dünyayı bütünleştirmesi haline dönüştü yani kısa vadeli spekülasyon, maksimum çıktı elde edecek şekilde bu sembol sermaye her tarafa gidiyor geliyor. Bu konuda da çok çalışmalar var. DRUCKER'ın son kitabında buna değindiğini görüyoruz. Gazino kapitalizm deniyor artık dünya kapitalizmine. Yani bir tür kumar oynamak, çünkü esas olarak ağırlık finansal sermayede, o işte her tarafa gidiyor, geliyor. Susan STRANGE'ın Casino Capitalizm adlı kitabı gerçekten bu açıdan çok önemli. Şimdi böylece spekülasyon özellik taşıyan, maksimum çıktı ön plana çıkınca bunun kamu bürokrasilerinde yansması, yepyeni ve yoğun bir yolsuzluk dalgası olması kaçınılmaz. Başka bir deyişle bürokrasi siyaset ittifakı, bürokrat politikacı ittifakı demin değindiğimiz oluşum çerçevesinde bu yeni rantları kullanmaya

başlıyor ve çok yoğun bir yolsuzluk mekanizmasının ortaya çıktığını görüyoruz. Bu sadece Türkiye'ye özgü değil. Çünkü özellikle gelişmekte olan ülkelerde devleti ne kadar küçültürseniz küçültün, ne yaparsanız yapın bütün KİT'leri özelleştirin her şeyi pazar mekanizmasına bırakın ama yine de alt yapı inşa edeceksiniz. Alt yapı inşasının kaynağını büyük ölçüde kamu kaynaklarından elde edeceksiniz. Bu kamu kaynaklarıyla alt yapıyı inşa ettireceksiniz. Başka bir deyişle bunu planlamak durumundasınız devlet olarak, programlamak durumundasınız. Çünkü bunu pazar mekanizmasına bırakmak o kadar kolay değil. Büyük ve pahalı bir savunma örgütünüz olacak. Yani yeni dünya düzeni özelliklerinden bir tanesi de refah devletinin savaş devletine dönüşmesi. Pahalı bir savunma mekanizmasına sahip olacaksınız. Yani bu hem ordu hem polis anlamında tekrar büyük ölçüde kamu kaynakları kullanacaksınız. Yani kamunun kaynak kullanma özelliği bitmiyor. Ama yepyeni bir biçim alıyor. Bu yepyeni biçim içerisinde yepyeni çok yoğun bir rant kullanma daha doğrusu rant yağmalama davranışının ortaya çıktığını görüyoruz. Bu da sadece Türkiye'ye özgü değil. Bugün Türkiye'de Civangate, İSKİ ile simgeleşen ve artık herkesin öngördüğü gibi çok yaygınlık gösterdiği düşünülen bu konuda kamuoyunda bir uzlaşma olduğuna şüphe yok. Ne kadar yaygın olduğu konusunda, dünyanın her yerinde gelişmiş ülkeler dahil çok yaygınlık gösteren bir tutum yolsuzluk. Ve bunun arkasında bu yapısal değişimin olduğunu söylemek mümkün.

Şimdi bu çerçeve içerisinde toparlarsak son olarak şunları söylemek mümkün. Kamu görevlilerinin her türlü hakları, siyasal haklarıyla çok yakından ilişkili olduğuna kuşku olmayan örgütlenme hakları, sendika hakları ve siyasal haklarından önce siyasal yapıya, siyaset yapma biçimine, siyasi örgütlerin yapısına bakmak gerekiyor. Sıkıntı büyük ölçüde buradan kaynaklanıyor. Siyasal yapının, siyasi örgütlerin bu clientalist dediğimiz büyük ölçüde bir çıkar grubu olarak rant paylaşma motivasyonuna göre oluşması en önemli sorun. Bu sorunun aşılardan kamu görevlilerine siyasal hakların tanınması, siyasal hakların tek başına siyasal hak yani partilere üye olabilmek uysal, tarafsız bir bürokrasinin oluşması pek mümkün değil. O halde sıkıntının büyük ölçüde kamu kesiminde çalışanlardan, kamu kesiminde ortaya çıkan belirtilerden ibaret olmadığı, esas kaynağın bu olmadığı, büyük ölçüde siyaset yapma biçiminden kaynaklandığı, toplumun toplumsal örgütlenme biçiminin ve ona bağlı olarak siyaset yapma türünün sıkıntılara yol açtığını söylemek mümkün. Peki bu nasıl çözülür? Bunun nasıl çözüleceğini doğrusu ben de bilmiyorum. Bu işin de hiç kolay olmadığını düşünüyorum. Başka bir deyişle yani insanlığın geleceği açısından en azından şu anda içinde bulunduğumuz ortama bakarak fazla iyimser olmadığını söyleyerek şimdilik sözlerimi bitirmek istiyorum.

Haydar İLKER (Oturma Başkanı): Efendim Sayın ŞAYLAN'a teşekkür ediyoruz. Sayın ŞAYLAN kapitalizmin hep krizle iç içe yaşadığını, ancak burjuva sınıfının açık bir sınıf olarak kendinden önceki kapalı sınıflardan farklı olduğunu, burjuvaziye dışarıdan katılımlar olduğunu ve bu özelliğin krizlerin aşılmasında bir etken olduğunu vurguladı. 70'lerde yeni bir krizin gündeme geldiğini ve bu krize bağlı olarak bürokrasinin daralmaya başladığını söyleyen Sayın ŞAYLAN, devletin sürekli olarak rant yaratma olanaklarını elinde bulundurduğunu, bundan dolayı bürokrat ile politikacı arasında yoğun bir ilişki olduğunu vurguladı. Şimdi diğer konuşmacımız Sayın Cahit EMRE'den bürokrasi siyaset ilişkisindeki yansızlık sorununa yönelik görüşlerini

açıklamasını istiyoruz. Buyurun Sayın EMRE.

Yrd. Doç Cahit EMRE: Teşekkürler Sayın Başkan. Bürokrasi-siyaset ilişkisi az önce Sayın SAYLAN da ifade etti; çok boyutlu ve çetrefil bir konu. Pek çok yönü var. Dün bürokrasi-siyaset ilişkisinin bir boyutu özellikle kamu görevlilerinin siyasal hakları boyutu ayrıntılı bir biçimde tartışıldı. Bugün az önce Sayın SAYLAN bürokrasi-siyaset ilişkisini toplumsal ekonomik temelleriyle ve tarihsel bir perspektiften çok açık bir biçimde ortaya koydular. Şimdi bürokrasi-siyaset ilişkisi ve yansızlık sorununa benim bakışım daha mikro düzeyde ve daha teknik ve biraz da kuramsal bir açıdan olacak. Bunu yaparken önce bürokrasi-siyaset ilişkisinin çerçevesini çizmeye çalışacağım. Yani bürokrasiyle siyaset arasındaki ilişki hangi noktalarda ortaya çıkmaktadır, teknik bir sorun olarak. Bunu yaparken hem bürokratlar açısından konuya yaklaşacağım hem de politikacıların bakış açısını, onlar açısından sorunun nasıl görüldüğünü teknik bir sorun olarak, güç sorunu olarak ortaya koymaya çalışacağım. Daha sonra bu çerçevede bir kaç ülkenin deneyimini, bürokrasi-siyaset ilişkisinde yansızlığı sağlamak için ne tür mekanizmalar geliştirmiş ne tür uygulamalar söz konusudur, bunları ana çizgileriyle ortaya koyduktan sonra ülkemizdeki duruma kısaca göz atmaya çalışacağız. Dün de üzerinde duruldu, bürokrasinin geçmişini M.Ö. 3. yüzyılda yeterliliğe dayalı bir yaşam uğraşı düzeninin kurulmaya başladığı Çin'e değin uzatabiliriz. Ancak bizim sorunumuz parlamenter sistemle yönetilen ülkelerde bürokrasi-siyaset ilişkisi olduğuna göre bu denli uzağa gitmeye gerek yok sanırım. Tabi önce bürokrasiyle, bu konuşmam boyunca neyi anlatacağım, siyasetle neyi kastediyorum çok kısa olarak bunları tanımlamak istiyorum. Bürokrasi açış konuşmasında Sayın Başkan da belirtti, çok değişik anlamları olan değişik anlamlarla çoğu zaman da olumsuz birtakım değerler yüklenerek kullanılan bir terim. Ben bürokrasi teriminin Weberci anlamda belirli özellikleri olan büyük örgüt anlamında, büyük çaplı örgüt anlamında kullanılmasından yanayım. Ancak bürokrasi sözcüğünün ifade ettiği bir başka anlamda, daha çok kıta Avrupa'sında olduğu gibi özellikle kamu bürokrasisi deyimi içinde bütün bir kamu yönetimi sistemini anlatmak için bürokrasi kavramı kullanılmaktadır. Bizim anayasalarımızda da kullanılan sözcükleri, terimleri kullanmak gerekirse, bürokrasi ya da kamu bürokrasi, kamu yönetimini ve örgütü ifade ediyor. Dün siyasetin değişik tanımları yapıldı, kamu görevlilerinin siyasal hakları tartışılırken. Bugün ben siyaset kavramını daha çok siyasal iktidarı, hükümeti ve onun yönetimle ilişki noktasını oluşturan başbakan ve bakanları ifade etmek için kullanacağım. Yer yerde yasama organını ifade etmek için siyaset kavramını kullanarak, bu ilişkinin siyaset cephesini ifade etmeye çalışacağım. Şimdi bürokrasi siyaset ilişkisine teknik bir sorun olarak baktığımızda, özellikle parlamenter sistemle yönetilen ülkelerde bürokrasi siyaset ilişkisinin özünde bürokratlarla politikacıların üstünlük savaşımından başka, üstünlük kurma birbirine egemenlik kurma savişından başka bir şey olmadığını söyleyebiliriz. Bu açıdan baktığımızda bürokrasi siyaset ilişkisinde ortaya çıkan sorunlar yalnızca bizim ülkemize özgü sorunlar değil. Bütün toplumlarda bu, çözümü güç bir ikilem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir takım kamusal hizmetlerin etken ve verimli bir biçimde sunulmasını sağlamakla popülist, demokratik değerler arasında, her ülkede, parlamenter sistemle yönetilen her ülkede, birtakım çelişkilerin, çatışmaların olması kaçınılmazdır. Şimdi olaya politikacı açısından baktığımızda, politikacı halkın oyuyla seçilmiş olmaktan ve halkın siyasal yeğlemelerini, tercihlerini temsil etmekten dolayı

belirgin bir güce ve üstünlüğe sahiptir. Politikacı bu gücü kullanarak bürokrasi yani kamu yönetimi üzerinde sınırsız bir yetkiye sahip olduğunu, yönetim düzeneğinin kendi içindeki işleyişine dilediği gibi müdahale etme yetkisine sahip olduğunu düşünebilmektedir. Böyle bir bakış açısı en sonunda, az önce toplumsal, özellikle ekonomik boyutunu Sayın ŞAYLAN'ın ifade ettiği gibi, kamu yönetimini kamunun gereksinmelerini karşılamak amacıyla oluşturulmuş olan kamu yönetimi düzeneğini kendi kişisel ve siyasal çıkarları için kullanmaya dek uzanabilmektedir. Bürokrat açısından soruna baktığımızda şöyle bir manzara karşımıza çıkıyor. Bürokratin arkasında halkın oyları gibi bir güç yok. Ancak elinde uzmanlık bilgisi ve yönetim içindeki deneyiminden ve birikiminden kaynaklanan öylesine büyük bir güç var ki o da bu gücü kullanarak zaman zaman siyasal tercih konusu olan konularda kendi ağırlığını ortaya koyarak politikacının alanına girebilmektedir. Zaman zaman çeşitli ülkelerde örnekleri görülmüştür; bürokratların bu gücünü farklı siyasal iktidarların siyasal programlarını, uygulamalarını baltalama, engelleme yönünde kullanabildiklerini de görüyoruz. Pek çok Kıta Avrupası ülkesinde olduğu gibi, bizim ülkemizde de bürokratlar çoğu zaman devletin asıl sahibini kendileri olarak görmektedirler. Az önce Sayın ŞAYLAN'ın da ifade ettiği gibi toplumun yararını bilen ve gözeten, kariyer sistemi içinde yaşamını kamu hizmetine adanmış olan kamu görevlileri kendilerini bu şekilde görmektedirler. Bu üstünlük savaşımı her ülkenin kendi özel koşullarına göre zaman zaman bürokratların, zaman zaman politikacıların ağır bastığı kolaylıkla bozulabilecek hassas bir psikolojik dengenin kurulmasıyla sonuçlanmaktadır. Ve bu denge sık sık çeşitli nedenlerle, toplumsal ve ekonomik koşullarla da bağlantılı olarak, sık sık bozulabilmektedir. Bu ilişkinin niteliği, ne olacağı, nasıl olacağı, hukuk devletinde Anayasa ve yasalarla çizilmektedir. Ancak Anayasa ve yasalarla çizilen bu ilişkinin çerçevesinin öngörüldüğü gibi işleyebilmesi, gerçekleşebilmesi uygulamada büyük ölçüde siyasal yönetsel geleneklere ve siyasal ve yönetsel aktöreyle, yani siyasal ve yönetsel ahlak anlayışına dayanmaktadır.

Sonuçta bu ilişkiler az önce Sayın ŞAYLAN'ın ifade ettiği siyaset yapma biçimine dayanmaktadır. Bürokrasi-siyaset ilişkisinin bu güç dengesi, üstünlük kurma savaşımı yönünü bir kenara bırakarak bu ilişkinin teknik düzeyde hangi noktalarda gerçekleştiğine bakacak olursak, kamusal politikaların belirlenmesi ve kamu hizmetlerinin sunulması sürecinde bürokrasi ve siyasetin içice geçtiğini görüyoruz. Kamu yönetimini kamusal politikaların uygulanması ve belirlenmesi süreci olarak tanımladığımızda nerede siyasetin sınırı bitmektedir, nerede bürokrasinin sınırı başlamaktadır, bunu belirlemek oldukça güçleşmektedir. 20. yüzyılın başlarında siyaset -yönetim ilişkisinin inceleyen yönetim yazarları buna demokratik değerleri de arkalarına alarak, demokratik değerleri gerekçe olarak kullanarak bürokrasi ve siyasetin alanını ayırma girişiminde bulunmuşlardır. Ve siyasetçi kamusal politikaları belirler, bürokrasi, yani yönetim düzeni belirlenen politikaları uygular biçiminde bir tanımlama yapmışlardır, bürokrasinin ve siyasetin alanlarını belirlerken. Bu tanımlama altında bir ikilem yatmaktadır. Ve birtakım temel kaygılardan yola çıkılarak bu tanımlamaların yapıldığını söyleyebiliriz. Az önce de değindik, her şeyden önce kamusal hizmetlerin etken ve verimli bir biçimde sunulması kaygısı ile demokratik temsil ya da popülist demokratik değerlerin arasındaki çelişkiyi uzlaştırma kaygısı; öbür yandan da, az önce belirttiğimiz politikacının ve bürokratin sahip olduğu gücü kişisel çıkarları için, siyasal çıkarları için kullanmasını önleme kaygısı. Bu kaygıyla sanki ayrılabilirmiş gibi bürokrasi ve

siyaset arasında kesin bir sınır çizilmeye çalışılmıştır. Ancak daha sonra şu ortaya çıkmıştır. Kamusal politikaların belirlenmesi sürecinde uzmanlık bilgisi ve bilgi birikimi, yönetim içindeki bilgi birikimi yoluyla bürokrasi, politika belirleme sürecinin öbür aktörlerinin etkisinin yanı sıra güçlü bir konuma sahiptir. Yani kamusal politikaların belirlenmesinde, temel politikaların belirlendiği yasaların hazırlanmasında ya da kamusal politikaların belirlendiği, yer aldığı öbür politik belgelerinin hazırlanmasında, kararların almasında bürokrasinin büyük bir güce ve etkenliğe sahip olduğunu görüyoruz. Tabii bunu söylerken toplumdaki çeşitli çıkar kümelerinin, çeşitli çıkar çatışmalarının politika belirleme sürecindeki ve kamu hizmetlerinin yürütülmesi sürecindeki etkisini de ihmal etmiyoruz, onu ayrı bir olgu olarak bir kenarda bırakıyoruz.

Bugün rahatlıkla şunu söyleyebiliriz, bürokratların uzmanlık bilgisinden yararlanmadan, bürokratin yönetim içindeki, kamu bürokrasi içindeki bilgi birikimi ve deneyiminden yararlanmadan kamusal politikaların belirlenmesi, tanımlanması oldukça güç hatta olanaksızdır. Bürokrasinin kamusal politikaların belirlenmesi ve uygulanması sürecindeki etkisi bununla da sınırlı değil. Yönetimsel düzenleme dediğimiz mekanizmayla, ayrıntısına girmiyorum, bürokrasinin kamusal politikaların uygulanması sürecini, hatta kimi zaman yönünü değiştirecek, değiştirebilecek nitelikte uygulama sürecini etkilediğini söyleyebiliriz. Doğal olarak genelde benimsenmiş olan bu kamusal politikalarda ya doğrudan doğruya bürokrasi tarafından uygulanmaktadır, gerçekleştirilmektedir ya da bürokrasinin yakın denetimi altında başka kişilerce kamu yönetimi dışındaki kişilerce gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla bürokrasinin kamusal politikaların uygulanması sürecinde de güçlü bir konuma sahip olduğunu görüyoruz. Sayın ŞAYLAN'ın ifade ettiği bürokrasi-siyaset ilişkisindeki çıkar çatışmasını yalnızca anmakla yetineceğim. Bu bürokrasi-siyaset ilişkisinin son olarak politikacıların toplumdaki çıkar çalışmalarıyla bağlantı olarak kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi sürecine doğrudan doğruya müdahale etmelerini de hesaba katarsak bürokrasi-siyaset ilişkisinin genel çerçevesini çizmiş olacağımızı sanıyorum. Böyle bir çerçevede bürokrasinin kamusal hizmetleri etken ve verimli bir biçimde toplumdaki çeşitli çıkar çatışmaları karşısında yansız kalarak sunması nasıl sağlanacaktır? Bunun sağlanabilmesi için çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Bunun sağlanabilmesi için her şeyden önce bürokrasi çeşitli müdahalelerden, politikacıların müdahalesi de dahildir buna, korunması ve uzak tutulması gerekmektedir. Bunun en genel anlamda memur güvenliği olduğunu söyleyebiliriz. Bunun da ayrıntısına girmeyi gerek görmüyorum. Bu çerçeve içerisinde bürokrasi siyaset ilişkisinde yansızlık nasıl gerçekleştirilmektedir, bunu yapmak için, bunu sağlamak için ne tür mekanizmalar kullanılmaktadır? Çeşitli ülkelerdeki örneklerle ana çizgileriyle değinmek istiyorum.

Konuşmamın başında belirttim, bu bürokrasi-siyaset ilişkisindeki hassas dengenin oluşumunu büyük ölçüde o ülkelerin yönetsel ve siyasal gelenekleri belirlemektedir. Şimdi bu açıdan iki uç örneği özellikle ele almak istiyorum. Bunlardan birisi Amerika Birleşik Devletleri'dir, ana çizgileriyle buna değineceğim. Daha sonra İngiltere'deki durumu kısaca aktarmaya çalışacağım. Amerika Birleşik Devletleri'nde bürokrasi siyaset ilişkisi bir uç noktadan yola çıkarak gelişmeye başlamıştır. Geleneksel olarak bu ülke yapısında yalnızca bürokratlara değil, devlete duyulan bir güvensizlik ve kuşku hakimdir. Bu kaygılar demokratik kaygılar, yani bürokrasinin halk üzerinde katı ve sorgulanmaz bir egemenlik kurmasını önleme kaygısı uzun

yıllar Amerika Birleşik Devletleri'nde yağma sisteminin uygulanması sonucunu oluşturmuştur. Yani sadece parlamento değil, bürokrasi de temsili bir niteliğe büründürülmek istenmiştir. Ancak daha sonra bu ülkede yaşanan gelişmeler yağma sistemiyle kariyer sisteminin orta noktada bulunduğu bir yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu teknik yeterliği yüksek, halkın tercihlerine politikacılar aracılığıyla ulaşan halkın tercihlerine saygılı bir bürokrasiyi yaratabilmek için, bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan sistem üst düzey yöneticilik görevlerinin siyasi atamayla doldurulması, belli bir düzeyin altındaki kamu görevlilerinin de yeterlilik ilkesine göre oluşturulmuş kariyer sistemi çerçevesinde çalışmalarının sağlanması. Bugün bu düzey, Amerika Birleşik Devletleri'nde müsteşar ve müsteşar yardımcısı ve onun altında bizdeki genel müdürlüklere eş değer olan büroların yöneticileri düzeyine kadar inmektedir. Büro yöneticilikleri, büro başkanının altında federal yönetimde siyasi atama yoluyla doldurulan kadro yoktur.

Ancak burada bu siyasi atama sistemi uygulanırken biraz farklı yönleri olduğunu belirtmek istiyorum. Yani siyasi atama derken yalnızca seçimle gelmiş olan başkana sadakatle bağlı olacak, ona sadakat duyan ve tek özelliği bu olan insanların bu görevlere getirilmesi biçiminde olmamaktadır. Siyasi bağlılığın yanı sıra teknik yeterliliğe de büyük ölçüde önem verildiği görülmektedir. Ayrıca siyasi atamayla göreve getirilen kişilerinde kamu görevlileri için belirlenmiş olan birtakım sınırlamalara uyma zorunluluğu vardır. Ve bu katı bir biçimde uygulanmaktadır. Örneğin REAGAN'ın bir büronun başına getirmek istediği bir işadama göreve gelme aşamasında ABD'deki kamu yönetimi aktöresi yasası çerçevesinde ayrıntılı bir mal bildiriminde bulunma zorunluluğuyla karşı karşıya gelmiştir. Mal bildiriminde bulunması kendisinden istenmiştir. Bunun üzerine mal bildiriminde bulunmak istemeyen işadama şu açıklamayı yapmıştı ABD basınına: "Benim mal varlığımı çocuklarımla bile bilmesini istemem, bu nedenle mal bildiriminde bulunmayı reddediyorum" demiştir. Mal bildiriminde bulunmayan bu kişinin bu büronun başına getirilmesi söz konusu olmamıştır. Yani bu atamadan vazgeçilmiştir. Bununla anlatmak istediğim şudur: Yani siyasi atama dediğimiz zaman bunun yalnızca siyasi bağlılığa dayalı bir atama olmadığı ve atama gerçekleştirildikten sonra siyasi atamayla göreve getirilen kişilerin kamu yönetimi içinde, kamu görevlileri için bir takım sınırlamalara uyma zorunluluğu söz konusu olmaktadır. Yani bizdeki danışmanlar gibi bütün yetkileri kullanıp hiçbir sorumluluk taşımama gibi bir durum söz konusu değildir. Şimdi bu süreç içinde kamu görevlileri-siyaset ilişkisinde yansızlığı sağlama kaygısıyla yapılan bu düzenlemelerin ABD'nde yağma sisteminden yola çıkarak Kıta Avrupa'sındaki kariyer sistemine doğru bir gelişmenin sonucu olduğunu söylemiştik, bir dengenin kurulduğunu söylemiştik. Son yıllarda kamu görevlilerinin güvenlik içinde çalışmasını sağlamak adına küçük çapta başlayan bir başka süreç yargısal denetim mekanizmasında personel yönetimindeki bir takım uygulamalar için, daha önce geçmiş yıllarda ABD'de söz konusu değildi, yavaş yavaş yargısal denetimin de kamu personel yönetiminde etkili olmaya başladığını görüyoruz.

Şimdi bu ilişkinin ikinci uç örneğine baktığımız zaman burada İngiltere'yi görüyoruz. İngiltere'de kamu yönetimi, kamu bürokrasisi-politika ilişkisine baktığımızda, tam yansızlık ve tecrit kavramlarını bu sistemi nitelemek için kullanabiliriz. Böyle bir çaba ile oluşturulmuş bir sistem söz konusu. Yönetici sınıfı adı altında oluşturulmuş olan üst düzey bürokrasinin hükümetle olan ilişkileri kesin bir takım kurallara bağlanmıştır. Bu kurallar büyük ölçüde

geleneklerle desteklenmektedir. Bu yolla bürokrasinin seçimle gelmiş olan hükümetlerin programlarını baltalayıcı, engelleyici bir tutum takınması engellenmiş bir yandan, öte yandan da, politikacıların bürokrasiye keyfi müdahaleleri, rastgele bürokratları görevden almaları, getirilmiş olan personel rejimiyle önlenmiştir. Şimdi bu ilişkinin niteliğini ortaya koyması bakımından daha sona 70'li yılların sonunda bu dengenin bozulması işareti veren bir takım uygulamalar söz konusu. Onlara da birazdan kısaca değineceğim. Ancak bu ilişkinin niteliğini İngiltere'de bürokrasi-siyaset ilişkisinin niteliğini açıklaması bakımından 1985 yılında kabine sekreteri tarafından kamu yönetiminin başı sıfatıyla yayınlanan bir genelgeden söz etmek istiyorum. Oradan bir takım küçük alıntılar yapmak istiyorum. Bu genelgede kamu görevlilerinin bakanla ilişkilerini şu şekilde tanımlanıyor: Kamu görevlileri tacın hizmetkarlarıdır. Uygulamada tacı, günün hükümeti yani o gün görevde olan hükümet temsil etmektedir. Belli konularda bir takım yetkiler kamu yönetiminin belli kesimlerine, belli örgütlerine ya da tek tek kamu görevlilerine verilmiş olabilir. Ancak tacın yürütme gücü en sonunda parlamento karşısında sorumlu olan, parlamentoya hesap verecek olan majestelerinin bakanının önerileri doğrultusunda kullanılır. Kamu yönetiminin günün hükümetinden ayrı bir Anayasal kişiliği ya da sorumluluğu yoktur. Kamu yönetimi hükümet politikalarının formülasyonunda hükümete tavsiyelerde bulunmak, hükümet kararlarını yaşama geçirmek ve hükümetin sorumlu olduğu kamusal hizmetleri sunmak ve yönetmek için vardır. Yine bu genelgenin bir başka yerinde İngiliz kamu yönetiminin politik olmayan bir kariyer servisi olduğu belirtiliyor. Kamu görevlilerinin siyasal görüşü ne olursa olsun iktidardaki hükümete hizmet etmekle yükümlü olduğunu belirtiyor. Tek tek kamu görevlilerinin çalıştıkları bakanlıkta görevli, parlamentoya karşı sorumlu olan tacın bakanına hizmetle yükümlü oldukları belirtiliyor. Bakana bütün gücüyle, bütün yetenekleri kullanarak hizmet etmek kamu görevlilerinin ödevleri arasında belirtiliyor. Ancak kamu görevlisi bakana hizmet ederken, bakana çeşitli politika seçeneklerini sunarken, nasıl hareket edecek, bunun çerçevesi de belirleniyor, inandığı çözümlerin en iyisini hiçbir korkuya kapılmadan bakana sunmak kamu görevlisinin ödevleri arasında sayılmıştır. Bunun karşılığında anonimlik ya da Suskunluk Yasası dediğimiz ilke çerçevesinde bakanların, politikacıların kamu görevlilerinden gelen bu önerilere karşılık, onların sundukları önerileri kendi siyasal görüşüne uygun bulmama gibi gerekçelerle kamu görevlilerine müdahalesi engellenmiştir. Bu politikaların bu öneri ve bakan tarafından verilecek kararın uygulanmasıyla ilgili olarak bakanın kamu görevlileriyle ilgili olarak kamuoyu önünde ya da parlamentoda konuşması bu şekilde engellenmiştir. Şimdi bu biçimde gelişmiş katı bir sistem içinde kamu görevlileri ile siyasetçilerin ilişkisinin zaman zaman bu katı kurallar çerçevesinde bile bürokratların üstünlüğü ve egemenliğinin gerçekleşmesine yol açtığı eleştirileri ortaya çıkmıştır. Bu da yapılan çeşitli araştırmalara göre, büyük ölçüde bakanların kişiliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Yani bakana hizmet edecek olan, tarafsız bir biçimde bakana hizmet edecek olan kamu görevlileri bakanın kişiliğiyle de bağlantılı olarak kimi zaman bakan üzerinde bir egemenlik kurma noktasına kadar bunu getirebilmektedir. Kimi zaman yine bakanın kişiliğine bağlı olarak bakan, bürokrasi üzerinde egemenliğini kurmakta ve bakanlığının temel politikaları konusunda söz sahibi olabilmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkarak İngiltere'de bakan tiplerinin de yapıldığını görüyoruz. Bu bürokratların bakanlar üzerinde etkisinin ağır bir biçimde hissedilmesi yakınması 1970'li

yılların ikinci yarısında siyasi danışman adı altında bir takım kişilerin bakanların çevresinde görevlendirilmesi ve bürokrasiden gelecek politika önerilerinin bakan adına değerlendirilmesi amacıyla bakana özel danışmanlık yapmak üzere siyasi danışmanların atandığını görüyoruz. Bu siyasi danışmanların atanması İngiliz personel sisteminde geleneksel sistemin yozlaşmasına yönelik bir takım kaygıları gündeme getirmiştir. Bu uygulamanın en uç örneği de 1979'da iktidara gelen THATCHER döneminde sunulmuş çeşitli raporların da etkisiyle belki de İngiliz yönetim geleneğinde o güne değin görülmemiş ölçüde üst düzeyde müsteşarların ve kamu görevlilerinin değiştirildiğini görüyoruz. Bu değişiklik yapılırken THATCHER'ın savunması şu olmuştur, ya da onu savunan kişiler şu görüşü ileri sürmüşlerdir: Bu kişiler siyasal görüşlerinden dolayı görevlerinden alınmamışlardır, bu büyük ölçüde bürokratların stili ve çalışma yöntemiyle ilgilidir. Şimdi zaman hızla ilerliyor, tartışmaya da süre bırakmak için biraz kısa olarak geçmek istiyorum. Bu çerçevede Türkiye'ye baktığımızda ne görüyoruz, bürokrasi-siyaset ilişkisi bakımından. Bürokrasinin tarafsızlığını sağlamak amacıyla yönelik olarak yasal pek çok güvencenin kamu görevlilerine tanınmış olduğunu görüyoruz. Memur güvenliği adı altında toplayabileceğimiz pek çok ayrıntılı hükümler memurların politikacılar tarafından keyfi olarak görevden uzaklaştırılmaları, yer değiştirmeleri önlenmeye çalışılmıştır. Ve bunun üstüne bir de yargısal denetim getirilmiştir. Bu Anayasal ve yasal güvenceler çerçevesinde bürokrasinin ve kamu görevlilerinin de yansızlık içinde kamu hizmetlerini yerine getirmeleri yine yasalarla öngörülmüş, memurlara bir ödev olarak yüklenmiştir. Bunun ayrıntısına girmeyi gerek görmüyorum. Pek çok kişi tarafından biliniyor. Ancak uygulamadaki durum nedir? Uygulamaya baktığımız zaman bu denge katı yasal güvencelere karşın bürokrasi-siyaset ilişkisinde politikacılar, siyasetçilerin bürokratlar üzerinde egemenlik kurma, onları etkileme ve onları kendi yandaşı haline getirip kendi siyasal çıkarları için kullanmaları önlenememiş midir? Bunun böyle olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ülkemizde kamu yönetimiyle ilgili olarak en çok dikkat çeken özelliklerden birisi yönetici devrinin çok yüksek olması. Siyasal iktidar değişikliklerinde ya da aynı partinin iktidarı sürdürdüğü halde yalnızca bakanın değişmesiyle üst düzey yönetim kadrosunda çok kısa sürede çok fazla değişikliğin yapıldığını görüyoruz. Bu açıdan baktığımızda Türk kamu yönetiminin aşırı politize olmuş bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Memur güvenliğini sağlayan hükümlerden de yola çıkarak bu görevden alınan kişilerin depo tabir edebileceğimiz, ya da kızak tabir edebileceğimiz bir takım yerlerde kendilerine yakın siyasal partilerin iktidara gelmelerini beklediklerini ve büyük bir savurganlığın ortaya çıktığını görüyoruz. Öte yandan işe politikacılar açısından baktığımızda ülkemizde uygulamadaki durumun şöyle bir nitelik sergilediğini görüyoruz. Siyasal iktidar değişmiştir, yeni bir parti iktidara gelmiştir, ancak eski siyasal iktidar döneminde çalışan, görev yapan bürokratların yeni siyasal iktidar politikalarını engelleyici baltalayıcı ve muhalefete geçmiş olan eski patronlarına kamu yönetimi uygulamasıyla ilgili yoğun bir bilgi sızdırma faaliyeti içine girdiğini görüyoruz. Böyle bir ortamda politikacının, bu şekilde hareket eden yöneticilerle çalışmak istememesini de bir yerde doğal karşılamak zorundayız. Burada kısaca şunu belirtmek istiyorum, daha önce yönetim geleneğinin bu ilişkinin rengini belirlediğini, siyasal geleneğin bu ilişkinin niteliğini belirlediğini belirtmiştim. Yasalarla sağlanan güvenceler bürokrasi siyaset ilişkisinde yansızlığı gerçekleştirme konusunda yeterli olmamaktadır. Önemlidir ancak yeterli olmamaktadır. Bu iki

yönlü bir ilişkidir. Hem politikacıların bürokratları kendi yandaşı durumuna getirmemesini gerektirir, böyle bir çaba içinde olmamasını gerektirir, öbür yandan da bürokratların kamusal hizmetlerin sunulması sürecinde siyasal parti bağıllılığını gözetmeden, siyasal parti bağımlılığına bakmadan yansız bir biçimde görevlerini yasalarla tanımlandığı şekilde sunmasını gerektirir. Karşılıklı olarak hem bürokratların, hem de politikacıların bu ilişki içerisinde kendi bakış açılarını gözden geçirip bu yönde bir anlayışın, bir konsensüsün sağlanması kamu yönetimi-bürokrasi ilişkisinde yansızlığın temel koşuludur. Şimdilik burada kesmek istiyorum, teşekkür ederim.

Haydar İLKER (Oturum Başkanı): Sayın EMRE'ye teşekkür ediyoruz. Sayın EMRE politikacının seçilmiş olmaktan gelen gücünün olduğunu, bürokratin ise uzman bilgi ve deneyim gücüne sahip olduğunu, bu ikisi arasında, sürekli olarak bir üstünlük kurma savaşının olduğunu ve bunun bütün toplumlarda görüldüğünü söyledi. Daha sonra bürokrasi-siyaset ilişkisi açısından iki uç örnek olarak ABD ve İngiltere'deki uygulamaları, son olarak da ülkemizdeki uygulamaları anlattı. Ülkemizde bürokrasinin yansızlığı için yasalar olduğunu, bunun da ötesinde yargı denetimi olduğunu belirtti. Ancak, uygulamada siyasetçinin bürokrata egemen olmasını engelleyemediğini söyleyerek konuşmasını tamamladı. Şimdi gerek katkı gerekse soru sorma anlamında salonda bulunan arkadaşlarıma söz vermek istiyorum.

Ayfer EĞİLMEZ: Kamu yönetiminde, siyasal hakların, siyasi partilere üye olma durumu ile ilgili olarak söylediğiniz konuda kamu yönetiminde yeniden yapılanmasının ötesinde siyasi partilerin yapısal sorunları olduğuna değindiniz. Biz bunun çözülmesini mi bekleyeceğiz? Siyasi partilerin yapısındaki değişiklikler gerçekleştirildikten sonra mı bürokraside rasyonaliteye gideceğiz? Sayın ŞAYLAN'ın konuyu biraz daha açmasını rica ediyorum.

Doç. Dr. Gencay ŞAYLAN: Benden önceki arkadaşım da söyledi, Türkiye'de bakan değişikliğiyle beraber müthiş bir bürokrat değişikliği de oluyor. Bunun farklı partiden de olmasına gerek yok. Ben kendim yaşadığım deneyi biliyorum. Mesela Bayındırlık Bakanlığı Koalisyonda aynı partinin elinde kalmasına rağmen bakan değişikliğinde müsteşar dahil bütün üst görevlerde değişiklik oluyor. Peki bürokratin siyasi tasarrufu hakkında neyi kastediyoruz? İşte çok açık. İşte böyle bir sorun varsa siyasi partiye üye olup olmamasını kastediyoruz. Siyasi partiye üye olacak ondan sonrada biraz ayrıntı, düz üye mi olacak, siyasi parti içinde bilmem ne postuna gelsin mi gelmesin mi? Ama eğer bürokrasimizde, yani bürokrasi-siyaset ilişkisini böyle bir rant kullanmaya yönelmişse yani aynı parti niye üst bürokratını değiştiriyor, aynı partiden gelen bakan neden üst düzey bürokratlarını değiştirme gereğini hissediyor? Çünkü parti içinde onun müşteri takımı var, müşteri tabanı var. Çünkü parti yapısı clientalist dediğimiz bir yapı doğrudan doğruya çıkar maksimizasyonuna yönelmiş bir yapı ve bu çerçeve içerisinde nasıl denge kurulabilir. İşte bu bürokratları değiştirerek. Siz burada bürokrata siyasi partiye üye olma hakkını verseniz ne olur vermeseniz ne olur? Bilmem siyasi partinin yönetici olsa ne olur olması ne olur, zaten olmuş durumda. Yani fiili olarak kullanılıyor, buradaki sıkıntı bürokrasinin iç düzenlenmesinden kaynaklanmıyor. Bunu da bürokrasiye bakarak düzeltmek mümkün değil. Türkiye'deki siyasi yapının değişmesi lazım, siyaset yapma biçiminin değişmesi lazım. Bana sorarsanız

bütün sıkıntı oradan geliyor. Peki bu değişir mi, onu da söyledim bence kolay değil. Yani burada bayağı kötümser olduğumun altını bir defa daha çizmek istiyorum. Çünkü yani siyaset yapma biçimi de böyle her şeyden bağımsız falan değil ki, bu bütün o karmaşık büyük toplumsal yapının sonucunda ortaya çıkmış. Yani birikim biçimi, birikim biçimine özgü kültür, kurumlaşma, meşhur kamuoyu oluşturma mekanizmaları, ideolojik aygıtlar, ideolojik aygıtların içine medya giriyor, bunların hepsinin böyle oluşturduğu çok katı, çok güçlü, oligarşik bir yapı var. Şimdi örneğin ben sizi desem ki dünyanın en iyi gazetecileri Türkiye'de çalışıyor, ne dersiniz? Nereden biliyorsunuz? Şuradan biliyorum. Türkiye'de öyle gazeteciler var ki Washington Post ya da CBS dese ki yahu sen ne akıllı adamsın kardeşim gel şu yorumları bizim televizyonda yap dese, alamaz yani onun aldığı parayı veremez. Yani Türkiye'de öyle gazeteciler var ki, öyle para alıyorlar ki dünyanın en büyük gazetelerinde, dünyanın en büyük televizyon kuruluşlarında çalışan en ünlü gazeteciler gazetecilik yapmanın karşılığında o parayı alamıyorlar. Peki bu neyi gösteriyor? Çok karmaşık bir yapının varlığını ama bu yapı bir güç iktidar yapısını ve bunun her şeyle birbiriyle ilişkisini. Peki bu nasıl değişir, vallahi Türk halkı Aziz NESİN'in dediği kategoriden çıkar da Aziz NESİN'i yanılıacak gelişmeler gösterirse değişir.

İhsan KARABABA: Türkiye bürokratların bir özelliği vardır. Bürokrasinin bir özelliği vardır. Kendi elleriyle programları uygulamaya çaba gösteriyorlardı. Bir konferansta Arif ONAT o dönemde enerji bakanlığından yeni ayrılmıştı. Bürokrasiden yakınırken şunu söyledi. Bu insanları durdurmak gerekiyor. Verilen program konusunda gelir dayatır, siyasetçinin elini kolunu bağlar. Eğer masada bunu yapamazsa gider daha başka yetkiliye anlatır, önler derdi. Kamu görevlisi yahut bürokrat bakanın emrinde bir kişidir. Bu otoritenin sağlanması gerekirdi diye konuşuyordu. 12 Mart, 12 Eylül'le bunlar sağlandı. Şimdi sizler siyasetçinin değişmesi gerektiğini bahsettiniz. Çünkü siyasetçi de kendi partisi içerisinde dahi bazı şeylere ayrılıyor. Ona göre görüş ve istekler değişik oluyor. Şimdi siyasetçinin görmediği bir olay var. Bürokrat değiştii, çok değiştii. Her bürokratin cebinde en az beş tane parti kartı var. Ve onlar bu kartı kime, ne zaman, nasıl kullanacağını biliyorlar. Ve siyasetçi zannediyor ki kendi adamını getirdi. Hayır. Kendi kartını taşıyan birini getiriyor. Bugün görüyorsunuz çok önemli siyasetçilerin getirdiği, çok kahraman insanların hangi saflardan mücadele verdiğini görüyoruz. Şimdi inceleme kıyaslama yaptığımız zaman bir de dejenerasyonu ortaya koymak gerekiyor. Bürokrasi nasıl bozuluyor? Ve ikisi birbirini etkileyerek bu bozulmayı hangi düzeye getirmek istiyor? Sadece Türk halkının siyasetçi hakkındaki yetkinliğini kullanıp onu biraraya getirmesinin yanında bir de toplumsal yaşamı bozmanın ikinci unsuru olan bugün çok farklı bürokratların da ipliğinin pazara çıkması gerekiyor. O zaman neşterin tek boyutlu değil bir kaç yönden vurulması gerekiyor. Zaten böyle bir araştırma yok, bugün bürokrasinin içine düştüğü veyahut bürokratların kendi başlarını korumak için ne tür yöntemler kullandığını, bunları nasıl gerçekleştirdiğini araştırmış değiliz biz. Çok ilginç şeyler çıkacak araştırılmış olsa. Öyle bir bozulma yaşıyoruz ki siyasetçi kendini seçilmiş olarak her şeye hakim olarak görmesine rağmen öyle bir saflığın ve bilgisizliğin içerisinde ki nasıl kullanıldığının farkına varmıyor. Diyeceklerim bu kadar teşekkür ederim.

İhsan YENER: Türkiye'de politikanın bürokrasiye etkisi Türkiye'yi mahveder

duruma gelmiştir. Maziden bu yana devamlı etki, bu etki ne oluyor sonunda, batıya eleman yolluyorsunuz kendi bünyenizde eleman yetiştiriyorsunuz, bilim teknik Türkiye'ye gelsin, kalkınma olsun diye, bu yetişen kişi bürokrasiye giriyor. Bürokraside etkili ve verimli olması lazım. Bürokrasi özellikle politik çevrelerin etkisindeki bölüm o kişiyi pasifize ediyor. İşte o kızak falan dediğimiz yerlere bir masaya oturtuluyor ve batının veya dünyanın teknik gelişmeleri de ülkeye bu suretle giremez hale geliyor. Çünkü bu işleri bilen arkadaş genellikle boş oturtuluyor ve bir hizmet vermeden maaş alıyor. Bunun öyle ilkeleri var ki, bugün köylere kasabalara çıkan, yüksek seviyede bir tek teknik eleman göremezsiniz. Şehirlere gelin, çeşitli bina oluşumları var. Binaların başında bir tek mühendis bulamazsınız. Şimdi binalarla bürokrasinin ilişkisi ne dersiniz o alanda dahi bu çapraşık durum etki gösteriyor. Öyle bir sistem koymuşuz ki inşa edilen binalara gidin teknik bir eleman arayın yok, her alanda bu etki görülüyor. Sonra eleman düşünün bürokrasisinin A biriminde yıllarını veriyor, belli tecrübeler ediniyor belli bir noktada yetkili bir duruma gelmesi lazım. Bunu bekliyor. Her yönüyle çok değerli bir kişi, bakıyorsunuz yukardan bir kişi geliyor, bu işlere hiç önem vermemiş, onun başına amir durumuna geliyor. Eğer bu kişi kızağa bile alınmasa en verimsiz şekilde çalışmak durumunda kalıyor. Onun dışında bürokratik etkiler sadece kişiler üzerinde değil, diğer konularda da var. Mesela bir lojman konusu. Buna benzer çeşitli konular, her konuda mesela A mesleğine hizmet ediyorsunuz yıllarca, çocuklarımız var, bir lojmana girmeniz lazım, bakıyorsunuz politikadan bir şahıs sizinle ilgili lojmana gelmiş oturmuş, siz açıktasınız. Yani her konuda bürokrat eziliyor. Bütün bunların sonucu kalkınmamız, gelişmemiz çok geriliyor. Bence bu konu o kadar önemli ki yani buradaki şu kısa sürede bunu geçiştirmek çok yanlış. Arzu ederdim ki çok kişiler buralarda olmuş olsun. Çünkü Türkiye'nin bugünkü çapraşık durumunun ana sebebi buradadır. Yıllardan beri liyakatli kişiler A, B, C noktalarına, yetkili durumlara gelememişlerdir. Bunun dışında, Millet Meclisi'ne giriş de çeşitli şekillerde yetişmiş kişiler açısından zordur. Bugün politikaya atılmanız milletvekili olmanız, eğer paranız yoksa mümkün değildir. İşte bütün bu karşılıklı etkileşimler Türkiye'nin bu çapraşık durumunu ortaya çıkarmıştır. Biz geldik, gidiyoruz, gençleri görüyorum, kendi çocuklarım üniversitelerde sabahlara kadar çalışıyorlar, onlara çok güveniyorum. Onlar mutlaka bu konulara çare bulacaktır. Saygılarımla efendim.

Haydar İLKER (Oturum Başkanı): Sizin temenninize katılıyoruz. Çok teşekkürler.

Ayfer EĞİLMEZ: Ben Cahit Hoca'ya sormak istiyorum. İngiliz kamu yönetiminde yansızlığa son derece özen gösterildiği söylendi. THATCHER zamanında İngiliz Telekom Şirketi'nin özelleştirmesini düzenleyen bir kişinin daha sonra THATCHER'ın bakanı olduğunu biliyoruz. Ve bunun gibi örnekler var. İşte bu nedensellik ilişkisi içinde yansız bir bürokrasiden ne kadar söz edebiliriz? Ya da süreçten sonra yansızlığın zedelendiğini söyleyemez miyiz?

Yrd. Doç. Cahit EMRE: İngiltere'deki sistemin işleyişi şöyle bir kurala dayanıyor. Bürokrat kamu görevlisi, bakanla ilişki içinde olan kamu görevlisi hiç bir sınırlamaya, sınırlama derken bakana sunacağı önerilerden dolayı herhangi bir korkuya kapılmadan görüşlerini, çeşitli politikalar konusunda bakana sunabiliyor. Ayrıca o konuyla ilgili bütün bilgilerini bakana sunma

yükümlülüğü altında, bundan dolayı herhangi bir zarar görmüyor. Bunun karşılığında seçimi sunulan çeşitli alternatifler arasında seçimi yapma yetkisi doğrudan doğruya politikacıdır. Ondan sonra bürokratin görevi bu politikayı yaşama geçirebilmek için bütün gücünü, bütün yeteneklerini, bütün becerilerini kullanarak çalışmak çabalamaktır. Bunun karşılığında bürokratin kazancı ne? Politikacı, bu 79'dan sonraki gelişmeleri bir kenara bıraktığımızda geleneksel İngiliz sistemi içerisinde, politikacı müsteşar dahil kamu görevlisine öyle dilediği gibi dokunamıyor, onu görevinden alamıyor. Kendi içinde oluşturulmuş bir sisteme göre bürokrasi içinde kamu görevlileri ilerleyip üst düzey görevlere geliyorlar. Mekanizma bu şekilde kurulmuş. Yani 79'dan sonra THATCHER döneminde yapılan uygulamalar geleneksel İngiliz sisteminden bir sapmayı ortaya koyuyor. Bunun da Sayın ŞAYLAN'ın globalleşme, küreselleşme ya da yeni dünya düzeni dediğimiz bir takım ekonomik gelişmelerle, bir takım politikaların hızlı bir biçimde uygulanması isteğiyle yakından bağlantısı var. O yüzden ekonomik ve toplumsal temelin üzerinde çok fazla durmadım. Çünkü Sayın ŞAYLAN o çerçeveyi yerli yerine oturttu.

Dr. Cahit TUTUM: Kamu görevlilerinin siyasi hakları tartışılırken dünyada esen değişim rüzgarlarının kamu yönetimlerini ve kamu görevlilerinin statüsünü ne yönde ve nasıl etkilemekte olduğuna bakmak gerekir diye düşünüyorum. Gerçekten son yıllarda "globalleşme" ve "küreselleşme" gibi terimlerle ifade edilen değişim baskıları, başta devlet kurumu olmak üzere tüm toplumsal kurumları derinden etkilemektedir. Devlet anlayışına bağlı olarak geleneksel yönetim ve memuriyet sistemleri belli doğrultuda değişime zorlanmaktadır. Ülkemiz de bu değişimin etki alanı içindedir. Geçmişte ülkemizde siyaset-bürokrasi ilişkileri üzerinde "işlevsel", "sınıfsal" ve "ideolojik" nitelikte pek çok tartışmanın yapıldığını ve bu tartışmalara değerli meslektaşımız ŞAYLAN'ın kitabıyla katıldığı anımsıyorum. Günümüzde bu tartışmaların vurgusu değişmekle birlikte düşünsel arayışlar yine devam etmektedir. Özellikle "yönetim ve kamu görevlilerinin yansızlığı" konusu güncelliğini korumaktadır. Bir kamu yönetim bilimcinin dediği gibi bu alanda "sonsuz ikilem" sürüp gitmektedir. Günümüzde kamu yönetimini doğrudan etkileyen faktörler çeşitli biçimlerde global eğilimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların başında "devletin küçültülmesi ve etkinleştirilmesi", kimi kamu hizmetlerinin özel kesime devredilmesi ve özel kesim yönetim modellerinin ve yöntemlerinin kamu kesimine taşınması gelmektedir. Buna "işletmecilik rasyoneli" denilebilir.

Bir başka eğilim kamu yönetimi üzerindeki siyasal denetimin artırılması ve politizasyon olgusudur. Son bir nokta da kamu yönetiminin demokratikleştirilmesi, şeffaflık ve merkezîyetçilikten uzaklaşma eğilimleridir. Bu eğilimler içinde özellikle "politizasyon" olgusu çok önemli. Çünkü bu eğilim, her şeyden önce bürokrasinin klasik erdemini, yani "yansız ehliyetini", bir başka deyişle profesyonel niteliğini sorguluyor. Politik sistemin gereksinme duyduğu profesyonel desteğin, bilgi ve tekniğin bürokrasi dışından da sağlanabileceğini varsayıyor. Bu amaçla bürokrasinin etki alanının daraltılmasının, üst kademelere yapılacak atamalarda politikacıya daha geniş takdir yetkisi tanınmasını ve kariyer mevkilerinin olabildiğince siyasi mevkilere dönüştürülmesini öngörüyor. Bu akımın ileri uygulamalarının kamu yönetimin kariyer yapısı, profesyonel niteliği ve hizmet morali üzerinde bırakabileceği olumsuz etkileri kestirmek zor olmasa gerek. Şimdi bu eğilimin ülkemizdeki

yansımasına dikkatinizi çekmek istiyorum. Ülkemizde politizasyon ve onun doğal uzantısı olan partizanlık kurallara bağlanmamış bir ganimet sistemine dönüşmüştür. İktidar değişikliklerinde üst yönetim kadroları hallaç pamuğu gibi atılmaktadır. İster tek partinin iktidarı olsun ister koalisyon iktidarı olsun bu süreç kesintisiz işlemektedir. Hatta bazen aynı iktidar döneminde hükümet değişikliği ya da bakan değişmesi halinde bile bu uygulamalar devam etmektedir.

Kadrolaşma olarak anılan bu süreç aşağı katmanlara da yansımakta ve ortaya adı konmamış bir ganimet sistemi çıkmaktadır. Üst yönetimin siyasallaştırılması, üç belirgin sonuç doğurmaktadır. Birincisi şudur: "Nöbet değişikliği" adı altında görevden alınanlar, pasif kadrolara atanmakta ve hiç bir iş yaptırılmaksızın kendilerine aylık ödenmektedir. Böylece kamu yönetiminde "hizmitsiz memuriyetler" kurumu yaratılmış olmaktadır. İkincisi bu şekilde görevden alınanlar, sistem içinde kaderini siyasal iktidar değişikliklerine bağlamış bir "küsünler takımı", bir "muhalefet odağı" oluşturmaktadır. Bu da hizmeti olumsuz etkileyen bir unsurdur. Sonucu nokta ise politizasyon uygulamasının, yükselmenin tek yolunun siyasi ilişkilerden geçtiği inancını pekiştirmesi ve kişileri kariyer ve hizmetin gerektirdiği nitelikleri kazanma yerine siyasi kişileri kollama ve o tür ilişkileri geliştirme çabasına sürüklemesidir. Bu durum, bir yandan hizmetin profesyonel kalitesini düşürürken öte yandan kamu hizmetlerini seçmeyi düşünen genç yetenekler için caydırıcı bir örnek oluşturmaktadır.

Bu noktada eski bir anlaşmazlığa çözüm bulunmalıdır. Bu anlaşmazlık Menderes ve İnönü ile başlayıp Demirel ve Ecevit'le devam eden ve günümüze intikal eden tartışmadır. Tartışmanın konusu bürokrasinin üst kademelerinin politize edilmesidir. Birinci tez, politizasyonu kategorik olarak reddeden görüştür. Buna göre müsteşarlık, genel müdürlük, valilik, elçilik ve daire başkanlığı gibi kamu görevlileri Anayasaya göre asli ve sürekli görevler olup bu görevlerin ancak kariyer teşkil eden teminatlı memurlar eliyle yürütülmesi gerekir. Bu mevkileri politize etmek Türk idaresini "partileşmeye" götürür ve yönetimin tarafsızlığı ve kararlılığı ilkesine ters düşer.

Karşı tez ise üst yönetim kademelerine yapılacak atamalarda siyasi iktidarlara mutlak takdir hakkının tanınmasıdır. Bu kez kendi içinde bir bütünlük taşıyor. Demirel, öteden beri üst kademelerle ilgili atama ve görevden alma tasarruflarında hükümete tam bir serbesti tanınması ve bu işlemler üzerindeki yargı denetiminin sadece aylık ve benzeri özlük hakları ile sınırlı olması ve hiç bir kamu görevlisine işgal ettiği mevki üzerinde bir teminat tanınmaması tezini savuna gelmiştir. Ecevit ise kamu yönetiminin siyasetinin günlük karışmalarının dışında tutulması, ancak hükümetlere kendi sorumluluk alanları içinde yer alan ve siyasal kararların doğrudan uygulayıcısı durumunda olan sınırlı sayıda kamu görevlilerinin değiştirilmesinde siyasi takdir hakkının tanınmasını ve yönetimle siyaset arasındaki ilişkilerin yönetim hiyerarşisi dışında tutulacak siyasi danışmanlarla yürütülmesini savuna gelmiştir. Şimdi bu tezler yerli yerine oturtulmadan daha radikal söylemlerin dile getirildiğini görüyoruz. Örneğin tüm kamu görevlilerinin siyasi partilere girme ve siyasi etkinliklerde bulunma hakkı tanınmak suretiyle partizanlığın da önlenebileceği ileri sürülmektedir.

Mümtaz SOYSAL, daha önceki görüşleriyle uyumlu olmasa da bu konuda radikal önerilere yönelenler arasındadır. SOYSAL şöyle demektedir: "Kamu görevlilerinin partilere girmelerine karşı genellikle ileri sürülen sakınca partizanlık korkusu olduğuna göre önce bu korkuyu yıkmak gerek. Aslında

sözde partizan olmayan kamu görevlilerinin partizanlıklarıyla bu korku çoktan yıkılmıştır. Ama bir de, tam tersini denemek, korkuyu yıkmak bakımından çok daha etkili olabilir. Partili olduğu açıkça bilinen, resmi çalışma saatleri dışında bir partinin politikasını oluşturmaya katkıda bulunan insanın görev başındayken partizanlık yapması kolay mıdır?" Bu tezin zayıf tarafı şurada: Partizanlığın yaptırımını kim uygulayacak? Partizan memurun partizan amiri mi? Üst yönetimin politize etme çabalarına ilişkin vereceğim şu küçük örnek bu konuda bir fikir verebilir. Sunacağım örnek partizanlığa zorlandığı için aktif valilik görevini kendi isteğiyle bırakan bir kamu görevlisiyle ilgili. Yıl 1992. Yerel Seçimler var. Dönemin Bakanlarından ve DYP Genel Başkan Yardımcısı, Sakarya Valisi'ne şöyle diyor: "Vali Bey Haziran'da 5 yerde Belediye seçimi yapılacak. 26 Mart 1989'da yapılan Yerel Seçimlerde zamanın iktidarını devlet imkanlarını kullanıyor diye çok eleştirdik, ama bu seçim nedeniyle Köy Hizmetlerinin iş makinelerini kullanmak durumunda kalacağız. Siz iki ay görünmezseniz olmaz mı? "Vali şu yanıtı veriyor:" ..bana yeminini çiğne, devletin ve Cumhuriyetin Valisi olmayı bir tarafa bırak ta, partinin Valisi ol demek istiyorsunuz." Sonuç: Vali'nin merkeze alınması. Şimdi partizan Vali olsaydı, bu istek karşısında nasıl davranırdı? Partizan valinin partizanlığını, partizan Bakan mı önleyecekti? Bu konuyu çok iyi düşünmek gerekir. Sözlerimi bağlarken Sayın ŞAYLAN'a birkaç soru sormak ve yorumunu almak istiyorum. Acaba teorik ya da pratik olarak yönetimin ve memurun yansız olamayacağı savından yola çıkarak Türk kamu yönetiminde politizasyon eğilimi ve uygulamaları savunulabilir mi? İkinci nokta Türk kamu yönetiminde kariyer yapısı korunmak kaydıyla hükümet ve bakanlarla gelip onlarla giden Fransa'daki "Bakan Kabinesi" türünden bir siyasi danışmanlık kurumu, siyaset-yönetim dengesini sağlamak açısından yararlı olur mu? Son olarak siyaset-yönetim karşıtlığını abartılı biçimde ön plana çıkarmak yerine bu iki kategorinin aynı süreçte fakat ayrı kulvarlarda rol almış aktörler kabul etmek sorunun çözümünü kolaylaştırır mı?

Prof. Dr. Gencay ŞAYLAN: Sevgili TUTUM hocamız çok geniş çözümlere yaptı. Ben o çözümlerde değindiği noktalara büyük ölçüde katılıyorum. Yalnız son noktada ciddi bir ayrılığımız var. Hemen çözümlenmesiyle ilgili ufak bir değerlendirme yapmadan önce bu danışman meselesiyle ilgili olarak bir şey söylemek istiyorum. Söylenecek şey uygulanıyor zaten. Şimdi bir defa bürokraside öze! kurumlar var. Bürokrasinin siyasallaşması bir gerçeklik. Bu tarihsel gelişim içerisinde çıkıyor. Arkadaşımız değindi mesela askeri bürokrasi çok özel bir bürokrasi, öyle siyaset bunun içine karışmıyor. Tabi denebilir ki efendim askerler farklı, tankı topu var hadi bakalım sıkıysa karışsın. Tabi bu bir faktör. Doğru yani Aziz Bey'in dediği gibi itfayeciler vatani milleti kurtarmak için el koyamıyorlar devlete ama askerler koyuyorlar. Nasıl koyuyor, çünkü tankı var topu var. Ama sadece bu değil, bu bir faktör. Bunun yanında mesela sivil bürokraside de benzerini görüyoruz. Dışişleri böyle bir bürokrasi. Dışişleri pek partizanlaşmıyor, yani Dışişlerine öyle pek müdahale olmuyor, iyi kötü kendi geliştirdiği liyakat ölçülerinin içerisinde çalışıyor, öyle Dışişlerinde yüksek bürokratları değiştirmek pek kolay olmuyor. Ciddi ölçüde maliye bürokrasisinin belli kesimleri içinde aynı şeyleri söylemek lazım. Bu bir tarihsel birikim sonucunda bu tür adalar var. Onun dışında demin değindiğim, yapısal sürecin etkisinin altını bir defa çizmek istiyorum. Şimdi 1960'ları 70'leri hatırlayın, idari reform düşüncesi ne kadar önemli bir kavramdır. İdare reform

gelişmenin kalkınmanın temel mekanizmalarından biri sayılırdı. Bu sadece Türkiye'de değil yani hem literatürde hem kamu yönetimi literatüründe, siyaset bilimi literatüründe, kalkınma literatüründe de uygulamada da böyleydi. Yani uygulamada kalkınmayı etkili, rasyonel çalışan bürokrasiyle sağlanacağı düşünülürdü. Gelişmiş ülkelerde de bu yönde faaliyetler vardır. Çünkü o yapılanma süreci içerisinde gerçekten etkin çalışan bir bürokrasi birikim süreci açısından çok önemlidir, refah devletinin işlemesi çerçevesinde düşünüyoruz. Ve onun içinde ussal bürokrasi liyakata dayanan bürokrasi ön planda gelir. Bu durumun Türkiye ve başka yerlerde rant dağıtma işlevinin üzerinde bir etkisi yok, yani rant dağıtma işlevi hep olmuştur. Yani devlet rant oluşturur ve dağıtır. Ama 70'lerden sonra, 70'lerde yaşanan kriz ve ondan sonra ortaya çıkan yeniden yapılanma yeni dünya düzeni içerisinde bürokrasiyle ilgili olarak da köklü bir yenilenme ortaya çıkmıştır. Durup durup GRAMSCI'den söz ediyorum, bürokrasiyi böyle bir bütün olarak görmemek lazım. Toplumdaki bütün kavgalar ve çelişkiler ne diyor GRAMSCI sadece sivil toplumda değildir, yani başka bir deyişle devletin içerisinde. Yani başka bir deyişle onu marksist olduğu için marksist terminolojiyle ifade ediyor, sınıf çatışması devletin içinde de devam etmektedir. Yani devlet burjuvazinin icra komitesi midir, hayır değildir. Devlet büyük ve kapsamlı bir yapıdır ve çatışma bunun içinde devam etmektedir. Şimdi 70'lerdeki krizden sonra yeniden yapılanma içerisinde idari reform ussal bürokrasi yani en azından yeni, koşullara uygun bir ussallık kavramı geliyor. Nedir ussallık kavramı? Artık toplumun yaşamında sosyo ekonomik yaşamında önemli rol oynamak değil aksine bu rolleri tasfiye etmek. Ve bu çerçevede içerisinde biliyorsunuz bunun ilk ve çok belirgin göstergelerinden biri şu prensler politikası oluyor. Nedir prensler politikasının arkasındaki şey, yani bürokrasi içerisinde direnişe, değişime direnen kesimleri tasfiye etmek. Prensler politikası bu yeni rant dağıtım işleviyle ilgili çok belirgin bir örnek. Onun için onun üzerinde durmak istiyorum. Ama prensler politikasının dışında, prensler olayının dışında, bürokrasideki sıkı kontrol, siyasetçinin bürokrasiyi sıkı kontrolü değişmiyor yeni rantları kullanma çerçevesi içerisinde kontrol sürüyor. Onun içinde aynı partinin bir bakanı gidiyor öbür bakanı geliyor bürokratları değiştiriyor. Cahit Hoca güzel formül verdi. Formüller düşündürmek içindir. Politikacının nitelikleri, politikacının rolü. Politikacının rolü tanımladığın çerçevede Türkiye'deki siyaset yapma biçimi içerisinde nitelikleri şu olabilir, bu olabilir. Kendisini oraya getiren örgütsel yapıya maksimum çıkarı sağlamak, yani cleintalist politika, yani bir program, bir ilke söz konusu değildir, politikacı dediğimiz kişi aslında bir çıkar ağı içerisinde oluşur. Ben Cumhuriyet Gazetesi'nde çalıştığım dönemlerde ve sonrada sosyal demokrat dostlarımızla ilgili bu tartışmayı yaparken hep şunu söyledik. Uğur MUMCU bombayla parçalanmadan bir gün önce örneğin SHP'de ön seçime girseydi büyük bir ihtimalle kaybederdi. Yani Ankara'da milletvekili ön seçimi yapılsaydı, Uğur MUMCU, Uğur MUMCU olarak girseydi, kardeşim ben sizin partinize üyeyim, işte bilgimi, becerimi, birikimimi ve kişiliğimi sizin partinizde koymak istiyorum dediği zaman büyük ihtimalle kaybederdi dediğimiz zaman partili arkadaşlarımızın buna pek itiraz etmediğini görüyoruz. Çünkü partinin yapısı bu, bu sadece SHP'de değil bütün partilerde böyle. Bir çıkar organizasyonu olunca politikacının karşısındaki bürokrattan beklenen birinci rol bu çıkar organizasyonun taleplerini yerine getirmek. Bu talepleri yerine getirme ise yukarıdaki özellikte yani pay ile payda arasında bir ters orantı ortaya çıkmaktadır. Onun isteklerini yerine getirmek, gerçekten ilkeli bir

bürokrat için söz-konusu değildir. O zaman kendisine uygun bürokrati bulma durumundadır. Ve onun için de sürekli olarak değişim yapılmaktadır. Çok mantıklı bir ilkedir. Her politikacı bakan olduğu zaman tabii ki kendisine yakın insanlarla çalışır. Peki kendisine yakın insanlarla ne yapacak, kafasındakileri gerçekleştirecek. Ama kendisini oraya getiren süreç büyük bir çıkar maksimizasyonunu, bir çıkar dağıtımını öngören bir süreçse o halde kafasındakilerini gerçekleştirme projesinin birinci maddesi bu olacak. Şimdi burada tam liyakat çok görece bir şey. Yani ehil adamla daha iyi olabilir ama öncelikle bunu yapacak adama ihtiyacı vardır. Bunun ehil olması tabii tercihe şayandır. Böyle baktığımız zaman bu çerçevede içerisinde her şey mantıklı oluyor. Aynı partinin iki bakanı biri gidiyor ötesi geliyor bütün bürokrati değiştiriyor. Neden değiştiriyor? Bu sadece rüşvet alıp verme olayı değil. Ama onun kendi siyasal yaşamı var o kendi siyasal yaşamı içerisinde onu oraya getiren bir siyasal süreç var o siyasal süreç içinde müşteriler var, o müşterilere tatmin sağlanması gerek. Şimdi o mesele Cahit Hoca'nın dediği gibi danışmanlarla çözülür mü? Eğer bu birinci öncelikse yani biz bunu gerçek olarak kabul ediyorsak. Bu sıkıntı büyük ölçüde, Türkiye'deki siyaset yapma biçiminden kaynaklanıyor. Türkiye'deki siyaset yapma biçimi de bir büyük sürecin parçası. Ama siyaset yapma biçiminden kaynaklanıyor varsayımını kabul ediyorsak danışmanlarla bu işin çözülmeyeceği ortaya çıkar. Çünkü önemli olan bürokrasi ile siyaset arasında bir denge kurmak, bir ara tampon ile denge kurmak değil o çıkarıcı siyaset ilişkileri içerisinde çıkar dağıtmak demektir. Ve çıkar dağıtmak ne kadar tampon koyarsanız koyun icracı kişiye müdahale etmeyi gerektirir. Yani kardeşim hadi bakalım bu iş böyle olacak noktasına getirir. Bunu bakanlar büyük ölçüde danışmanları yoluyla yapmaktadırlar. Yani bakanın çevresinde bakanla beraber danışmanlar vardır, bu danışmanların bir kısmı eski bürokratların kızak yeri olarak kullanılır, bir de bakanın gerçek danışmanları vardır. Bu iş büyük ölçüde danışmanlar eliyle yapılmaktadır. Tabii bakanla beraber olmanın büyük gücü burada sergilemektedirler. Bende bakan danışmanlığı yaptığım için bu işi gayet iyi biliyorum. Yani meseleyi biliyorum, süreci biliyorum, onun bu araya tampon koyarak meseleyi çözmenin çok gerçekçi olmadığını yani bunun ancak marjinal bir çözüm olduğunu düşünüyorum. Bilmiyorum Cahit Hocayı tatmin ettim mi?

Haydar İLKER (Oturum Başkanı) : Teşekkür ediyoruz. Zamanımız ilerledi. Öğleden sonra bir açık oturumumuz var. Yalnız Sayın EMRE'ye Sayın TUTUM'un İngiltere'deki şu andaki duruma yönelik bir sorusu vardı.

Yrd. Doç. Dr. Cahit EMRE: Çok kısa olarak bilebildiğim son durumu bir cümleyle belirteyim. Bu THATCHER'ın müdahalesinden sonra ve daha önce de göreve gelen bakanların siyasi danışman çalıştırma mekanizması her bakanın ancak iki siyasi danışman istihdam edebileceği biçimde bir sınırlamayla sonuçlanmış. Ancak bu da yine geleneksel bürokrasi içinde büyük rahatsızlık yaratmış, "bu adamlar politik faaliyette bulunuyor ama kamunun parasını alıyorlar, yani tıpkı bir kamu görevlisi gibi devletin parası ödeniyor" biçiminde birtakım eleştirilerde ortaya çıkmıştır. Teşekkür ederim.

Haydar İLKER (Oturum Başkanı) : Oturumun başında da bunu belirtmiştik. Farklı örgütlerin bu sempozyumu bir başlangıç olarak ele alıp konuya yönelik sempozyum, açık oturum, panel gibi etkinlikleri gerçekleştireceklerini hem

ümit ediyor hem de diliyoruz.

4. AÇIK OTURUM KAMU GÖREVLİLERİNİN SİYASAL HAKLARI

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı): Sayın izleyiciler Kamu Görevlilerinin Siyasal Hakları Oturumu'nu açıyorum. Şimdi katılımcı arkadaşları sırayla tanıtıyorum, DYP Samsun Milletvekili Sayın Ali ESER, Makina ve Gemi İnşaat Yüksek Mühendisi, üyemiz, arkadaşımız. CHP Ankara Milletvekili Mehmet KERİMOĞLU, ANAP adına Avni ÇARSANCAKLI, RP K. Maraş Milletvekili Ahmet DÖKÜLMEZ, BSP adına Metin ÇULHAOĞLU, İşçi Partisi adına Hüseyin KARANLIK, TMMOB adına Hasan AYCIK, Türk Tabipler Birliği adına Selim ÖLÇER hasta olduğunu beyan etti. Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu adına Yıldırım KAYA, daha önce basılı belgede katılacağını açıkladığımız parti ve kuruluşlardan sadece DSP temsilcisi yok. Değerli izleyiciler ben konuşmayacağım, çok kısa bir şey söylemek istiyorum sadece. TMMOB'nin kamu kesiminde çalışan 100 bine yakın üyesi var. Yani kendi asli görevlerinden birini yerine getirmeye çalışıyor. Ve yine Birliğimiz dünyadaki genel gelişmeler ışığında, Türkiye'deki gerçekler ışığında artık kamu çalışanlarının ekonomik - demokratik haklarının ötesinde bazı hakları konusunu gündemde diri tutmaya gereksinim duymuştur. Bunlar siyasal haklardır. Tabi bu noktada şunu söylemek istiyorum; biz giderek kamu çalışanlarının ya da genel olarak tüm çalışanların sorunlarıyla ilgili konuları gündeme getirmeye çalışırken, açıkça onlar için, onların yanında programlar yaparken, özellikle Türkiye'mizde, dünyadaki benzer ülkelerde kamu kesiminin erozyona uğradığı bir süreç yaşandığını biliyoruz. Hem üretimin devlet katında sınırlandırılması nedeniyle böyle, hem de özelleştirme programı bu erozyonu hızlandırıyor. Son yıllarda kamuda üretimden kopma, üretimsizlik, gizli işsizlik gibi boyutlarıyla kamu kesimi giderek gerileyen bir süreç yaşıyor. Bir de böyle gerçeklik var. Yani üzerinde konuşacağımız konu enine boyuna zor bir konu. Ben burada noktayı koyuyorum. Şimdi ben doğal olarak programda yazılı olan sıralamayı izlemeyi düşünüyordum. Fakat bir arkadaşımızın başka bir toplantıya gitmesi gerektiği için izin verirseniz önce ona söz vereceğim. O da Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu adına konuşacak olan Yıldırım arkadaşımızdır.

Yıldırım KAYA (KSKK) : Teşekkürler Sayın Başkan. Kamu Çalışanları Konfederasyonlaşma Kurulu adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Kamu çalışanlarının siyasete katılma ve siyaset yapma hakkının tartışmaya açılması, özellikle siyasi parti temsilcilerinin de bu tartışma içinde olması bizler açısından oldukça olumlu bir tavidir. Kamu çalışanlarının yaşadığı sorunlar gerçekten Türkiye gündemine girmiş ve dünyada da kamu çalışanlarının yaşadığı sorunlar bizim ülkemizde de doğru tartışılır bir noktaya gelmiştir. İşte bu tartışmaların ve sorunların kargaşası içinde kamu çalışanları sürekli olarak sorunlarını tartışıp çözüm yolları aradığı toplantılar yapmak zorunda. Onun içinde Türkiye genelindeki 29 sendikanın tüm yönetim kurulu üyeleriyle iki günlük bir tartışmanın, bundan sonraki süreçte kamu çalışanlarının üzerine düşen görevlerin neler olduğunu ve bu yaşanan kargaşadan nasıl çıkacağımızı, siyaset hakkımızı nasıl kullanacağımızı tüm ayrıntılarıyla tartışacağımız bir toplantının da başkanlığını yürütmekteyim. Ancak bu toplantı da bizim için oldukça önemliydi. Burada mutlaka sesimizi

duyurmak diye bir talebimiz de vardı. Bunun için öncelik istedim. Hepinizden bu konuda özür diliyorum.

Yaşadığımız ülke 1980'den bu yana gerçekten bir karmaşa ile dolu. Sorunlarla dolu bir ülkede yaşıyoruz. Yaşadığımız ülkeyi tespit edemezsek, yaşadığımız dünyadaki sorunları eğer tespit edemezsek kamu çalışanlarının siyaset yapma hakkını tek başına soyut bir kavram olarak tartışmanın da çok anlamlı olduğunu düşünmüyorum. Ülkemizde ekonomik, sosyal, siyasal ve hatta kültürel sorunların bir karmaşa haline dönüştüğü dönemler içerisinde geçiyoruz. Varolan hukuk sisteminin ve resmi politikaların artık toplum tarafından kabul görmediği ve her kesim tarafından tartışmaya açıldığı ve rejimin kendisini yenilemesi zorunluluğunun ortaya çıktığı, emperyalist ülkeler tarafından yeni dünya düzeni diye adlandırdıkları bir sistemin bizim ülkemizde de tartışmaya açıldığı ve bu tartışma ışığında da kendilerince tespit ettikleri sistemin çürümüşlüğü, sistemin bozukluğunu, sistemin sorunlara çözüm getiremeyeceğini, yeniden yapılanma süreci adı altında tartışmaya açmışlardır. Bu tartışmanın emek ağırlıklı bir tartışma olmadığı kesindir. Bu tartışma emperyalist ülkeler tarafından, başta ABD olmak üzere yeni dünya düzeni tespitinden hareketle, yeniden yapılanma sürecini bizim ülkemizde gündeme sokmayı hedefleyen bir tartışmadır. Ama maalesef her konuda olduğu gibi bu tartışmada da emekçilerin söz söyleme hakkı her zaman olduğu gibi ortadan kaldırılmıştır. Bu tartışmaya emekçiler katılamamaktadır. Şimdi düzenin yaşadığı sıkıntı, rejimin yaşadığı sıkıntı ortada, yeniden yapılanma gerekliliği ortada, biz de bunu söylüyoruz. Elbette bu düzensizlik, yeniden yapılanma sürecinde bir şekil almalıdır. Ama yeniden yapılanma sürecinde baskı, şiddet yoluyla uygulanan yöntemler, yani devletin katı kurum ve kuruluşlarıyla işleyişi eğer yeni yapılanma sürecinde de ortaya çıkacaksa, o zaman yapı hiç de eskisinden farklı olmayacak. Yaşanan çözümsüzlük yeniden yapılanma diye adlandırılan bir şekil olsa da bu çözümsüzlük devam edecek. Bu çözümsüzlüğün, bu sorunların çözümünün altında yatan gerçeklik ülkede gelişen ırkçılık, islami çıkış, yani şeriat düzeni talepleri, kültürel, ekonomik taleplerin çıkışı, toplumu parça parça gruplar haline ayırma yöntemiyle çözülmeye çalışılmasıdır. Toplumda Alevi-Sünni çatışması gibi bir olay ortaya atılmak isteniyor. Kesinlikle bizim ülkemizde yaşayan halklar böylesi bir tartışmayı kabul etmemelerine rağmen, böylesi bir tartışma süreci içerisinde, son Gaziosmanpaşa örneğinde İstanbul'da yaşanan olaylarda da gördüğümüz şiddete varan bir ayrışmayı yaşatmaya çalışıyorlar. İrkçi politikalar ülkemizde yaygınlaştırılmaya çalışılıyor. Ülkede barış, demokrasi talebinin yükseltilmesi gerektiği bir ortamda barış ve demokrasiden söz etmek suç unsuru haline getiriliyor. İşte böylesi bir ortamda kamu çalışanları sendikal hak ve özgürlükler mücadelesini yürütüyorlar.

Kamu çalışanlarının sendikal hak ve özgürlükler mücadelesine başladığı yılları hepimiz hatırlarsınız sanırım. 89 yılında işçi eylemlerinin başladığı, bahar eylemlerinin başladığı bir süreçte özellikle kamu çalışanlarının içerisinde eğitim emekçilerinin başlattığı bir sendikalaşma mücadelesi vardı. Bu sendikalaşma mücadelesini başlattığımız dönemlerde hükümet edenler, ülkeyi yönetenler kamu çalışanlarının böylesi bir hakkı olmadığını, Anayasa'da böylesi bir hakkın tanınmadığı, yasal olmayan bir boyutta bu tartışmaların yürütüldüğünü, devlet memurunun devletin yasalarına rağmen böylesi bir çalışmaları yürütemeyeceği gibi yapay, Anayasa'dan, yasalardan habersiz, ülkede yaşananlardan habersiz bir dayatmayla karşı karşıya kaldı kamu çalışanları. Ama kamu çalışanları öylesi bir noktaya geldi ki ekonomik

sıkıntılar kamu çalışanlarını yaşanmaz duruma itti. Siyasal baskılar kamu çalışanlarını yaşanmaz duruma itti. Kamu çalışanlarının kendilerine sahip çıkmasından ve mücadeleye atılmalarından başka çareleri de kalmamıştır. Bunun için 1990 yılı kamu çalışanları açısından bir dönüm yılı oldu. 1990 yılında ilk önce eğitim emekçileri kendi sendikalarını kurarak fiilen mücadeleye başladılar. Bunu takiben diğer kamu çalışanları kendi sendikalarını kurarak mücadelesini yükseltmeye başladı. Ve geldiğimiz noktada yani 5 yıllık mücadeleden sonra geldiğimiz noktada hiç kimse ama hiç kimse kamu çalışanlarının sendika hakkı var mıdır yok mudur, olmalı mıdır olmamalı mıdır tartışmasını yapamaz hale geldi. Bunu yapamaz hale gelmesinin nedeni çok açık ve nettir. Kamu çalışanlarının talepleri çok haklıydı çok meşruydü. Bu kamu çalışanları açısından olmaz koşuldu. İşte 13 Ocak'ları yaratan, 15 Temmuzları yaratan, 3 Temmuzları yaratan ve en son Türkiye'nin ve dünyanın dikkatini çeken 20 Aralıkla üretimden gelen güçlerini kullanarak haklı meşru taleplerini milyona varan kamu çalışanıyla birlikte bütünleştirmesiyle, dünyanın ve ülkemizin gündemine son bir kez daha girdi. Ancak bu girişe rağmen kamu çalışanlarının 700 bin insanıyla birlikte iş bıraktığı bir gün yönetenler tarafından yasadışı bir eylem olarak nitelendirildi. Kamu çalışanları 700 bin kişiyle iş bırakmıştır ama perde arkasında görmek istemediğimiz bir yan daha vardı. Küçük esnafı, köylüsü, işçisi hatta cumhuriyet savcılarını dahil yani yargının başından DGM'nin savcısı dahil çıkıp açıklama yapma gereği hissetti. Bu yapılan iş doğrudur, yasal, bunun karşısında hiç bir ceza yaptırımını uygulanamaz demesine rağmen hükümet bu konuda acımasızca kamu çalışanlarının üstüne yürüdü ve halen 20 Aralık'tan sonra da haklı ve meşru zemine rağmen cezalarla, sürgünlerle, soruşturmalarla karşı karşıyayız. Şimdi kamu çalışanları sendikal hak ve özgürlükler mücadelesini yürütürken ikinci bir boyut olan siyaset yapma hakkını bu alanda dillendirmeye başladı. Eğer biz siyaset yapma hakkını savunmazsak, kamu çalışanları olarak siyaset sahnesine de çıkmaz isek bugün bizim sorunlarımız nasıl haklı görünmesine rağmen çözülemiyorsa siyaset sahnesine çıkmadığımız sürece de bu haklılığımıza rağmen sorunlarımızın çözüleceğine inanmıyoruz. O zaman diyoruz biz kamu çalışanları olarak biz nasıl sendikalar yok dediği dönemde haklılığımız ve meşruluğumuzdan hareketle sendikalarımızı kurup haklı ve meşru bir zemine oturmuşsak siyaset yapma hakkı yok söylemi de bizim için geçerli bir söylem değildir. Bizim siyaset yapma hakkımız vardır. Zaten yaşamın kendisi siyaset yapmadır. Eğer biz bu ülkede yaşıyorsak, ücretlerimizi atamıyorsak, insanca yaşayabileceğimiz bir ücret politikası uygulanmıyorsa, bir toplu sözleşme, özgür bir toplu sözleşme gerçekleştirilemiyorsa, tüm siyasi partiler biraz sonra belki temsilci arkadaşlarımız da bunu belirtecekler, konuşacaklar kamu çalışanlarına mutlaka ve mutlaka grevli toplu sözleşmeli sendika hakkı verilmelidir diyor. Meclis'te bunun tartışmalarını dinliyoruz, miting alanlarında bunların tartışmalarını dinliyoruz, seçim meydanlarında bu vaatleri çok dinledik. Ama her ne hikmetse TBMM'de tüm siyasi partiler kamu çalışanlarının siyaset hakkını ya da sendika hakkını savunmalarına rağmen o Meclis'ten bir yasa da çıkmıyor. Elbette o Meclis'ten o yasa çıkmaz, çünkü emek lehine, emekçilerin lehine ağırlıklı oluşan bir Meclisten bahsedemiyoruz bugün. Bizim sorunlarımızdan bahsetmelerine rağmen, haklı olduğumuzu söylemelerine rağmen, yasal düzenlemeleri yapacağız demelerine rağmen grubu bulunan tüm siyasi partiler bu yasal düzenlemeler yapılmalıdır diyor. Ama buna rağmen bu yasa çıkmıyor. Demek ki bunun altında yatan bir

gerçeklilik var o da şu; biz nasıl oy vererek seçmişsek oy alarak da seçilme hakkını elde etmemiz gerekir. Yani oy alarak seçilme hakkımız engelleniyor mu? İstifa ederseniz herhangi bir siyasi partiden hem belediye başkanlığına, hem muhtarlığı, hem de milletvekilliğine aday olabilirsiniz, bunun önünde bir engel yok. Ama devlet memuru isen böyle bir işi yapamazsınız, siyasi partiye de üye olamazsınız, ama siyasi partinin konvoylarına arabanızla katılırsınız, siyasi partinin afişlerini direklerle asarsınız, siyasi partinin toplantılarına katılırsınız, seçim öncesi size çok iş düşer, hele hele küçük memursanız yükselme arzunuz da varsa sendikalarınız da yoksa siyasilerin peşine düşmek sizin boynunuzun borcudur. Çünkü bir öğretmenseniz bir köy muhtarını milli eğitim müdürünün yanına götürürseniz tayininiz yapılır. Köy muhtarı siyasetle uğraşıyordur, ya da köydeki Mehmet Ağa, ya da küçük esnaf, köydeki bakkal işletmecisinden alışveriş yapıyorsanız, onun düşüncesindeki bir siyasi parti de iktidarda ise onun eteğinden tutarak giderseniz işinizi yaptırabilirsiniz. Bunlar için kamu çalışanları seçimler öncesinde siyasi partilerin bu tür faaliyetlerin tümüne katılıyorlardı. Hiç bir siyasi parti de bu kamu çalışanlarına şunu söylemiyordu. Siz kamu çalışanısınız, devlet memurusunuz, devlet memurunun da siyaset yapma hakkı yok. Onun için arabanızla konvoyumuza katılmayın, yemeklerimize gelmeyin, mahalle çalışmalarına katılmayın, köyde bizim lehimize propaganda yapmayın demiyor, seçim öncesi. Seçim sonrası yasalarla birlikte hayır durun diyor. Siz devlet memurusunuz bu politikaları yapamazsınız. Şimdi bu konuda kamu çalışanlarının üzerine düşen görev fiili ve meşru mücadeleyi yükselterek siyaset yapma hakkını da elde etmek zorunluluğudur. Tıpkı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi. Avrupa ülkelerinde ILO'nun 151 sayılı sözleşmenin 9. maddesi aynen şunu söylüyor. Biz onayladık bu sözleşmeyi TBMM'nde. Bu sözleşmeye göre kamu görevlileri siyaset yapma hakkına sahiptirler. Bu yasal düzenlemeyle gerçekleşecek. Ama bu yasal düzenleme ile de gerçekleştirilmiyor. Ben diyorum ki kamu çalışanları, emekçiler emekçi olmalarından dolayı yaşadıkları ülkenin biçimlenişinde söz sahibi olmak zorundadırlar. Özgür, demokratik ve bağımsız bir Türkiye yaratmak için, islami yükselişi önlemek, laiklik, Kürt sorunu, ekonomik kriz, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, çevre sorunu, kadın sorunu gibi sorunların çözümü için, toplumun emeği ile geçinenlerin siyaset dışına itildiği, sermayenin medya egemenliğiyle toplumu yönlendirdiği ve kültürel yozlaşmayla birlikte toplumun diğer sorunlarını da içine alacak tartışmaların sürdürüldüğü günümüz koşullarında, sorununu kendi sorunları olarak algılayıp taraf olmak zorundayız. Sendikal hak ve özgürlükler mücadelesinin grevli toplu sözleşmeli hak alıcı bir örgütlülük yaratması siyasal arenaya girmesiyle mümkün olacaktır. Başka bir yol yaşanan sorunlara tek başına bir çözüm olamayacaktır. Kamu çalışanlarının tüm bunlara karşı barikat oluşturacak bir siyasal organizasyona ihtiyacı vardır. Siyasete katılmanın yolu olarak emek ağırlıklı özgürlükçü, eşitlikçi ve demokratik bir kitle partisi tartışmasını kamu çalışanları önüne bir hedef olarak koymak zorundadırlar. Siyaset hakkı, siyaset yapılarak alınır. Kamu çalışanlarının, işçilerin ve emekçi halkların sorunlarını çözecek güç kendi mücadele araçlarını yaratmalarından geçiyor. Eğer bu hakkı kamu çalışanları istemezse yasal düzenlemenin yapılamayacağını söylüyoruz. Yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için fiili ve meşru zeminlerin kamu çalışanları tarafından örgütlenmesi gerekiyor. Siyaset sahnesine fiilen çıkması gerekiyor. Bu da emek ağırlıklı bir kitle partisini yaratmaktan geçiyor diyorum. Teşekkür ediyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Önce konuşmanız, aslında rastlantısal olarak çok daha iyi oldu. Yalnız ben eksik bıraktığım bir şeyi burada tamamlamak istiyorum. Partilere, parti temsilcilerine çok iş düşeceğini kavradım. Ayrıca davetimizin ciddiye alınarak sağlanan katılım dolayısıyla bütün siyasi partilerin yöneticilerine özellikle gelen temsilcilerine teşekkür ediyoruz. Şimdi ikinci bir değişiklik yapacağız. O herhalde iyi olacak. Ali Bey DYP iktidar partisidir, müsaade edin önce diğerleri konuşsun sonra ben konuşayım diyor, eğer bir itiraz yoksa bunu da böyle değiştireyim. ANAP adına Avni ÇARSANCAKLI.

Avni ÇARSANCAKLI (ANAP) : Değerli başkan, muhterem arkadaşlar, hepinizi ANAVATAN ve şahsım adına saygıyla selamlıyorum. Dün Sempozyum'un birinci bölümünü izledim, sonra bir sağlık problemim nedeniyle arkadaşlarım diğer bölümleri izlediler. Anavatan Partisi olarak biz, sizin bu toplantınızı işin başından bu saate kadar takip ettik. Bugün de arkadaşlarımızla beraber buradayız. Dün açılış konuşmasını yapan TMMOB Genel Başkanı konuşmasında ifade ettiği gibi bu önemli sempozyuma iki grup ilgi göstermedi. Birincisi kamu çalışanlarının kendisi. Dün de bu salonda 15 kişi kadar arkadaşımız vardı, bugün de. Kendi meselesine sahip çıkmayan toplumlar, gruplar, problemlerinin çözümünü başkalarından bekleyemezler. İkincisi iktidar partisi. Bu kadar çok önemli bir toplantıya bir bakanın iştirak etmemesini gerçekten sorunlarımıza verilmeyen önemin bir göstergesi olarak değerlendirmemiz gerektiği kanaatindeyim. TMMOB siyasi hakları yeni bir başlangıcı olarak gündeme getirdi. Tartışmayı başlattı. Kamu çalışanlarının sendikalaşmalarda ilgili yıllar önce başlayan tartışma, kamu çalışanlarının haklılığını bir noktaya kadar getirdi. Biraz dayatmayla birçok meselenin çözüleceği noktayı yakalamış duruma geldiler. Biz Anavatan Partisi olarak, geçmişte de bugün de yapabileceklerimizi vaat eden siyasi partiyiz. Yapamayacaklarımızı, vaat ederek kitlelerin önünde mahcup duruma düşme gibi bir hal, bizim usulümüz değildir. Kamu çalışanlarının sendikalaşmasında sicilinde biraz bozukluklar olan partiler vardır. Bugün iktidar partisinin küçük ortağının dünkü genel başkanı elindeki limonu sıkıyordu, "sizi limon gibi sıkırtmayacağım" diyordu. İktidara geldi hak istediniz cop yediniz. Yürüdünüz, köpekler sizi ısırды, yetmedi üzerinize su sıkırdı. Limon gibi sıkıldınız. Hükümet programlarında vaat edildi, yapılmadı. Hükümetin büyük ortağının o günkü başkanı şapkasından tavşan çıkarttı, otobüslere göbeğini dayadı, yere değinceye kadar eğildi, halkın yanaklarından öptü, ödünç oy verin dedi, çok özlediğim koltuğu bir an önce bana verin hasret çekiyorum dedi. Beni bir getirin, yeniden başbakan yapın, ertesi günü size grevli toplu iş sözleşmeli sendika hakkı vereceğim dedi. Hasret kaldığı koltuğa kavuştu. Sendika kurunu sürdürdü, cezalandırdı, kendini terfi ettirdi, kamu çalışanına başına da teftiş kurullarını oturttu. Biz Anavatan Partisi olarak memur sendikacılığı için geçmişte size birşey vaat etmedik, ama birçok şey yaptık. Geçen Şubat ayının on altısında kamu çalışanları panelini yaptık, toplantıya, TÜRK-İŞ Başkanı, DİSK Başkanı, HAK-İŞ Başkanı, işveren sendikaları başkanı katıldı, kamu çalışanları adına, kamu çalışanları konfederasyonu başkanı Ali İŞIKLAR ve sevgili hemşerim Vicdan BAYKARA katıldı. İlk defa bir siyasi parti kamu çalışanlarının meselelerini çalışma hayatının sosyal taraflarıyla birlikte tartıştı. Anavatan Partisi olarak biz bu meselelerde size çok net laflar edeceğiz. Gerek Abant belgemiz, gerek Denizli belgemiz, gerek 16 Şubat

tarihinde yapılan panelimiz bir kitap haline geldi. Sizlere takdim edeceğiz. Anayasa değişikliği teklifimizle birlikte, 1961 Anayasası'nda çalışanlar kavramı vardı. Ben üç dönem sendikacılık yaptım. Üç dönem derken 1960 öncesi, 5018 Sayılı Kanuna tabii sendikacılık yaptım. O günkü kanunun tabiriyle iş ve işyeri temsilciliği yaptım. 274-275 Sayılı Kanunlar döneminde sendikacılık yaptım. 2821 ve 2822 Sayılı Kanunlar döneminde sendikacılık yaptım. Yani 60 öncesi, 60 sonrası ve 80 sonrası sendikacılığı yaşayan bir dostunuz olarak çok şey anlatmam lazım, meselelerinizi özetleyeceğim. Sendikacıyım, her şeyden önce Anavatan temsilcisi olmam kadar, 30 sene emeği temsil etmiş, sermayeye karşı emeğin kutsallığını, üretkenliğini savunmuş birisi olarak size söyleyeceğim biraz daha sözüm var. Nasreddin Hoca damdan düşmüş, herkes toplanmış başına. Hocaya fetva vermeye başlamışlar. Hoca kafasını kaldırmış aranızda damdan düşeniniz var mı? Yok. O zaman siz benim halinden anlamazsınız, damdan düşen gelsin demiş. Sizden biri olarak ben de 1961'de Makine Kimya'da pirinç fabrikasında işçi olarak, bir kamu çalışanı olarak işe başladım.

Değerli arkadaşlar, Anavatan Partisi olarak Anayasa'daki sendikal hakları kısıtlayıcı hükümleri kaldıran teklifimizi Meclis'e getirdik. Komisyon çalmalarına devam ediyor biz de iştirak ediyoruz. Orada işçiler kavramı yerine, Anayasa'da yeniden çalışanlar kavramı getirdik. 1965 yılında 624 Sayılı Kanunla sendikalar kanunu getirildi. O zaman bu hak iyi kullanılmadı, 12 Mart'ta geri alındı. ILO'nun 98 ve 151 sayılı kararları iç mevzuatın yanı sıra sizin sendikalaşma haklarınızın verilmesine engel hiç bir husus yoktur. Ama iktidar sizin için bir kanun tasarısı hazırladı hilkat garibesi. İnşallah Kamu Çalışanları Platformu kamu çalışanlarıyla ilgili hazırlanmış bu sendikalar kanununu tartışmaya açar da düşüncelerimizi orada söyleriz. Tasarı bizim 1947'deki 5018'den çok daha geri, Hükümet iyi bir iş yapmış gibi kanunu takdim ediyor. Sizin siyasi haklar meselesi dediğiniz husus gerçekten çok önemlidir. Siyasi hakların birinci meselesi seçme ve seçilme hakkıdır. Siyasetin en önemli meselesidir. Seçme hakkınız, seçilme hakkınız. Dün Cem EROGUL Hoca ve Sayın Yahya ZABUNOĞLU Hoca burada söylediler. 1982 Anayasası birçok meselenin önünde engeldir. Ama Anayasaya % 92 güven oyunu veren de bu millet, önünde de kelli felli profesörler, o Anayasayı yazan da hukuk profesörleri. Ben 82 Anayasası'nın geçici 4. maddesi ile 10 yıl siyaset yasağı yedim. 1987'de referanduma gittik ancak 125 bin oy farkı ile referandumda siyasal haklarımızı elde ettim. Siyasi hakkı kullanmak, seçme ve seçilme hakkını kullanmak çok önemli bir meseledir. Ama bir bakıyoruz ki Türkiye'de ve İtalya'da sandığa gelmezseniz sizi cezalandırırım diye bir kanun var. Zorla insanları sandığa getiriyorsunuz. O zaman biz de bir eksiklik var. Ben 1994 yılı Kasım ayında, Kartal'da, ertelenen seçim dolayısıyla Sayın İlhan KESİCİ'yle seçim çalışmalarını yürütüyordum. Baktım bir önceki seçimde 90 bin kişi oy kullanmamış dökümünü yaptık, bilgisayardan çıkarttık. Dokümanlar elimde. Maltepe'nin, Kartal'ın, Tuzla'nın, Pendik'in imarlı bölgelerinde problemleri aşılmış bölgelerinde, denizi seyrederken balık yenilen bölgelerde, insanlar oy kullanmaya gitmemişler. Sultanbeyli'de % 100'e yakın oy kullanmışlar. Oy kullanma hakkımızı kullanmıyoruz. Ondan sonrada çıkıyoruz diyoruz ki kötü adamlar seçildi beğenmiyoruz. Önce seçme hakkımızı çok iyi kullanacağız. Seçme hakkımızdaki vatandaşlık görevimizi yerine getireceğiz. Ve ondan sonra da seçilenlere karşı güvenimizi devam ettireceğiz. Diyeceğiz ki biz seçtik, işte bize hizmet eden adamlar geldi. Oy kullanmıyoruz, gidiyor başkaları seçiyor, sonra başkalarının seçtiklerine karşı

da isyan ediyoruz. Önce biz vatandaşlık görevimizi yapalım. Seçilme hakkı ise iktisadi güç gerektiriyor. Türkiye'de medya imparatorluğu vardır. Bugün bir tane gazetenin, bir tane televizyonun istemediği adam siyasette sonuç alamaz. Siyaset Türkiye'de iktisadi güç gerektirir. Medya terörü ve medya baskısı Türkiye'de siyasetin üzerinde en büyük güçtür. Siyaseti kullanabilmek için devletteki engelleri aşarken, aşmaya çalışırken devlet dışındaki yeni tekkeleri de tartışmamız, görüşmemiz, müzakere etmemiz gerektiği kanaatindeyim. Şimdi siyaset yeni siyasal haklar kazanalım derken kamu çalışanlarının siyasi haklarının, şimdi tasnifini yapmamız gerekir. Bir siyasi fikir üretmek için mi siyasi hak, hükümetin uygulamaları konusunda görüş ve kanaat bildirmek için mi siyasi hak, siyasal partiler arasındaki tartışmalar fikir beyan etmek için mi siyasi hak, parlamentonun ele aldığı bir konu hakkında fikir beyan etmek, yazmak çizmek için mi siyasi hak, siyasi partilere üye olmak için mi siyasi hak. Memurun işinde, öğretmenin sınıfta, imamın camide, askerin kışlada siyasi faaliyette bulunması için mi siyasi hak. Memurların 657'nin getirmiş olduğu, dün ZABUNOĞLU'nun söylediği devlet memuruna sağlanan özlük haklarının devamı mı, güvencenin devamı mı? Bunlarının hepsinin tek tek tartışılması mı?

Değerli arkadaşlar, kamuda çalışan ve kamuya yetkisini kullanan memur, o yetkiyi kullanarak tatmin olma noktasında mı? Bazı şeyler vardır ki, SABANCI'yu 100 kilometre süratle gidiyor diye trafik polisi çevirip ceza yazamaz. O parasının gücünü kullanılıyor. Naim SÜLEYMANOĞLU şöhretinin gücünü kullanıyor. Memur arkadaşlarımız, kamu çalışanları da kamudaki yetkilerini kullanıyor. Bu çok önemlidir. Yetkileri, siyasi haklarla grevli toplu sözleşmeli sendikal haklarla birlikte tartışmak mecburiyetimizin olduğunu ifade etmek istiyorum. İSKİ olayları sırasında idi. Sayın Başbakan çıktı Ulusa Sesleniş programında halktan yardım istedi. Bir daha İSKİ vakaları olmasın dedi. Ertesi gün denetim elemanları, müfettişler bize çok yetki verin bizi bağımsız yapın diye bağırdılar. Savcılar bize çok yetki verin, bağımsız yapın, polisler bize çok yetki verin bağımsız yapın. Kimse çare üretmiyor ama kamunun yetkisini, kamunun haklarını kullanmak gibi bir düşünceyle karşı karşıya geliyorlar. Değerli arkadaşlar Can ALPER Hoca katılımçılık, sendikacılıkta Türkiye'de yok dedi. Biz tabi ki sendikacıyız. 1936'da çıkarılan 3008 sayılı iç kanunuyla başlayan işçi hareketinin katılımçılıkta nereye kadar geldiğini şimdi anlatacak vaktim yok. Anayasanın 128. maddesini tartışmamız lazım. TÜRKİŞ'e bağlı TEZKOOP-İŞ Sendikası, GENEL-İŞ Sendikası, TÜMBEL SEN, ve BEMSEN Sendikasının verdiği bir rapor var. Ankara Belediyesinden 611 tane memur işten atılmış, ama bugün burada 100 kişi yok. Değerli arkadaşlar, eğer ikinci turda yine bize söz düşerse bu turda size anlatacağım çok önemli meseleler var. Türkiye öyle garip bir ülkedir ki Yozgat'ta 38 tane maden işçisi maden ocağında öldü, insan öyle ucuz ki iki beyanat iki mesaj dosya kapandı. Cephede çok insan öldüren komutanı kahraman ilan ederler, heykellerini dikerler, romanlarını yazarlar. Çok adam öldürdün diye. Sokakta bir adamı vururlar onu katil ilan ederler. Şimdi bakın garipliğe Sorgun'da maden ocağında İşçi Sağlığı İş Güvenliği Nizamnamesi'ne uygun olarak tedbir almadığı için 38 tane işçinin ölümüne sebebiyet veren bu işveren kahraman mıdır, katil midir? Kahramansa heykelini dikmeleri, katilse hesabının sorulması gerekir. Kamu yetkisi kullananlar bu hesabı sormaları gerekirken sormazlar, hesaplarına gelmez. Bu garipliği yaratanlar var. Sorumlusu sistem değil. Vatandaş değil, ya kim? Türkiye'de bu garipliği fırsat bilenler. İkinci bölümde konuşmak üzere saygılar

sunuyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : ANAP temsilcisi Avni ÇARSANCAKLI'ya teşekkür ederek sözü RP temsilcisi Ahmet DÖKÜLMEZ'e veriyorum. Buyurun.

Ahmet DÖKÜLMEZ (RP): Sayın Başkan, sayın katılımcı arkadaşlar, değerli misafirler, sözlerime başlarken hepinizi hürmetle, saygıyla selamlarım. Kamu görevlilerinin siyasi hakları konusunu 91 seçim sonuçlarından sonra parlamentoya girdiğimiz zaman 92'nin başında Anayasada yapılması gereken değişiklikler konusu önümüze geldiğinde nasıl bir uzlaşma Anayasası yaparız, siyasi partilerle nasıl uzlaşırız diye bunu derinden düşünmeye başladığımızda karşımıza çıktı. 68. maddenin son fıkrasında vakit kısa olduğu için başından sonuna kadar okumak istemiyorum. Öğretim görevlilerinin, memurların, kamu görevlilerinin, askerlerin, bir kısım kamu görevlilerinin siyasi partilere üye olamayacakları konusunu düşünürken ciddi bir biçimde tartıştık. Bugün Türkiye'de ölçüler tamamen kaybolmuş. Doğulu toplum olmaktan vazgeçtik. Bir türlü batılı toplum olmadık, batının standartlarına ulaşamadık. Ortak ölçüleri değer yargılarını bir türlü yerleştiremedik. 70 yıllık bir Cumhuriyetin - içerisinde şimdi hayli eski sayılır, artık genç ve yeni sayılmayız- kavramlar üzerinde bile tam anlayamıyoruz. Öğretmen öğrenciye farklı siyasi eğiliminden dolayı babasının ya da daha başka yakınının siyasi eğiliminden dolayı farklı bakıyor, kırık not veriyor. Milletvekili olarak parlamentoda zaman zaman öyle şeylerle karşılaşırız ki, bizler ölçüleri kaybedip, siyasi tercihler yapıyoruz, siyasi tercihleri ön plana çıkarıyoruz. Kamu görevlileri görüyorum, ben daha yakında Maraş'tan geldim bir kısım kamu birimlerinde bizim amirimiz siyasi iktidarın il başkanıdır diyecek kadar açık yürekli konuşan insanları gördüm, bir takım haklı talepler karşısında. Şimdi böyle bir ülkede ne yapabilirsiniz, bunu düşündük. Meseleyi ciddi bir biçimde düşünmek lazım. Şöyle bir gözünüzün önüne getirin, İstanbul Üniversitesi Rektörü Refah Partisi'ne geçtim dediğinde Türkiye'deki insanın ne düşüneceğini gözünüzün önüne getirin. Farz edelim hiç olmayacak şeyler değil, bir kısım generaller de geçse, biliyorsunuz emekli generaller geçiyor. Bunlar olmayacak şeyler değil. Bugün Türkiye'nin de anketlere göre bir numaralı partisi olduğumuza göre demek ki değişen bir şey var, her katmandan.

Siyasi kararların hepsini uygulayanlar kamu görevlileri. Fakat kamu görevlileri siyasi tercihlerini Türkiye'nin bu standartlarında, bu şartlarında görev gerekleriyle ayırt edemiyorlar, mutlaka karıştırıyorlar. O halde ne olsun, memur sendikalar kurulsun, memur, sendikaları içinde siyasi tercihlerini bulsun diye düşündük. Bunun içinde yanılmıyorsam 52. maddenin ilk fıkrasında yer alan sendikaların, bir kısım serbest meslek kuruluşlarının, kamu hizmeti gören serbest meslek kuruluşlarının siyaset yapamayacağını öngören 82 Anayasasındaki hükmün kaldırılmasını önerdik. Bizim Anayasa değişiklikleriyle ilgili kitabımız da var. Meselenin altında yatan bir başka sebep de şu. Bugün eğer kamu kesiminde çalışan arkadaşlarımız, siyasi haklar, daha başka haklar için sızlanıyorsa, siyasetçileri bunun için durmadan sıkıştırıyorlarsa bunun altında yatan sebep kamu biriminde çalışan arkadaşlarımızın insanca yaşama standardına kavuşmaması. Ben avukattım, dar geliri bir avukattım. Yarın tekrar muhtemelen avukatlığa dönüşeceğim. O zamanlar bu hesabı yapıyordum. Mecliste de yaptım bu hesabı. Kısaca bu hesabı size de yapayım. Çayın fiyatı 5 bin lira, iki çocuklu karı koca bir aile sadece çay ve simitle üç öğün karnımı doyurayım dese, asgari ücret

2.700.000.- lira buna bile yetmiyor. Hesabını yaparsanız, çok vakit alacak, vaktim yetmiyor. Şimdi böyle bir tablo karşısında bana göre standart, insanca yaşama standardı en az gelir grubundaki insana göre ayarlanır. 5 yıl 10 yıl hizmet yapmış insanlara göre değil. Bu şekilde olduğumuz için, ülkemizde insanca yaşama standardına kavuşmadığı için kamu çalışanı, ister istemez bu türlü arayışlar içerisinde giriyor. Eğer ülkemizin ekonomisi çok çabuk şekilde düzeltilirse kamu kesimi çalışanları, insanca yaşama standardına kavuşturulursa bunların pek bir problem olacağını düşünmüyorum. Yine Anayasa değişiklikleri yapılırken 55. maddenin son iki fıkrasına iki ilave öngördük. Dedik ki asgari ücretten vergi alınmasın. Yine ücret artışlarında enflasyon karşısında çalışanların ezilmemesi için eşel mobil sistemi uygulansın diye bir önerimiz de var tekliflerimizin arasında. Bugün memur 6 ay sonra yapılacak bir zam için bugünden hayal kurmaya başlıyor. Bizi bu oturuma çağıran Başkana, ne bekliyorsunuz, memurun seçme ve seçilme hakkının dışında ne diyorsunuz dedim. İyice düşündüm. Sabah çocuk çay bardağını kırdığında ona bir tokat atma hakkı var insanın, televizyonda memur maaş artışlarının söylendiğinde küfür etme hakkı, eğer izinli bir yürüyüş için başvurulduysa aşınmayan o sokaklarda yürüme hakkı var, izinsizse toplanma dedi bir tanesi, hakkı var. Ama neticeyi getiren bir hak maalesef yok. Siyasi kararlarda etkili olma yok, olsa olsa ancak bir sendikalaşma suretiyle olabilir. Ama ideal manada çözüm bence Türkiye ekonomisinin rayına oturması. İnsanların insanca yaşama standardına kavuşması, her kesimden oluşan insanların. Bununla mümkün olur diye düşünüyorum. Söyleyeceğim çok şey var ama on dakika bitti bitecek diye insan tedirgin oluyor. Sorular olursa mümkün mertebe cevaplamaya çalışırım. Bizim önerilerimizi de söyledim, Türkiye'nin ne tablo getireceği belli olmaz. Görünen şekliyle yarın bir gün önümüze konacağını hesap etmek zorundayız. O açıdan kamu görevlilerinin siyasi hakları konusunda görüşlerimiz, imkan olursa ekonominin yerli yerine oturtulması, herkesin insanca yaşam standardına kavuşması, sendika hakkı, asgari ücretten vergi alınmaması, maaşların eşel mobil sistemine göre ayarlanması gibi bir takım daha alt başlıkla ifade edilebilecek çözümlerdir. Teşekkür ediyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Ahmet Bey'e teşekkür ederek sözü BSP adına Metin ÇULHAOĞLU'na veriyorum.

Metin ÇULHAOĞLU (BSP): Değerli konuklar hepiniz hoş geldiniz, Birleşik Sosyalist Parti adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Değerli arkadaşlarım Türkiye'de kamu çalışanlarının siyasi süreçlere katılımı özellikle 1960'lı yıllarla birlikte ve Türkiye Öğretmenler Sendikasıyla ön plana çıkan bir olgudur. Bundan önce biliyorsunuz tek parti döneminde valilerin, buldukları illerde Cumhuriyet Halk Fıkrası'nın aynı zamanda il başkanlığını yapmaları gibi bir kaynaşma da söz konusudur. Bunu oldukça komik ve kendine özgü bir deney sayarsak kamu çalışanlarının siyasal sürece gerçek anlamda katılımının 1960'lı yıllarla başladığını birlikte söylememiz mümkündür. 1960'lı yılların ardından 1970'li yıllarda kamu çalışanlarının siyasal süreçlere katılımı dar anlamda yalnızca eğitim emekçileriyle ilgili bir olgu olmaktan çıkmış, geniş kamu çalışanı kesimlerini kapsamaya başlamıştır. Ve bunun ardından 12 Eylül gelmiştir. Şimdi arkadaşlar, burada önemli bir noktanın altını çizmek istiyorum. 1960'lı yıllarda en başta TÖS'de ifadesini bulan kamu çalışanları etkinliği ile günümüzdeki kamu çalışanları etkinliği arasında iki anlamda

farklılık bulunmaktadır. Birincisi, kamu çalışanlarının hareketi öğretmenlerle sınırlı bir hareket olmaktan çıkmış daha geniş anlamda çalışanları kapsamaya başlamıştır. İkincisi, Türkiye'nin yaşadığı kentlileşme olgusuyla birlikte 1960'lı yıllara özgü taşralılık damgası zayıflamış, bu da günümüzde kamu çalışanları hareketine daha kentli bir mücadele niteliği kazandırmıştır. Bu önemli bir olgu. Kamu çalışanları hareketinin son dönemde sergilediği canlılığa, mücadeleciliğe yol açan etmenlerden biri ve bence birincisi olarak 12 Eylül döneminde bir takım perdelerin aradan çekilmesini gösterebiliriz. O zamana kadar kendini devletle özdeşleştiren, kendini devlet yöneticisi olarak şu ya da bu düzeyde gören kamu çalışanı 12 Eylül'le birlikte başka devlet yöneticileriyle, başka kamu görevlileriyle kendisi arasında çok ciddi farklılık olduğunu görmüş, bu anlamda bir ayrışma yaşamıştır. Söz gelimi daha önceleri kendisini devletle özdeşleştirmeye eğilimli kamu görevlisi 12 Eylül döneminde bu devletin acımasız baskılarını görmüştür; iki bundan daha önemlisi devletin sermaye birikim süreçlerini egemen sınıf adına müdahale eden bir araç olduğunu çok net bir biçimde görmüştür, Ve bunu özellikle 1983 yılında başlayan ANAP iktidarının ardından devlet ve sermayenin aşırı ve aleni bir biçimde iç içe geçmesi sağlamıştır. Yani bütün bu gelişmeler sonucunda, devletin bir sınıfın aracı olma işlevinin apaçık ortaya çıkması sonucunda, memur kesimine damga vuran egemen ideoloji ya da resmi ideoloji kendi içinde bir ayrışma yaşamış ve memurlar kendilerini devletle özdeşleştirdikleri bu geleneksel ideolojilerden sıyrılmaya başlamışlardır. Bunu edebiyat düzeyinde de örneklendirmemiz mümkün. 12 Eylül döneminden sonra ve günümüzde sözgelimi Orhan KEMAL'in Bekçi Murtaza'sında ya da Cevat Fehmi BAŞKURT'un Paydos oyununda görülen, Aziz NESİN'in Koltuk adlı öyküsünde görülen geleneksel kamu görevlisi tipi ve bu geleneksel kamu görevlisi tipinin temsil ettiği hizmet etiği, yani tutucu ve devletle özdeşleşmiş hizmet etiği artık tarihe karışmıştır. Dolayısıyla 12 Eylül'de böyle bir süreç yaşandığını ve günümüzde kamu çalışanlarının etkinliklerine ve canlılıklarına bu tür gerçeklerin damga vurduğunu söylememiz mümkün. Bütün bunlara kamu çalışanlarının eski ayrıcalıklı konumlarını, gerek ekonomik anlamda gerek prestij, toplumsal prestij anlamında eski ayrıcalıklı konumların yitirmelerini, gerek ücret anlamında gerekse sosyal statü anlamında gerçek anlamda proleterleşmelerini de ekleyebiliriz. Şimdi bütün bu gelişmeler sonucunda kamu emekçileri adını koymasalar, tanımını yapmasalar, alternatif bir toplum projesi düşünmeseler bile bir siyasal kanal arayışı içerisine girmişlerdir.

Şimdi arkadaşlarım, bu siyasal kanal nasıl bir siyasal kanal olacaktır? Zaten dananın kuyruğunun kopacağı yer de burasıdır. İşin püf noktası da buradadır. Şimdi ben bir sosyalist partinin temsilcisi olarak burada konuşuyorum. Zaman zaman bizim sosyalistler arasında da çok görülen bir yanılaşa ya da yanılgıya temas etmek istiyorum. Ücret mücadelesi ya da belli bir işyerinde ücret ve istihdam koşullarıyla ilgili mücadelenin çıplak anlamda ekonomik mücadele olduğu ve bunun içerisinde hiçbir siyasallığını bulunmadığı zaman zaman sosyalistler tarafından da ileri sürülebilir. Ama bu doğru bir görüş değildir. En dar anlamdaki ekonomik mücadelede bile, en dar anlamdaki ücret mücadelesinde bile mutlaka ve mutlaka ona içkin bir siyasallık bulunur. Ama bu siyasallık belirli dönemlerde çok örtüktür kendini açığa vurmaz, belli zamanlar örtüktük gider ekonomi ile siyaset arasındaki kopmaz ilişki kendini net bir biçimde açığa vurur. Şimdi bu dönemleri şu şekilde ayırabiliriz. Kapitalizm olağan bunalımlardan nispeten arınmış dönemlerinde dar ücret

mücadelesi ya da ekonomik mücadele siyasal boyutu daha fazla gizler ve örter. Buna karşılık topluma her anlamda derin bir bunalımın damga vurduğu dönemlerde ekonomik boyut ile siyasal boyut arasındaki ilişki ve kopmaz bağ artık örtünemez bir biçimde dışa vurmaya başlar. Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı derin ideolojik, ekonomik ve siyasal bunalım ekonomik mücadeleyle, başka bir deyişle ücret mücadelesi ile bu mücadelenin daha geniş kapsamlı daha siyasal ve toplumsal boyutları arasındaki ilişkinin net bir biçimde ortaya çıkarılabileceği bir zemin yaratmıştır. Ve böylece bugün kamu emekçilerinin, kamu çalışanlarının sergilediği canlılıkta ve mücadelelerinde, bu ilişkinin bu bağlantısının eskisine göre çok daha açık bir biçimde ortaya çıkması yatmaktadır.

Değerli konuklar şimdi burada ben bir potansiyelden söz ediyorum. Yoksa demin sözünü etmeye çalıştığım bağlantının net ve açık bir biçimde ortaya çıkmasının kendiliğinden otomatik bir biçimde kamu çalışanlarını gerçek anlamda siyasal mücadelenin tam göbeğine taşıyabileceğini ileri sürmüyorum. Bu bir potansiyeldir; bu realize edilmesi gereken bir potansiyeldir. Bu potansiyeli realize etmenin araçlarından bir tanesi de siyasal haklardır ve siyasal haklardan ziyade bu siyasal hakların nasıl yorumlanacağı ve ne doğrultuda kullanılacağıdır. Şimdi değerli konuklar, siyasal haklardan önce gerçek anlamda bir siyaset tanımı yapmak lazım. Gerçek anlamda siyaset tanımı derken burada toplumsal ve sınıfsal temeline oturmuş siyasetten söz ediyorum. Böyle bir siyaset tanımını en kısa bir şekilde toparlayacak olursak siyaset şudur: Belli bir sınıfın merkezi iktidarı hedef ve odak alan siyasal, ideolojik, kültürel vs. etkinliklerinin toplamıdır.

Bu yönüyle bakılacak olursa, siyaset sınıf mücadelesinin devlet çevresinde dönen çok yönlü bütünsel dışa vurumudur. Dolayısıyla, siyasetin tanımı olarak bunu söyleyecek olursak, siyaset olarak bunu tanım diye belleyecek olursak o zaman siyasal hakların nasıl kullanılacağı, ne tür bir toplumsal formasyon içerisinde insanlara tanındığı çok büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü siyasal haklar insanlara verilmeyebilir ya da verilebilir, verilmediği zaman belli kısıtlılıklar önsel biçimde vardır. Derler ki sen işte bir kamu çalışanı olarak şu kuruluşlara katılamazsın, üye olamazsın, şu etkinliklerde bulunamazsın derler. Bu bir önsel kısıtlımadır. Önsel kısıtlımanın Türkiye'de yavaş yavaş aşılabileceğini söylemek mümkün. Ama bu her sorunun halli anlamına gelmiyor. Çünkü belli haklar yasalarda tanınsa bile bu hakların kullanımına a posteriori yani sonal sınırlamalar getirmek mümkündür. Somut örnek vereceğim, söylediklerimin çok soyut bulunmaması için. Sözelimi İnsan Hakları Derneği'ne üye olan ve "Türkiye'de işkence vardır" diyen bir kamu çalışanının, Aydınlar Ocağı'na üye olan ve işkence iddiaları "dış güçlerin bir uydurmasıdır" diyen bir kamu görevlisinden herhalde uğradığı muameleler anlamında belirli farkları olacaktır, farklı durumlarla karşılaşacaktır.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı): Söz İP adına Hüseyin KARANLIK'ta. Buyurun efendim.

Hüseyin KARANLIK (İP) : Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, merhaba. Bu tartışmayı düzenlediği için TMMOB'ye teşekkür ediyoruz. Kamu çalışanlarının siyasal hakları konusunda, İşçi Partisi olarak, sorunun özellikle çözümü üzerinde yoğunlaşmak gerektiğini düşünüyoruz. Çözüme ilişkin olarak çok açık ve net bazı önerilerimiz olacak. Sorunun enine boyuna çok yönlü tartışılması, ancak çözümü kolaylaştırdığı ölçüde bir anlam ifade eder.

Bugünkü durumu çevreleyen ana hatları, öncelikle düzgün teşhis etmemiz gerekiyor ki çözümünü de buradan çıkartalım. Birinci olarak mevcut durum bir ikiye bölünmüş durumudur. Eğer üst düzey bürokratsanız, boğazınıza kadar politikanın içindedesiniz. Size herhangi bir yasak söz-konusu değildir. Hatta yalnızca belli partiler doğrultusunda görüş sahibi olmak ve aktif davranışlara girmek bakımından değil, partiler içindeki klikleşmelere kadar varan bir aktif politikanın içinde olabilirsiniz.

İkinci olarak mevcut iktidarın veya bugünkü düzenin doğrultusunda bir politik görüş sahibiyse, hangi kademedede memur olursanız olun, size politika serbesttir. Ama iktidara ve düzene karşıysanız, işte o zaman yasak duvarları önümüze çıkmaktadır. Hatta yalnızca yasalardaki yaptırımlar değil, Anayasa'daki, Dernekler Yasası'ndaki, Partiler Yasası'ndaki yaptırımlar değil, onların çok ötesindeki fiili yaptırımlar da önümüze çıkarılmaktadır. İşin aslına bakarsanız hiç kimse politikanın dışında değildir. Ne var ki yasaklarla dolu mevzuat, yalnızca ve yalnızca kamu görevlilerinin emekçi nitelikteki geniş kesimi, ana gövdesi için, alt kademe çalışanları için işletilmektedir. Menfaatleri iktidarla ve düzenle çatışma halinde olanlar için işletilmektedir. Yalnızca yasal yasaklar değil, düzenin resmi, gayri resmi tüm yıldırma önlemleri işletilmektedir. İkiyüzlü durum derken bunu kastediyoruz. Asıl can alıcı nokta şudur: Aslında yazılı yasalar o kadar da önemli değildir. Fiili yasalar her zaman yazılı yasaların önündedir. Yazılı yasalar, ancak fiili durumu, fiili işleyişi resmileştirmekten öte, bir şey değildir. Hayat içinde, yasallığı fiili kuvvet dengeleri belirlemektedir. Öyleyse çıkış yolu da burada bulunacaktır. Yani kamu çalışanları kitlesi eğer bir kuvvet olarak, kendi çıkarları doğrultusunda politika yapma iradesini gösterirlerse, ki bunu yapmak ve başarmak mümkündür, siyasal yasakları işlevsiz hale getirmek, başka deyişle siyasal hakları kazanmak ve kullanmak işten değildir. Nitekim benden önce kamu çalışanları adına konuşan Yıldırım KAYA arkadaş, bunun somut örneklerini verdi. Sendika ve grev hakkı konusunda, fiili bir durum yaratılmıştır, bu haklar kullanılmaya başlanmıştır.

Meşruluğunu örgütlülüğünden ve fiili gücünden alan geniş kamu çalışanları yığınları, politikanın içine de sonuna kadar girebilirler, bu onların en doğal hakkıdır. Daha doğrusu mevcut örgütlü güçlerini, politik haklarını kullanmakta da değerlendirebilirler. Bunun önüne hiçbir yasa ya da yasak geçemez. Gücünü sermayeden ve hakim sınıflardan alan bir general, bir genel müdür, müsteşar nasıl tüm yasaklara rağmen politikanın içine düzen safında girebiliyorsa, gücünü örgütlülüğünden alan kamu emekçileri de düzen karşıtı olarak politik alanda yerini alabilir. Politika yaşamın kendisidir, insan politik bir hayvandır. Politikayı siz yasaklamaya kalkınca aslında emekçileri bir sürü olarak görmek, onları insani boyutundan çıkarmaya zorlamak amacındasınız demektir. Ki bu da hiç bir zaman mümkün değildir, mümkün olamıyor da zaten. Kamu çalışanlarının görev yaptıkları bürokrasi aygıtı esasen kendisi politik bir aygıttır. Politikanın uygulama aracıdır. Ordu da aynı şekilde. Düzen politikalarının uygulama ve yaptırım aracıdır. Öyleyse bu kurumlarda emek harcayan, ona can veren emekçilere, yaptığı işin özelliğinden soyutlanmış şekilde "politika yapamazsın" demek, eşyanın doğasına aykırıdır. Tabi aslında demek istedikleri, "politika sana yasak" değil, "düzene karşı politik tavırlara girmen yasaktır." Mevcut düzenin dümen suyunda politika yapınca bunun adı politika olmuyor.

Türkiye tarihini kısaca bir gözden geçirelim. Türkiye'nin en aktif politik kadroları, özellikle Jön Türkler'den başlayarak, kamu görevlileri içinden

çıkılmıştır. İttihat ve Terakki esas olarak kamu görevlilerine dayandırmıştır örgütlenmesini. Arkasından Kuvayi Milliye'nin (Cumhuriyet Halk Partisi) aşağı yukarı tüm kadroları kamu görevlilerinden ibarettir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Kemalist devrimin hızlı dönemlerinde vali, parti il başkanları, öğretmenler parti kadrolarıydı.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı): Teşekkür ederim. Şimdi TMMOB adına Hasan AYCİK konuşacak.

Hasan AYCİK (TMMOB) : Sayın Başkan, sayın konuklar hepinizi saygıyla selamlıyorum. Öncelikle TMMOB'nin bu konuyla ilgili oluşturduğu komisyonun hazırladığı çalışmayı sunmaya çalışacağım. Çalışma, komisyonunun konuya yaklaşımını sergilemektedir. TMMOB yönetiminin, ya da TMMOB'nin başka hiç bir organının görüşleri değildir. Ayrıca çalışanların önemli bir sorununu tartıştığımız şu günde Sorgun'da katledilen 38 çalışanı da saygıyla anıyorum. Faillerinin meçhul olmamasını en kısa zamanda hesap sorulmasını diliyorum. Sayın konuklar kamu çalışanlarının sınıfsal özellikleri konusunda değişik yaklaşımlar bulunmakla birlikte bize göre emek cephesindedirler. Kamu erkini doğrudan kullanan yönetici konumunda, ideolojik, siyasal aygıtlardaki hiyerarşik yapıda bulunmamak kaydıyla; ücret karşılığında emeğini satan, ekonomik baskı altında bir emekçi olarak kamu çalışanı ister meta üretiminde, ister hizmet üretiminde bulunsun, bize göre işçi sayılmaları gerekmektedir. Cumhuriyet döneminin kamu görevlilerinin sınıfsal konumuna bakışı; sosyal sınıf olgusunun reddedilmesi varsayımına dayanmaktadır. Sosyal grup olarak nitelendirilen sınıflar arasında çatışmanın değil bir uyumun bulunduğu hareketle, değişik sosyal sınıflar bulunduğunu, bunların çıkar ve değerlerini siyasal iktidara yansıtacakları düşüncesi de kabul edilmemiştir. Toplumsal gerçeklikle ilgisi bulunmayan bu durum, çalışanların önemli bir kesimini oluşturan kamu görevlilerinin ideolojik, siyasal ve kültürel planda siyasal iktidarın yanında ve çalışan sınıfın örgütlü mücadelesinin dışında tutulmasına çalışılmıştır.

Bu konuya bir de başka açıdan, çalışan sınıfların örgütlü siyasi mücadelesi açısından bakmak gerekmektedir. Kamu görevlilerine siyasal hakların yasaklanmasının başta gelen nedeni kanımızca; Türkiye'deki yönetim yapısının korporatist, ideolojik ve siyasi yapıya olan eğilimi ve yakınlığıdır. Anti-sosyalist ve anti-marksist olan korporatizm, kapitalist üretim tarzının egemen olduğu toplum ve bir dizi kurum öngörmektedir. Siyaset ve iktisat anlayışı ise anti-liberaldir. Zaman zaman sol ya da liberal sözcükleriyle birlikte kullanılarak çoğulcu ve popülist anlamlar yüklenen korporatizmin iki alt grubu bulunmaktadır. Dayanışma biçimiyle olsun, faşist biçimiyle olsun kapitalizmin türevinden başka bir şey değildir. Yani korporatizm üçüncü bir yol değildir. Kimi toplum bilimcilere göre korporatizmin doğuşu kapitalizmin birikim ve bölüşüm bunalımlarının sonucudur. Burada birikim bunalımını geç kalmış kapitalizmde, bölüşüm bunalımı ise gelişmiş kapitalist sanayilerinde izlenebilmektedir. Geç kalmış kapitalizm bağlamında korporatizm emek, gücünün sıkı şekilde denetlenmesiyle özel sermaye birikiminin hızlanmasını sağlamaktadır. Kanımızca Cumhuriyetin kuruluşundan başlanarak izlenen ekonomik politikaları ve özellikle de zaman zaman anti-kapitalist olarak değerlendirilen devletçilik uygulamalarına bu açıdan da bakılabilmelidir. Korporatizm toplumun temel birimleri olarak meslek gruplarını ve onların örgütlerini almaktadır. Liberal toplumun bireyini ve marksizmin toplumsal sınıf

kategorisini reddeder ve sınıf mücadelesinin toplumsal sistemin sürdürülmesine zarar verdiğini iddia eder. Korporatizm sınıfların yerine meslek gruplarını koyarak kapitalist sisteme uzun vade de yeni mekanizmalar yarattığını ve marksist düşüncüyü geriletliğini düşünür. Bu düşünce biçiminde örgütlenmenin ve siyasal etkinin temeli açık biçimde tanımlanmış mesleki örgütlenmelerdir. Bu bağlamda içinde TMMOB'nin de bulunduğu meslek örgütlerinin kuruluş biçimi ve zamanı dikkat çekicidir. Sözü edilen meslek örgütleri ciddi hiçbir toplumsal istek ve mücadele olmadan yasayla kurulmuşlardır. Yapıları ve devletle ilişkileri açıkça tanımlanmış örgütlenmelerdir. Bu tür örgütlenmelere merkezi düzeyde örgütlenmiş günümüz loncaları olarak bakmak olanaklıdır. Örneğin meslek örgütlerine biçilen toplumsal rol, tıpkı loncalarda olduğu gibi mesleki davranış normları geliştirmek ve meslek ahlakı adına yaptırımlarda bulunmaktadır. Yanı sıra mesleki eğitime katkıda bulunmak, meslek hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek gibi tezlerle devletin bir organı olarak algılanmaktadırlar. Sözü edilen bu olguların çalışanları siyasi mücadeleden alıkoyduğu ve sınıfsal konumlarını bulanıklaştırdığı açıktır, olumlu tüm çabalarına karşın, TMMOB'nin de bu rolün dışına çok fazla çıkamadığı kabul edilmelidir. 1970'den günümüzde TMMOB, bu tür örgütlenme tarzının doğurduğu olumsuzluklardan arındırılmaya çalışılmaktadır. Geline günde hayli mesafenin alındığı da bilinmekle birlikte kamu yararı kavramının çok ön plana çıkarılması, meslek ahlakı ve meslek standartlarının geliştirilmesi yönündeki güçlü eğilim zaman zaman devlet organları içinde yer alabilme çabası başta olmak üzere TMMOB'ne egemen kılınmak istenen zihniyet siyasal süreçten koparılmış korporatif örgütlenme tarzıdır.

Kamu görevlilerine siyasal haklarının verilmemesinin ve bugüne kadar gündeme sokulmamasının bizce ana nedenlerinden birisi de bu tür bir korporatist örgütlenme tarzının hakim kılınması anlayışından dolayıdır. O nedenle mesleki örgütlenme biçiminin sorgulanması gerekmektedir. Bu belirlemeden sonra, kamu görevlilerine uygulanan siyasal hak ve kısıtlamalarının bir nedeni de; çalışanların bu kesimini siyasal sürecin dışında tutarak onların şahsında devlete tarafsız ve siyaset üstü görüntüsü vermek ve bu yolla bir taraftan sömürü ve zoru gizlemek, öte yandan tarafsız bir güç rolü ile sınıf çatışmalarında uzlaştırıcı ve hakem konumunda bulunmaktır. Siyasal söylem olarak bu; idareye siyaseti karıştırmamak ve halka tarafsız hizmet sunmak olarak ifade edilmektedir. Bunun ne büyük bir yanılsama olduğu yeteri kadar açıktır. Tek parti döneminde bu savlara karşın idare ve siyasetin açık iç içeliği ve daha sonra çok partili dönemdeki partizan uygulamalar, amacın halka tarafsız hizmet değil esas olarak ideolojik, siyasal ve kültürel olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda söylemek gerekirse, uzun yıllardır kamu görevlilerinin siyasal haklarında herhangi bir gelişme olmadığı halde, bürokraside partizanlığın ve kayırmacılığın önünün alınmamış olması ve sürekli şikayet konusu edilmesi, idareye siyasetin sokulmaması tezinin esas etken olmadığı başka göstergesidir. Kamu görevlilerinin siyasal hakları; seçme, seçilme, siyasal parti ve örgütlere üye olma ve bu alanda kariyer yapmaları ve en önemlisi de düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün var olmamasıdır. Kuşkusuz siyasal hakların en başında düşünce ve düşüncüyü yayma özgürlüğüyle, örgütlenme özgürlüğü gelmektedir. Kamu görevlileri bu özgürlükler açısından diğer halk kesimlerine göre ek kısıtlamalarla karşı karşıyadırlar. Bunlara kısaca değinmek gerekirse, başkasına demeç verme yasağı, devlet ve meslek sırrı kavramının kapsam olarak çok geniş tutulması

ve yasal sınırlarının belirsizliği ilk akla gelenlerdir. Kanımızca bunlar önemli kısıtlamalardır. Öte yandan kamu görevlilerinin sadakat yemini etmesi, düşünce ve vicdan özgürlüğüne yapılan baskıdan başka bir şey değildir. Üyelik açısından aşılmış olmakla birlikte, sendikal mücadelenin en önemli unsurları olan toplu pazarlık ve grev hakkının önündeki engeller, siyasi haklar ve örgütlenme özgürlüğü üzerindeki önemli kısıtlamalardır. Ayrıca, dernek kurma ve üye olmaya yönelik kısıtlamalar ile siyasi partilere üyelik ve siyasi faaliyetlerin yasak olduğu da bu bağlamda hatırlanmalıdır. Temel bir yurttaşlık hakkı olarak kabul edilen seçilme hakkı üzerinde de kısıtlamalar bulunmaktadır.

Düşünce ve düşünceyi yayma özgürlüğü'nün önündeki engeller; kamu görevlilerini düşünce özgürlüğü'nün bir yansıması olan sanat alanından da yoksun bırakmıştır. Kamu görevlilerinin özgürlük alanı olan boş zamanını değerlendirme hakkı da bu yolla ellerinden alınmış, onların sanat, kültür ve spor alanındaki etkinliğini ve özgürleşmesini çok büyük ölçüde sınırlamıştır. Kamu görevlilerinin siyasal haklardan yoksun bırakılmasının bir yansıması olarak, kamu yönetiminin ve kendileriyle ilgili kararlar sürecinin de dışında bırakılmışlardır. Bu bağlamda kamu görevlilerinin disiplin, kariyer, mesleki yeterlilik, hizmet içi eğitim ve benzeri konularda yönetim sürecine katılma yolları bulunmalıdır. Kamu görevlilerini ilgilendiren yasal değişiklik önerileri ile kamu yönetimi reform uygulamalarında söz sahibi olmalıdırlar. Sayılan yönetsel katılma süreçleri oluşturulurken temel ilke, kamu görevlilerinin katılma süreçlerine sendika ve meslek örgütleri kanalıyla dahil edilmeleridir. Sendikal ve diğer örgütler yoluyla çalışanların yönetim sürecine katılması kanımızca, yönetimin yansız ve objektif davranması yönünde zorlamada bulunacaktır. Yanı sıra hızlı, etkin ve ekonomik bir yönetimin oluşmasına da katkıda bulunacaktır.

Son olarak söylemek gerekirse; kamu görevlilerine en başta düşünce özgürlüğü olmak üzere siyasal haklarının verilmesi, eleştirel ve sorgulayan bir siyasal kültüre sahip olmalarını sağlayacaktır. Bunun bürokrasinin üst yöneticilerine ve siyasi iktidara yansıması ise; kamu görevlilerini kapıkulu olarak gören zihniyetin terk edilmesi ve daha demokratik insan haklarına saygılı bir yönetim yapısının oluşmasına katkıda bulunmak olacaktır. Eklemeye gerek yok ki demokratik bir yönetim yapısı daha etkin daha hızlı ve daha rasyonel çalışacaktır. Teşekkür ediyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Teşekkürler efendim. Şimdi tartışmanın ikinci safhasına geçiyoruz. Konuşacak olan arkadaşlarımız iktidar partisi temsilcileri. Bu noktada izin verirseniz bir iki şey söylemek istiyorum. Dört yıla yakın bir süredir iktidarda olan hükümet, Türkiye'nin 1980 sonraki tarihinde bir vaatler hükümeti olarak anılacak. ANAP temsilcisi arkadaşımızın da değindiği konuyu ben biraz açmak istiyorum. İlk kez 1980'den sonra temel hak ve özgürlüklere, insan haklarına, demokratik, çağdaş değerlere yönelik bir askeri müdahalenin çerçevesi olan Anayasa ve 1980'den bugüne giderek kök salan, gelişen, kurumsallaşan, askeri diyebileceğim, sivil olmayan bir yönetim, bir devlet biçimi giderek kök saldı ve biz bu çelişkiyle karşı karşıya kaldık. Yani bir yandan sivil iktidarların vaatleri, 1980 rejimini geriletme çabaları ve o vaatlerle oy alarak TBMM'ne gelmeleri, bir yandan da tersine gelişmeler, insan hakları ihlallerinde, demokratikleşme alanında giderek yoğunlaşan geri gidişler. Kuşkusuz umutsuz olmaya gerek yok, ama bazı eksikliklerimiz var herhalde, bunu da Sayın Başbakan'ın ağızından dile getirmek istiyorum.

Geçenlerde yaptığı bir açıklamada aslında Türkiye'de en büyük sıkıntının demokratikleşme talebinin esnekliğinden kaynaklandığını vurgulamıştı. Yani demokrasi isteyen yok ki biz de onu programlayıp açıklayalım diyordu. Bunu şunun için söylüyorum. Bundan sonraki konuşacak temsilciler ne düşünüyorlar, yani durum böyle midir, bu küçük bir eksik midir? Yani gerçeği yansıtıyor mu yansıtmıyor mu? Bir de özellikle son bir yılda yaptığımız, taleplerimizi iletirken yaptığımız görüşmelerde hep parlamentodaki kompozisyon önümüze getiriliyor. Yani iktidar kanadının her iki tarafının en üst düzey yöneticileri bizi tamam haklı buluyor; size katılıyoruz, bunlar doğru, fakat gelin görün ki parlamentodaki güç yetmiyor diyorlar. Şimdi durum böyle olduğu zaman siyasi partilerimiz ne yapacak, bir de üstüne üstlük kamu çalışanlarına siyasal haklarını nasıl verecekler? Konuşmalarını biraz da buralara kaydırmalarında yarar var. Şimdi bilmiyorum ilk veya sona kalma talebi sizden gelmişti, bir tercih yapar mısınız, yoksa sözü size mi vereyim? Peki zamanımız var vurup kaçma diye bir olay yok. Kim konuşursa konuşsun.

Mehmet KERİMOĞLU (SHP): Sayın Başkan, değerli katılımcılar, sözlerime Türkiye'deki tüm kamu çalışanlarından bir Ankara Milletvekili olarak özür dileyerek başlamak istiyorum. Türkiye'de demokrasinin sorgulandığı, hak ve özgürlük istemlerinin çok daha öne çıktığı dönemlerde, kamu çalışanlarının yaşadıklarını utanarak izledik. Bu günlerde TBMM'deki odam kamu sendikacılığı yapmak isterken, bir başka kamu çalışanı tarafından cezalandırılan memurlarla dolup taşıyor. Bu, ne yazık ki, ülkemizin gerçeği. Hiçbir komplekse kapılmadan, yüreğimden geldiği gibi söylemek istiyorum, Türkiye'nin fotoğrafını yenilere verebilmek amacıyla açıkça söylemek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, insanlar niye siyaset yapar? Siyasetin niye yapıldığını ortaya koyduktan sonra geriye doğru giderek, teker teker sorunları sorgulamak yerine, sistemi sorgulayarak, doğruyu yakalayabiliriz diye düşünüyorum. Nedir siyaset? İnsanlar doğaya karşı mücadelede bir birikim elde ederler; o birikimi paylaşmanın adı da siyasettir. Kamu çalışanlarının ya da emekçilerin kolay kolay siyasetin bir ucundan tutturulacağı düşünürseniz, aldanıyorsunuz. Elbetteki bu bir mücadelenin sonucu olacaktır. Türkiye'de yıllardan beri didine didine elde ettiğimiz şeyler her 10 yılda bir kesintiye uğratılıyor, yeniden başlayarak bir yol yürümemiz gerekiyor. Biraz da biz buna çanak tutuyoruz. Geçenlerde hayretler içinde dinledim. 12 Eylül gecekondusunun temsilcisi bile Türkiye'deki demokrasinin eksikliklerinden bahsediyor.

Değerli arkadaşlarım, burada çok açık yüreklilikle söylemek istiyorum. Egemen düşünceden hepimiz birey olarak özgürce kurtulamadığımız sürece, Türkiye'nin sorunlarını çözmek mümkün değildir. Bana Türkiye'yi tarif et dersenez, bin yıl ümmetçilikle yaşamış, 70 yıldır batıcılıkla oynuyor, Akdeniz ülkesiyiz, sıcak kanlı bir ülkeyiz, kendimizi kurtarmak için ya bir deli, ya bir veli ararız. Her 4 yılda 5 yılda böyle kendimize günah keçileri buluruz, onları coşku ile göndeririz, sistemi sorgulamadığımız için de sonuçta başladığımız yerden yine başlarız. Şimdi ben buradaki arkadaşlarımıza seslenmek istiyorum. Böyle önemli bir konuyu görüşürken dahi, kamu çalışanı kendi sorunlarına karşı nasıl duyarsız davranıyorsa, parlamento da bundan farklı değildir. Çünkü parlamento da buraların yansımasıdır. Bir biçimde diyelim ki elimizde sihirli bir değnek olsa ya da bir formülümüz olsa Türkiye'de 300 milletvekili tespit etme yetkisini size verseler, yani şu andaki Anayasayı

tümüyle değiştirme hakkı ve yetkisini verebilecek şekilde bir parlamento dahi oluştursanız Türkiye'deki sorunların üzüleceğini sanıyorsanız aldanırsınız. Bu işler bireylerin iyi niyetine bırakılmaz, bu bir sistem meselesidir. Yani diğer bir anlatımla sevgili arkadaşlarım, Türkiye'de dünyanın ağdaş gelişmiş ülkelerinde olduğu gibi siyaset, sendika ve beyin çgeni kurulamadığı sürece Türkiye'nin, güzel ülkemizin sorunlarını zmek mümkün değildir. Kamu alışanları adına sözcülük yapan arkadaşımızın az önceki konuşmasından aldığımız iz şu: Kamu alışanları, siyasal partilerini kurmalıdır, sorunlarına zm aramalıdır. şimdi her şeyi yerli yerine koyun, Türkiye'de yeni dünya düzeninin dayattığı bir zelleştirme rüzgarı var. Türkiye'nin birikimlerini peşkeş çekme rüzgarı var. Hatırlarsanız, bundan bir ay önce bir kamu kuruluşunun satışı ile ilgili bir sendikayı bu suça ortak etmek istediler. Ne yaptılar? EBK HAK-İş'e satılacak, buna karşı sen sendikacılığı bırak, patronluk yap dediler. Bu çok anlamlıydı ve ben bu işe şiddetle karşı çıktım.

şimdi buradan anlatmak istediğim şu, sevgili arkadaşlarım, Türkiye'de demokrasiyi yerleştirmek istiyorsak. Kkleşmek istiyorsak, elbetteki kamu çalışanı birey olarak siyasetin içine katılabilmelidir; bu birinci ayağı. İkinci ayağı, toplumsal baskı grubu niteliğinde olan, toplumun örgütlülüğünü teşkil eden, kılcal damarlarını teşkil eden, demokratik baskı grubu niteliğindeki örgütlenmeler de, siyaseti denetleyebilmelidir. Siyasetçiler doğru mu yaptılar? Doğru yaptıysa, desteklenebilmelidir; yanlış yaptıysa, engellenebilmelidir. nc ayak ise yapılan işlerin doğru yada yanlışlığı, yakın gelecekte önümüze çıkacak birtakım şeyler, mutlaka bilimsel bir biçimde test edilmelidir. Bu gen kurulmadan ben, Türkiye'nin sorunlarının çok fazla zleceğine inanmıyorum. Öbür türlüsü yıllardan beri dinlediğimiz biçimiyle siyasetçilerin "kayıkçı kavgasına dönüşür. Bunu, Türkiye'nin birikmiş sorunlarının "olmasa olmaz" koşulu olarak değerlendiriyorum. Umuyorum ki yeni yeni örgütlenme sevdası, aşkı, çalışması içindeki arkadaşlarımız, örgütlenmelerinin başından itibaren kendi örgütlenme biçimlerini, küçük burjuva alışkanlıklarından sıyrılıp sınıfsal temelde, diğer sınıf kardeşleriyle birlikte el ele bulabilirler. Bunu gerçekleştirebildikleri takdirde zaten Türkiye'nin birçok sorunlarının kendiliğinden çorap skğ gibi üzüldüğünü görürsünüz. Neyi görürsünüz? Yeni dünya düzeni diye dayatılan, sömürü düzenine karşı duruşu görürsünüz...

Özelleştirme adı ile yapılan şeylerle mücadeleyi görürsünüz... Demokratik hakları almak için mücadeleyi görürsünüz...

Türkiye'de sistem sorgulanmak zorundadır. Sistemi alışageldiğimiz bir biçimde birbirimizi küçülterek, hakaret ederek ya da bu veya şu şekilde değil, sistemin sıkıntılarını birşeylerde arayarak ya da gruplarda arayarak değil; o sistemi hayata geçirmenin yollarını bularak, diğer bir tarifle 12 Eylül'n gelişi ve yaptıklarını iyi irdeleyerek, diğer taraftan 12 Eylül'n yıktıklarını ayağa dikerek, sistemi sorgulamak zorundayız. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de bu söylediklerimi yapmanın o kadar kolay olmadığını düşünüyorum. Çünkü yeterince sorunları ile ilgilenmeyen bir toplum içinde yaşıyoruz. Diğer taraftan kim nasıl tarif ederse etsin, Türkiye'de en büyük terör medya terrdr, maalesef Türkiye'yi hiç öyle söylendiği gibi 450 milletvekili ya da başkaları, yani bu kurumlar değil, maalesef 5 tane medya ailesi yönetiyor. Bakıyorsunuz aynı grubun madencilik, turizm şirketi var; olmadı iki tane gazetesi var, olmadı bir de televizyonu var. Kamuoyu buradan bilgileniyor. Peki bunun önünü nasıl aşabilirsiniz? rgtllğ en yaygın biçimde getirerek aşabilirsiniz. şimdi uygun ortamı da bulmuşlar. Türkiye'de kimileri kendilerini akıllı, başkalarını da

aptal yerine koyuyorlar maalesef. Türkiye'de birileri kendilerini bu ülkenin sahibi, başkalarını kiracısı gibi görüyorlar. Bu duruma birileri kalkıp birşey söylediği zaman hemen "her kafadan, çatlak ses" diye saldırmaya başlıyorlar. Şimdi ilgi ile izledim, sevgili arkadaşımın söylediğine bakıyorum, kendisinin de sendikacı olduğunu söyledi, sendikacıysa perşembe günü TBMM çalışmalarını izlemiştir. Sözüm ona 2820 Sayılı Sendikalar Yasası perşembe günü parlamentoda yürütme maddesine kadar geldi. Hele hele içinde bir madde var ki evlere şenlik. 10. maddeyi okuduğunuz zaman, sıkıyönetim bildirisi okur gibi hissediyorsunuz kendinizi. Türkiye'nin ülkesiyle, birliğiyle, bütünlüğüyle, bölünmezliğiyle hep bildiğimiz o geçmişteki sıkıyönetim bildirileri var ya; ondan ötürü bir sendikacı eğer bir suç işlerse bireysel suçundan ötürü o sendikayı bir mahkeme "iş mahkemesi" kapatabilecek. Nasıl geldik bu noktaya? O da öyle gariptir ki iktidarın iki tane ortağı var, birisi salonu terk etmiş, bir diğeri ve ana muhalefet partisi beraberce bu yasayı bu noktaya getiriyorlar. Şimdi açıkça söylemek istiyorum, arkadaşım beni bağışlasın, maalesef Türkiye'de az evvel örneğini verdiğim "Türkiye'de birileri kendini ev sahibi, birilerini kiracı sanıyor" dedim. Ya bu parlamentoda 49. ve 50. hükümetlerde bir türlü anlayamadığım, anlamakta güçlük çektiğim program ve protokollere yazmamıza rağmen, gizli bir mesele var. Bir çok konuda ayrı olsa da uzlaşılabilir. Çalışma Bakanlığı CHP'li bir bakanın emrinde, onun hazırladıklarının gündeme alınması gerekir. Hükümet tasarısı var ortada, ama maalesef sınıfsal çıkarlar bütünleştiği zaman pat diye arkadaşlarımızın eleştirilerine şunlarına bunlarına rağmen, o dışarıdaki görüntünün pat diye bütünleştiğini görüyoruz. Ve aslında arkadaşlarımız bir şeyin farkında değiller. Böylesi gayretle Türkiye'ye gelecekte doğabilecek ne kadar büyük yanlışlıklar yapıldığının farkında değiller belki. Değerli arkadaşlarım benim kamu çalışanlarına son söz olarak söyleyeceğim şudur. Elbetteki siyasal bir hareketlilik içinde olmak istiyorlarsa olabilirler, o ayrı bir olaydır ama Türkiye'de demokrasiyi, tüm kurum ve kuruluşlarıyla sendikacı ve bilim üçgeni kurulmadan, bu ülkenin ne Kürt sorunu, ne ekonomik sorunları, ne siyasal, ne sosyal sorunlarının çözülebileceğine inanmıyorum. Hepinize sevgiler saygılar sunuyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı): Efendim daha önce söylemiştik Yıldırım arkadaşımız başka bir kamu çalışanları toplantısına gidecek, buyurun efendim. Ben şimdi DYP temsilcisi meslektaşımız Ali ESER'e veriyorum sözü, buyurun.

Ali ESER (DYP): Çok değerli katılımcı arkadaşlarım, konuşmacılar, aziz dinleyiciler, değerli hocam, kıymetli meslektaşlarım (zannediyorum bu TMMOB'nin tertiplelediği sempozyum olduğu için çoğunluğu öyle, ev sahibini öyle kabul ediyorum, onun için meslektaşlarım diye hitap ediyorum) hepinizi bu cumartesi tatil gününde bu katılımı sağladığınız için, dinlemeye geldiğiniz için, vaktinizi ayırdığınız için saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Şimdi ben DYP temsilcisi olarak ama her şeyin üstünde aşağı yukarı, 8 yıldır işte 87'den beri, siyasetin içinde olan (parlamentar olarak siyasetin içinde bulunan) bir meslektaşınız olarak bazı meseleleri değerlendirmek isteyecektim ve şöyle aşağı yukarı 12-13 sayfalık da kendi içinde tutarlı güzel bir şey hazırladığımı zannediyordum. Bunu basına vereyim boşa gitmesin. Sayın Hocam Dr. Cahit TUTUM (burada görüyorum) çok teşekkür ediyorum, bana birkaç satır başı vermişti, o kopyayı da vereyim.

Şimdi ancak burada aşağı yukarı 9 tane konuşmacı üzümlere söyleyeyim biraz da espri yapayım şu anda hükümet ortağı olduğumuz için, ortak partinin temsilcisi arkadaşım da dahil bana yüklenme gibi bir hareketin içine girdiler ister istemez tabii! Şimdi bu konuşmamın akışı, intizamı bozuldu benim yönümden, ama siyaset çare bulma sanattır diye güzel bir tabir var, çare tükenmez. İntizamı bozmadan başka bir yönden, arkadaşlarımın bazılarına da cevap vermek gibi bir mecburiyetin içinde, konuşmak isteyeceğim. Şimdi değerli arkadaşlarım, değerli dinleyiciler mesele "hak ve görev" diyeceğim ama bize gelen davetiyenin arkasında kısa açıklamalar var orada hep haklardan bahsediyor, zaten Sempozyum'un adı "Kamu Çalışanları ve Siyasal Haklar". Şimdi kamu görevlileri dedik, kamu emekçileri diyor bazı arkadaşlarımız, bazı arkadaşlarımız çalışanlar diyor, bazıları işçi diyor, biraz evvel RP'li sevgili kardeşim Sayın Ahmet Bey'in dediği gibi evvela bu kavram meselesini, yani her toplantıda her platformda olduğu gibi şu kavram kargaşasını ortadan kaldıralım. Ben biraz ondan da bahsetmek isteyeceğim. Tabii ondan evvel ortam demokratik bir ortam olmalı, şimdi DYP olarak özellikle yasakların içinde büyüyen, yasakların bütün zahmetini, eziyetini çekmiş olan bir partinin temsilcisi olarak da konuşurken, demokrasiyi "Yasaksız Türkiye, Konuşan Türkiye" vasıflarıyla beraber tam demokrasi olarak isteyen bir partinin temsilcisi olarak konuşurken demokrasiyi de demokratlığı da işte bu evrensel boyutlarıyla tarif etmek durumundayız. Uzmanlık saham sendikacılık değil, pek o tarafa gitmek istemiyorum, ama bugün dünyada 191 tane devlet olduğunu varsayarsak (185/186 deniyor bunun altından bir türlü kalkamadık) resmi kayıtlara göre, BM'nin verilerine göre bunlardan 141 tanesi demokratik rejimle yönetilen, idare edilen devlet olduğu söyleniyor. Halbuki pratikte şöyle bir dokümanlara veya gerçeğe bakarsak 30'un 35'in üzerinde bizim anladığımız anlamda, bugün burada konuşacağımız anlamda demokrat ülke yok. Bir başka gerçek daha var değerli dinleyenler; Türkiye'yi şimdi hemen pratik olarak göz önüne aldığımızda doğumuz, güneyimiz, kuzeyimiz, batımıza baktığımızda; savaşa baktığımızda ve dünyadaki savaşa baktığımızda şunu da iddia ediyoruz ben de diyorum ki anladığımız evrensel anlamda, demokrat olan ikisi birden demokrat olarak savaşa girmiş devlet yok. Başka bir deyimle demokrat devletler savaş haline geçmemiştir. Bunu bir iddia olarak ben de kabul ettiğim için söylüyorum. Önce demokrasiyi getirelim, ama demokraside sadece haklar konuşulmuyor, demokraside ödevler de var, şimdi bu haklar ve ödevleri evrensel anlamda sıralarsak; evvela BM evrensel hakları (İnsan Hakları Bildirgesi), arkasından Avrupa Konseyi tarafından hazırlanıp imzalatılan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bunun akabinde ise gelişmeleri hep takip ediyoruz ettik, bir bir yaşadık, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK), arkasından Paris Şartı geldi. 1990 yılında, Paris'te işte şu kadar devlet imzaladı, biz de imzaladık. Şimdi hakları ödevlerle beraber bu beynelmilel belgelerin içinde incelersek ne çifte standartlı tariflere ve çifte standart uygulamalara ne de çifte standarda yol açabilecek söylemlere, ifadelere fırsat vermemiş olacağız. Şimdi bu çerçevede kamu görevlileri ne kadar siyasal hakka sahip olsun veya siyasetin içine ne kadar girsin, hatta çok ters tarafından, acaba girmeli mi, irdelenmek için soru soracağım kendi kendime. Kamu görevlisi tabirini çok dikkatli tarif etmemiz lazım; yine affınıza sığınarak İngilizce bir deyim kullanacağım ama batıda kamu görevlilerinin genel adı "civil servant" olarak ifade ediliyor. Yani adı üzerinde kamuya hizmet veren hizmetçi! Bunda

gocunacak da bir şey yok, hizmetçidir. Kamu görevlisi neyin hizmetçisi? İşte bunun üzerinde müzakere etmemiz lazım. Hizmet yaparken nelere dikkat edeceğiz? Demin konuşan arkadaşlar devletin resmi politikası diye bir tabirden bahsettiler. İktidarlar demokratik rejim içinde idare ettiği sürece, partiler, görüşler iktidara gelip gidecekler. O zaman bugünkü kompozisyon devlet politikası ise, resmi politika ise başka bir cephe, yani emek cephesine yakın olan bir iktidara gelirse aynı memurlar bu sefer nasıl tasvip edilecek? Yani validen bahsedildi, bir müsteşar arkadaşımızın altında bir genel müdür var, müsteşarın da çeşitleri var, acaba ülke idaresinde, gerek ekonomik gerek sosyal gerek diğer haklar yönünden hangi branşları hangi kategorileri ne kadar siyasetin içinde görmeye çalışalım.

Tabii sistemi irdelememiz lazım. KERİMOĞLU, gayet tabii sistemi irdeleyeceğiz, ama bizim de içinde yaşadığımız toplumun T.C. devletinin bir kültürü var. Yani bu kültür her şeyiyle irdelenmek durumundadır. Bin yılı aşan bir kültürden bahsediyoruz ve bunun içinde tarih kültürü var, sanat kültürü var, yaşam var, aile bağlarımız, aile çeşitlerimiz, efendim evlenme kültürümüz vb... Tabii demokratik kültür de kendi ortamında kendi coğrafyamızda oluştu. O zaman sistemin başka sistemlerle mukayesesine geçtiğimizde, başka yerlerdeki siyasal hakları, kamu görevlilerinin siyasal haklarını mukayese ederken bu gerçeği gözden kaçırmamamız lazım. Kısaca şunu söylemek istiyorum; yani bir başkanlık sistemiyle parlamenter demokratik sistem veya yarı başkanlık sistemindeki kamu görevlilerinin siyasal haklar ve görevlerinin çok farklı (bana göre çok farklı) olduğunu veya olması gerektiğini kabul, etmemiz lazım. Şimdi ülkemizde olan (Anayasa'nın çeşitli maddelerine referans vermek istemiyorum), Anayasa'nın 5. maddesini okuduğunuzda göreceksiniz orada devletin amaçlarına şöyle baktığımız zaman, bazı hakların görevlerle beraber düşünülmesi gerektiğini görüyoruz. Hiçbir kanunumuzda toplumsal haklar için dernek kurmak (Barış içinde çalışma kaydıyla, ki o vasıf evrensel beyannamelerde de kabul edilmiş yalnızca T.C. Anayasası'nda değil. Çünkü anayasalar ve diğer kanunlar, ceza kanunları, medeni hukuk kanunları vesaire biliyorsunuz hep birbirini etkiler, yani daha ziyade batıyı örnek almıştır kanunlarımız) sendika kurmak yasak değildir. Derneklere üye olma hakkı serbesttir; ama derneğe zorla üye yapma hakkı evrensel beyannamede yasaklanmış! BM'nin İnsan Hakları Beyannamesinde tarif edilen haklardan neyi ne kadar kullanması lazım geldiğini kendi sorumluluk bilincimize bırakmamız gerekir diye düşünüyorum. Yani ne zorla kamu görevlilerini siyasete sokabilirsiniz ne de kamu görevlisi siyasetin içinde yer almalıdır. Hem partim hem de medeniyetçi, muhafazakar, demokrat bir partinin temsilcisi olarak ben samimiyetle buna inanıyoruz. Evvela kamu görevlisinin gerçekten sorumluluk bilincini kendisinin özümsemiş olmasını şart koşmalıyız. Bunun tabii şartları nedir, nasıl olur, müzakere edebiliriz. Şuradaki kısıtlı zaman içinde konuşmamız belki çok mümkün değil. Saate de bakmadım konuşmaya başlarken, ama bir ibareyle toparlamak isteyeceğim bu turdaki konuşmamı, Rahmetli 3. Cumhurbaşkanı Celal BAYAR kamu görevlisini, memuru şöyle ifade ediyor "milletin hizmetinde, ama kanunların emrinde olmalıdır memur". Bu bir yorum tabii. Ama siyasal katılımlara taraf olma yönünden de çok eski bir düşünürün bir ibaresi gözüme çarptı, bugünkü toplantıda söylemeyi uygun buldum. Orada da şöyle bir ifade var, "Cehennem'in en sıcak köşesi ulusal kriz dönemlerinde tarafsız kalmayı tercih edenlere ayrılmıştır." DANTE, bunu söylüyor. Ben sözümü burada kesiyorum. Hepinizi beni dinlediğiniz için saygıyla sevgiyle selamlıyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı): Efendim teşekkür ediyorum. Şimdi şöyle bir yöntem izleyelim; eğer soru olacaksa, lütfen notlarımızı alacağız, sonra tekrar sırayla söz vereceğim, kalan zamanı da yine hep birlikte kullanacağız. Şimdi soru sormak isteyen, bütün yorumları, değerlendirmeleri çok değişik bakış açılarından dinledik, yakalamaya çalıştık. Çok önemli şeyler söylendi, çok şeyler dile getirildi. Bunları basıp yayınlayacağız, halka, okuyanların eline bu görüşler gidecek, onun için salonun katılımı bu etkinliğe bir zenginlik katacak. Tekrar soruyorum, söz vereceğim, buyurun.

İhsan YENER: Yasama görevlileri de bir yerde kamu görevlisi, icra görevlileri de, yargı görevlileri de aynı şekilde kamu görevlisidir. Bunların üçü arasında ayırım sağlanabilmesi için birbirlerinin işlerine karışmamaları lazımdır. Türkiye'deki gelişim maalesef politikanın hem yargıya hem icraya karışması şeklinde olmuştur. Yani kamu görevlisidir hepsi de, ama etkileşim bakımından özellikle siyasi partiler, siyasetçiler diğerlerini etkilemişlerdir. Bu etkileme Türkiye'de olumlu sonuçlar vermiş midir. Hayır, bugünkü duruma onun için geldik. Peki eğer memurlar politikaya girerse, A partisinden B partisinden olurlarsa, yani bu kişilere siyasete girme hakkı tanınırsa ne olur, Türkiye tam anlamıyla hercü mercüye girer felaket olur.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı): Buyurun Ayfer Hanım. Ben saat 4'e kadar salona söz vereceğim. Sonra 5'er dakika tartışmacılar konuşacak.

Ayfer EĞİLMEZ: Sayın konuşmacılara öncelikle şunu söylemek istiyorum. Biz iki gün burada kamu görevlileri kimdir, tanımı nedir, nasıl gelişmiştir, şimdiki konumları, dünyada ve Türkiye'deki durumları nedir bunları tartıştık. Ve ortada karmaşa diye gördüğümüz kavramlara açıklık getirmeye çalıştık. Aynı biçimde siyaset nedir ve siyasal haklar nedir, siyaseti dar anlamından, geniş anlamından büyük bir yelpazede tartıştık. Bu kavram kargaşasının varlığı bilinciyle hareket ederek, önce bunun açıklığa kavuşturulması gerektiğine inanarak bunları tartıştık. Dolayısıyla, burada kavramların tartışılmasını bitmiş olarak kabul ettik ve düşünce özgürlüğünden, seçme ve seçilme hakkından, örgütlenme hakkından ve siyasi partilere üye olma ve kamu görevlisi kimliğiyle temsilci olma sorunlarını tartıştık. Burada parti temsilcilerinden ben şunu beklerdim. Kendi programlarında kamu görevlilerinin siyasal haklarına nasıl bakılmış, programlarında nasıl yer almış, yalnız ANAP'taki arkadaşımız kamu görevlilerinin izinli olmak kaydıyla seçilebilme hakkı konusunda önerge getirdik dediler. Kamu görevlilerini tanımlayabiliriz, sınırlarını tartışabiliriz, ne anlama geliyor, yansızlık normu nedir, tarafsızlık nedir, bunların hepsi tartışılabilir. Bütün bunların normatifleri oluşturulabilir. Ancak, bu konuda nasıl yaklaşıyor partilerimiz, nasıl bakıyor Türk kamu yönetiminin demokratikleşmesine? TMMOB temsilcisi arkadaşımız konuşmasında çok açık ve net söyledi; daha etkin, daha verimli, daha demokratik bir kamu yönetiminin oluşması, kamu görevlilerinin siyasal haklar yelpazesinde yer alabilmeleri, temsilci olabilmeleri ile daha kolaylaşacaktır. Bu çerçevede biraz da parti programlarınızdan söz ederseniz çok memnun olacağım. Teşekkür ederim.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Teşekkür ediyorum. Özellikle Ayfer EĞİLMEZ'in konuyu açması, İhsan YENER Bey'in siyaset hercü mercü

deyimlemesi zannediyorum ikinci turda siyaset hakkı konusunda biraz daha derinleşmesini sağlayacak. İkinci turda biraz da güncel gerçeği yakalayan, öyle çok genellemelere kaçmadan, siyasi eğilim olarak, parti olarak bu konuda ne düşünüyoruz, adımlarımız ne olacak, bu somutlukta konuşursak yararlı olur kanısındayım. Şimdi ben bu görüşle sözü ANAP temsilci arkadaşımıza Avni ÇARSANCAKLI'ya veriyorum.

Avni ÇARSANCAKLI (ANAP) : Sayın Başkan, değerli arkadaşlar birinci turda söyleyemediklerimiz var, gerçekten bize işin başında bütün konuşanların on dakika gibi kısa bir sürede bu meseleleri tartışacağı ifade edilseydi biz de on dakikalık bir zamana konuşmalarımızı sığdırmaya çalışırdık. Zamanın darlığı nedeniyle, bu turda partimizin görüşlerinden çok kısa özetler sunmama fırsat verilirse önemli bir boşluk doldurulmuş olur. ANAP'ın devletin yeniden yapılandırılması noktasında Türk milletine bir taahhüdü vardır. Sayın Başkana partimizin Abant belgesini ve Denizli çalışmasıyla ilgili metinlerin bir bölümünü vereceğim. ANAP devlet, vatandaş ilişkisini yeniden tanzim edecektir. Biz vaat ettiğimizi yapacağız. Minderden kaçmayacağız. ANAP devleti gerçek anlamda vatandaşın hizmetine sokacaktır. Türk milletini, ekonomik zenginliğe kavuşmuş, bu zenginliği adilce paylaşan, demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla işlediği çağdaş bir toplum yapısına kavuşturacaktır. Ayrıca temel hak hürriyetlerde tam duyarlı, düşünce ve inanç özgürlüğüne saygılı bir yapıya kavuşturacaktır. Türk toplumunun gelişmiş dünyayla birleştirerek, ekonomik gücü ve saygınlığıyla bölgesinde onur duyulan bir devlet haline getirecektir. Anavatan Partisi iktidara gelmeden önce kamu görevlilerinden aday olacakları görevinden istifa ederdi. Aday olurlardı, kazanırlarsa görevine geri dönüp dönmemesi idarenin takdirindeydi. ANAP bu kanunu değiştirdi, kamu görevlisi iken aday ol, kazanamazsan görevine veya eş bir göreve devlet seni tayin edecek diye önünü açtı. Kimsenin yapamadığını yaptı. Biz, siyaset ilişkisi derken, kamu yetkisini kullanan ilim adamlarının meşru siyasi fikir üretmelerinin önünde engel varsa aşarız. Hükümetin uygulamalarında görüş, kanaat bildirmek gibi bir meselede görüşünü, kanaatini bildirecek ilim adamlarının önünde bir engel varsa kaldırırız. Dönüyoruz diyoruz ki eğer memurların siyasi partilere üyelik meselesi ise bunu da tartışalım. Memur işinde, imam camisinde, öğretmen okulunda, asker kıışlasında siyaset yapacak mı, yapmayacak mı, kamu hakkını kamu yetkisini kullanan arkadaşımız siyaset yapacak mı, yapmayacak mı? Anayasa'nın 118, 128 maddelerindeki memur, işçi tarifini, memur, işçi kavramını yeniden ele alacağız. Devletin asil ve sürekli işlerini yeniden tarif edeceğiz, memurun tarifi yeniden yapılacak, şu SSK, işçi işverenin meydana getirdiği bir siyasal güvenlik kurumudur. Burada 50 bin tane memur emekli sandığına üye. Oraya prim ödüyor. SSK sosyal güvenlik kuruluşu. 506'ya tabi kılıp sendika özgürlüğünü vermelidir. Belediyede memur olmaz diyoruz, bankada memur olmaz diyoruz, başbakanlık müsteşarı ile odacısı aynı statüde olmaz. 12 Eylül öncesi ve sonrası kamu kuruluşlarında işçi memur ayrımı, mücadelesi varken alt iş gruplarında hizmet eden memurları işçi yapalım derken, bütün memurlar işçi olmayız diye ayaklanırlardı, hatta işçilerin bir kısmını memur yapmak için zorlanırlardı. Devletin asil ve sürekli işlerini yürütenlerin dışında kalanlar işçi veya sözleşmeli olurlarsa, yeni bir sendikal modele gerek var mıdır? Yoksa işçi sendikacılığı ile bütünleşmek mi faydalıdır? Bunu ayrıca tartışmaya hazırız. Partimiz yasal düzenlemeleri yeniden tanzim edecek. Sendikaların, derneklerin, vakıfların ve partilerin bütün meşru kurum ve kuruluşlarıyla ilişki

kurmasını sağlayacağız. ANAP çağdaşlığın, yeniliğin iyiliğin, güzelliğin partisi olmuştur. Olmaya devam edecektir.

ANAP Türkiye'de seçilmişle, atanmış arasındaki dengeyi korumuştur. ANAP döneminde partizanlık olmamıştır. Memurlar sürülmemiştir, işlerinden atılmamışlardır, bunların hepsini yaptık, insanlar yürürken coplatmadık, insanlar yürürken köpekleri çalışanların üzerine salmadık. Sicilimiz temizdir. Memurların yürüyüşüne katılan milletvekilinin dövülmesine göz yuman biz değiliz. ANAP vaat ettiklerini yapacaktır. Ekonomik Sosyal Konsey kuruldu, yoksunuz. Emeklilerde yok, iki tane işçi temsilcisi var. İktidarımızda Sosyal Konsey'e, kamu çalışanlarını katacağız, emeklileri de katacağız. Şimdi cevaplayacağım, sözlerimi bitirirken SHP temsilcisi KERİMOĞLU'nun garipliğini bir cümle ile cevaplayacağım. ANAP, kamu çalışanlarını çalışma hayatının bir sosyal tarafı olarak resmen tanımıştır. Panelimize kamu çalışanlarının temsilcilerini katarak resmen tanıyan, bir siyasi partiyiz. Özelleştirme meselesine gelince vallahi biz EBK'yı kimseye peşkeş çekmedik, bizim günahımız yok. Karabük Demir Çelik'te de günahımız yok.

Salondan : Doğu ve Güneydoğu'da 15 tane tesisi özelleştirdiniz, bugün hepsi kapandı, battı.

Avni ÇARSANCAKLI (ANAP) : TOFAŞ'ın ihalesine hile katan kamu görevlileriyle, Başbakanla da hiçbir ilgimiz yok. Erdemir'in % 30 hissesini yok pahasına dostları çokuluslu şirketlere peşkeş çekmek isteyenlerle de ilgimiz yok. Ancak sorulacak hesabımız var. İktidara geldiğimizde devlette rüşveti, talanı, yalanı yok edeceğiz. Milleti soyanlarla, onlara alet olanlardan hesap sorulacak. Eksi 5 kalkınma hızıyla 217.000 lira aylık zamlı, 3 ayda % 50 faizle, sıfır zamlı, % 156 enflasyonla işçilerin toplu iş düzenini genelge ile tek taraflı gaspla, mevsimlik işçileri hiçe saymakla, talanın, yalanın, vurgunun temsilcisi halk ve emek düşmanı Başbakan'a ve saz arkadaşlarının haksızlıklarına karşı mücadele verenlere selam olsun diyorum. Tasarrufu Teşvik Fonu'ndan 80 trilyon, toplu sözleşme haklarının gaspından 18 trilyon, asgari ücret fırladığından 4 trilyon çalanlar karşısında susan örgütleri Allah'a havale ediyorum. Bir örnekle sözümü bitiriyorum. Asgari ücret geçen Ağustos ayında tespit edildiğinde DİE verilerine göre % 79 artması gerekirken % 64 arttırıldı. 1 Ağustos'ta yürürlüğe girmesi gerekirken 1 Eylül'e kaydırıldı. Eğer asgari ücret % 79 arttırılsaydı 600 bin kamu görevlisi, memur 657 Sayılı Kanun'un bir hükmüne istinaden, bu asgari ücretten istifada edeceklerdi. 1991'den beri sosyal demokratların elinde bulunan Çalışma Bakanlığı'nın yaptıkları ve yapamadıkları sizce ve bizce bellidir. Her platformda ve her yerde ve her zaman bu meseleyi herkesle tartışmaya, konuşmaya toplumun içinde bulunduğu problemleri çözmeye, çözüm önerilerinde birleşmeye ve bizim insanımızı, bizim devletimizle karşı karşıya getirmeden, onların da insanca yaşama hakkı olduğu noktasında bir mutabakata hazır olduğumuzu ifade ediyor, saygılar sunuyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Bu sözleri verilmiş bir vaat olarak kabul ediyoruz. ANAP'ın hakkını yemeyelim, ANAP'ın dönemi "işini bilen memur" dönemidir. Hakkını yemeyelim, yani söylenecek çok şey var, ama geçmişi burada öyle enine boyuna yargılamıyoruz. Bir de konuşmacılara müdahale etmeyelim. Arkadaşlar sabırsızlanmasın, bunlara yanıt hayat tarafından verilmiştir, daha da verilecek. Şimdi sözü ben RP temsilcisi Ahmet

DÖKÜLMEZ Bey'e veriyorum.

Ahmet DÖKÜLMEZ (RP): Sayın Başkan, herhalde 15 dakikaya yaklaşan bir konuşma hakkım var. Ayfer Hanım ve orman mühendisi ahimizin sözlerine geleceğim. Fakat biraz önce konuşan arkadaşlarım konuşurken dikkatimi çeken bir iki hususu cevaplandırıp ondan sonra ona geleceğim. Refah Partisi temsilcisi konuştuğundan sonra genellikle ortalık karışır, ben bugün ilk konuşmamda mümkün mertebe böyle bir tablo sergilememeye dikkat ettim. Sayın Mehmet KERİMOĞLU konuşurken dedi ki ben, aynen yazmışım, şimdi Türkiye'nin sorunlarının çözüleceğine inanmıyorum, daha önce de başka şekilde söyledim. Şunlar, şunlar hallolmadıktan sonra bizim parlamentoda zorumuza giden bir husus da bu. Enflasyonu sorsanız böyle, işsizliği sorsanız böyle, dış borcu sorsanız böyle, hangi meseleyi sorsanız bu problemlerle beraber yaşamaya alışacaksınız der gibi bir üslubun içine giriyorlar. Ben bunu şuna benzetiyorum bazı çocuklar olur, önüne bir yemek koyarsınız, korkar, sızlanır, yavrum ye dersin, iltifatlar eder şunu bunu dersiniz zannedersiniz ki yemek kendisini yiyecek. Bazı çocuklar da olur ki yemeği yediği gibi tabağını da yiyecek kadar isteklidir, iştahlıdır, azimlidir, kararlıdır. Arkadaşlar kendileri bu meselelere çözüm üretemeyince, altından kalkamayınca kendilerinden başkalarına da umutsuzluk tohumu ekmek suretiyle bu meselelerin altından kalkamayacağını, bunların çözümünün olmadığını söylüyorlar. Batılı ülkeler bu problemleri nasıl çözdüyse biz de aynı şekilde çözeriz. Bu ekonominin, sosyal hadiselerin bir takım kuralları var.

İkinci bir husus bugüne kadar bu ülkeyi biz tek başımıza idare etmedik. Bugün Türkiye'de enflasyon bu boyutlarda ise, işsizlik bu boyutlarda ise, çalışmayan insanı bir köşeye bırakıyorsun, çalışan insanın durumu buysa, böyle bir takım sıkıntılarla kıvranıyorsa, bunun sebebi biz değiliz. Bizim dışımızda bugüne kadar bu ülkeyi yönetenler. Arkadaşım yine konuşurken sistemin sorgulanması gerektiğinden söz etti. Doğru sistemin sorgulanması gerektiğine biz de katılıyoruz. Ama biz her şeyden önce meselenin insan olduğuna inanıyoruz. İnsan konusu halledilmeden, insan düzeltilmeden bu meselenin kesin sonuca ulaşacağını sanmıyoruz. En kötü kanunları, en kötü kuralları iyi insanların, yetenekleri, kabiliyetleri fazla olan insanların eline verirseniz, dürüst insanların eline verirseniz, o kurallardaki kötülükler azami derecede azalır diye düşünüyoruz. Medyanın ağızına bu kadar lokma verdiler. Medya teröründen şikayet ettiler, basına yansıyor, trilyonlar veriliyor haberimiz var. Televizyona, gazetelere, açıkça diyorlar Refah'a vurursanız tamam bu teşviki vereceğim deniyor. Kamuoyuna yansımıyor, gizli gizli veriliyor, trilyonlar veriliyor, siyasi iktidar bu kadar medyanın ağızına lokma attığı halde şikayet etmeye hakkı yok. Meclis toplanmıyor. Siz toplantı ve karar sayısı istiyorsunuz denildi. Toplantı ve karar yeter sayısı istenmesi konusunun sorgulamasını ben kendi açımdan muhatap kabul ettim. Çünkü biz bu eylemi çok yapıyoruz Meclis'te.

Salondan : İsteyenlere çok teşekkür ediyoruz.

Ahmet DÖKÜLMEZ (RP): Onu izah edeceğim izin verirseniz. Ben ilk defa parlamento tecrübesini gördüm, daha önce Başbakanlık'ta kısa bir görevim vardı. Kısa kesmeye çalışacağım. Başka arkadaşlarında konuşacakları var, yani parlamento tecrübesini ilk defa gördük. ANAP döneminde duyduğum Turgut ÖZAL rahmetli, bir meseleyi çıkartmak istediği zaman parlamentoya

gelir, oraya oturmuş. Başbakan olarak bakanların çoğunun işi de başbakanla ilgili olduğu için yahut aman başbakanın gözünde kötü puan kazanmayalım diye gelip o Bakanlar Kurulu sıralarına oturdularmış. Milletvekilleri de Bakanlarla iş yaptıracağı için Meclis'in sıraları dolarmış. O şekilde bir gece boyu çalışmak suretiyle çok yasaları geçirirlermiş. Şimdi siyasi iktidar benim katılmadığım, hatta çoğu mesele televizyonda da yayınlanıyor, vergi paketi, Türkiye'nin kaderiyle ilgili çok önemli bir mesele, apar topar getiriliyor, aman tartışılmasın, mesele kamuoyu bilgilenmesin, çabucak şunu geçirelim diye. Ben böyle bir şeye karşıyım. Ne yaparım madem sen benim gırtlığıma sarılıyorsun, buradaki fonksiyonumu asgari dereceye düşürmek istiyorsun, 114 kişi karar yeter sayısını buldurmadan o Meclisi ben çalıştırmam. Mesele konu ne olursa olsun, 150 kişi yeter sayısını buldurmadan çalıştırmam. İç tüzük bana o hakkı veriyorsa durmadan kullanırım. Siz iktidarsınız, bir ara hanımefendi söyledi, yani gerçekten iktidardaysanız orada çoğunluğu sağlayacaksınız, o açıdan bizim kusurumuza bakmayın gücümüz ancak ona yetiyor. Yani sorunun dışında iç tüzüğün dışında elimizde bir imkân yok, toplantı karar yeter sayısı hakkında bizi mazur görün.

Salondan : Karar yeter sayısı istemek kusur değildir.

Ahmet DÖKÜLMEZ (RP): Olur ya. Kısa bir örnek vereceğim, eskiden Türk filmleri seyrederdik, bu filmlerde delikanlının biri tanesi genç bir kızla tanışır alır parklara götürür, bir gün bir bakarsınız, bir çalının dibinde onu bir takım kötü düşüncelerine alet etmeye, yanlış şeyler yapmaya çalışırdı. Tabii kız feryatlar içerisinde bağırırken başka bir delikanlı kopar gelir iki tane tekme yumruk alır götürür, bir eve, eşyasını değiştir, çay kahve ikram eder, iki saat geçmez bakarsınız ki oda aynı kötü niyetler içerisinde, örnekler aşırı verilir, bir şey anlaşılın diye. Türkiye ANAP'tan öylesine feryat ederek kaçtı ki, bu iktidar geldi, gönül istiyor ki bu siyasi iktidardan da böyle bir feryat içerisinde bize gelmesin.

Salondan : Siz ne yapacaksınız acaba? "Üçüncü delikanlı" mı olacaksınız?

Ahmet DÖKÜLMEZ (RP): Bize gelmesin, şuurlu bir biçimde, bilinçli şekilde seçerek gelsin. Bakın üçüncü delikanlı olmayalım, o genç kız kendisini gerçekten mutlu edecek, sevecek birisini bilinçli bir şekilde seçsin istiyoruz. Sandık bunun ölçüsü, sandık en iyi hakemdir. Sandık yanlış yapanın cezasını verir. Siyasi iktidarın attığı insan sayısı Refahlı belediyelerin attığı insan sayısının 5 misli, kimse onun sözünü etmiyor, ama yanlış yaptıysak hesabını veririz.

Salondan : Sizden de soracağız, soracağız.

Ahmet DÖKÜLMEZ (RP): Sözümü bitireyim izin verin. Ben onun için bu Türk filminin hikayesini anlattım. Milletimiz iyice düşünerek oy versin, ben burada sizin hoşunuza gitsin diye yalan söylemeye kendimi mecbur hissetmiyorum. Hiçbir arkadaşım da söylüyor demedim, bakın sözümün başında bu meseleye nasıl vakıf olduğumuzu, konuya nereden girdiğimizi anlattım. Anayasa'nın 68. maddesinin son fıkrasında öğretim üyelerinin, kamu hizmetlilerinin, diğerlerinin siyasi partilere üye olamayacağı konusuyla girdik dedim, konuyu o

şekilde açtım. Biz ölçülerin kaybolduğu bir ülkede yarın bugün bundan siz şikâyetçi olursunuz, bugün bundan biz muzdaribiz, en büyük sıkıntıyı biz çekiyoruz, kamu görevlileri siyasi partilere üye olmadığı halde o siyasi partinin şablonuyla yanlış bir şekilde insanlara eziyet edebiliyorlar.

Salondan : Siyasi partiler ayrı, partizanlık ayrı bir şey.

Ahmet DÖKÜLMEZ (RP): İyi insan yok değil. Kötü insan çok azdır, genelde insanlar çok iyidir, hangi düşünce, kafa yapısında olursa olsun, fakat genellikle insanlar iyi bir ortamda iyi olmaya, kötü bir ortamda kötü olmaya müsait, biz bu kapıyı açmak istemediğimiz için şu aşamada kamu görevlilerine siyasi partilere üye olma hakkını düşünmüyoruz. Zorunuza gitse de, beğenmeseniz de.

Yavuz ÖNEN (Oturma Başkanı) : Efendim teşekkür ediyorum. Birleşik Sosyalist Parti adına Sayın ÇULHAOĞLU buyurun.

Metin ÇULHAOĞLU (BSP): Şu okuyacağım BSP'nin Program Taslağı'ndan alınmıştır. Henüz kesinleşmiş bir taslağımız yok, Mayıs ayındaki kongrede kesinleşecek. Evet, BSP kamu emekçilerinin grevli toplu sözleşmeli sendikal hakları ve örgütlü siyaset yapma hakları için verdikleri mücadelede onları destekler ve onlarla birlikte davranır. Şimdi bu az çok net bir şey, az çok değil oldukça net bir şey ancak ben burada özellikle kamu çalışan arkadaşlarımda var olduğunu sayıyorum, hatta yönetici konumunda bulunan arkadaşlarımda bulunduğunu var sayıyorum ve biraz da dost acı söyler misali, birkaç şey söylemek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım burada ayan beyan gözüküyor er ya da geç ama çok da geç olmayan bir tarihte memurlara seçilme vs. hakkı tanınacak, siyasi partilere üye olma hakkı tanınacak. Bugünkü düzenin bundan o kadar da fazla büyük bir ürküntüsü olduğunu ben zannetmiyorum. Bugün bütün dünyada ama özellikle de Türkiye'de temsili demokrasi dediğimiz kurum iflas etmektedir, işlevsizleşmektedir. Dolayısıyla bugün TBMM dediğimiz kurum içerisinde söz gelişi 5 tane kamu çalışanı ne kadar yiğit olursa olsun, ne kadar dirayetli olursa olsun, ne kadar konuştuğu zaman ses getirirse getirsin, çok çok fazla işlevli olacağını zannetmiyorum. Bu temsili demokrasi dediğimiz olayın artık işlevsizleşmesiyle, giderek iflas etmesiyle ilgili birşeydir. Bugün Türkiye'de siyasal süreçler üzerinde en az etkili olan siyasal kurumlardan birisi TBMM'dir. Birincisi bu.

İkincisi arkadaşlarım, özellikle 1990'lı yıllarda yayılmaya çalışılan o ideolojik yanılsamadan en başta kamu çalışanlarının kendilerini kurtarmaları lazımdır. Kimse hayale kapılmasın: Türkiye'de katılımcı siyasal karar alma süreçleri objektif olarak engellenmiştir. Örnek veriyorum. Örneğin Türkiye'de bugün sendikaların devletle oturup izlenecek ekonomik politikaları saptama imkanı yoktur ve yakın gelecekte de olmayacaktır. Örneğin Türkiye'de sağlık emekçilerinin Türkiye'deki sağlık politikalarının saptanmasına katılma gibi bir hakları yoktur ve olmayacaktır. Türkiye'de öğretmenlerin ülkedeki eğitim politikalarının saptanması konusunda gerçek anlamda bir söz hakları yoktur ve bundan sonra da olmayacaktır. Düzenin bugünkü yapılanması, bu tür bir katılımcılığa izin vermemektedir. Bunun demokrasinin biçimsel azlığı ya da çokluğuyla da ilgisi yoktur. Türkiye'ye dayatılan ekonomik politikalar, böyle bir katılımcılığa peşinen kapıları kapatmaktadır.

Bir başka meseleyse şudur. Biliyorsunuz 1960'lı yıllarda ve daha sonra 70'li yıllarda DİSK başarılı bir ücret sendikacılığı politikasıyla güçlenmiştir ve kitleselleşmiştir. Bugün ücret ve istihdam alanlarında başarılı hamleler yaparak, genişlemek gibi bir olanak da son derece sınırlı; çünkü Türkiye'yi ciddi bir anlamda işsizlik beklemektedir. Türkiye'yi ücretlerin, kamu çalışanları ücretleri dahil ciddi anlamda baskı altına alınacağı bir dönem beklemektedir. Bütün bunlar kamu çalışanlarının sendikalarının artık giderek işlerliğini yitirdikleri, bundan sonra siyasal süreçlere hiçbir katkıda bulunamayacakları anlamına mı gelir? Hayır kesinlikle böyle değil. Siyasal partilerin üstlendikleri işlevleri aynen üstlenmemek koşuluyla kamu çalışanları sendikaları bugün Türkiye'de son derece hayati bir rol oynayabilirler. Bu rol de siyasetin yeniden toplumsallaştırmasının sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Türkiye'de bugün siyasi alanla toplumsal alan birbirinden koparılmıştır, ekonomik alanla siyasi alan içice geçmiştir, ama siyasi alanla toplumsal alan birbirinden koparılmıştır. İşte kamu çalışanları sendikaları en başta siyasi alanla toplumsal alanların birbirine yeniden kaynaştırılması anlamında yararlı işlevler, çok çok önemli işlevler görebilirler. Bunun içerisinde en başta eğitim vardır; ama eğitimden de önce etkinlik vardır. Somut örnek vereyim ben kamu çalışanlarının eylemlerinde IMF'ye karşı slogan atan insanlar gördüm. Bu insanlar acaba IMF'yle Türkiye'deki egemen sınıfların kaynaşmasını bütünleşmesini biliyor mu, yoksa şöyle mi düşünüyor: Devlet baba aslında bana hakkımı verecek de bu namussuz IMF denen kuruluş devleti engelliyor verdirtmiyor. Eğer ikincisini diyorsa bu kamu çalışanın eyleme de katılsa, sendika yöneticisi de olsa onun eğitime ihtiyacı vardır.

Burada bulunan sayın parti temsilcileri ile polemik yapmaya niyetim yok, yalnız bir kaç nokta benim özellikle dikkatimi çekti. Bir tanesi bu medya terörü dediğimiz şeyden parlamentoda temsilcisi bulunan siyasi partiler niye bu kadar yakınıyorlar bilmiyorum. Çünkü benim görebildiğim kadarıyla bugün Türkiye'de medya, Türkiye burjuvazisinin Louis BONAPARTE'dir. 1850'de Fransa'da Louis BONAPARTE nasıl lümpen proletaryaya dayanarak ülkeyi yönetmişse, bugün Türkiye'de medya, lümpen kültüre dayanarak burjuvazi adına ülkeyi yönlendirmektedir. Eskiden de medya böyleydi, ama eskiden, RP'li arkadaşımın dediği örneğe bakacak olursak, medya bu işi bir Önder SOMER gibi yapardı, şimdi daha ziyade tecavüzcü Coşkun gibi yapıyor. Değerli arkadaşlarım, bağlıyorum sözlerimi. Bir de sanıyorum DYP'den bir katılımcı söyledi, Kamu görevlilerinin tarafsızlığına örnek olarak Celal BAYAR'ı gösterdi. Celal BAYAR 10 yıl boyunca Cumhurbaşkanlığı yapmıştır ve elinde DP amblemleri bir bastonla gezmiştir. Şimdi aynı toleransı ben şöyle bekliyorum; özürle bir kamu çalışanı, sosyalist bir partinin simgesini taşıyan bir bastonla veya bir araçla gezdiği zaman aynı tolerans gösterilecek mi? İşte üst düzey kamu görevlileri ya da devletin başındaki kişiyle kamu çalışanları arasındaki farkı herhalde gösterebiliriz. Siyasi bir partinin, sosyalist bir siyasi partinin temsilcisi olarak, şu anda kamu çalışanları arkadaşlarıma bundan öte söyleyeceğim fazla bir şey yok. Yalnız 2 yıl önce kaybettiğimiz Cumhurbaşkanının sözlerine onun dediği anlamda değil, ama başka bir anlamda ben değinmek istiyorum. Kamu çalışanları bundan sonra ne yapsın diye sorulursa benim söyleyeceğim şey şu; "Benim memurun işini bilir". Teşekkür ederim.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Sayın ÇULHAOĞLU'na bir şey sorabilir miyim, müsaade ederseniz. Şimdi hekimler, memurlar tüm kamu çalışanları

için siyasi süreçlere katılmayı bir boş umut olarak nitelendirdiniz konuşmanızda. İşçiler, işçi sınıfı açısından durum nedir, bu konuda bir iki cümle söyler misiniz?

Metin ÇULHAOĞLU (BSP) : Türkiye'de kamu çalışanlarıyla işçi sınıfının ya da batılların kullandığı deyimle beyaz yakalı işçilerle mavi yakalı ya da kol işçileri arasında bir ayırımın yapay olduğunu ve son derece sakıncalı olduğunu düşünüyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : O zaman işçi sınıfı için de boş umut mu oluyor?

Metin ÇULHAOĞLU (BSP) : Özellikle altını çizeyim burjuvazi, daha önce rapor okuyan arkadaşımın da söylediği gibi, korporatizmi bile her zaman etkin biçimde kullanma olanaklarından yoksundur. Siyasal süreçlere katılmak için çaba göstermek gereklidir bunu yanlış anlamayın. Siyasal süreçlere katılmak için sonuna kadar çaba göstermek gerekir. Ama şöyle bir beklenti içerisinde olmamak lazım, yakın vadede ben bu mücadelede sonucunda oturacağım, devletin makro ekonomik politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olacağım, oturacağım sağlık politikaların belirlenmesinde söz sahibi olacağım, kısa sürede bunu boş bir beklenti olarak nitelendiriyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı): Efendim, Sayın ÇULHAOĞLU merak etmesin biz hem kamu çalışanlarının hem işçi sınıfının temsilcilerinin içinde bulunduğu bir Demokrasi Platformu deneyi yaşıyoruz. 1-1.5 yıldır, dünyanın kaç köşe bucak olduğunu, devletin niteliğini, dünyadaki son gelişmeleri hep birlikte tartışıyoruz ve hep birlikte davranmaya çalışıyoruz, onun için müşterih olun, yalnız bence bir sosyalist partinin temsilcisi olarak biraz daha umutlu olunabileceğini söylemek istiyorum.

Metin ÇULHAOĞLU (BSP) : Benim son söylediklerimde umut var; umut orada var onun için umudu başka yerde aramak lazım, hatırlatayım.

YAVUZ ÖNEN (Oturum Başkanı): Biraz umutsuz bir tablo çizdiniz. Sözleriniz burada herkes tarafından dinlendi.

Metin ÇULHAOĞLU (BSP) : Ben umutsuz olsam, bugün Türkiye koşullarında sosyalist bir partide görev yapmam.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : İşte onu açığa çıkarmak için size ikinci soruyu sordum onu biraz daha vurgulamanız için, efendim şimdi sözü İşçi Partisi temsilci arkadaşıma veriyorum buyurun.

Hüseyin KARANLIK (İP) : Değerli arkadaşlar önce Ayfer Hanım'ın sorusundan başlayayım. İşçi Partisi'nin programına göre 17 yaşına gelen herkesin her türlü siyasal hakkı, seçme, seçilme, örgütlenme, siyasal tercihlerde bulunma ve mücadele etme hakkı vardır. Buna engel olan her türlü hüküm, Anayasadan, yasalardan, yönetmeliklerden tüm mevzuattan temizlenecektir. Bu "herkes" kavramı içinde neler var? Doğal olarak öğrenciler, öğretmenler, öğretim üyeleri tüm sektörlerde çalışan memurlar, subaylar, astsubaylar, askerler, emniyet mensupları vb. yurttaşlık hakkına sahip tüm insanlar vardır.

Hüseyin KARANLIK (İP): Bizim programımızda 17 yaşı tüm yurttaşlar için geçerli bir sınır. Ama siyaset hakkı bu sınırı aşan tüm yurttaşlar için istisnasız vardır. Bugün ülkemizde yürürlükte olan tüm aksine hükümler de kaldırılacaktır. Temel yaklaşımımız budur. Yani biz bugünkü durumu tam tersine çeviriyoruz. Diyoruz ki, bugün anladığımız anlamda "partizanlık" herkese yasak, yani vatandaşa siyasal görüşüne göre ayrı muamele yasak, siyaset yapma hakkı ise herkese serbesttir. Bir işçi Partisi iktidarında vatandaşa sen SHP'lisin, yok RP'lisin, ANAP'lısın vb. diyerek görüşlerinden dolayı farklı muamele yapılmaz. Bu kesinlikle yasaktır ve hükme bağlanmıştır. Siyaset yasağına ilişkin hükümler ise bulunmayacaktır.

Yalnız bugün üzerinde durduğumuz nokta şudur: Kamu çalışanlarının siyasal haklara kavuşabilmeleri için bir İşçi Partisi iktidarını beklemeye gerek yoktur. Siyaset yasağını daha bugünden, düzen partileri iktidarı altında da delebiliriz, kaldırabiliriz. Bunun koşulları vardır. Siyaset yasağını delmek üzere tüm kamu çalışanlarıyla birlikte ortak mücadeleye, fiili bir durum yaratmaya İşçi Partisi olarak hazırız. Çözümde kritik nokta budur. İlk turda konuşan diğer parti temsilcilerine söyleyeceğim de şudur: İktidar ve muhalefet partileri olarak her şeyi söylüyorsunuz, ama kamu çalışanlarına siyaset yasağı gereksizdir, bunu kaldıracaksınız demiyorsunuz. Lafı yuvarlıyorsunuz, döndürüyorsunuz. Hedefi saptıran, genişleten, değiştiren yaklaşımların pratikte bir değeri yoktur. Halka karşı açık olmak durumundasınız.

ANAP temsilcisi Sayın ÇARSANCAKLI, bu özelleştirme uygulamalarını eleştiriyor. ÇİLLER'in tutarsızlıklarına işaret ediyor. Bu özelleştirme bugünkü iktidarda ortaya çıkmadı ki. Özelleştirmenin mimarı ÖZAL'dır. ÇİLLER de ÖZAL'ın izinden gidiyor. Burada yapay bir kutuplaşma yaratmanız gerçeğe uygun olmaz. Bu arada şunu da söyleyeyim. BSP temsilcisi arkadaş, kamu çalışanlarının eylemleri sırasında IMF aleyhtarları slogan atmalarından hareketle "eğer devleti görmüyorsak IMF'yi görmeyin, doğru olmadığını veya eksik olduğunu" söyledi. Bence ilişkiyi ters kuruyor. İlkel bilince sahip bir kişi, önüne ilk çıkan engeli en büyük düşman olarak görür. Onun ötesine geçemez. Bilinçsiz bir işçi için düşman, hemen gözünün önündeki usta başıdır. Biraz daha ilerlediyse patron, biraz daha ilerlerse bütün patronları ve belki devleti görebilir. Bilinçli bir insan için bunlar yetmez. Özellikle Yeni Dünya Düzeni'nin yürürlüğe girdiği günümüz koşullarında devleti görmek de yetmez.

Özelleştirme konusu olsun, Türkiye'de tüm ilişkileri önemli değişikliklere uğratan diğer hükümet icraatları olsun ÖZAL'ın aklına gökten bir ilhamla gelmedi. IMF tarafından, Dünya Bankası tarafından ve bu kurumların arkasındaki başta ABD olmak üzere emperyalist devletler tarafından tüm ezilen ülkelere dayatılmış bir programdır. Yani IMF koymuştur Türk devletinin önüne özelleştirmeyi, buna bağlı olarak 5 Nisan kararlarını vs. Burada doğru bilinç IMF'yi ve ona kumanda eden devletleri en tepeye koymaktır. Bu noktadan kamu çalışanları hareketini eleştirmek doğru bir yaklaşım olmaz. Doğru yaklaşımı kamu çalışanları hareketi göstermiştir. Kamu çalışanlarının birey olarak partiye girme, aktif politika yapma haklarını mutlak olarak savunuyoruz. Ancak kamu çalışanları sendikaları, ve tabii işçi sendikaları da, bir partiye örgütsel olarak bağlanamazlar. Bu parti İşçi Partisi de olsa bağlanmamalıdır. Bir İşçi Partisi iktidarında, Emekçi Cumhuriyeti'nde de sendikalar devletten, partilerden bağımsız olmalıdır. Bu bizim pratikten çıkardığımız temel bir ilkedir. Neden? Çünkü bir iktidarın, emekçi iktidarı bile olsa hep öyle kalacağına ilişkin bir güvence yoktur. İktidarın sosyalist

niteliğinin bozulmamasının güvencesi emekçilerin ve onların kitle örgütlerinin o iktidarı denetleyebilmesidir. Halkın menfaatleri ve ülkenin menfaatleri açısından eleştiri ve denetim mekanizmalarının açık olması gerekir. Örgütsel bağımsızlık, bu bakımdan da gereklidir. Tabi örgütsel bağımsızlık sendikaların ve kitle örgütlerinin siyasetle uğraşmaması anlamına gelmez. Tam tersine örgüt olarak da siyasal tercihleri olacak, emekçi düşmanı iktidara karşı mücadele ederken, emekçilerin partisiyle birleşecek, ittifaklara girecektir. Ama örgütsel bağımsızlığını koruyarak.

Değerli arkadaşlar, kamu görevlileri açısından siyasal partilere girmek, seçmek, seçilmek vb. hakları çok önemlidir. Ama bugün, özellikle günümüz koşullarında daha da önemli olan emekçilerin kitlesel örgütleri aracılığıyla politik gelişmelere aktif olarak müdahale etmeleridir. Yani özelleştirme politikasının koçbaşı olarak yürürlükte olduğu Türkiye'de, büyük emperyalist devletlerden kaynaklanan provokasyonların yaşandığı Türkiye'de, uluslararası politik çalkantılara ABD hesabına maceralara çekilmek istendiğimiz bir Türkiye'de, özellikle ABD emperyalizminin yoğun baskı ve tehditlerini yaşadığımız bir Türkiye'de daha da acil bir önem kazanmıştır emekçilerin politik ağırlığı. Böyle bir ortamda işçi sendikaları olsun, kamu çalışanları sendikaları olsun, Mühendis Mimar Odaları, Tabip Odaları olsun ve diğer bütün halk örgütleri olsun gelişmeleri dünya ve ülke çapında değerlendirmeleri ve anti-emperyalist bir tutuma girmeleri, diğer tüm sorunların çözümde de belirleyici unsurdur. Teşekkür ederim.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Şimdi sözü DYP adına Ali ESER Beye veriyorum. Buyurun.

Ali ESER (DYP) : Evet teşekkür ederim. Soru sorarak İhsan Bey büyüğümüz bizi eleştirdi, ona biraz Sayın DÖKÜLMEZ cevap verdi. Milletvekili de kamu görevlisidir. Pek tabi bunda yadsınacak birşey yok, hem de kamu görevlisinin her türlü tarifinin içine giren, yani her türlü hizmeti gören, demin kamu görevlilerini tarif ederken sivil servan dediğim anlamda hizmetçidir; gayet tabi milletin hizmetindedir!... Bunu hiçbir zaman aklımızdan çıkarmıyoruz. Yine şunu söylemek istiyorum, burada da sorumluluk bilincinin göz önünde tutulmasını sadece hatırlatmakla geçiyorum. Çünkü diğer arkadaşlarımı da izam etmek istemem. Ama bir de aldatıcı bir görünüm var. Tabi sizler hepiniz belki muhtelif ülkelerde (özetle batı ülkelerinde) parlamentoların çalışma yöntemlerini eğer görmüş iseniz iç tüzük dediğimiz bir olayın Türkiye'deki yani bugün pratikte TBMM'nin çalışmasına en büyük engeli teşkil ettiğini söylemekle ben yetinmek istiyorum. Bu iç tüzük 1980 öncesindeki iki meclisli yani Millet Meclisi ve Senato'lu düzenden kalan bir iç tüzüktür. Ben görev icabı pek çok parlamentoyu gördüm, izledim. İngiltere'de parlamentoyu dinleyici locasından aşağı yukarı üç saate yakın izledim. Oradaki çalışmayla bizim yaptığımız çalışmanın arasında çok büyük farklar var. Yani orada öyle sayılara falan bakılmıyor. Üç kişi veyahut beş kişi olan bir salonda bir kanun tasarısı bir kanun çıkabiliyor. Bunun tabii mutfağı da var. Yani daimi komisyonlar dediğimiz komisyonlardaki çalışmaların da şekli, katılımı daha başka türlü olması gerekiyor. Bunu belirtmek istedim.

Şimdi Ayfer Hanım neler yaptınız, yapacaksınız, programlarınızdan bahsedin dediği zaman yine ben şöyle esprili bir yaklaşıma gelmek istiyorum.

Bilgisayara bir soru sormuşlar, Türkiye'nin durumunu "ne var ne yok" diye

ondan sonra belli bir süre sonra bilgisayar devre dışı kalmış, patlamış. Onun için neler yapacağız diye şimdi DYP'nin mesela 91'deki seçim beyannamesini veya 90 yılında seri halde yaptığımız "İşleyen Devlet" adı altında yapılan konferanslarını, oradaki tebliğleri burada okursam çok vakit alır. Ama gayet somut şu anda CHP'yle beraber hazırlanan ve 23 Mart'ta da imzalanan bir uygulama programı var hükümetin, burada tabii tek tek onu okumak istemiyorum uzunca bir dokümandır. Bu konuyla ilgili yani sendikal haklar, derneklerin, sendikaların, kamu görevlilerinin, siyasetle uğraşma yasaklarının kaldırılması konularına Anayasa'da aşağı yukarı ne kadar engel olan madde varsa hepsinin düzeltileceği şeklinde maddeler var. Tek tek sayabilirim. Onun dışında, seçim sonrası çok geniş maddeleri kapsayan, başlangıç maddesini de kapsayan yani 12 Eylül dokunulmazlıklarını da yargılayan Anayasa değişikliği bir paket halinde iken maalesef o uzlaşma ortamı belli nedenlerle kayboldu. Burada tabii ben şu anda temsil edilen partilerden kimlerin buna engel olduğunu söylemek istemiyorum. Ama şu anda 21 maddesi tam mutabakatla değiştirilmek üzere protokol şeklindedir ve bunlar zaten somut olarak da şu anda Meclis'tedir. Hangi aşamalarda olduğunu da, tablosunu da burada size verebilirim. Komisyonda mı, hükümette mi, yoksa Meclis'in gündeminde mi hepsi teker teker tadat edilmiştir. Tabii bir süreçtir bu ama ön şart bu iç tüzüğümüz, işte demin beyefendinin söylediği gibi, o 114 kişi istediği anda işler sıkışıyor 114 kişiyi bulundurma mecburiyetini kaldırmak lazım. Ben milletvekilleri Meclis'e gelmiyor iddiasını tartışırım, o ayrı bir olay, ama herhangi bir oturum açıldıktan sonra sürekli yoklama istemiyle, 45 dakika alan süreleri kullanmak da ne kadar yapıcıdır ülkenin bugünkü durumunda, zaman israfı bakımından bunu da takdirlerinize sunuyorum. Bu da özeleştirmedir, kendi içimizde.

Şimdi tabii sorunun dışında, panelde konuşan arkadaşlarımızdan kaynaklanan sorular da oldu. Birleşik Sosyalist Parti temsilcisi arkadaşımız Sayın ÇULHAOĞLU dediler ki bugün Türkiye'de siyasetin içinde veyahut siyasette en az etkin kurum TBMM'dir. Öyle bir izlenim aldım kendi kendime. Bunu şiddetle reddediyorum. Bugünkü rejim veya bugünkü aktüel durum itibarıyla şiddetle reddediyorum. Yani demokratik Türkiye Cumhuriyeti Devleti vasıflarını kaybetmediği sürece, Anayasamızın bugünkü şartlarıyla TBMM'nin üzerinde herhangi bir gücün hiçbir zaman olmayacağını, olamayacağını hepimiz kabul etmeliyiz. Ona hepimiz sahip çıkmalıyız. Aksi halde tenakuzlara düşeriz. Bir başka ifade ile de Celal BAYAR rahmetlinin (ben kendisiyle beraber olmadım siyasi görevimde ama çok takdir ettiğim elini bizzat öptüğüm bir büyüğümdür. Onu ayrıca burada ifade etmekten gurur duyuyorum ama ben onu demedim) tarif ettiği memur-kamu görevlisi tarifini ben çok uygun bulduğumu söyledim. Yani memur milletin hizmetinde kanunların emrindedir. Bundan başkasını düşünmemiz mümkün değil. Zaten bundan daha güzel, bundan daha kapsamlı, daha sağlam bir tarifi yapmak bilemiyorum nasıl olur? Efendim yine konuşmacılardan İşçi Partisi temsilcisi arkadaşımız "yasakları kaldıracağız demiyorsunuz" dediler. Yasakları kaldıracağız deyin, yani memurlar, kamu görevlileri üzerinden yasakların tümünü kaldırmamız mümkün değil. Yani hangi yasağın hangi yorumu olduğunu bilmeden, BM ve Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi ve Sözleşmelerinde getirilen kısıtlamaları bile aşan serbestlik düşünmüyoruz, düşünmüyoruz bugün için.

Salondan : Kamu çalışanlarının hakkını kim verecek?

Ali ESER (DYP) : Gayet tabi efendim tabi ondan daha doğal olan birşey olabilir mi? Yani seçilme hakkı şimdi yok mu memurun? Seçilme hakkı yok mu?

Salondan : Partilere girme hakkını kim verecek?

Ali ESER (DYP) : Partilere girme hakkını demin konuştuğum kapsamda ve dünyadaki uygulamaları, yani batıda hepimizin sevdiği beğendiği oranda herkese vermek, mahalli idare sistemlerini, yetki dağılımlarını değiştirmek bunların hepsini demin okuyacağım dediğim şeyin içinde okumadım. Yani bunların hepsi tasarılar halinde somut olarak Meclis'in gündemindedir.

Salondan : Umarız bizi mahcup ederseniz.

Ali ESER (DYP) : Ama biraz önce de söylediğim gibi Meclis'in iç tüzük düzenini hiçbirimizin aşması mümkün değil. Ama şart, diğer partilerin artık alışkanlık haline gelmiş fuzuli engellemelerini önleyelim, sorunları çözebiliriz. Birinci turda Sayın Anavatan Partisi temsilcisi arkadaşım çok açık bir ifade de bulundu. Ama ben de ona birazcık malum bir tabiri hatırlatarak cevap vereceğim böylece kapayacağım bu konuşmamı. Dediler ki biz ILO şartlarına, her türlü özgürlüklere, efendim demokrasiye, hakların kullanılmasına, yasakların kalkmasına sonuna kadar destek veriyoruz. Ama 87 Referandum'unu da örnek gösterdiler. Üstelik Referandum'u da kıl payı işte atladı diye biraz tenkit ettiler. Ama o Referandum'da da böyle sarı gömleklerin üzerine "No, No" yazıp da gezen, otobüslerin üzerinde gezenler de vardı. Burada hatırlatmak istiyorum. Yani hafızayı beşer nisyon ile malul değildir. Hepinize teşekkür ediyorum!...

YAVUZ ÖNEN (Oturum Başkanı) : Efendim şimdi sözü CHP temsilcisi Mehmet KERİMOĞLU'na veriyorum.

Mehmet KERİMOĞLU (SHP) : Sayın Başkan, değerli arkadaşlar hep kendimi anlatamamanın sıkıntısını çekerim. Burada da öyle anlaşıldı. Benim konuşmamın birinci bölümünde söylediğim şeyler sendika kökenli bir sosyal demokrat milletvekili olarak, sendikal yaşamla ilgili, çalışma yaşamı ile ilgili, geleceğe yönelik Türkiye'nin olması, Türkiye'de olması gerekenleri, olmazsa olmazları anlatmaya çalıştım. Hele hele şundan ısrarla kaçındım: Burada seçim dönemlerinde siyasi parti propagandalarını yapanlar gibi yani benim partim şunu söylüyor, öteki şunu söylüyor, biri daha ilerde şunu söylüyor noktasına düşmeden, kayıkçı kavgasına düşmeden sizin burada yapmaya çalıştığınız olumlu çabalara bir siyasetçi olarak ne kadar katkıda bulunabiliriz! ortaya koymaya çalıştım. Öyle anlaşılıyor ki maalesef her gün akşam sabah beraber olduğumuz üçüncü delikanlı adayı bile ne demek istediğimi yeterince anlamamış. Ama belki kendimi anlatabilmek için söylüyorum ikinci delikanlıyı seyreden, seyretme mahcubiyeti içerisinde olan birisi olarak, açık yüreklilikle Türkiye'nin içinde bulduklarını ve yarın olmaması gerekenleri anlatmaya çalıştım. Bundan sonra da konuşmamı aynı biçimde sürdürmeye çalışacağım. Şimdi değerli arkadaşlarım, politikacıların bazen heyecanlanıp seçim alanlarında olduğu gibi heyecanlı söylemlerinden öteye neler söylediklerinden

daha çok, neleri yaptıkları, neleri hayata geçirdikleri çok daha önemli. Çünkü bu toplum çok nutuklar dinledi. ANAP'ın temsilcisi arkadaşım oraya hiç gelmedi, sendika kökenli arkadaşım somut örnek verdi, daha perşembe günü hükümet ortakları arasında uyuşmazlık oldu. Sosyal demokratlar olarak biz Çalışma Bakanlığı'nı temsil eden görüş olarak grubu terk ettik. Ama hemen orada kurulan gizli MC, bırakın kamu çalışanlarına yıllardan beri siyasetin içinde olan, diğer işçi sendikalarına da yasağı köküne kadar yasağı getiren bir yasayı pratik olarak bu iki görüş çıkardı. Şimdi parlamentoda parmak sayısı önemli. Değerli arkadaşlarım, buradan başka bir noktaya gelmek istiyorum. Benim tarif etmeye çalıştığım, söylemeye çalıştığım sistemin tümüyle çözümsüzlüğü değildir. Elbetteki şu koşullar içinde bile çok şeylerin yapma şansı vardır. Yapıla geliyor da. Ancak Türkiye'de 12 Eylül'ün yaptığı tahribat o kadar çok ağır ki düzeltilmesi, yapılması gereken o kadar çok şey var ki yaptığımız küçük şeyler, yeterli gözüküyor, eleştiriler doğrudur, haklıdır. Şimdi baskın hukuk sistemini yeniden gözden geçireceksiniz, merdivenin basamakları gibi herhangi bir yasayı, örneğin memur sendikalarıyla ilgili taslağı aşağı yukarı ben de biliyorum, şiddetle de reddediyorum. Ancak karşınızda pat diye Anayasa diye birşey çıkıyor, parti olarak biz 100 kusur maddesi üzerinde yeni değişiklikler hazırlamışız. Gruplararası çalışmaları yapılmış 24 tanesi üzerinde mutabakat sağlanmış. Ancak öyle bir noktaya geliyor ki RP'yi için olmazsa olmaz koşulu Anayasa'nın 24 maddesidir, olmazsa olmaz dayatma, şimdi biz de diyoruz ki, bizim de ona karşı dayatmamız olur. Laiklik de bizim vazgeçemeyeceğimiz temel bir öğedir. Tamam iki konuda anlaşamadık mı bunları geriye çekelim, bir tanesinde anlaştık, 5 tanesinde anlaştık, 10 tanesinde anlaştık, bir mutabakat sağlayalım. Ondan sonra Türkiye'nin sorunlarını peş peşe çözenin gayreti içerisine girelim. Şimdi değerli arkadaşlarım elbetteki yasal anlamdan başka Türkiye'nin çok ciddi sıkıntıları var, ama ben size birşey söyleyeyim, bir siyasetçi olarak gördüğüm başka bir gerçekten söz etmek istiyorum. Türkiye'nin şu anda, siyasal anlamda, siyasal partiler anlamında ciddi bir muhalefete ihtiyacı var, maalesef bugün Türkiye'de bana göre ne olduğunu bilmeyen, banttan dökülür bir biçimde çalışan bir kötü kopya var. "Adil Düzen" kopyası. Ben bugüne kadar adil düzenin ne olduğunu anlayamadım, ama belediyelerdeki uygulamalardan anlıyorum, yani abdest bozar gerekçesiyle suya klor konulmadığını yaşayarak görüyoruz, toplum görüyor artık bunları.

Salondan : İktidar için ciddiyet önemli değil mi?

Mehmet KERİMOĞLU (SHP) : Elbette, geri geliyorum şimdi geçen cuma günü ben iktidar partisinin milletvekili olarak Fruko Tamek'in satışı, diğer bir adıyla peşkeş çekilmesiyle ilgili dava açmak mecburiyetinde kaldım, ilginçtir. Yani aslında, özünde yıllardan beri siyasal geleneklerimize göre bir yanlışlık varsa açık bir şey varsa, öncelik hakkı varsa bunlar muhalefet partilerinin yapması gereken şeylerdir. Türkiye'de parlamento sistemi içerisinde siyasal partilerin içerisinde yapılan yanlışlıklara karşı bir şey yapmak zorundadır. Şimdi şunu söylemek istiyorum sevgili arkadaşlarım, Türkiye'de her gün gelişen demokratik toplumsal muhalefeti sonuna kadar yürekten destekliyorum. Ancak son söz olarak bir konuda, sendikal mücadele veren arkadaşlarımı bir konuda uyarmak istiyorum. Yıllardan beri sözüm ona Türkiye'de işçi sendikaları vardır, açık bir şekilde söylenmese de sendikalara

ekonomik mücadelede haklar verilmiştir. Sosyal mücadelede haklar verilmiştir, ama kesinlikle verilmek istenmeyen nokta, işçi sendikaları dahil olmak üzere siyasal haklarla ilgilidir, oysa ki güzel ülkemizin sorunlarının çözümün temelinde yatan bu püf noktadır. Yani sendikaların ekonomik, sosyal ve siyasal mücadelesini özellikle siyasal mücadelesini mutlaka öne çıkarmak zorundasınız. Öne çıkarmak zorundayız. Bu ülkenin güzelliklerinin böyle yakalanacağına inanıyorum. İşte tam bu noktada siyasal mücadelenin kavranması, kabul edilmesi, rehber edilmesinin anlamı şudur, insanlar örgütler bireysellikten, bencillikten kurtulacaktır anlamına gelir. Bugün Türkiye'de tartışılması gereken bir yığın sorun var. Bu sorunları ancak siyasal mücadelelerle aşabiliriz. Benim burada sorgulamak istediğim sistem çok farklı bir sistem falan değil. Benim söylediğim sistem demokrasi söylemi değil yaşam biçimi. O zaman çok basit anlamıyla burjuva demokrasiden ne anlıyorsak bizler önceki deneyleriyle de bu ülkeler nasıl yaşıyorsa biz de bunu hayata geçirelim. Sorgulamak istediğimiz varmak istediğiniz sistem bu. Yani özetle kamu çalışanları siyasete kayıtsız koşulsuz katılmalıdır. Yaptıkları görevlerinden ötürü de yanlış ya da doğrudan ötürü de yasaların önünde de sorumlu tutulmalıdır diyorum. Hepinize saygılar sunuyorum.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Efendim teşekkür ediyoruz.

Ali ESER (DYP) : Bir şeyler söyleyebilir miyim?

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Tabi buyurun efendim.

Ali ESER (DYP) : Ben sayın dinleyicilerime son olarak birkaç dakika konuşmak istiyorum. Bu hem partimizin hem Sayın Başbakanın, partimin Genel Başkanı'nın görüşleri hem benim. Sivil hayatım ve de parlamenter hayatımda gördüğüm tecrübenin bir özeti diye not ettiğim için bunu söylemek istiyorum. Her türlü siyasete sadece kamu görevlilerinin değil, özelleştirme dediğimiz olguyu tam oturtmadıkça, özellikle etkin roldeki kamu görevlilerinin siyasete katılmalarını, hiç bir zaman düşünemiyorum. Bu benim birinci kanaatim. Bunu söylerken hiçbir zaman kamu görevlisi olmadığımı, hep özel kesimde çalıştığımı ama özel kesimin de kendine göre kamu görevlisi mesabesinde postlarının, mevkilerinin olduğunu, bunları çok dikkatli kullanmak gerektiğini biliyorum. Tenzih ederim; bu görüşlerim kamu görevlilerine inançsızlık gibi değil.

Salondan : Gerçeği kabul mü ediyorsunuz?

Ali ESER (DYP) : Efendim nasıl anlarsanız anlayın, efendim burada haksız rekabet dediğimiz bir olayın her türlü yasaklanabilir, siyasetteki yarışın biraz evvel konuşurken söylendi, iktisadi güce bağlıdır dendi. Medya olmadan milletvekili olamaz dendi, bunların hiçbirine inanmıyorum aslında.

Salondan : Bu parti görüşünüz mü?

Ali ESER (DYP) : Parti görüşüm.

Salondan : Partinizin milletvekilleri böyle söylemiyorlar.

Ali ESER (DYP) : Parti görüşüm efendim.

Salondan : Partinizin Genel Başkan Yardımcısı'nın bu konuda ortaya koyduğu görüşler böyle değil.

Ali ESER (DYP) : Kusura bakmayın bir yanlış anlama olmuş, ben ciddi bir adamım, 33 senelik de mühendisim, tam 33. seneye girdim, onun için söylediğimi de biliyorum, kime ne söyleyeceğimi de biliyorum.

Salondan : Şu anda bu hakları olmadığı halde kullanıyorlar mı?

Ali ESER (DYP) : Şimdi ben size isim isim bunları sayabilirim. Şimdi bunlar çarşaf çarşaf gazetelerde, ama gene teşbihte hata olmaz, ama istisnalar da kaideyi bozmaz. Şimdi genelini söylüyorum, ben felsefemi söylüyorum, ne olacağını söylüyorum. Şu anda çok kötü örnekler var, çok çok kötü örnekler. Biz bu müzakereyi bitiremeyiz ben size söyleyeyim yazdığım yazı çok saatlerimi aldı, çok okudum onun için saatlerce konuşabiliriz. Bunu söylemeden geçemedim. Ben özelleştirmeyi yapmadan kamu görevlilerinin siyasetin içinde olmaması, siyasetle organik bağının hiç ama hiç olmaması lazım geldiğini söylüyorum. Hem parti, hem bir siyasi olarak ben yargı sistemindeki görevlilerin, elinde silah olan güvenlik güçlerimizin siyasetle bağını sureti katiyetle kabul edemiyoruz. Bir şey daha söyleyeceğim, Anayasa'nın 69. maddesinin son paragraflarına doğru şöyle bir ibare var, o dikkatlerden kaçıyor,"... Siyasi partilerin parti içi çalışmaları ve kararları demokratik esaslara aykırı olamaz". Bugünkü Anayasa'da bu var. Demin Ahmet Bey çok beğendiğim bir ibarede bulundu. Kanun diyoruz bakın trafik için, ben dün de trafikle alakalı bir konuşma yaptım, yarın yayınlanacak, burada da reklam yapıyorum! Orada da vurguluyorum; kanun var efendim. Bizim Türkiye'mizde sağlık, eğitim vs.'de kanun eksiklerimiz yok, bunu 100'de yüze yakın söylüyorum. İnanarak söylüyorum, uygulayıcıları çok çok dikkatli seçmemiz lazım bu kadar. Teşekkür ederim.

Yavuz ÖNEN (Oturum Başkanı) : Değerli izleyiciler önce bütün katılımcı arkadaşlara, temsilcilere ve onların temsil ettikleri siyasi partilere çok teşekkür ediyoruz. Bir meslek kuruluşunun çağrısına gelerek bizi tartıştığımız konuda bilgilendirdiler. Ufuklarımızı açmağa çalıştılar, yalnız ben müsaade ederseniz bazı noktaları öne çıkarıp oturumu kapatacağım. Siyasal haklarını tartıştığımız kesim, çok ilginç bir konumda, onu biraz anlatmak istiyorum. Dünya standartlarına göre bugün fakirlik sınırları aylık 200 dolar olarak hesaplanıyor, Danimarka'da toplanan bir zirvede, zengin ve fakir ülkeler zirvesinde bu rakamlar çok net olarak kamuoyuna yansıdı. Bugün 20 yıllık bir mühendis dünya standartları ölçeğinde fakirlik sınırına yaklaşıyor. Bir kere bunu niye söylüyorum, kamu çalışanının siyasal sürece müdahalesi bir yaşam sorunu olmuştur. Bir onur sorunu olmuştur. Devletle, o kapıkulu zihniyetiyle olan bağları yaşamın kendisi tarafından koparılmaktadır, kopuş süreci hızlanmıştır. O nedenle kamu kesiminde çalışanların siyasal hakları elde etme mücadelesi uzun ve zor bir süreci izliyor.

Bir başka şey eklemek istiyorum, biz kamu çalışanlarının siyasal haklarından söz ediyoruz, onların ekonomik durumunu açıkladım, bunlar örgütlü ve ücretli kesimlerdir. Türkiye'deki işsizliğin, kamu kesimindeki işsizliğin, işsiz kitlelerin sorunları kamu çalışanlarının sorunları ile benzerlik gösteriyor.

Bir başka şey, Türkiye'de siyaseti serbest olarak icra ettiğini zannettiğimiz kesimde de sorunlar var. Bugün siyasi partiler ambargoludur, gençlere, kadınlara, 12 Eylül kısıtlamalarıyla konulan ambargolar devam ediyor. Yani şunu söylemek istiyorum, siyasi haklar mücadelesi Türkiye'de sadece kamu çalışanlarının mücadelesi olmaktan çıkmıştır. Ben insan hakları alanı ile ilgili olarak yaptığım görüşmeler sırasında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'yle bir tartışmada şunu dinledim kendisinden. İhlaller olabilir, dünyanın her yerinde var, biz de öyle diyoruz, ama Türkiye'de bir fark var dedi, serbest seçim var dedi, sandıklar var, sandıklara giden değerli arkadaşlarım bunu da bir doğru olarak kabul etmeliyiz. Türkiye'de sandıklara gitmede ve onun sonuçlarında da çok büyük sorunlar yaşanıyor. Bir siyasi partinin kapatılması Türkiye'yi imzaladığı sözleşmeler açısından, hiçbir siyasi yorum yapmıyorum, son derece zor bir duruma sokmuştur. Türkiye DEP'i kapattığı için bugün yanıt vermek durumundadır. Bu da bir sorundur, onun için siyaseti Türkiye coğrafyasında bir sorunlar yumağı olarak görmek gerekiyor. Bir başka şey ekleyeceğim, burada çok çeşitli siyasi parti temsilcisi arkadaşlarımız var, fakat şöyle bir gerçeklikte var, parlamentoda temsil hakkını elde etmiş partiler için söylüyorum, siyaset tek bir siyasi çizgiye indirgenmiştir. Türkiye'deki siyaset, biraz farklı olmak isteyen de o siyasi çizginin içine sokmaya zorluyor, buna çalışan bir erk var bugün, hep birlikte yaşadığımız çelişkilerin kaynağında bu var, bu gizil, esrarlı, bu esrarengiz, sanki görülmeyen gücü açığa çıkarıp üstüne birlikte varmadıkça, Türkiye'de gerçek anlamda bir siyasi mücadele vermedikçe, açıkça söyleyeyim bu sadece sosyal demokratların değil, kendini merkez sağ olarak niteleyen partiler içinde geçerli, bunu sağlamadıkça Türkiye düzleşmez. ÇULHAOĞLU arkadaşımızın söylediği gibi bir iflas noktası yaşıyor Türkiye. Bu sermayenin bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti tarihi dahil, TC'den itibaren dayattığı siyasi sistemin iflasıdır. Bunu görmemiz lazım.

Değerli arkadaşlar, dünyada yeni güçler oluşuyor. Yani bazı odaklardan, emperyalist güçlerden söz ediyoruz. Kamu çalışanlarını siyaset dışı tutan süreçler Türkiye'de de yaşanmaktadır, bunun arkasındaki gizli güçlerin başında da mafya gelmektedir. Biz hiç değinmedik bunun altını çizmek istiyorum. Türkiye'de de dünyada olduğu gibi mafya-siyaset içiçe girmiştir. Neden, çünkü kamusal denetim mekanizmaları işletilmemektedir. Çifte normlar uygulanmaktadır, Türkiye'nin hazır olmadığını kabul ederek böylesi bir ittifakı katlanılır, kabul edilir bir gerçek olarak yaşıyoruz. İşte dünya ölçeğinde mafyanın bankaları var, havaalanı satın alıyor ve bu yalnız Türkiye ile sınırlı değil, bir mafya zinciri dünyada tıkr tıkr işleyen bir mekanizma yaratmıştır. Yani şunu demek istiyorum, Türkiye'deki demokrasi mücadelesi halkların en fakir sosyal kategorilerinde oluşturulacak bir mücadele zinciri çok büyük sorunlarla karşı karşıyadır.

Değerli arkadaşlar Türkiye'de üretici güçleri saf dışı eden, Türkiye'yi üreten bir ülke yerine rantiyeye kesimlerin yönettiği ülke haline getiren süreçleri geriletmeden, ne kamu çalışanlarının sendikal hakları gelir ne de gerçekten siyasi haklar gelir. Ben bu anlamda yine ÇULHAOĞLU'nun tarif ettiği bir kapsamda konuyu şöyle noktalıyorum. Türkiye'deki mücadele alanı çalışanlar için tektir ve ortaktır. Tüm çalışanların gerçekte haklarını ortak bir mücadele platformu etrafında sürdürmeleri gerekir. Dünyada bir sürü değer yargıları değişti, ama değişmeyen bir kural var, hak verilmez alınır, Türkiye'de devlet hep öngörürse olur, ama hep olanda kötü oluyor, onun için bize demokratikleşme dediklerinde biz artık aman biz demokratikleşme

istemiyoruz diyoruz, çünkü gelen her şey öncekinin çok daha beteri olmuştur. Bunun somut olarak kanıtlayabiliriz, ama şu anda zaman geç bunun ayrıntısına girmek istemiyorum. Sayın KARAYALÇIN TMMOB'yi ziyaret ettiğinde bunu tartıştık, istemiyoruz dedik biz demokratikleşmeyi, evet 141,142,163 kalktı, ama onun yerine Terörle Mücadele Yasası'nın çok daha beter 8. maddesi geldi. Düşünce suçunu da terörle özdeşleştirdi, onun için parlamentoya gelecek yasaların ne kadar iyi niyetle hazırlanırsa hazırlansın sonunda o platformdan nasıl çıkacağı konusunda çok büyük kuşkularımız olduğunu söylemek durumundayım. Türkiye'de Başbakan'ın dediği gibi parlamento hazır değil, kamuoyu hazır değil, onun için süreç uzun. İkinci olarak değinmek istediğim nokta, yine hak verilmez alınırın diğer bir ifade biçimi, kendi gücüne dayanma, hiçbir sınıf, kategori, başka bir sınıf adına mücadele etmeyecek artık, o geçmişte aydınların yaşadığı bir serüvendi. O bakımdan şunun altını çizerek bitiriyorum, Türkiye'de bugün kamu çalışanlarının en dinamik bir sosyal kategori olarak öne çıkmaları ve en katlanılmaz yaşam koşullarıyla en katlanılmaz eylemlere girişmelerinin temelinde deminden beri anlattığım çok geniş bir ekonomik, sosyal, politik nedenler var. Onun için bu sürecin kısa olması yönünde işbirliğinin sağlanması gerekir. Yalnız bitirirken bir şey daha söylemek istiyorum; bugün rant ekonomisinin egemenliğinde, üretmeyen bir Türkiye, bilim ve teknoloji alanında geri bir ülke olduğumuz kesin, ama giderek üretim odaklarının tümünü dışa bağlı, dış karar odaklarına bağlı bir duruma getirmek isteyenlere karşı çok daha geniş ulusal bir cephenin de kurulabileceğini söylemek istiyorum ve konuşmamı bitiriyorum. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.